

องค์ประกอบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
จังหวัดพัทลุง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ELEMENTS AND CHANGES OF CULTURAL LANDSCAPE IN THALE NOI AND SONGKHLA
LAKE AREA, PHATTALUNG PROVINCE.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning and
Design

Department of Urban and Regional Planning

FACULTY OF ARCHITECTURE

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	องค์ประกอบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง
โดย	น.ส.ริณนินน์ สิริพันธ์สกุล
สาขาวิชา	การวางผังและออกแบบเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจฤดี)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ)	

ริณรนินันท์ สิริพันธ์สกุล : องค์ประกอบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในพื้นที่ทะเล
น้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง. (ELEMENTS AND CHANGES OF CULTURAL
LANDSCAPE IN THALE NOI AND SONGKHLA LAKE AREA, PHATTALUNG PROVINCE.) อ.ที่
ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย

จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ทั้งเขา ป่า นา และทะเลสาบน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ ภายใต้ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ และธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หรือ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบน้อยและทะเลสาบสงขลาศูนย์กลางอารยธรรมการประมงและเกษตรกรรมลุ่มน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของภาคใต้ที่อยู่จังหวัดพัทลุงมาอย่างยาวนาน ในปัจจุบันภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ดังกล่าวได้กลายมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ และได้สร้างปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้กับจังหวัดพัทลุงอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ประกอบกับผลของการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และประเทศได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะผลงานศึกษาที่ว่าด้วยแนวทางการศึกษาและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มุ่งเน้นสร้างความเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างแท้จริง ด้วยความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีต่อพื้นที่และช่องว่างของการศึกษาดังกล่าว จึงเป็นที่มาให้งานวิจัยฉบับนี้มีเป้าประสงค์หลัก 2 ประการ ประการแรกคือ การสร้างความเข้าใจต่อองค์ประกอบ ระบบความสัมพันธ์ และวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและแสวงหาแนวทางการรักษาและรับมืออย่างเหมาะสม ประการที่ 2 คือ การเสนอแนะแนวทางในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สอดคล้องบริบทของพื้นที่ศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปต่อยอดทางการศึกษาและบริหารจัดการสืบไป โดยผลการศึกษาพบว่าปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและแปรผันตลอดเวลาในสถานการณ์ปัจจุบันได้ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในจังหวัดพัทลุงและอาจนำมาสู่การสูญเสียภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในที่สุด อาทิปรากฏการณ์การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของสังคมโลกที่ส่งผลต่อสังคมแรงงานในภาคการเกษตรและประมงซึ่งถือเป็นรายได้หลักของจังหวัดพัทลุง การหวนคืนสู่ถิ่นฐานของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่หันมาให้ความสำคัญต่ออาชีพการบริการมากกว่าการต่อยอดหรือสืบสานอาชีพและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของบ้านเกิด เป็นต้น

สาขาวิชา	การวางผังและออกแบบเมือง	ลายมือชื่อนิสิต
ปีการศึกษา	2564	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6370070025 : MAJOR URBAN PLANNING AND DESIGN

KEYWORD: Cultural landscape, Cultural landscape elements, Relationship between elements, Transformation, Phatthalung province

Linranin Siripanthasakul : ELEMENTS AND CHANGES OF CULTURAL LANDSCAPE IN THALE NOI AND SONGKHLA LAKE AREA, PHATTALUNG PROVINCE.. Advisor: Asst. Prof. NATTAPONG PUNNOI, Ph.D.

Phatthalung is a geographically diverse province with mountains, forests, rice fields, and fertile freshwater lakes. The diversity of natural resources reflects the relationship between culture and human beings including the unique nature or cultural landscape. Especially, in Thela noi and Songkhla lakes, the center of fishing and agricultural civilization and the largest freshwater basin of the southern region. At present, the cultural landscape in the area has become a vital tourism resource of Phatthalung that tourists are interested in and has created a phenomenon of significant economic, social, and environmental changes for Phatthalung continuously over the past 10 years. Moreover, the study results of cultural landscapes in Thailand are relevant that research on cultural landscapes in Thela noi and Songkhla lakes area is still a small number, especially the studies on the guideline and framework for studying components and the system of the cultural landscape that focuses on creating a real understanding of the relationship system that forms the cultural landscape. Therefore, this research has two main objectives. The first one is to understand the elements of the relationship of the cultural landscape's evolution and seek appropriate conservation and coping methods. The second one is to suggest guidelines for studying cultural landscapes that are consistent with the context of the study area and useful for further education and management. And the results of the study showed that the current changes in the economic system, social structure, and the environment that occurs and changes all the time in the current situation directly affect the persistence of the cultural landscape in Phatthalung and might lead to the loss of the cultural landscape in Thale Noi and Songkhla Lake in the end

Field of Study: Urban Planning and Design Student's Signature

Academic Year: 2021 Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้หากไม่ได้รับความกรุณาในการถ่ายทอดความรู้ ให้ คำปรึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องจากครอบครัว และผู้คนรอบตัวข้าพเจ้าที่ตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาให้คำแนะนำ และนำมาข้าพเจ้ามาจนถึง ณ เวลานี้

ขอขอบคุณทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณที่เสียสละเวลามาร่วมสร้าง และสนุกไปกับผลงานฉบับนี้กับข้าพเจ้า และหวังว่าผลงานฉบับนี้จะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับผู้ที่มีความสนใจ เช่นเดียวกับที่ข้าพเจ้าได้รับ สุกท้ายของขอบคุณตัวข้าพเจ้าเองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคตที่คอยผลักดันให้ข้าพเจ้ามีวันนี้ที่ได้กล่าวขอบคุณตัวเอง และผู้ที่มีส่วนที่ได้ร่วมนำพาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ริณรินันต์ สิริพันธ์สกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	2
1.3 คำถามของงานวิจัย.....	2
1.4 สมมติฐานในงานวิจัย.....	3
1.5 กรอบขั้นตอนการวิจัย.....	3
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	4
1.6.1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา.....	4
1.6.2 ขอบเขตเชิงพื้นที่.....	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 การทบทวนข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 ความเป็นมา ความหมายและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	6
2.1.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	6

2.1.2	บทบาทและความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม	10
2.1.3	ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	13
2.2	การศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	17
2.2.1	การศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape boundary)	17
2.2.2	กระบวนการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	24
2.2.3	กระบวนการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	31
2.3	การศึกษาวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	37
2.3.1	การศึกษาปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	38
2.3.2	การศึกษาวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	42
2.4	การศึกษางานวิจัยในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุง	43
2.4.1	บทบาทและความสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม	1
2.4.2	ประเด็นในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม	2
2.5	กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
บทที่ 3	การดำเนินการวิจัย	6
3.1	กระบวนการวิจัย	6
3.2	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	9
3.3	วิธีการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	10
3.3.1	การสัมภาษณ์	10
3.3.2	การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)	15
3.4	การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล	17
1.	การวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ต้องรักษา	17
2.	การวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม	17
3.	การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม	18
3.5	ข้อจำกัดของงานวิจัย	18

บทที่ 4 ผลการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	20
4.1 ผลการศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	20
4.1.1 ขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ.....	22
4.1.2 การประเมินขอบเขตระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	37
4.1.3 การกำหนดขอบเขตของของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	41
4.2 ผลการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	44
4.2.1 องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม(Landscape components) ...	45
4.2.2 องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural components).....	49
4.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	72
4.3.1 ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	72
4.3.2 ระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	74
4.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	75
4.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ต้องรักษา	78
บทที่ 5 ผลการศึกษาวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	81
5.1 ผลการศึกษาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	81
5.1.1 ยุคแห่งความอุดมสมบูรณ์และการพึ่งพาอาศัย (ยุคที่ 1)	82
5.1.2 ยุคแห่งการพัฒนาและความเป็นเมือง (ยุคที่ 2).....	85
5.1.3 ยุคแห่งการท่องเที่ยวตอนต้น (ยุคที่ 3).....	90
5.1.4 ยุคแห่งการท่องเที่ยวในปัจจุบัน (ยุคที่ 4)	96
5.2 ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	105
5.2.1 ที่มาของความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	105
5.2.1.1 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ.....	105
5.2.1.2 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม.....	123
5.2.1.3 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม	135

5.2.1.4	ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม.....	141
5.2.2	ความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงโดยชุมชน	145
5.2.3	แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	147
5.3	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม	149
5.4	ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	152
บทที่ 6	สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการพื้นที่.....	156
6.1	สรุปผลการศึกษา.....	156
6.1.1	ผลการศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	157
6.1.2	ผลการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	158
6.1.3	ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	160
6.1.4	ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ต้องรักษา	164
6.1.5	ผลการศึกษาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	165
6.1.6	ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	166
6.1.7	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม .	168
6.1.8	ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม	169
6.2	อภิปรายผลการศึกษา.....	171
6.3	ข้อเสนอแนะแนวทางในการในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา.....	173
6.4	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต	177
ภาคผนวก.....		179
บรรณานุกรม.....		200
ประวัติผู้เขียน		205

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางรายชื่อวรรณกรรมและงานศึกษาในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุง.....	1
ตารางที่ 2 ตารางรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	12
ตารางที่ 3 ตารางประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์.....	13
ตารางที่ 4 ผลการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศ.....	47
ตารางที่ 5 ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ความสำคัญขององค์ประกอบต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	79
ตารางที่ 6 ตารางสรุปผลการสัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	145
ตารางที่ 7 ตารางสรุปผลการสัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	148
ตารางที่ 8 ตารางประเมินผลกระทบของปัจจัยความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	150
ตารางที่ 9 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	151
ตารางที่ 10 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	153

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	5
ภาพที่ 2 ตัวอย่างการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม	11
ภาพที่ 3 ตัวอย่างการศึกษาระบบนิเวศของพื้นที่ผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	12
ภาพที่ 4 ตัวอย่างประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์	15
ภาพที่ 5 การระบุระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ	19
ภาพที่ 6 ขอบเขตระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	20
ภาพที่ 7 การประเมินขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	22
ภาพที่ 8 การประเมินขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	23
ภาพที่ 9 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	25
ภาพที่ 10 ตัวอย่างแผนที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ Raukawa Iwi ประเทศนิวซีแลนด์	28
ภาพที่ 11 ตัวอย่างแผนที่องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ Raukawa Iwi ประเทศนิวซีแลนด์	30
ภาพที่ 12 ตัวอย่างการจัดทำแผนที่ระบบนิเวศ (Ecosystem map).....	32
ภาพที่ 13 การระบุถึงองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์	34
ภาพที่ 14 การระบุความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบระหว่างองค์ประกอบ	35
ภาพที่ 15 การศึกษาระบบความสัมพันธ์รายองค์ประกอบ	35
ภาพที่ 16 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบ	36
ภาพที่ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์	37
ภาพที่ 18 กลุ่มปัจจัยของสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยภายนอก.....	41
ภาพที่ 19 การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน.....	42
ภาพที่ 20 ตัวอย่างการจัดทำแผนภาพวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	43

ภาพที่ 21	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
ภาพที่ 22	ระเบียบวิธีวิจัย.....	9
ภาพที่ 23	แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Stakeholder map).....	10
ภาพที่ 24	การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา.....	14
ภาพที่ 25	การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษา.....	16
ภาพที่ 26	การวิเคราะห์ผลการศึกษาของงานวิจัย.....	18
ภาพที่ 27	แผนที่อธิบายภูมิประเทศจังหวัดพัทลุง.....	21
ภาพที่ 28	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมการทำประมงด้วยการยกยอ และการทำนาแนวชายฝั่งทะเลสาบในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	21
ภาพที่ 29	ขอบเขตทางธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	24
ภาพที่ 30	ภาพพื้นที่ศูนย์กลางการทำประมงและเกษตรกรรมสำคัญของลุ่มน้ำทะเลสาบสำคัญของจังหวัดทั้ง 3 พื้นที่.....	28
ภาพที่ 31	การกระจายตัวของธุรกิจในช่วงโซ่อุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม.....	28
ภาพที่ 32	ขอบเขตทางเศรษฐกิจของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	29
ภาพที่ 33	ขอบเขตการจัดการทางสังคมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	32
ภาพที่ 34	ขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	36
ภาพที่ 35	แผนที่การประเมินขอบเขตระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	39
ภาพที่ 36	แผนที่การประเมินขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	42
ภาพที่ 37	แผนที่ขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	44
ภาพที่ 38	รายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	45
ภาพที่ 39	องค์ประกอบทางภูมิประเทศของจังหวัดพัทลุง.....	46
ภาพที่ 40	แผนที่องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	46
ภาพที่ 41	ความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	48

ภาพที่ 42 รายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	49
ภาพที่ 43 การตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบของชุมชนในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	56
ภาพที่ 44 การสัญจรโดยเรือบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบของชุมชนในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	57
ภาพที่ 45 เรือนพื้นถิ่นอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	58
ภาพที่ 46 การทำประมงด้วยการยกยอในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	61
ภาพที่ 47 การทำนาปรังลุ่มน้ำในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	63
ภาพที่ 48 แผนที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลา	65
ภาพที่ 49 มรดกทางธรรมชาติในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	66
ภาพที่ 50 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	67
ภาพที่ 51 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กลุ่มวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบ สงขลา.....	69
ภาพที่ 52 มรดกทางธรรมชาติในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	70
ภาพที่ 53 แผนที่องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลา.....	71
ภาพที่ 54 ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	73
ภาพที่ 55 ความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา	75
ภาพที่ 56 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลา.....	76
ภาพที่ 57 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 1	82
ภาพที่ 58 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 1.....	85
ภาพที่ 59 ภาพสะพานเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา.....	86
ภาพที่ 60 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 2	86
ภาพที่ 61 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 2.....	89

ภาพที่ 62 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 3 ตอนต้น	91
ภาพที่ 63 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 3.....	96
ภาพที่ 64 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 3 (ปัจจุบัน).....	97
ภาพที่ 65 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 4.....	104
ภาพที่ 66 ความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของระบบทุนนิยมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลา	108
ภาพที่ 67 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการเติบโตของระบบทุนนิยมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	110
ภาพที่ 68 ความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของการท่องเที่ยวจังหวัดต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	113
ภาพที่ 69 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการเติบโตของการท่องเที่ยวต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	116
ภาพที่ 70 ความสัมพันธ์ระหว่างการหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเล น้อยและทะเลสาบสงขลา.....	120
ภาพที่ 71 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมใน พื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.....	122
ภาพที่ 72 ความสัมพันธ์ระหว่างการก้าวสู่สังคมเมืองต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลา.....	125
ภาพที่ 73 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการก้าวสู่สังคมเมืองต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลา	127
ภาพที่ 74 ความสัมพันธ์ระหว่างการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลา.....	131
ภาพที่ 75 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเล น้อยและทะเลสาบสงขลา.....	134

ภาพที่ 76 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเล
น้อยและทะเลสาบสงขลา..... 138

ภาพที่ 77 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่
ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา..... 140

ภาพที่ 78 ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย
และทะเลสาบสงขลา 144

ภาพที่ 79 แนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา.... 148

ภาพที่ 80 ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา..... 161

ภาพที่ 81 ความสัมพันธ์อันก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา..... 162

ภาพที่ 82 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอันก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและ
ทะเลสาบสงขลา..... 163

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ทั้งเขา ป่า นา และทะเลสาบน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ ภายใต้ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ และธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ได้เป็นอย่างดี (ICOMOS Thailand, 2011) โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบน้อยและทะเลสาบสงขลาศูนย์กลางอารยธรรมการประมงและเกษตรกรรมลุ่มน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของภาคใต้ที่อยู่คู่จังหวัดพัทลุงมาอย่างยาวนาน และได้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ออกมาในรูปแบบที่หลากหลายตั้งแต่ การตั้งถิ่นฐาน การยังชีพ วิธีการดำเนินชีวิต ตลอดจนการได้รังสรรค์ทัศนียภาพที่สวยงามระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอย่าง การยกยอ และการทำนาในลุ่มน้ำทะเลสาบที่ถือเป็นหนึ่งอัตลักษณ์ที่สร้างการจดจำให้กับจังหวัดพัทลุงในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาดังกล่าว ได้กลายมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ และได้สร้างปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้กับจังหวัดพัทลุงอย่างต่อเนื่อง อาทิ การขับเคลื่อนการพัฒนาและการสร้างรายได้ให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา การสร้างค่านิยมและปลูกฝังให้เยาวชนหรือผู้ประกอบการรุ่นใหม่หันมาให้ความสำคัญกับการสืบสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ทางธรรมชาติ เป็นต้น (ณัฐพงศ์ และคณะ, 2563) ในขณะที่เดียวกันด้วยความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและแปรผันตลอดเวลาสำหรับในจังหวัดพัทลุง ความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของสังคมโลกที่ส่งผลต่อสังคมแรงงานในภาคการเกษตรและประมงซึ่งถือเป็นรายได้หลักของจังหวัดพัทลุง การหวนคืนสู่ถิ่นฐานของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่หันมาให้ความสำคัญต่ออาชีพการบริการมากกว่าการต่อยอดหรือสืบสานอาชีพและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของบ้านเกิด ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ส่งผลให้การทำประมงด้วยยอดน้อยลง เนื่องจากไม้พื้นถิ่นที่ใช้ในการประกอบยอมีจำนวนลดลงและมีราคาที่สูงขึ้น เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในจังหวัดพัทลุง ซึ่งอาจจะนำมาสู่การสูญเสียภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในที่สุด

เนื่องด้วยภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบระบบ และวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาเพื่อเสาะหาแนวทางการบริหารจัดการและอนุรักษ์คุณค่าของพื้นที่ให้คงอยู่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของจังหวัดสืบไป แต่เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาย้อนหลังตลอด 50 ปีที่ผ่านมา กลับชี้ให้เห็นว่าการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบนั้นไม่ได้รับการให้ความสำคัญเท่าที่ควรหรือมีการศึกษาที่กล่าวถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนผลงานการศึกษาทั้งหมด การศึกษาที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่ขาดการศึกษาถึงความหมาย รูปแบบ และองค์ประกอบต่าง ๆ ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และยังขาดการบูรณาการองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในพื้นที่อย่างแท้จริง เนื่องการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละบริบทมีความเฉพาะตัวและมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างซับซ้อน ดังนั้นการศึกษาในเชิงระบบที่ครอบคลุมทุกมิติความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมย่อมส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ (UNESCO, 2004)

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การดำเนินโครงการในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
2. ศึกษาวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
3. จัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

1.3 คำถามของงานวิจัย

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลและทะเลสาบสงขลามีองค์ประกอบอะไรบ้าง
2. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
3. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด

4. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาควรเป็นอย่างไร

1.4 สมมติฐานในงานวิจัย

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาถือเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมรูปแบบภูมิทัศน์ที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) จึงมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสะท้อนความเป็นชุมชนประมงและเกษตรกรบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบในพื้นที่ (ตอบคำถามของงานวิจัยข้อที่ 1 และ 2)

2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา มีแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงไปตามระบบเศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคม และความสมบูรณ์ทางสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคสมัย โดยการตระหนักรู้และความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงถือเป็นหนึ่งตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันและในอนาคต (ตอบคำถามของงานวิจัยข้อที่ 3 และ 4)

1.5 กรอบขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ (รายละเอียดดูบทที่ 3)

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนงานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและกำหนดแนวทางในการศึกษาและจัดการที่เหมาะสมสำหรับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาผ่าน 4 ประเด็นดังนี้

- 1.1 ความเป็นมา ความหมายและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 1.2 แนวทางและกระบวนการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 1.3 การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อการตั้งสมมติฐานของระบบความสัมพันธ์และอธิบายถึงการเกิดขึ้นและวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

2.2 การสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาและพิสูจน์สมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ในขั้นตอนที่ 2.1 เพิ่มเติมถึงปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาและการสำรวจ พร้อมจัดทำข้อสรุปและเครื่องมือในการอธิบายประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

3.2 แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากการศึกษาและสรุปตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

3.3 องค์ประกอบที่ต้องการรักษา หรือ องค์ประกอบที่มีศักยภาพและสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ขั้นตอนที่ 4 เสนอแนะแนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่เหมาะสม

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

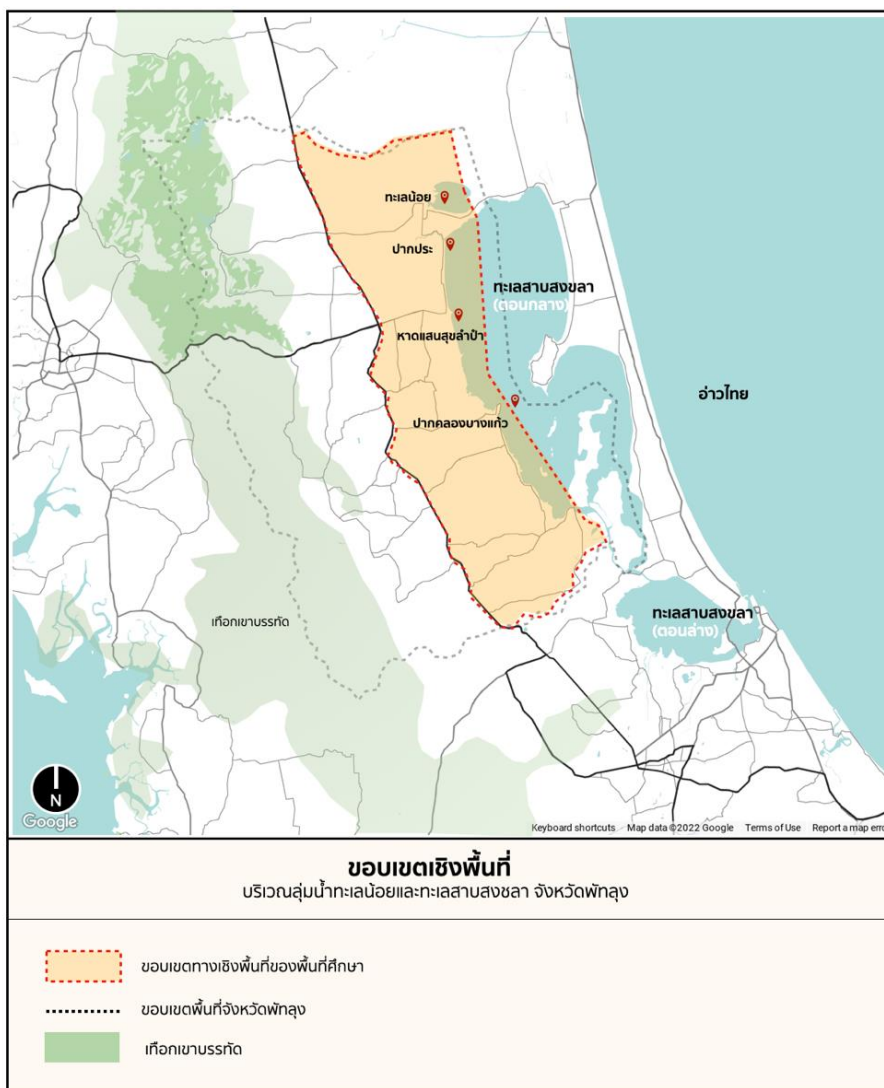
1.6.1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา แบ่งการศึกษาได้ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
2. การศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
3. การศึกษาความเปลี่ยนแปลงและแนวทางในการจัดการและรับมือที่เหมาะสมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

1.6.2 ขอบเขตเชิงพื้นที่

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาตอนกลาง จังหวัดพัทลุง (ครอบคลุมพื้นที่อำเภอควนขนุน อำเภอเมือง อำเภอเขาชัยสน และอำเภอบางแก้ว)

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2564

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงความหมาย ความสำคัญ และแนวทางในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม
2. เพื่อทราบและเข้าใจถึงองค์ประกอบและระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
3. เพื่อทราบและเข้าใจถึงวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันบริเวณพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
4. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการและส่งเสริมที่เหมาะสมสำหรับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

บทที่ 2

การทบทวนข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสำหรับการจัดทำแนวทางในการศึกษาและเสนอแนะแนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาจังหวัดพัทลุง โดยมุ่งเน้นการทบทวนข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ 3 กลุ่มเนื้อหา ดังนี้ “ความหมายและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม” “แนวทางและกระบวนการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม” และ “กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง” เพื่อเป็นการกำหนดกรอบการศึกษาของงานวิจัยในครั้งนี้

2.1 ความเป็นมา ความหมายและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

หัวข้อที่ 2.1 มีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจพื้นฐานต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยเฉพาะความหมายและปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึง ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่นั้น ๆ โดยได้มีการแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนอันได้แก่ ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม การศึกษาบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการศึกษาประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

2.1.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน เป็นผลให้การให้คำนิยามและความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้นได้ถูกให้ความหมายออกมาในมิติที่หลากหลาย และสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมและรูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันของกลุ่มอารยธรรมหรือกลุ่มคนทั่วโลกที่อาศัยอยู่บนภูมิศาสตร์ที่ต่างกันได้อย่างดี โดยงานวิจัยฉบับนี้ได้มีการจำแนกกลุ่มคำนิยามและความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทั้งทางตะวันตกและในประเทศไทยออกเป็น 2 ส่วนและมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องจากด้านตะวันตก โดยมีผลการศึกษาเรียงลำดับจากช่วงเวลาในอดีตมาจนถึงปัจจุบันดังต่อไปนี้

Carl O. Sauer (1964) กล่าวว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ถือเกิดขึ้นจากภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ โดยกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวทำหน้าที่เป็นตัวการหรือผู้กระทำ ในขณะที่พื้นที่ธรรมชาติมีบทบาทเป็นตัวกลาง และเป็นที่มาของการกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีบทบาทเป็นผลลัพธ์ของการกระทำ

Philip L. Wagner and Marvin W. Mikesell (1964) ได้กล่าวถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมถือเป็นผลจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์บนพื้นที่ทางธรรมชาติ อันเป็นผลที่ได้ถือกำเนิดขึ้นจากผลลัพธ์ทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และได้กลายเป็นมรดกวัฒนธรรมอันทรงค่าที่ถูกส่งต่อกันมาผ่านวิวัฒนาการระหว่างธรรมชาติและมนุษย์

Harm de Blij (1977) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเปรียบเสมือนร่องรอย หรือหลักฐานของการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากการกระทำของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ ในรูปแบบของรูปธรรม และนามธรรมที่ถูกส่งต่อมาหลายชั่วรุ่นและได้ถูกพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนมาถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน

Lennon and Mathews (1996) ได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า การกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นเป็นผลมาจากการจัดการพื้นที่ทางธรรมชาติและองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มมนุษย์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติที่สามารถพบได้ในลักษณะของร่องรอยอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่

European Landscape Convention (2000) ได้กล่าวถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าเป็นพื้นที่ที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ ที่ได้ถือกำเนิดขึ้นจากการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ที่ได้ฝากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ไว้ให้กับกลุ่มมนุษย์รุ่นหลังให้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องราว ประวัติศาสตร์และความเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นในอดีต

Peter Folwer (2002) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ เพื่อได้สะท้อนให้เห็นถึง

วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันภายใต้อิทธิพลและข้อจำกัดของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นกำหนดรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นเสมือนตัวแทนของอารยธรรมในการส่งต่อและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในความเป็นสากล (Universal value)

Cultural Landscape Foundation (2001) ได้ให้นิยามถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่รวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติไว้ร่วมกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กิจกรรม หรือบุคคล บางครั้งภูมิวัฒนธรรมอาจเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล พื้นที่ดังกล่าวอาจใหญ่โตกว้างขวางเป็นพื้นที่นอกเมือง หรืออาจเป็นเพียงแค่นามหน้าบ้านกว้างไม่กี่ตารางเมตร อาจเป็นพื้นที่ไร่ นา สวนสาธารณะ มหาวิทยาลัย สุสาน สองข้างถนนหลวงหรือแม้กระทั่งพื้นที่อุตสาหกรรม

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2005) ได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าเป็นการสร้างสรรคสภาพแวดล้อมรอบตัวของกลุ่มมนุษย์ ที่สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์เกิดการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใดมีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมนั้น ๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการในการดำรงชีพและวัฒนธรรมของสังคมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการปรับเปลี่ยนดังกล่าวยังเป็นการกระทำที่ดำเนินไปอย่างเหมาะสมและแสดงถึงความเคารพต่อธรรมชาติ เพื่อให้มนุษย์และธรรมชาตินั้นสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขและสามารถเอื้อประโยชน์ให้กันได้อย่างสูงสุด

2. ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องภายในประเทศไทย โดยมีผลการศึกษารายงลำดับจากช่วงเวลาในอดีตมาจนถึงปัจจุบันดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549) ได้กล่าวถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าเป็นผลของการกระทำหรือความสัมพันธ์ต่อกันอย่างสมดุลที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์และวัฒนธรรม หรือองค์ประกอบทางสังคมต่างๆ และสภาพแวดล้อมทาง

ธรรมชาติโดยสะท้อนถึงการพัฒนาของสังคมหรือชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในสังคมหรือชุมชน

ICOMOS Thailand (2011) ได้ให้นิยามถึงความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมถือเป็นสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์ได้มอบความเปลี่ยนแปลงให้กับสภาพภูมิประเทศนั้น ๆ เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอันสะท้อนให้เห็นถึงสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิต คติความเชื่อ หรือความศรัทธา ในศาสนา จนเกิดความเป็นเอกลักษณ์ที่ข้ามกาลเวลา

ธำรง บุษยประวิตร และ ปัทม์ ญาติมาก (2550) ได้ให้นิยามถึงความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือ Cultural Landscape ไว้ว่าเป็นแนวความคิดในการจำกัดความของมรดกวัฒนธรรมประเภทหนึ่งซึ่งเป็นพัฒนาการของการบูรณาการระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม

หทัย สิริพัฒนากุล (2550) ได้กล่าวถึงความหมายและการกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าเป็นพื้นที่ทางธรรมชาติที่เป็นรากฐานของมรดกวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบทของการกระทำของมนุษย์ อันสามารถรับรู้ได้ถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยง กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งรูปธรรมและนามธรรม

เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้ให้นิยามถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าหมายถึงสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการและการกระทำของมนุษย์เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งมนุษย์มีข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้การจัดการพื้นที่นั้นเป็นไปได้เพียงในระดับหนึ่ง และรวมถึงข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมเองก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการของมนุษย์เช่นกัน

นวนัฐ โอศิริ (2551) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า สิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมโดยผ่านช่วงเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นไม่เป็นเพียงแค่ภาพที่หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับ สภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติ การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของ มนุษย์ ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา และตลอดจนการปรับตัวของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกับ สภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่

สิรินทิพย์ สีนแสงแก้ว (2552) กล่าวว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผลจากการกระทำของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมที่มีวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันโดยอาศัยกาลเวลา โดยที่มนุษย์จะประกอบกิจกรรมตามวิถีชีวิตชุมชนของตน และแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ได้สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต

แวนรวิ ลากเกิน และ รุ่งทิพย์ พุ่มดนตรี (2553) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึงการรับรู้สภาพทางกายภาพของพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ ผ่านการเรียนรู้วัฒนธรรมของคนในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งการก่อรูปขึ้นของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้น เป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมดังกล่าว โดยสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมสามารถใช้คำจำกัดได้หลากหลายความหมายเช่น สภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง (Built Environment) นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) และ “ภูมิทรทัศน์” ซึ่งล้วนเป็นความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งสิ้น

จากการศึกษาการให้นิยามถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในฝั่งตะวันตกและในประเทศไทย สามารถกล่าวโดยสรุปถึงนิยามและการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือ ผลลัพธ์ที่มนุษย์กระทำต่อธรรมชาติทั้งเพื่อการดำรงชีพ การสะท้อนค่านิยมและความเชื่อ รวมถึงการแสดงออกซึ่งอำนาจและความเจริญของอารยธรรม โดยได้ทิ้งร่องรอยของวัฒนธรรมนั้น ๆ ไว้กับธรรมชาติทั้งในรูปแบบของรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมและลักษณะทางกายภาพของแต่ละพื้นที่ และมีองค์ประกอบหลักร่วมกัน 3 ประการคือ **วัฒนธรรม** เช่น ความเชื่อ ค่านิยม และประเพณี เป็นต้น **ธรรมชาติ** เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์หรือทรัพยากรทางธรรมในรูปแบบต่าง ๆ และ **ภูมิทัศน์วัฒนธรรม** หรือผลลัพธ์จากการกระทำซึ่งกันและกันระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติในรูปธรรม เช่น สถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐาน และสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น ในนามธรรมเช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และบรรยากาศของพื้นที่ เป็นต้น

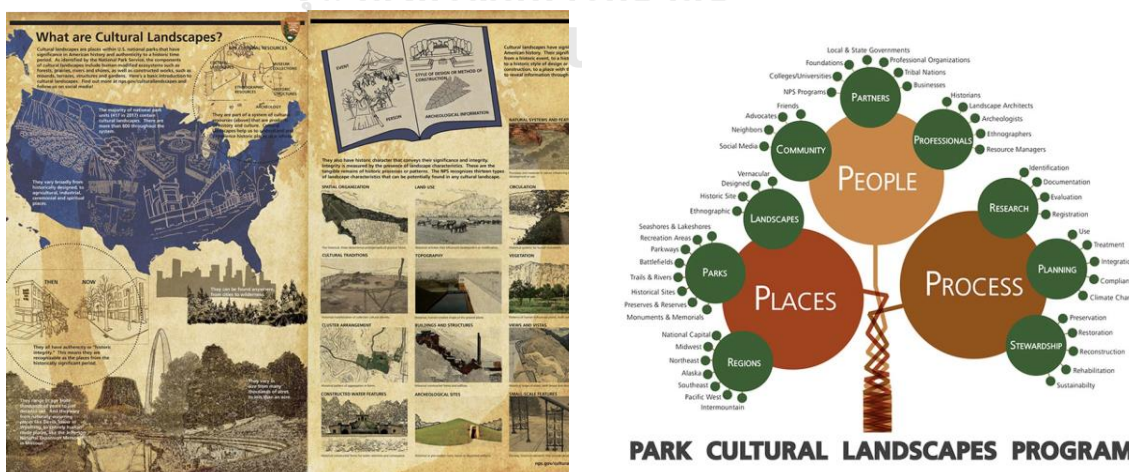
2.1.2 บทบาทและความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การทบทวนวรรณกรรมและผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันพบว่า การศึกษาถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่ได้เป็นเพียงทฤษฎีหรือแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์หรือผลจากการกระทำระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ แต่

เพียงเท่านั้น การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังถูกนำมาเป็นปรับใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาและพัฒนาเมืองและพื้นที่ในอีกหลากหลายมิติ โดยสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ได้ 3 บทบาทหลัก ดังต่อไปนี้

1. การต่อยอดการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่การศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่

จากผลการศึกษาวิจัยและความหมายข้างต้นสามารถสะท้อนถึงที่มาของบทบาทของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นมีได้เพียงแต่เป็นการกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติเพื่อการยังชีพ หรือตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันแต่เพียงเท่านั้น การถือกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังได้แฝงค่านิยม ความเชื่อและคุณค่าทางสังคมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในแต่ละช่วงเวลาไว้เช่นกัน อันเป็นผลให้การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในงานวิจัยด้านสังคมที่มีเป้าประสงค์ในการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสังคมในอดีตที่แม้ได้เลือนหายไป แต่ยังคงฝากร่องรอยอันมีนัยสำคัญไว้กับภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และทำความเข้าใจของอารยธรรมอันทรงคุณค่าในช่วงระยะเวลาต่อมา ดังแนวคิดและวัตถุประสงค์ของ National Park Service (2002) ที่มุ่งเน้นการแสวงหาคำตอบทางประวัติศาสตร์ผ่านการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ที่ไม่เพียงแต่ต้องการทราบถึงที่มาของการกำเนิดขึ้นของพื้นที่นั้น ๆ แต่ต้องการสร้างความเข้าใจต่อเรื่องราวและความหมายที่พื้นที่ หรือสถานที่นั้น ๆ ต้องการจะสื่อสาร เป็นต้น

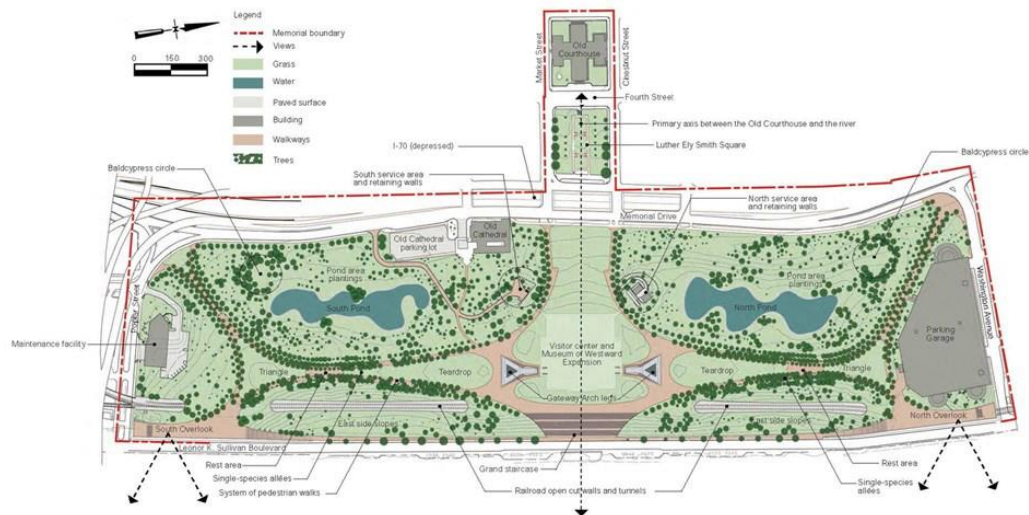

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: National Park Service, 2002

2. การต่อยอดการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่การศึกษาระบบนิเวศทางธรรมชาติของพื้นที่

อีกหนึ่งบทบาทสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันคือการศึกษาระบบนิเวศทางธรรมชาติของพื้นที่ เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมถือกำเนิดขึ้นจากความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างมนุษย์ที่ได้กระทำต่อธรรมชาติ อันมาซึ่งกันปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้ง 2 ฝ่าย ดังนั้นการศึกษภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการศึกษาที่มาของเหตุและผลของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลง หรือการปรับตัวทั้งในกลุ่มมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่ออยู่รอดในสภาพแวดล้อมของภูมิประเทศในลักษณะต่าง ๆ เช่น การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อเข้าใจพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ การศึกษาระบบนิเวศของสวนสาธารณะในเมืองเพื่อเรียนรู้พฤติกรรมการปรับตัวของกลุ่มสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติให้สามารถอยู่รอดในบริบทของเมืองหลวงได้ดังภาพตัวอย่างด้านล่างที่ได้มีการแบ่งการศึกษาระบบนิเวศทางธรรมชาติของพื้นที่สวนสาธารณะผ่านองค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิตเช่น การศึกษาลักษณะและสภาพของแหล่งน้ำ หิน และดิน และองค์ประกอบที่ชีชีวิตเช่น การศึกษาประเภทของป่าและพรรณไม้ และกลุ่มสิ่งมีชีวิตที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่สวนสาธารณะ เป็นต้น

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการศึกษาระบบนิเวศของพื้นที่ผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: National Park Service, 2002

3. การต่อยอดการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่การจัดทำแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนของพื้นที่

นอกเหนือจากการศึกษาประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมและการปรับตัวทางระบบนิเวศวิทยาของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในธรรมชาติผ่านการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม อีกหนึ่งบทบาทสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันคือการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมหรือผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และชาติอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่อย่างเหมาะสม เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมในหลายพื้นที่ทั่วโลกได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญเช่น นาขั้นบันไดของคอร์ดิลเลอราส ประเทศฟิลิปปินส์ (Rice Terraces of Philippine Cordilleras) อุทยานแห่งชาติอุลुरु-คาตา ทูจทา (Uluru-Kata Tjuta National Park) ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น จึงเป็นผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในแต่ละพื้นที่ต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นเช่น การศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์เชิงระบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งเพื่อพัฒนาแนวทางในการอนุรักษ์และนำเสนอเรื่องราวของพื้นที่สู่นักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและน่าสนใจแตกต่างจากที่อื่น ๆ การศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อทราบถึงกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาทั้งหมด การศึกษาความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อเตรียมพร้อมต่อการรับมืออย่างเหมาะสมต่อบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ (Zhe Wang, 2020) เป็นต้น

2.1.3 ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากผลการทบทวนวรรณกรรมและผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องพบว่าการจำแนกกลุ่มลักษณะหรือการกำหนดถึงประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีความหลากหลาย และแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ หรือทัศนคติมุมมองที่มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ทั้งนี้ผลจากการศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 กลุ่มประเภทหลักคือ การแบ่งประเภทด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยกรอบทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยอิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ โดยในแต่ละกลุ่มนั้นมีรายละเอียดของเกณฑ์และมุมมองต่อการจำแนกดังต่อไปนี้

1) การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2014) แบ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภทจากพิจารณาจากลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ หรือ

เจตนาของการก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น โดยมีรายละเอียดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท ดังนี้

1. **ภูมิทัศน์ที่มีแบบแผนชัดเจน (Clearly Defined Landscapes)** ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับการออกแบบเป็นอย่างดี สร้างขึ้นเพื่อเหตุผลทางสุนทรียภาพเป็นส่วนมาก อาจมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์หรือศาสนาประกอบอยู่ด้วย เช่น อนุสรณ์ วัด สวนสาธารณะ
2. **ภูมิทัศน์ที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape)** คือ ภูมิทัศน์ที่วิวัฒนาการมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ตลอดจนศาสนา และมีการพัฒนาที่สืบเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน ผ่านความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ โดยสามารถจำแนกลักษณะย่อยได้อีก 2 กลุ่มคือ
 - 2.1 **ภูมิทัศน์ดั้งเดิม (Relict Landscape)** คือภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นในอดีต และได้หยุดพัฒนาการไปแล้ว แต่ยังคงเหลือร่องรอยให้เห็นถึงปัจจุบัน
 - 2.2 **ภูมิทัศน์ต่อเนื่อง (Continuing Landscape)** คือภูมิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็น ถึงการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ในปัจจุบัน ที่แสดงถึงพัฒนาการที่สืบเนื่องมาจากอดีต ถึงปัจจุบัน
3. **ภูมิทัศน์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในพื้นที่ (Associative Cultural Landscape)** คือ ภูมิทัศน์ที่เกิดจากมนุษย์เชื่อมโยงคติความเชื่อกับธรรมชาติ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภูมิทัศน์ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 4 ตัวอย่างประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์

ที่มา: การรวบรวมโดยผู้วิจัย, 2565

2) การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยกรอบทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

National Park service (2001) ได้จำแนกกลุ่มประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยการนำกรอบทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาใช้ในการจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 4 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการออกแบบ (Historic Designed Landscape) ภูมิทัศน์ที่ถูกสร้างสรรค์ผ่านการคำนึงถึงความงดงาม และสุนทรียภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยการออกแบบดังกล่าวทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของยุคสมัย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ หรือบุคคลสำคัญในอดีต เช่น วัด วัง และปราสาท
2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์แบบพื้นถิ่น (Historic Vernacular Landscape) ภูมิทัศน์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทัศนคติของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่มีต่อพื้นที่ เช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน พื้นที่ใ้การใช้สอย โดยพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวสามารถพบเห็นได้ในพื้นที่ชนบท หมู่บ้านชานเมืองหรือในชุมชนประมงและเกษตรกรรม เป็นต้น

3. **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ประวัติศาสตร์** (Historic Sites Cultural Landscape) เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในอดีต มักอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมของมนุษย์อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาในอดีตผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น สนามรบ บ้านพักตากอากาศของบุคคลสำคัญ เป็นต้น
4. **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของกลุ่มชน** (Ethnographic Landscape) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนกับการใช้สอยในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ในแง่ของวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติของมนุษย์ เช่น บ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ รูปปั้นกลางแจ้ง

3) การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยอิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549) ได้แบ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทจากการพิจารณาถึงระดับความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปจัดการต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทดังนี้

1. **ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม** หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ มนุษย์มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์น้อยมากเนื่องจากข้อจำกัดทางทรัพยากรและเทคโนโลยี ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดย มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและเคารพต่อธรรมชาติ เช่น การปรับพื้นที่ลาดชันเป็นนา ขึ้นบันได และการระบายน้ำ ฯลฯ
2. **ภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม** หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม กึ่งเมืองกึ่งชนบท ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้เป็นลักษณะที่พัฒนาขึ้นมาจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท เมื่อเวลาผ่านไป ชุมชนมีการพัฒนามากขึ้นก็ส่งผลต่อการปรับสภาพภูมิประเทศมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ แต่ยังคงให้คุณค่าต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่อยู่ดั้งเดิม
3. **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบวัฒนธรรมภูมิทัศน์** หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลักษณะนี้พบเห็นได้ทั่วไป ได้แก่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากมนุษย์ตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการปรับลักษณะภูมิประเทศให้ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิต โดยพัฒนาจากชุมชนขนาดเล็ก เป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่

และมีการแก้ปัญหา รวมถึง การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยการใช้เทคโนโลยี จนบางครั้งอาจกลายเป็นความพยายาม ในการเอาชนะสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาการจำแนกกลุ่มประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นถือเป็นสิ่งที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นมาจากด้วยเจตนาและความจำเป็นบางประการทั้งในมิติของการยังชีพ ความเชื่อ ตลอดจนสุนทรียภาพในการดำรงชีวิตของกลุ่มมนุษย์ในพื้นที่ในช่วงเวลาต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้การที่จำแนกภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นมีความหลากหลาย ดังนั้นการจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงไม่มีกฎเกณฑ์ที่เฉพาะเจาะจง แต่มักขึ้นอยู่กับมุมมองหรือเป้าหมายในการศึกษาของผู้ที่มีความสนใจเป็นผู้เลือกกำหนดตามความเหมาะสม เพื่อให้การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้อย่างแท้จริง เช่น หากมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิวัฒนาการของการตั้งฐานของชุมชนริมน้ำ อาจจำแนกแนวทางในการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์มาเป็นตัวกำหนดกรอบในการแบ่งกลุ่มและทำการศึกษา เพื่อสามารถทราบถึงที่มาของตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมน้ำได้อย่างตรงประเด็น เป็นต้น

2.2 การศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

หัวข้อที่ 2.2 มีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจต่อแนวทางและกระบวนการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อนำกระบวนการศึกษา และเครื่องมือในการอธิบายผลของการศึกษามาปรับใช้ในงานวิจัยอย่างเหมาะสม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการพิจารณาพิจารณาวรรณกรรมที่มีการศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะและประเภทที่ใกล้เคียงกับกรณีศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ และจากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่แบ่งการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ส่วนคือ การศึกษาขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม การศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนของการศึกษาดังนี้

2.2.1 การศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape boundary)

การศึกษาในประเด็นนี้มีเป้าหมายของการศึกษา คือ การแสวงหาแนวทางในการกำหนดขอบเขตเชิงกายภาพที่ชัดเจนและครอบคลุมทั้งระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่มีส่วนช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาและอนุรักษ์ได้เป็นอย่างมาก แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของขอบเขตและการกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่เพื่อคุ้มครองรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรงไม่มากนัก เนื่องด้วยระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนและประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่จับต้องได้และไม่สามารถจับต้องได้ อีกทั้งยังไม่มีคำจำกัดความถึงความหมายที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันอย่างชัดเจนเป็นผลให้

การศึกษาถึงขอบเขตมีความยืดหยุ่นไปตามความเหมาะสมของบริบทและประเด็นการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยจากการทบทวนการศึกษาโดย Shangyi Zhou (2015) พบว่างานวิจัยโดยมากมักมีการแบ่งพิจารณาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่าน 4 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติคือ ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น (Local economy) โครงสร้างทางสังคม (Social organization) สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment) และ การรับรู้ของมนุษย์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม (People's understanding) และมีกระบวนการในการศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่าน 4 ความสัมพันธ์โดยสรุปดังนี้

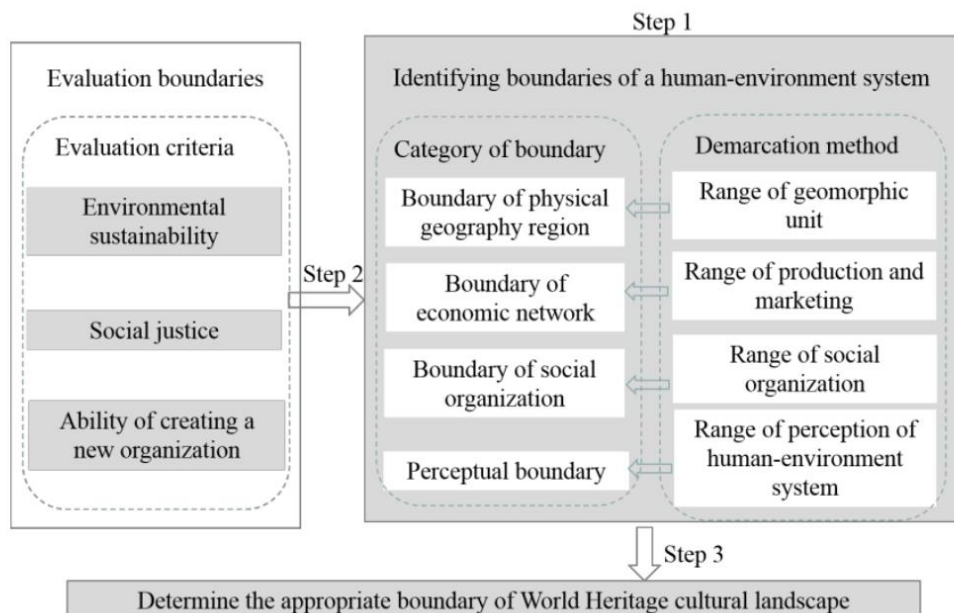
ขั้นตอนที่ 1 การระบุระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ (Identifying boundaries of a human-environment system) การศึกษาระบบความสัมพันธ์ทั้ง 4 ดังต่อไปนี้

ขอบเขตทางธรรมชาติ (Natural environment boundaries) หรือการศึกษาขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ (physical geography) โดยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ทำการศึกษาและนำมาเป็นปัจจัยในการกำหนดขอบเขตจำเป็นต้องลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ศึกษาหรือเป็นองค์ประกอบทางธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่สะท้อนถึงบทบาทและความสำคัญของธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและกิจกรรมของมนุษย์เช่น การกำหนดขอบเขตของแม่น้ำ ทะเลสาบ เทือกเขาและต้นกำเนิดของแหล่งน้ำที่สัมพันธ์ถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เป็นต้น

ขอบเขตทางเศรษฐกิจ (Local economy boundaries) การศึกษาธุรกิจสำคัญของพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมหรือเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อทราบถึงเครือข่ายและองค์ประกอบของธุรกิจตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำของธุรกิจ พร้อมระบุตำแหน่งและขอบเขตขององค์ประกอบนั้นลงบนแผนผังเพื่อทราบขอบเขตและการกระจายตัวโดยรวมของธุรกิจสำคัญบนกายภาพของพื้นที่ เช่น การศึกษาและระบุขอบเขตของธุรกิจประมงและเกษตรกรรมสำคัญของพื้นที่ศึกษาตั้งแต่แหล่งผลิต โรงงานแปรรูป ตลอดจนแหล่งค้าขายของธุรกิจ เป็นต้น โดยการศึกษาขอบเขตนี้มักเป็นการศึกษาที่ต้องอาศัยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบกับการสำรวจพื้นที่เพื่อทราบตำแหน่งของกิจกรรมที่ครอบคลุมและน่าเชื่อถือ

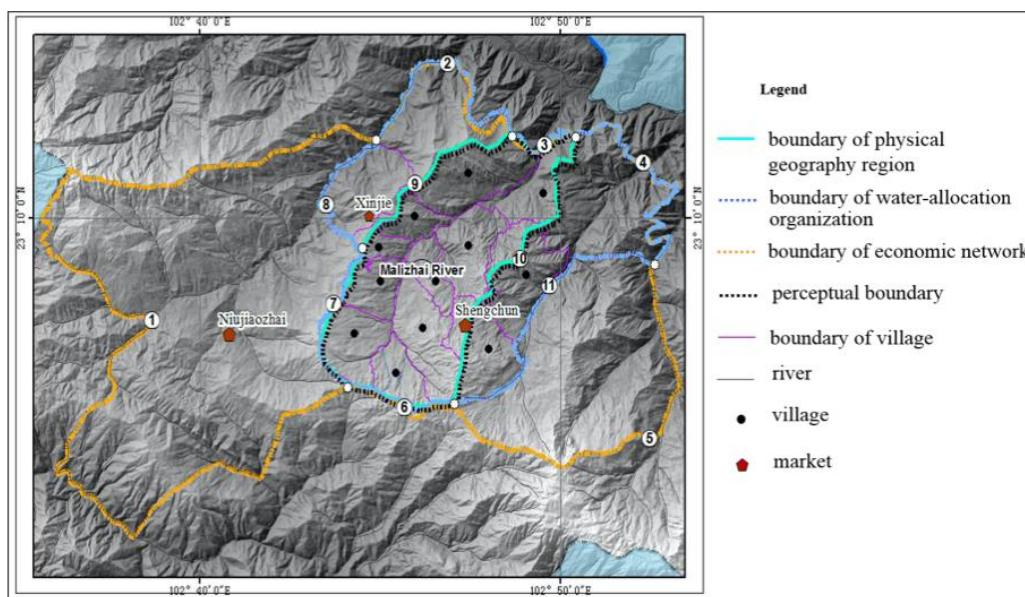
ขอบเขตการจัดการทางสังคม (Social organization boundaries) การระบุขอบเขตทางสังคมของพื้นที่ ผ่านการศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับพฤติกรรมปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและการส่งต่ออารยธรรมและความเชื่อของมนุษย์ ตลอดจนระบบการจัดการจัดสรรทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในพื้นที่ เช่น การระบุถึงตำแหน่งหรือละแวกของการตั้งถิ่นฐาน ระบบการจัดสรรน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น

ขอบเขตการใช้ประโยชน์และการรับรู้ทรัพยากร (Perceptual boundaries) การศึกษาการรับรู้ถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Human-environment system) ในเชิงพื้นที่ของกลุ่มผู้อยู่อาศัยสามารถพิจารณาผ่านการใช้ประโยชน์พื้นที่จากทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ และความสัมพันธ์ทางเครือญาติและมิตรภาพระหว่างหมู่บ้านโดยรอบพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยสามารถจำแนกประเภทของการรับรู้เชิงพื้นที่ดังกล่าวของมนุษย์ได้ 3 ลักษณะพื้นที่ที่สะท้อนการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในมิติของวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปคือ **พื้นที่ป่าไม้** **พื้นที่ทางการเกษตรและแหล่งน้ำเพื่อการยังชีพ** และ **พื้นที่อยู่อาศัย** ซึ่งการรับรู้ของมนุษย์ต่อพื้นที่ทั้ง 3 ลักษณะนั้นจะมีระดับของการรับรู้ที่แตกต่างกันตามความสำคัญและความผูกพันต่อพื้นที่นั้น ๆ

ภาพที่ 5 การระบุระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ

ที่มา: Shangyi Zhou, 2015

ภาพที่ 6 ขอบเขตระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ที่มา: Shangyi Zhou, 2015

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Evaluation boundaries)

การพิจารณาความสำคัญของขอบเขตทั้ง 4 ประเภทที่ได้ทำการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ขอบเขตของความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยแท้จริง โดยได้มีการพิจารณาถึงคุณค่าและความสำคัญของขอบเขตของความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ผ่านเกณฑ์พิจารณา 3 ประการอันประกอบด้วย **ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)** **ความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice)** **ความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ (Ability of Creating of a New Organization)** เพื่อทราบถึงบทบาทและความสำคัญของแต่ละระบบความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของการประเมินดังต่อไปนี้

ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) การพิจารณาขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ ของขอบเขตทั้ง 4 ประเภทถึงความเหมาะสมของขนาดพื้นที่ที่ถือต่อระบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนที่ถือประเด็นที่ได้รับความสนใจและข้อถกเถียงในหมู่นักภูมิศาสตร์และนักนิเวศวิทยาในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่คุ้มครองส่วนใหญ่มีขนาดเล็กเกินกว่าที่จะยินยอมให้เกิดกระบวนการทางนิเวศวิทยาที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ดังนั้นขอบเขตพื้นที่คุ้มครองควรจัดให้มีช่วงที่เหมาะสมเพื่อรักษาการพัฒนาที่ยั่งยืนของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการปรับตัวเพื่อรับมือต่อภัยคุกคาม (Woodley,2015)

ความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) การประเมินขอบเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านการพิจารณาขอบเขตของพื้นที่ผ่านความเห็นชอบของคนในท้องถิ่นอันประกอบด้วย ความต้องการและความสนใจต่อการกำหนดเขตแดนสำหรับพื้นที่คุ้มครองภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่นอกเหนือจากกำหนดขอบเขตเพื่อการรักษาและคุ้มครองภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ การกำหนดขอบเขตยังจำเป็นต้องสอดคล้องกับบริบทความเป็นอยู่และมีส่วนในการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรในท้องถิ่น เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมถือกำเนิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ดังนั้นการดำรงไว้ซึ่งการมีอยู่ของวัฒนธรรมในพื้นที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยั่งยืนให้กับพื้นที่อย่างแท้จริง

ความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ (Ability of Creating of a New Organization) การประเมินความสำคัญของขอบเขตผ่านการพิจารณาการรับรู้และความสัมพันธ์ต่อพื้นที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder perception) ถึงความหมายและความสำคัญของพื้นที่ต่อการดำรงชีพของประชากรท้องถิ่นมากกว่าการเป็นตำแหน่งที่ตั้งของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เนื่องจากการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างแท้จริงไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์พื้นที่มรดกวัฒนธรรมหรือพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งหรือสามารถพบเห็นและสัมผัสได้ในเชิงประจักษ์แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบที่ไม่ได้เป็นพื้นที่มรดกวัฒนธรรมแต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมของมนุษย์ทั้งทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจขึ้นในพื้นที่มรดกวัฒนธรรม ดังนั้นการมีอยู่และการพัฒนาสิ่งใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุดของกิจกรรมดังกล่าวถือเป็นกุญแจสำคัญของการดำรงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสืบไปในอนาคต

ลำดับต่อไปจะเป็นการจัดทำตารางประเมินค่าน้ำหนักความสำคัญของแต่ละขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันประกอบด้วย ขอบเขตทางธรรมชาติ ขอบเขตทางเศรษฐกิจ ขอบเขตทางการจัดการทางสังคม และขอบเขตการใช้ประโยชน์และการรับรู้ทรัพยากร โดยนำขอบเขตทั้ง 4 มาพิจารณาตามเกณฑ์การประเมินทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างต้น เพื่อทราบความสำคัญของแต่ละขอบเขตระบบความสัมพันธ์ ดังภาพที่ 6 ที่มีการกำหนดให้เครื่องหมาย “+” หมายถึงขอบเขตของความสัมพันธ์นั้นผ่านเกณฑ์การประเมิน หรือมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านนั้น ๆ เช่น ขอบเขตการจัดการทางสังคมถือเป็นขอบเขตที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสูงสุดเนื่องจากมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม ความเป็นธรรมทาง

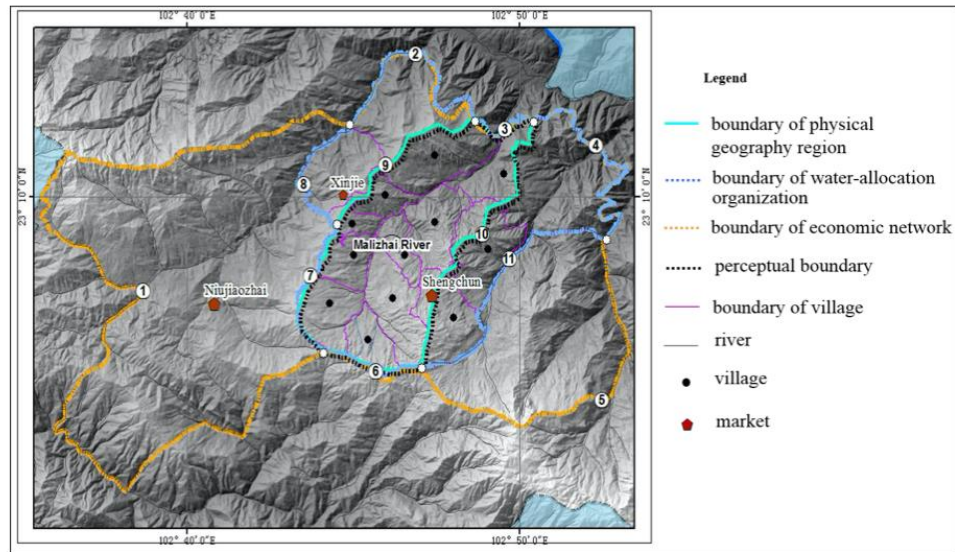
สังคม และความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ ในขณะที่ขอบเขตทางธรรมชาติมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพียงในด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

Boundaries of Human-Environment System	Criteria of Evaluating Boundary		
	Environmental Sustainability	Social Justice	Ability of Creating of a New Organization
Boundary of the physical geography region	+		
Boundary of water allocation organization	+	+	+
Boundary of economic network			+
Perception boundary of human-environment system	+	+	

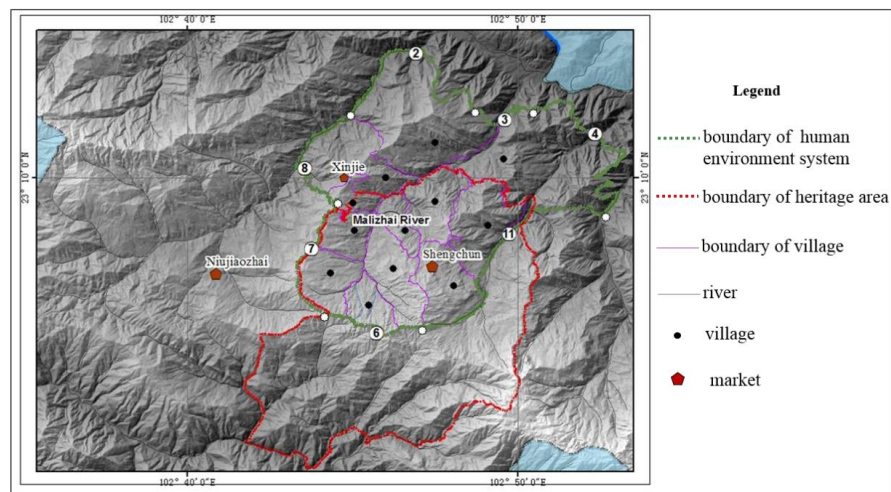
ภาพที่ 7 การประเมินขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: Shangyi Zhou, 2015

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Determine boundaries of cultural landscape) สืบเนื่องจากขั้นตอนที่ 2 ที่ได้ทำการพิจารณาความสำคัญของเขตเขตทั้ง 4 ประเภทผ่านเกณฑ์ในการประเมิน 3 ประการข้างต้น ในขั้นตอนนี้แบ่งการดำเนินการเพื่อกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ การแบ่งกลุ่มพื้นที่ขอบเขตทั้งหมดจาก การพิจารณาพื้นที่ทับซ้อน (Overlapping relationships boundary) เพื่อทำการประเมินต่อไปในส่วนที่ 2 คือ การให้คะแนนความสำคัญของแต่ละกลุ่มพื้นที่ (Boundary-segment scores and rank) เพื่อคัดเลือกขอบเขตพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างแท้จริง และมีแนวทางในการคัดสรรคัดเลือกและให้คะแนนแต่ละกลุ่มขอบเขตของพื้นที่ผ่าน 4 ประเภทของขอบเขตความสัมพันธ์ที่ได้ทำการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และมีการกำหนดค่าน้ำหนักความสำคัญของขอบเขตความสัมพันธ์ทั้ง 4 ตามบทบาทและคุณค่าที่ได้พิจารณาไว้ในขั้นตอนที่ 2 โดยกลุ่มขอบเขตพื้นที่ทับซ้อนที่มีค่าคะแนนสูงสุดจากกระบวนการดังกล่าวจะถือเป็นพื้นที่ผ่านการคัดเลือกและถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การศึกษาและปกป้องรักษาสืบไป ดังภาพประกอบด้านล่างนี้

Serial Number of Segments	Types of Boundary				Rank of Segments
	Boundary of The Physical Geography Region	Boundary of Water-Allocation Organization	Boundary of Economic Network	Perceptual Boundary	
①			+		10
②			+		4
③	+	+++	+	++	1
④		+++	+		5
⑤			+		11
⑥	+	+++	+	++	2
⑦	+	+++		++	3
⑧		+++			7
⑨	+			++	8
⑩	+			++	9
⑪		+++	+		6

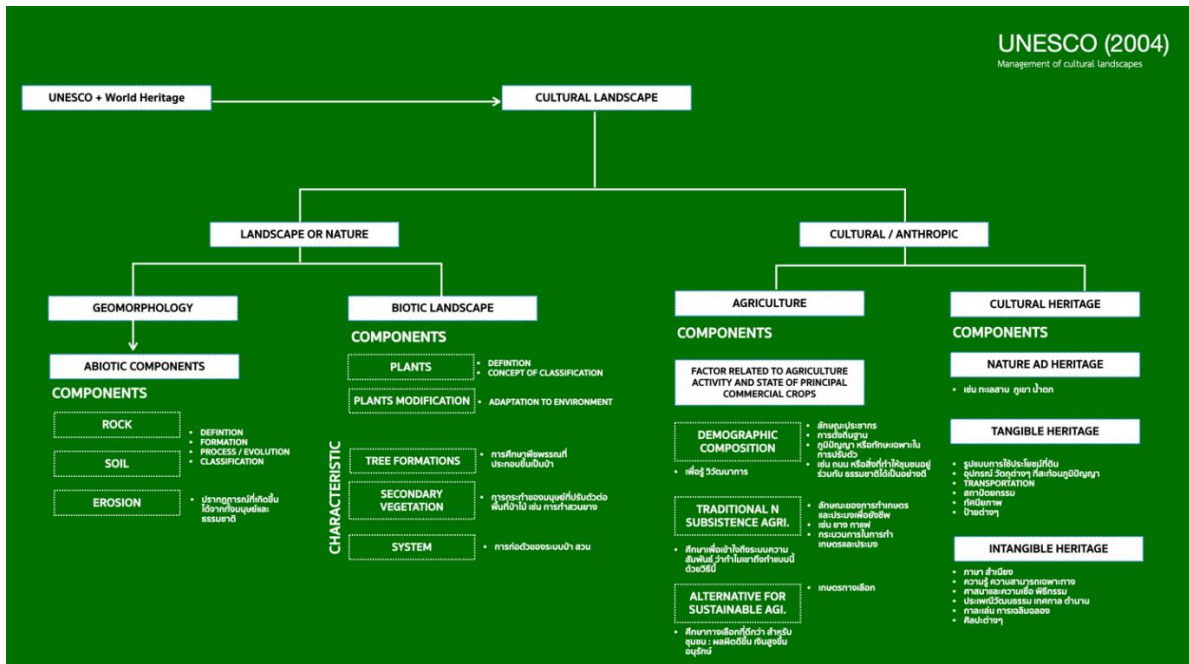

ภาพที่ 8 การประเมินขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 ที่มา: Shangyi Zhou, 2015

จากการประเมินความสำคัญของแต่ละขอบเขตพื้นที่ดังกล่าวที่ 8 ของ Shangyi Zhou (2015) พบว่ามีการแบ่งพิจารณาพื้นที่ที่ทับซ้อนออกเป็น 11 ขอบเขตพื้นที่โดยแต่ละขอบเขตนั้นมีรูปแบบของการทับซ้อนของขอบเขตระบบความสัมพันธ์ทั้ง 4 ที่ต่างกันออกไป โดยขอบเขตพื้นที่ที่มีการซับซ้อนระบบความสัมพันธ์มากกว่า 1 ขอบเขต หรือมีการทับซ้อนขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสูง หรือมีค่าน้ำหนักความสำคัญสูง ถือว่าเป็นขอบเขตพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง โดยสามารถอ่านค่าได้จากจำนวนของเครื่องหมาย “+” ของขอบเขตพื้นที่ทั้ง 11 เช่น ขอบเขตพื้นที่ที่ 3 ถือเป็นขอบเขตพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสูงสุดเป็นอันดับที่ 1 เนื่องจากเป็นขอบเขตพื้นที่ที่มีการทับซ้อนทุกขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ภายในพื้นที่ขอบเขต ในขณะที่ขอบเขตพื้นที่ที่ 7 แม้ไม่ได้มีการทับซ้อนครบทุกขอบเขตของระบบความสัมพันธ์แต่ภายในพื้นที่ที่มีการทับซ้อนขอบเขตที่มีค่าน้ำหนักความสำคัญสูงอย่างขอบเขตการจัดการทางสังคม จึงส่งผลให้ขอบเขตพื้นที่ที่ 7 มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลำดับที่ 3 เป็นต้น และหลังจากการจัดลำดับความสำคัญความสำคัญของแต่ละขอบเขตพื้นที่ Shangyi Zhou ได้จัดทำแผนที่ขอบเขตพร้อมกำหนดบทบาทของแต่ละขอบเขตขึ้นโดยพิจารณาจากความสำคัญของขอบเขตพื้นที่ทั้ง 11 พื้นที่อันประกอบด้วย ขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (เส้นสีเขียว) ที่ได้จากการประเมินค่าความสำคัญข้างต้น และขอบเขตของมรดกวัฒนธรรม (เส้นสีแดง) และขอบเขตการอยู่อาศัยของชุมชนในพื้นที่ (เส้นสีชมพู) ที่ได้มีการกำหนดไว้ของพื้นที่ ดังภาพที่ 7

2.2.2 กระบวนการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือการศึกษาองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม ถือเป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ อาทิ การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ การศึกษาแนวทางการจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม การศึกษาแนวทางในการผลักดันภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่แหล่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ล้วนตั้งต้นการศึกษาจากการสร้างความเข้าใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างถ่องแท้และครอบคลุมครบถ้วนทุกองค์ประกอบ เพื่อให้ได้ผลของการศึกษาที่แม่นยำและมีประสิทธิภาพ โดย UNESCO (2004) ได้มีการจำแนกการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural) และ การศึกษาภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Landscape) และมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 9 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ที่มา: ผู้วิจัยรวบรวมมาจาก Management of cultural landscapes (2004), 2564

1. การศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural components)

การศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของกลุ่มชาวประมง หรือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่โดยรอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อเหตุและผลของการกระทำของมนุษย์ที่กระทำต่อธรรมชาติทั้งเพื่อการยังชีพ หรือเพื่อถ่ายทอดทัศนคติ ความเชื่อและอารยธรรมของเผ่าพันธุ์ โดยสามารถแบ่งการศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้ 2 องค์ประกอบย่อยคือ องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการดำรงชีพ (Agricultural) และองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และมีรายละเอียดการพิจารณาได้ดังนี้

องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural components)

การศึกษาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการดำรงชีพมีเป้าหมายหลักของการศึกษา คือ การสร้างความเข้าใจต่อวัฒนธรรม และวิวัฒนาการการปรับตัวของมนุษย์ต่อธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพภายใต้ลักษณะทางภูมิศาสตร์นั้น ๆ อันเป็นที่มาของการก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ โดยมีประเด็นของการศึกษาดังต่อไปนี้

- การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Factors related to agricultural activity) การศึกษาถึงที่มา และความสำคัญ

ของวิถีชีวิต รูปแบบของกิจกรรมเพื่อการยังชีพที่สะท้อนถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ ประกอบด้วย การศึกษาลักษณะของประชากรในพื้นที่เช่น เพศ ช่วงอายุ การศึกษา อาชีพ เป็นต้น การศึกษาภูมิปัญญาหรือทักษะเฉพาะทางในการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติเช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โครงสร้างถนน เป็นต้น

- **การศึกษาวิถีเกษตรดั้งเดิมและการยังชีพ (Traditional and subsistence agriculture)** การศึกษาถึงบทบาทและความสำคัญของวิถีเกษตรและวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอดในภูมิภาคที่อยู่อาศัยของคนในพื้นที่ เช่น การศึกษาพืชพรรณและสิ่งมีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพ การศึกษาที่มาของการทำประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบ และการศึกษาเกษตรขั้นบันไดด้วยภูมิปัญญาเฉพาะถิ่น เป็นต้น
- **การศึกษาเกษตรทางเลือกอย่างยั่งยืน (Alternative for sustainable agriculture)** การศึกษาวิถีเกษตรและประมงทางเลือกที่มีคุณภาพเหมาะสมกับบริบททางภูมิศาสตร์มากยิ่งขึ้น เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เช่น การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาการเกษตรและประมงของพื้นที่ การศึกษารูปแบบของการทำเกษตรและประมงทางเลือก การศึกษากลยุทธ์ในการรับมือในมิติต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage components)

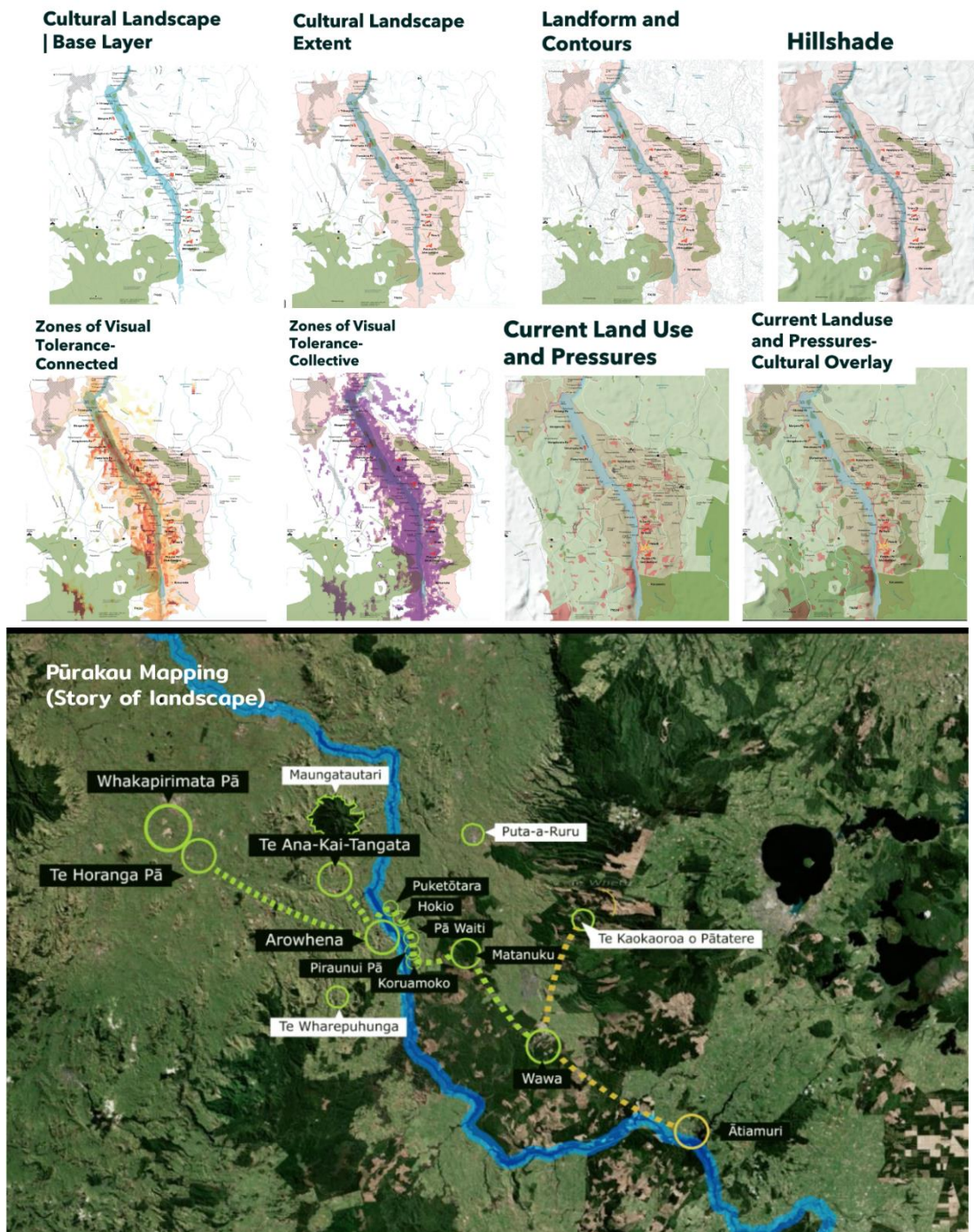
การศึกษาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมมีเป้าหมายของการศึกษาคือ การทราบและเข้าใจถึงเหตุและผลของการกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติเข้าด้วยกันผ่านมิติของ ความเชื่อ การให้ความหมาย และคุณค่าของมนุษย์ต่อธรรมชาติหรือภูมิภาคที่อยู่อาศัย และเป็นที่มาของการก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ โดยมีประเด็นของการศึกษาดังต่อไปนี้

- **การศึกษารูปแบบมรดกวัฒนธรรมในภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Heritage form in cultural landscapes)** การศึกษาการแสดงออกทางมรดกวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การศึกษาวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมของมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นต้น

- **การศึกษามรดกทางธรรมชาติ (Nature as heritage)** การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อลักษณะทางธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรม และเพื่อประเมินความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ เนื่องจากมรดกทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่ถือกำเนิดขึ้นอย่างโดดเด่นและสามารถเห็นได้ชัด แต่กระบวนการเกิดขึ้นมีความหลากหลายและซับซ้อนในการระบุถึงเหตุและผลของการเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การศึกษาคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมของทะเลสาบ ภูเขาและน้ำตก เป็นต้น
- **การศึกษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible heritage)** การศึกษาเพื่อทราบและประเมินถึงรูปแบบและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมทางวัตถุที่สามารถจับต้องได้หรือปรากฏให้เห็นชัดในภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน สิ่งประดิษฐ์ทางภูมิปัญญา สถาปัตยกรรม ทักษะฝีมือ ป้ายและสัญลักษณ์ที่สะท้อนวัฒนธรรมของพื้นที่ เป็นต้น
- **การศึกษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible heritage)** การศึกษาเพื่อทราบและประเมินถึงรูปแบบและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมทางวัตถุที่ไม่สามารถจับต้องได้หรือไม่ปรากฏให้เห็นชัดในภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การศึกษาภาษาและสำเนียงของคนพื้นถิ่น การศึกษาภูมิปัญญาและทักษะเฉพาะถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ ความเชื่อ เรื่องราว พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม เทศกาลและการละเล่นพื้นถิ่น เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาองค์ประกอบองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural components) และองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage components) เป็นที่เรียบร้อย Raukawa Charitable Trust (2020) ได้ทำการจัดทำแผนที่องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นเพื่อทราบถึงตำแหน่งที่ตั้งและการกระจายตัวขององค์ประกอบดังกล่าวดังภาพที่ 9 เพื่อทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบต่อพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ถึงเหตุและผลของการเกิดขึ้นและการกระจายตัวในพื้นที่นั้น ๆ เช่น แผนที่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและพื้นที่เนินเขา (Hillshade) แผนที่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use) และแผนที่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ (Story of landscape) เป็นต้น

ภาพที่ 10 ตัวอย่างแผนที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ Raukawa Iwi ประเทศนิวซีแลนด์
ที่มา: Raukawa Charitable Trust, 2020

2. การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Landscape)

การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศวิทยาที่มีความหลากหลายภายใต้อิทธิพลของการะบวนการทางธรรมชาติและกิจกรรมการปรับตัวของมนุษย์ต่อธรรมชาติที่ได้ก่อให้เกิดภูมิประเทศของภูมิทัศน์

วัฒนธรรมขึ้น เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจต่อแต่ละองค์ประกอบในระบบความสัมพันธ์ โดยสามารถจำแนกการศึกษาระบบออกเป็น 2 โดเมนหรือระบบย่อยคือ สิ่งไม่มีชีวิต (The abiotic sphere) และ สิ่งที่มีชีวิต (The biotic sphere) โดยมีรายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบของ 2 ระบบย่อยดังนี้

องค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิต (Abiotic components)

การศึกษาองค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิตในภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงที่มา กลุ่มประเภท และระบบความสัมพันธ์ของสัณฐานวิทยาต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ และสร้างความรู้เข้าใจต่อองค์ประกอบในระบบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบนั้น ๆ ต่อกิจกรรมของมนุษย์ โดยมีประเด็นของการศึกษาดังนี้

- **การศึกษาธรณีวิทยา (Geomorphology) หรือการศึกษาประเภทลักษณะ กระบวนการสร้าง และวิวัฒนาการของหิน (Rocks) และ ดิน (Soil) ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม** เพื่อทราบถึงที่มา และลักษณะสำคัญทางกายภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- **การศึกษาปรากฏการณ์การกัดเซาะ (The phenomena of erosion)** การศึกษาปรากฏการณ์การกัดเซาะชั้นหินและดิน เพื่อทราบถึงองค์ประกอบสำคัญ ปัจจัยภายในที่มีส่วนเกี่ยวข้องและกระตุ้นให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นในพื้นที่ ตลอดจนผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

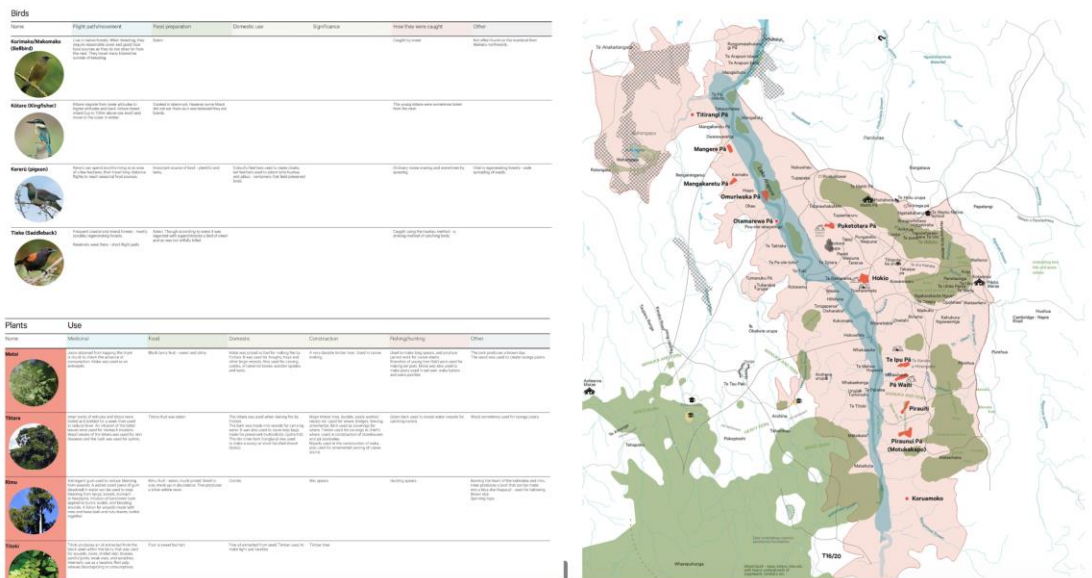
CHULALONGKORN UNIVERSITY

องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต (Biotic components)

การศึกษาองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตในภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงที่มา กลุ่มประเภท และระบบความสัมพันธ์เชิงนิเวศวิทยาของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ และสร้างความรู้เข้าใจต่อองค์ประกอบในระบบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบนั้น ๆ ต่อกิจกรรมของมนุษย์ โดยมีประเด็นของการศึกษาดังนี้

- **การศึกษาพืชพรรณ (Plants)** การศึกษาลักษณะ ประเภท และการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดของพืชพรรณ (Plant modifications) ของพืชพรรณในพื้นที่ เพื่อจำแนกประเภท และทราบถึงองค์ประกอบและลักษณะสำคัญของพืชพรรณที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

- **การศึกษาป่า (Tree formations)** การศึกษาประเภทของป่า และการก่อตัวของชั้นของป่าในพื้นที่ ตลอดจนกลุ่มสิ่งมีชีวิตที่ก่อเกิดขึ้นในพื้นที่ป่า และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการก่อเกิดและสร้างลักษณะเฉพาะสำคัญให้กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การศึกษาประเภทของป่าและกลุ่มสิ่งมีชีวิตที่อาศัยในพื้นที่ป่า เป็นต้น
- **การศึกษาป่าทุติยภูมิ (Secondary tree and vegetation)** การศึกษาป่าและพืชพรรณในพื้นที่ที่เดิมเคยเป็นป่าสมบูรณ์ที่ได้รับอิทธิพลหรือถูกรบกวนจากภัยทางธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ อันได้แก่ ปราบกฏการณ์ไฟป่า การตัดไม้ทำลายป่า การพัฒนาระบบกักเก็บและกระจายน้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น เพื่อเข้าใจถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ป่าที่มีความเกี่ยวข้องต่อการก่อเกิดและสร้างลักษณะเฉพาะสำคัญให้กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภาพที่ 11 ตัวอย่างแผนที่องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ Raukawa Iwi ประเทศนิวซีแลนด์
ที่มา: Raukawa Charitable Trust, 2020

2.2.3 กระบวนการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

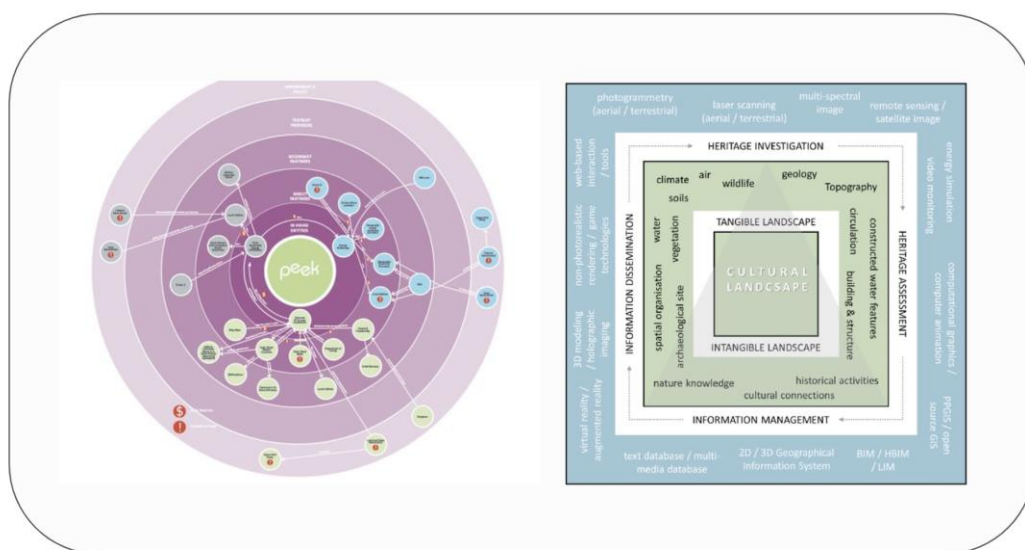
การศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ถือเป็นการศึกษาที่มีบทบาทความสำคัญต่อการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่น้อยไปกว่าการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เนื่องจากเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างทำความเข้าใจต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านการศึกษาเหตุและผลของรูปแบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดและคงสภาพอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจและอธิบายถึงที่มาของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาองค์ประกอบสำคัญหรือองค์ประกอบที่ต้องรักษาของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสืบไปในอนาคตถัดไป โดยการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมวิจัยได้ จำแนกการศึกษานี้ออกเป็น 2 ระดับความสัมพันธ์ได้แก่ ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape ecosystem) และ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape relationship system) โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาของระดับความสัมพันธ์ทั้ง 3 ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาระบบนิเวศทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape ecosystem)

การศึกษาระบบนิเวศ (Ecosystem map) เป็นอีกหนึ่งวิธีการศึกษาระบบความสัมพันธ์ที่เป็นที่นิยมและถูกนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการศึกษาระบบความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนและประกอบด้วยองค์ที่มีความหลากหลายเช่น การศึกษาระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business ecosystem) การศึกษาระบบนิเวศของการท่องเที่ยว (Tourism ecosystem) ตลอดจนการนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาและอธิบายถึงแนวคิดของความสัมพันธ์องค์ประกอบอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น (Cultural landscape ecosystem) เป็นต้น เพื่ออธิบายถึงเอกลักษณ์ กระแส ความสัมพันธ์ในภาพรวมของระบบ และลักษณะเฉพาะภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านการศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงเหตุและผลของแต่ละองค์ประกอบได้รับและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (Nicola Morelli, 2007) โดยมีลำดับขั้นตอนของการศึกษาดังนี้

- **ขั้นตอนที่ 1 การระบุถึงองค์ประกอบทั้งหมดของระบบความสัมพันธ์**
การศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบในเชิงลึกทั้งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรง และเกี่ยวข้องทางอ้อมแต่ได้รับผลกระทบจากระบบความสัมพันธ์ เพื่อระบุองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์เช่นการระบุองค์ประกอบหลักและย่อยทางวัฒนธรรมและองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างครบถ้วน

- **ขั้นตอนที่ 2 การเชื่อมโยงองค์ประกอบในระบบ** การศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบในระบบที่กระทำต่อกันถึงความสำคัญ เหตุและผลของความสัมพันธ์นั้น ๆ ผ่านการจัดทำแผนผังจำลองสมมติฐานจำลองความสัมพันธ์ (Ecosystem map) เพื่อทราบถึงที่มาของการก่อเกิดระบบความสัมพันธ์ เช่นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบทางวัฒนธรรม หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นต้น
- **ขั้นตอนที่ 3 การทบทวนสมมติฐานความสัมพันธ์** การทบทวนและพิสูจน์สมมติฐานของแบบจำลองความสัมพันธ์ที่ได้สร้างขึ้นจากขั้นตอนก่อนหน้า โดยพิจารณาถึง ความถูกต้อง ความครบถ้วนของข้อมูล และความเป็นไปได้ผ่านมิติมุมมองหลากหลาย เช่น การสอบถามและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ถึงความเหมาะสมและเป็นไปได้ของสมมติฐาน
- **ขั้นตอนที่ 4 การสรุปผลระบบนิเวศน์ความสัมพันธ์** การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากการทบทวนในขั้นตอนก่อนหน้า เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ถึงสถานการณ์ปัจจุบัน บทบาท ความสำคัญ จุดแข็งและข้อจำกัดของแต่ละองค์ประกอบในระบบ และนำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงปฏิบัติและการต่อยอดทางการศึกษาสืบต่อไป

ภาพที่ 12 ตัวอย่างการจัดทำแผนที่ระบบนิเวศ (Ecosystem map)

ที่มา: <https://www.pinterest.com/maelplaine/ux-ecosystem-maps/>

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape relationship system)

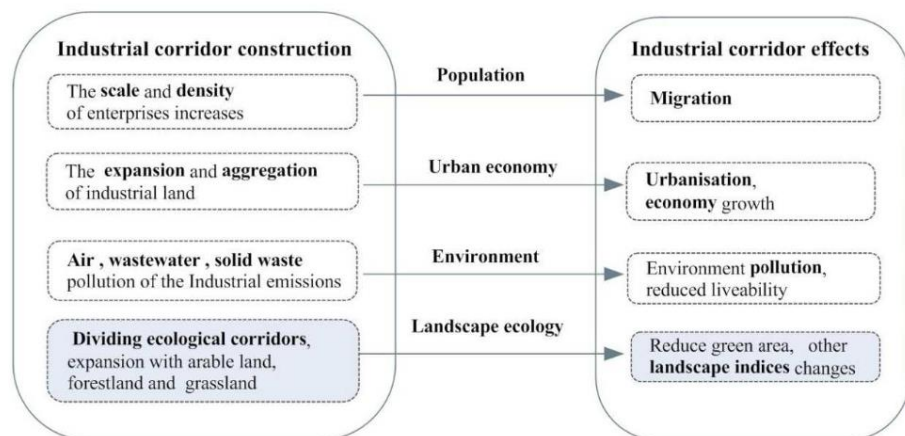
การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายของการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงระบบถึงที่มา ความสำคัญและเหตุผลของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นในแต่ละพื้นที่ ปัจจุบันการศึกษาความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นอีกหนึ่งประเด็นของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากการภูมิทัศน์วัฒนธรรมก่อกำเนิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่สามารถรู้ได้ในเชิงประจักษ์ แต่การอธิบายถึงที่มาที่มีความซับซ้อนได้อย่างชัดเจนนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายและต้องอาศัยเครื่องมือในการศึกษาและ อธิบายที่เหมาะสมกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้การศึกษาความสัมพันธ์เชิงระบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีจำนวนมากขึ้น แต่โดยมากมักเป็นการศึกษาที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับของแนวคิด (Almo farina, 2002) มากกว่าการศึกษาเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบในระบบความสัมพันธ์ที่พบว่ามีจำนวนน้อยและยังไม่มีงานวิจัยใดศึกษาในประเด็นดังกล่าวโดยตรงเมื่อเทียบกับการศึกษาอื่น ๆ อย่างไรก็ตามในการทบทวนผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมวิธีการศึกษาความสัมพันธ์เชิงระบบที่ความซับซ้อนขององค์ประกอบที่หลากหลายและคาดว่าสอดคล้องกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยฉบับนี้

การศึกษาระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape system)

การศึกษาระบบความสัมพันธ์เป็นอีกหนึ่งเครื่องมือได้รับความสนใจในงานศึกษาด้านความสัมพันธ์เชิงระบบ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงและมองหาช่องว่างของระบบของระบบความสัมพันธ์เพื่อแก้ไขและเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวให้สมบูรณ์ โดยมีความสอดคล้องและแตกต่างจากการศึกษาระบบนิเวศความสัมพันธ์คือ การศึกษาทั้ง 2 ลักษณะเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจต่อระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงแต่ละองค์ประกอบเข้าด้วยกัน ผ่านการศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องภายในระบบ และมีความแตกต่างกันตรงที่การศึกษาระบบความสัมพันธ์ นั้นไม่เพียงแต่ระบุถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมุ่งสร้างความเข้าใจสาเหตุของการปฏิสัมพันธ์และผลลัพธ์ที่แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างองค์ประกอบในเชิงวงจร (loop) ที่ลึกซึ้งมากขึ้นเมื่อเทียบกับศึกษาระบบนิเวศความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจในภาพรวมถึงการก่อตัวขึ้นของระบบความสัมพันธ์นั้น ๆ (Nicola Morelli,

2007) (Zhe Wang , 2015) โดยมีการแบ่งการศึกษาระบบความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ระดับ คือ ระบบความสัมพันธ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape system) และ ระบบความสัมพันธ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape subsystem) และมีลำดับของขั้นตอนการศึกษาดังนี้

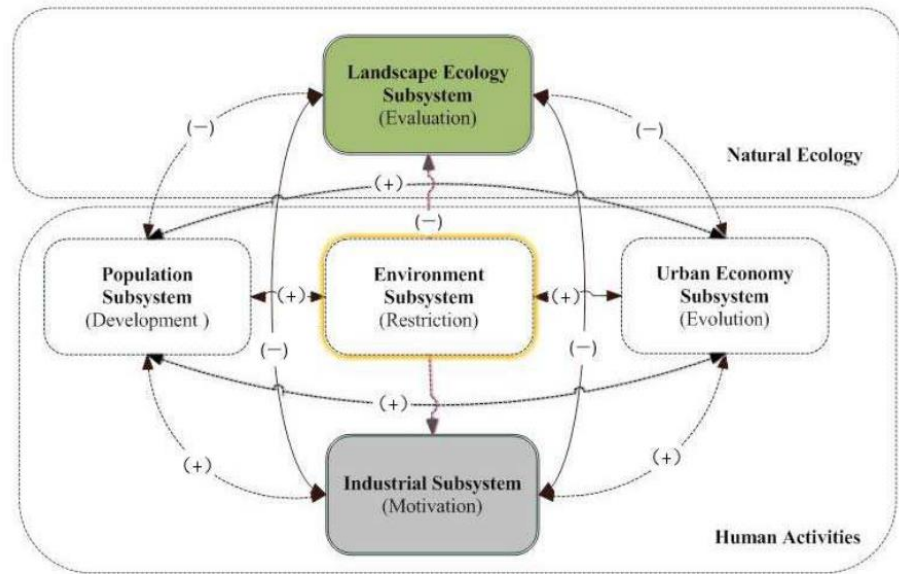
- **ขั้นตอนที่ 1** การระบุถึงองค์ประกอบทั้งหมดของระบบความสัมพันธ์ การศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ขึ้น ผ่านการแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยมากในการศึกษาระบบความสัมพันธ์มักระบุองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์ผ่านการพิจารณาสถานการณ์และประเด็นปัญหาของงานศึกษา เช่น การมีจุดตั้งต้นของการศึกษาจากการตั้งคำถามถึงสาเหตุและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของปรากฏการณ์นั้น ๆ แล้วจึงระบุออกมาเป็นองค์ประกอบของระบบ ดังตัวอย่างภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 13 การระบุถึงองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์

ที่มา: Jian Xu, 2015

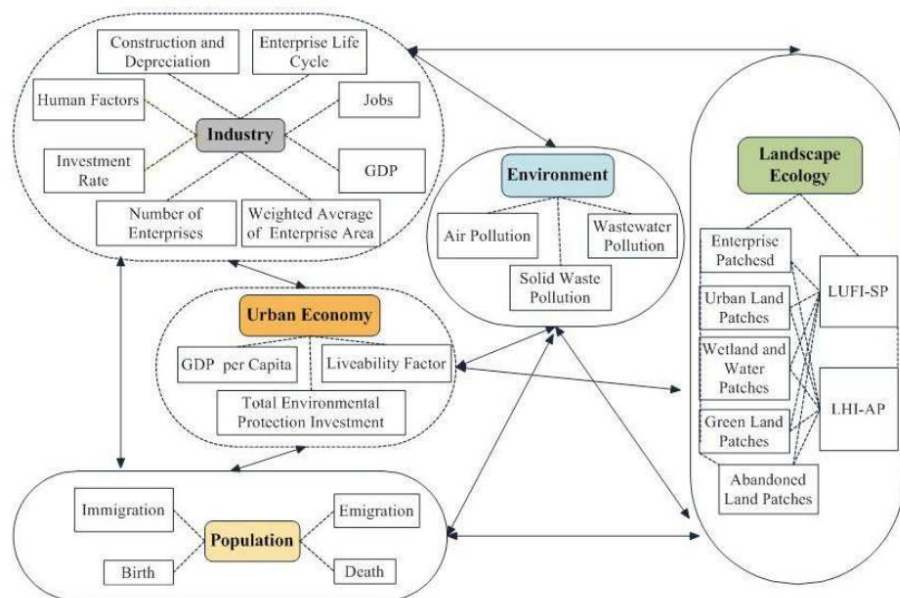
- **ขั้นตอนที่ 2** การระบุความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบระหว่างองค์ประกอบ การศึกษาความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบ (Interactive relationships) ระหว่างองค์ประกอบในระบบจากการศึกษาขั้นตอนก่อนหน้าที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เพื่อทราบถึงเหตุและผลของรูปแบบความสัมพันธ์ บทบาทและความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบในระบบ เช่น องค์ประกอบที่มีบทบาทเป็นตัวตั้งต้นระบบความสัมพันธ์ องค์ประกอบที่มีบทบาทเป็นกระตุ้นหรือหักล้างตัวประกอบตั้งต้นของระบบ เป็นต้น

ภาพที่ 14 การระบุความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบระหว่างองค์ประกอบ

ที่มา: Jian Xu, 2015

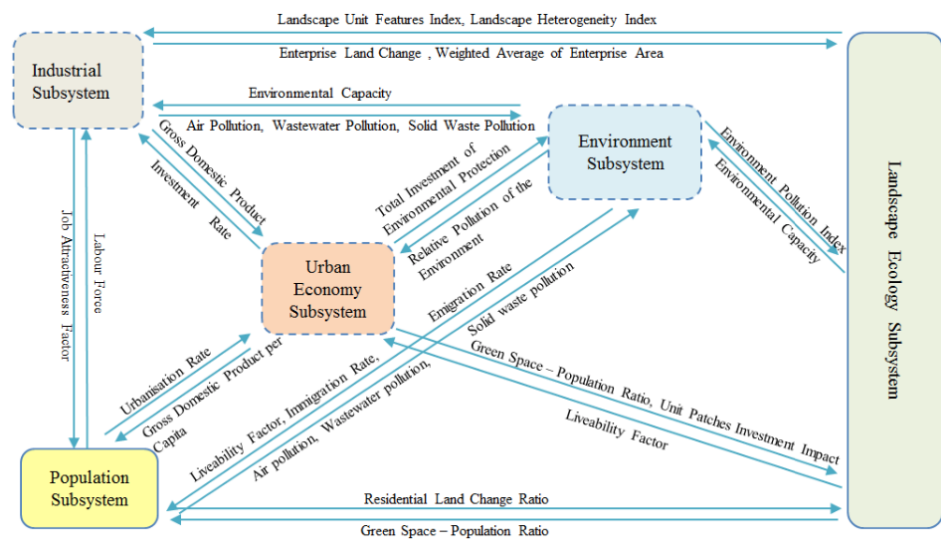
- **ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาระบบความสัมพันธ์รายองค์ประกอบ** หรือการศึกษา ระบบความสัมพันธ์ย่อยของระบบความสัมพันธ์ (Subsystem) จากการ วิเคราะห์องค์ประกอบในระบบความสัมพันธ์ เพื่อทราบองค์ประกอบย่อยของ องค์ประกอบในระบบ และเข้าใจถึงที่มาและวัฏจักรการกำเนิดขึ้นของ องค์ประกอบสำคัญในเชิงระบบ

ภาพที่ 15 การศึกษาระบบความสัมพันธ์รายองค์ประกอบ

ที่มา: Jian Xu, 2015

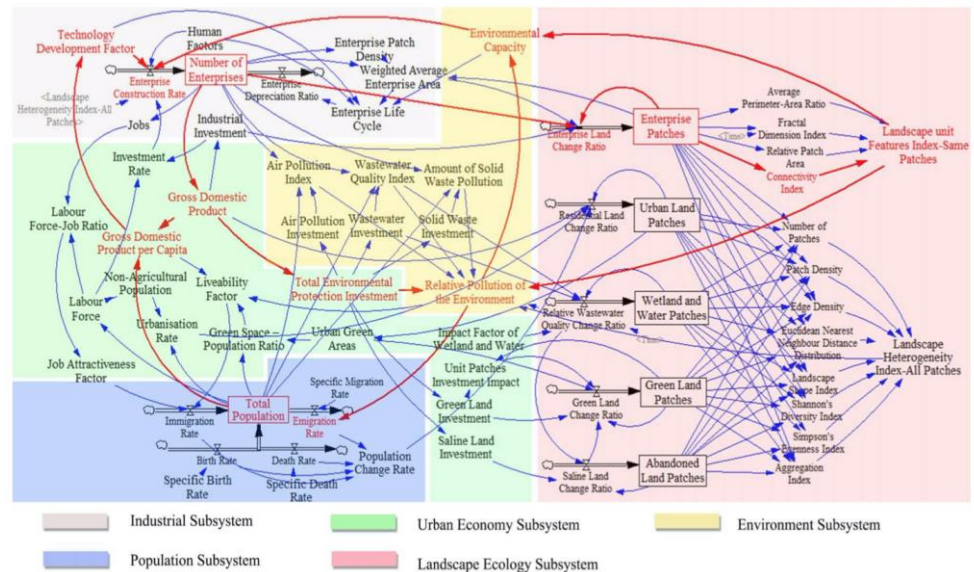
- **ขั้นตอนที่ 4 การสรุปผลความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบ** สืบเนื่องจากการศึกษาถึงที่มาและความสัมพันธ์อันก่อเกิดในระบบในขั้นตอนก่อนหน้านี้ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์พร้อมอภิปรายถึงเหตุและผล หรือสิ่งที่องค์ประกอบได้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในระบบความสัมพันธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบโดยสรุป เพื่อสร้างความเข้าใจต่อระบบที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งมากกว่าการระบุถึงความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมหรือหักล้างซึ่งกันและกันดังขั้นตอนก่อนหน้านี้

ภาพที่ 16 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบ

ที่มา: Jian Xu, 2015

- **ขั้นตอนที่ 5 การเชื่อมโยงความระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดของระบบ** ขั้นตอนนี้สุดท้ายของกระบวนการศึกษาความสัมพันธ์ คือการนำผลการศึกษาความสัมพันธ์ทั้งหมดจากขั้นตอนก่อนหน้ามาสรุปผลและจัดทำแผนผังแบบจำลองความสัมพันธ์ (System map) ที่ได้ร้อยเรียงระบบความสัมพันธ์ทั้ง 2 ระดับคือระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลัก และระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยของระบบเข้าด้วยกัน เพื่อแสดงผลการศึกษาในเชิงประจักษ์ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจดังภาพที่ 16 ที่ได้มีการแบ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบออกเป็น 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ที่ส่งเสริม หรือส่งผลกระทบเชิงบวกซึ่งกันและกัน (เส้นและลูกศรสีน้ำเงิน) และความสัมพันธ์ที่หักล้าง หรือส่งผลกระทบเชิงลบซึ่งกันและกัน (เส้นและลูกศรสีแดง)

ภาพที่ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์

ที่มา: Jian Xu, 2015

2.3 การศึกษาวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

หัวข้อที่ 2.3 มีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และนำกระบวนการที่ได้จากการทบทวนผลงานศึกษาและวรรณกรรมมาปรับใช้ในงานวิจัยเพื่อศึกษาถึงสภาพปัจจุบัน แนวโน้มและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุงได้อย่างเหมาะสม โดยจากการศึกษาผลงานที่เกี่ยวข้องพบว่าการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นสามารถศึกษาได้หลากหลายวิธีการตามความเหมาะสมของลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรม และประเด็นของการศึกษาที่ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษา เช่น การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมิติทางภูมิศาสตร์ที่มุ่งเน้นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงผ่านการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชั้นดินและหินทางธรณีวิทยา เพื่อทราบแนวทางในการอนุรักษ์และรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ (ยุพเรศ สิทธิพงษ์ และ ยุทธนา ทองท้วม, 2018) มากกว่าการศึกษาความสัมพันธ์และโครงสร้างทางสังคมในงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ผ่านการศึกษาเรื่องราวและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น วิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างผ่านอาหารไทยและวิถีชีวิตไทย เพื่อแสวงหาแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมอาหารไทยที่ยั่งยืนอย่างสร้างสรรค์ (พลอยจรัส ประกัษฐโกมล เคน เทย์เลอร์, 2018) เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

การศึกษาปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง และ การศึกษาวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

2.3.1 การศึกษาปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในองค์รวมที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบความสัมพันธ์และปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีบทบาทและสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน มากกว่าการมุ่งเน้นศึกษาสร้างความเข้าใจต่อองค์ประกอบทางวัฒนธรรมหรือทางภูมิศาสตร์เพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งในเชิงลึกเพื่อสร้างความเข้าใจต่อภาพรวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบัน เป็นผลให้การศึกษาในส่วนนี้มุ่งแสวงหากระบวนการและเครื่องมือในการศึกษาและอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบและสร้างสามารถระบุปัจจัยภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน มากกว่าการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ

จากการศึกษาผลงานศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่า การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ดังกล่าวยังพบไม่มากนัก โดยมากงานมักเป็นงานการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและธุรกิจ และการศึกษาพลวัตของเมือง เพื่อวางแผนและกลยุทธ์ในการรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และมักใช้การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (STEEP Analysis) หรือ เครื่องมือในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยคำนึงถึงปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ด้านในการศึกษาซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ได้รับความนิยมและสามารถพบเห็นได้ในงานวิจัยที่ว่าด้วยการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่มีความซับซ้อนและประกอบไปด้วยปัจจัยที่มีความหลากหลายและไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจุบันแม้ยังไม่พบผลงานวิจัยที่นำการวิเคราะห์ดังกล่าวมาใช้ในการศึกษากับภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรง แต่ได้มีการนำแนวคิดในการวิเคราะห์มาปรับใช้กับการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment) ที่มีความใกล้เคียงกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดของการศึกษาปัจจัยและการวิเคราะห์ภายนอกทั้ง 5 ด้านดังต่อไปนี้ (Arnold Brown, 1980)

1. การศึกษาปัจจัยของสภาพแวดล้อม อันประกอบด้วยปัจจัยทั้ง 6 ด้านดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านสังคม (Social) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อปัจจัยกลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากเป็นการศึกษาถึงถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมของสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ให้ความสำคัญทั้งในสถานการณ์

ปัจจุบันและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของผู้คนที่มีความเกี่ยวเนื่องกับทุกกลุ่มปัจจัย โดยมีประเด็นสำคัญที่มักนำมาวิเคราะห์เช่น ศาสนาและวัฒนธรรมในระดับพื้นที่และประเทศ การเติบโตและการกระจายตัวของประชากร ลักษณะทางประชากร โครงสร้างประชากรและครอบครัว ทักษะคิดต่อการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เป็นต้น

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological) ปัจจัยทางเทคโนโลยีถือเป็นกลุ่มปัจจัยที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงสุดเมื่อเทียบกับกลุ่มปัจจัยอื่น ๆ ในยุคสมัยปัจจุบัน อีกทั้งยังส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มปัจจัยอื่นไม่น้อยโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคมที่แปรผันตรงซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากปัจจัยด้านเทคโนโลยีเป็นกลุ่มปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจของผู้คนโดยสามารถจำแนกอิทธิพลของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทต่อการตัดสินใจได้ 3 ลักษณะคือ อิทธิพลต่อกระบวนการผลิต อิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารและส่งต่อ และอิทธิพลต่อการบริโภค และประกอบได้ด้วยปัจจัยสำคัญที่มักนำมาประกอบการพิจารณาเช่น กิจกรรมการวิจัยและพัฒนา (R&D) นวัตกรรมและความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกเช่น ระบบอัตโนมัติ โครงสร้างพื้นฐานของอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

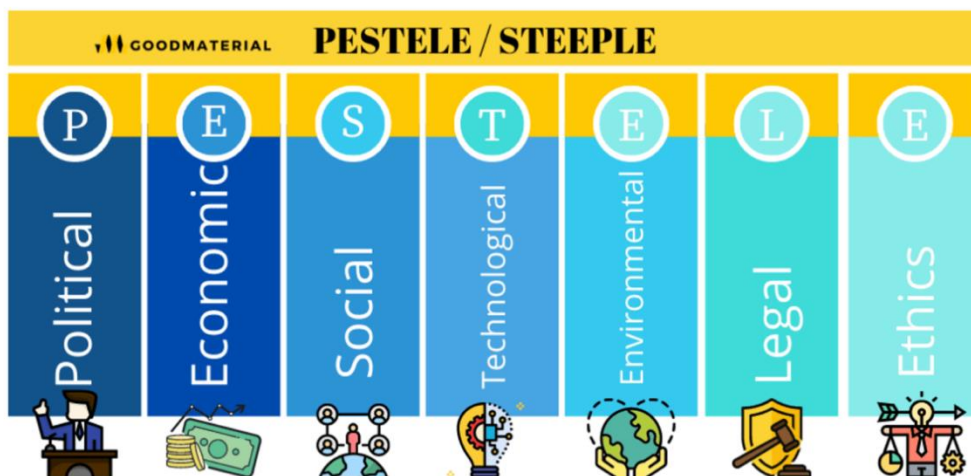
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economics) การวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจถือเป็นปัจจัยสำคัญและส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของระบบต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม และในระยะสั้นหรือยาว เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลกที่มีความแปรปรวนอยู่ตลอดเวลาจึงเป็นผลให้การศึกษาเพื่อเตรียมพร้อมกับความไม่แน่นอนดังกล่าวถือเป็นสิ่งจำเป็นของการวางแผนและกลยุทธ์เพื่อรับมือ โดยประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาปัจจัยทางได้แก่ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ พฤติกรรมและความนิยมในกลุ่มผู้บริโภค แนวโน้มการว่างงาน นโยบายและแนวทางในการสนับสนุนทางเศรษฐกิจจากทางภาครัฐ งบประมาณในการสนับสนุน เป็นต้น

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental) การวิเคราะห์สภาพสิ่งแวดล้อมเป็นกลุ่มปัจจัยที่มีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบันและส่งอิทธิพลแผ่ขยายไปยังทุก ๆ กลุ่มกลุ่มปัจจัย โดยเฉพาะในกลุ่มเศรษฐกิจและการเมือง ที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมามีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ และภาคการเกษตรที่เป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ ดังนั้นการศึกษาถึงกลุ่มปัจจัยนี้ในช่วงเวลาสภาพแวดล้อมทั่วโลกกำลังประสบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงแก่นของปัญหาอย่างเร่งด่วน โดยประเด็นสำคัญที่ควรให้ความสำคัญในการพิจารณาได้แก่

สภาพปัจจุบันและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและภูมิประเทศ มาตรฐานการรีไซเคิลและการผลิตมลพิษทางอากาศและน้ำ นโยบายในการรับมือและการชดเชยอย่างเหมาะสมของแต่ละประเทศ เป็นต้น

ปัจจัยด้านการเมือง (Politics) การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการเมืองเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญและมักส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของทุก ๆ ระบบทั้งในระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา และระบบสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์ปัจจัยกลุ่มนี้เพื่อพัฒนาแนวทางในการรับมือให้เกิดความเสถียรภาพถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยประเด็นสำคัญที่มักนำมาพิจารณาปัจจัยทางด้านสังคมประกอบด้วย นโยบายและแนวทางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งในระดับพื้นที่และประเทศที่เกี่ยวข้อง สถานภาพและความมั่นคงทางการเมือง การเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมของภาครัฐ ซึ่งประเด็นดังกล่าวล้วนสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและศักยภาพการพัฒนาของภาครัฐได้เป็นอย่างดีทั้งในมิติของโครงสร้างพื้นฐาน ระบบการศึกษา และแรงงาน เป็นต้น

ปัจจุบันนอกเหนือจากการวิเคราะห์ถึงปัจจัยทั้ง 5 ด้านดังกล่าวข้างต้น ยังพบผลการศึกษาในกลุ่มนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้นำหลักการวิเคราะห์ STEEP Analysis ไปปรับใช้กับการศึกษาประเด็นต่าง ๆ และได้มีการเพิ่มและลดบางกลุ่มปัจจัยในงานวิจัยตามความเหมาะสมของงานวิจัยนั้น ๆ เช่น การวิเคราะห์ปัจจัยด้านกฎหมายที่มีความใกล้เคียงและสอดคล้องไปกับการวิเคราะห์ปัจจัยทางการเมืองแต่มีความแตกต่างกันตรงที่ปัจจัยทางด้านกฎหมายเกี่ยวข้องกับมาตราที่กฎหมายระบุไว้ถึงสิ่งที่สามารถทำได้และไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน และการเพิ่มการวิเคราะห์ปัจจัยด้านจรรยาบรรณ (Ethics) เข้าไปในการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการศึกษาที่ว่าด้วยการวางแผนธุรกิจมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกมิติมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 18 กลุ่มปัจจัยของสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยภายนอก

ที่มา: <https://www.chatstickmarket.com/single-post/whatispestelanalysis>

2. การวิเคราะห์ปัจจัยของสภาพแวดล้อม การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ด้านที่ได้ทำการศึกษาข้างต้นควบคู่กับการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน หรือการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็ง (SWOT Analysis) เพื่อวางแผนทางในการรับมือและจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ในอันดับต่อไป โดยมีขั้นตอนของการวิเคราะห์ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การระบุปัจจัยภายนอก ในขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์คือ การระบุถึงปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ของสภาพแวดล้อม (STEEP) ที่ได้ทำการศึกษาทั้งจากการทบทวนวรรณกรรม และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และการระดมและรับความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงองค์ประกอบและที่มาของแต่ละปัจจัย

ขั้นตอนที่ 2 การระบุผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หรือ การระบุถึงผลของกระทบทั้งในเชิงบวกและลบที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมหรือระบบที่ทำการศึกษา และดำเนินการวิเคราะห์และจัดอันดับความสำคัญของผลกระทบด้วยเวลาโดยแบ่งเป็น ผลกระทบในระยะสั้น ผลกระทบในกลาง และผลกระทบในระยะยาว เพื่อทราบถึงอันดับและความสำคัญของการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากปัจจัยทั้ง 5 ด้าน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลกระทบและความเป็นไปได้ สืบเนื่องจากอันดับความสำคัญของแต่ละปัจจัยในมิติของเวลาในขั้นตอนที่ 2 ในขั้นตอนนี้จะเป็นการพิจารณาระดับของผลกระทบ และอัตราความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น ผ่านการนำอันดับของปัจจัยทั้ง 3 ช่วง

ระยะเวลาที่ประเมินตามค่าน้ำหนักของผลกระทบและความเป็นไปได้ โดยอาจแบ่งผลการประเมินออกเป็น 3 ระดับ เช่น กลุ่มปัจจัยที่ส่งผลกระทบในระดับสูง กลาง และต่ำ และกลุ่มปัจจัยที่มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในระดับสูง กลาง และต่ำ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการรับมือ ในขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการนำผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกของสภาพแวดล้อมทั้ง 5 ด้านมาพิจารณาควบคู่กับผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน (SWOT Analysis) ที่กล่าวถึงจุดอ่อนและจุดแข็งของระบบสภาพแวดล้อมที่ทำการศึกษา เพื่อทราบถึงโอกาสที่จะเกิดขึ้นภายใต้ข้อได้เปรียบและแนวทางในการรับมือและจัดการอย่างเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดที่มี และดำเนินจัดทำข้อมูลยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนาอย่างเหมาะสมในอันดับต่อไป

ภาพที่ 19 การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

ที่มา: <https://www.chatstickmarket.com/single-post/whatispestelanalysis>

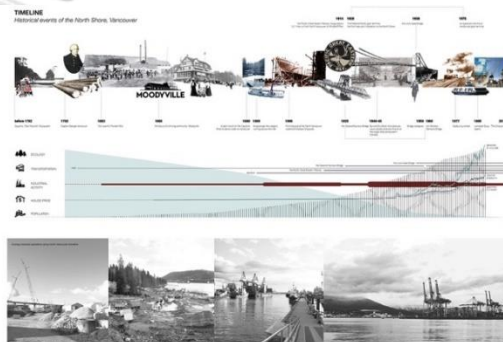
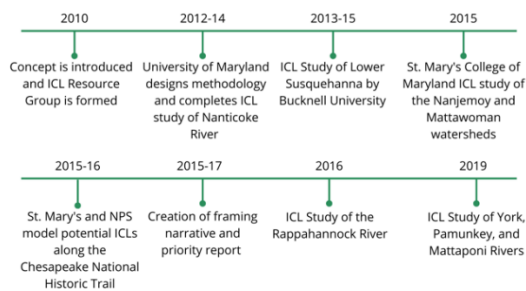
2.3.2 การศึกษาวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่ว่าด้วยการสร้างความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลาที่มึนัยยะสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษา 2 ประการ ประการแรกคือ การทราบถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ประการที่ 2 คือ การทราบถึงปัจจัยภายนอกที่ต้องทำการควบคุม ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการจัดทำข้อเสนอแนะในการ

จัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างเหมาะสมสำหรับพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในอันดับต่อไป โดยผู้จัดทำได้แบ่งการศึกษาในส่วนนี้ออกเป็น 2 ส่วนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้ง 2 ประการดังนี้

1. การศึกษาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม การศึกษาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านการศึกษาและทบทวน ประวัติศาสตร์ เรื่องราวและสถานการณ์ที่มีนัยสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งต่อความเปลี่ยนแปลงของแต่ละช่วงวิวัฒนาการ และทำการสรุปผลการศึกษาผ่านการจัดแผนผังแสดงวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape timeline)

Indigenous Cultural Landscapes Timeline

ภาพที่ 20 ตัวอย่างการจัดทำแผนภาพวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: National Park Service, 2019

2. การศึกษาปัจจัยภายนอกที่ต้องควบคุม หรือ การศึกษาปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในแต่ละยุคสมัยเพื่อสร้างความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยตามที่ได้ทำการแบ่งไว้ในส่วนที่ 1 และวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกของสภาพแวดล้อมทั้ง 5 ด้าน (STEEP) ดังที่ได้สรุปไว้ในหัวข้อที่ 2.3.1 เพื่อทราบถึงปัจจัยภายนอกที่ต้องควบคุมอย่างเหมาะสม และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอนาคต

2.4 การศึกษางานวิจัยในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุง

การศึกษางานวิจัยในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุงมีเป้าหมายในการศึกษา 2 ประการหลัก ประการแรกคือ การทราบถึงบทบาทและความสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศและในพื้นที่ศึกษา จากการศึกษาแนวโน้มและประเด็นของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประการที่สอง คือ

การศึกษาและต่อยอดเนื้อหาข้อมูลจากผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้เป็นอีกผลงานวิจัยหนึ่งที่สามารถช่วยสร้างความรู้และความเข้าใจอันเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนในพื้นที่ศึกษาและผู้ที่มีความสนใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ บทบาทและความสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม และประเด็นในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายชื่อของวรรณกรรมและงานศึกษาในประเทศไทย และในพื้นที่ศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวนทั้งสิ้น 39 ฉบับ และ 45 ฉบับ ตามลำดับ และรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางรายชื่อวรรณกรรมและงานศึกษาในประเทศไทยและจังหวัดที่ดู

รายชื่อวรรณกรรมและงานศึกษาในประเทศไทย					
ลำดับ	ปี	ชื่อสิ่งพิมพ์	ชื่อผู้แต่ง	ประเภท	การประเมินและ ความหมาย
1	2549	แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	หนังสือ	การประเมินและ ความหมาย
2	2555	UNDERSTANDING CULTURAL LANDSCAPES IN THAI URBAN CONTEXT: BANGKOK AS A NEGLECTING WATER-BASED CITY	Weeraphan Shinawatra, Ph.D. Dean of the School of Architecture and Design, KMUTT	วารสารวิชาการ	การประเมินและ ความหมาย
3	2555	Cultural Landscape for Sustainable Tourism Case Study of Amphawa Community	Sriporn Luekveerawattana	วารสารวิชาการ	การท่องเที่ยว
4	2555	การศึกษาเพื่อกำหนดอัตลักษณ์วัฒนธรรม (ถนนคนเดิน) ของจังหวัดพิษณุโลก	จิตติบุช วัฒนะ	บทความ วิชาการ	การท่องเที่ยว
5	2557	การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนย่านวัดพระธาตุศรีบุญชัยเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์สาธารณะ	สุธาสินีนัน ปรีคำพันธุ์ และคณะ	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
6	2557	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจารึกอีสาน	วิษรกร วงศ์กัณหา	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
7	2557	การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม : กรณีศึกษา ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	ธนากร อนุรักษ์	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
8	2557	องค์รวมภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยในสุเม่น้ำทะเลสาบสงขลา	เกรียงไกร เกิดศิริ	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
9	2561	การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวกรณีศึกษา สถานีรถไฟลำปาง จังหรัล้าปาง	วินทร์ธร ไชยสิทธิ์ และวรภัทร์ สุเมธ	วารสารวิชาการ	การท่องเที่ยว
10	2557	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนเผ่าอิวเมียน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองจันเจียงเวียงสปป.ลาว	มนัญญา จาจน้อยพรหม	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
11	2557	แนวโน้มการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย	นันทวรรณ ม่วงใหญ่	บทความ	การประเมินและ ความหมาย

12	2558	แนวโน้มการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย	ชัยสิทธิ์ ตานกิตติ และसरศร์ เวสสุนทรเทพ	วิชาการ	ความหมาย
13	2558	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริบทพลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนชาวแพ แม่บ้านสะแกกรัง จ.อุทัยธานี	อมร กฤษณพันธ์	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย
14	2558	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวภูไท	อิสระ อินทรีย์ Ken Taylor	บทความ วิชาการ	การท่องเที่ยว
15	2558	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว เชียงวัฒนธรรม ตำบลปุย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล	ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ นิสกร กล้าณรงค์ แอ็ด ย่าผา	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
16	2558	The impacts of rural tourism initiatives on cultural landscape sustainability in Borobudur area	Titih Fatimah	บทความ วิชาการ	การท่องเที่ยว
17	2559	ภูมิทัศน์วัฒนธรรม : ความหมาย พัฒนาการทางแนวคิดและทิศทางการศึกษาวิจัย	อนุวัฒน์ การถัก และทรงยศ วีระทวีภาค	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย
18	2559	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชุมชน จิระกาวา โท-โกคายามะ : คุณค่าและแนวทางการอนุรักษ์	บุษิลา ยอดสุรางค์	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย จาก กรณีศึกษา
19	2559	สัญญาณแห่งการฟื้นคืนชีวิตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของหมู่บ้านในภูเขาของญี่ปุ่น	วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย จาก กรณีศึกษา
20	2559	ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม	सरศร์ เวสสุนทรเทพ	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย (ความ เปลี่ยนแปลง)
21	2559	ศักยภาพ และแนวทางการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิทัศน์วัฒนธรรมในภาคเหนือ เพื่อเสนอขอรับการจารึกชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก	เกรียงไกร เกิดศิริ นันทวรรณ ม่วงใหญ่ สุพจน์ จิตสุทธิยาน	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย (กระบวนการ การศึกษา)
22	2559	ความเชื่อแบบพุทธกาลในภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน	Chanpeng Thao	บทความ	การชี้ประเด็นและ

		ชุมชนชาติพันธุ์ม้ง บ้านน้ำบึง เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน สภาวัฒนธรรม ประชานิยมโดยประชาชนลาว	Kreangkrai Kirdsiri,	วิชาการ	ความหมาย จาก กรณีศึกษา
23	2559	ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และพุทธศาสนสถานปัตยกรรมใหญ่แห่งหุบเขาแม่ฮ่องสอน: ศักยภาพต่อการเสนอขึ้นสู่บัญชีรายชื่อชั่วคราวเพื่อขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม	ฐาปกรณ์ เคริอระยา	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย (กระบวน การศึกษา)
24	2559	วัดพู : มรดกโลกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมแห่งเมืองจำปาสัก	ฐาปกรณ์ เคริอระยา	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
25	2559	การเรียนรู้ในการดำเนินงานอนุรักษ์คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน ใหญ่ใหญ่ ผ่านการสืบสาน ภูมิปัญญา การทำจอกพาราอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านเมืองปอน จ.แม่ฮ่องสอน	เกศรา เชียงทอง	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
26	2560	การบริหารจัดการมรดกภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม อย่างยั่งยืน ชุมชนซกแก้ง จังหวัดชด	ผู้ช่วยศาสตราจารย์พริจิต พิระพัฒนกุล (ณ ภาควิชาการมัณฑนศิลป์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ อุเทนถวาย)	โครงการ	การท่องเที่ยว
27	2560	การเปลี่ยนผ่านความหมายภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองสกลนคร ในพุทธ ศตวรรษที่ 16-25	อนุวัฒน์ การถัก และทรงยศ วีระวิจิมาศ	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
28	2561	ความหมายและแนวความคิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	ฐาปนา บุญประวิตร และ ปัทม ญาตี มาก	วารสารวิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย
29	2561	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวิถี คน น้ำ ป่า เขาปู่	ชัชวาล ชุมรักษา และคณะ	วารสารวิชาการ	สิ่งแวดล้อม
30	2561	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวสวนเมืองนนท์	แหววรี ลาภเกิน และ รุ่งทิพย์ พนมดนตรี	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
31	2561	แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมายภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของตลาดคู่สำเภา จังหวัดชัยนาท	ฐิติมา อังกรวิชรพันธุ์,	บทความ วิชาการ	การท่องเที่ยว
32	2561	Management of Cultural Landscapes as the Means for Sustainability and Community Resilience Building	Wimontar Issarathumnoon	บทความ วิชาการ	การชี้ประเด็นและ ความหมาย
33	2561	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสถานการณ์ปัจจุบัน กรณีศึกษา: ชุมชน มอญสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี	ญานี เฟลิ่งพิช	บทความ วิชาการ	สังคมและ วัฒนธรรม
34	2561	วัดล้านนา: ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับการเป็นพื้นที่สีเขียวในเมือง		บทความ	สิ่งแวดล้อม

35	2561	วิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสร้างสรรค์สร้างผ่านอาหารไทยและวิถีชีวิตไทย : กรณีศึกษาภาคกลาง	พอลอยจรัส ประภักดิ์ภูมิบาล เคน เพ็ญเลอร์	วิชาการ	บทความวิชาการ	สิ่งพิมพ์และ วัฒนธรรม
36	2561	การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษากาดบ้านฮ่อ ชุมชนมุสลิมบ้านฮ่อ จังหวัดเชียงใหม่	นพพรณ ศรีศิลป์	บทความวิชาการ	บทความวิชาการ	การท่องเที่ยว
37	2562	The Changing Cultural Landscape of a Lao Song Community in a New Context: A Case Study of Pahaew	Chawaporn Suk Sri	บทความวิชาการ	บทความวิชาการ	การเปลี่ยนแปลงและ ความหมาย (กระบวน การศึกษา)
38	2562	การพัฒนาเรือนค้ายางจากมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นสำหรับพื้นที่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	นพพรณ ศรีศิลป์	บทความวิชาการ	บทความวิชาการ	การท่องเที่ยว
39	2562	ความหมายภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองสกลนคร	อนุวัฒน์ การ์ดัก	บทความวิชาการ	บทความวิชาการ	สิ่งพิมพ์และ วัฒนธรรม
รายชื่อวรรณกรรมและงานศึกษาในจังหวัดพัทลุง						
1	2525	รายงานวิจัยเรื่อง สหรัยไม้มะเลสาบสงขลา บริเวณทะเลน้อยและทะเลหลวง	สมภาพ อินทสุวรรณ	หนังสือ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
2	2525	สหรัยไม้มะเลสาบสงขลา บริเวณทะเลน้อยและทะเลหลวง	สมภาพ อินทสุวรรณ	หนังสือ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
3	2525	ลักษณะบางประการของชุมชนทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง	นิธิ ฤทธิพรพันธุ์ และคณะวิจัย	บทความวิชาการ	บทความวิชาการ	สิ่งพิมพ์และ วัฒนธรรม
4	2526	แนวทางการพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ development guidelines for Songkhla lake as a natural tourism resort / Klayo Thongsom.	แต้ว ทองสม	หนังสือ	หนังสือ	การท่องเที่ยว
5	2531	การประเมินมูลค่าของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย กรณีเป็นแหล่งท่องเที่ยว	ศรีสุดา ลอยผา และ วิไลลักษณ์ ไทย อุตสาห์	หนังสือ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
6	2539	ภูมิหลังชุมชนทะเลน้อย	ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม	วารสารทางวิชาการ	วารสารทางวิชาการ	สิ่งพิมพ์และ วัฒนธรรม
7	2541	การศึกษาสมบัติทางเคมีของตะกอนในทะเลน้อยและทะเลหลวง	สมศักดิ์ มณีพงษ์ และ สุภาพร รักเชียว	หนังสือ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
8	2542	กะเต็นน้อยจากทะเลน้อย	ปริญญา ผดุงถิ่น	หนังสือ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม

9	2542	การศึกษาประชากรของนกน้ำและการประเมินความเหมาะสมของควนขี้เสียน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ในการจัดตั้งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแรมซาร์	วัชรภรณ์ แก้วดี	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
10	2543	ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย	อภิลักษณ์ เอี่ยมหล่อ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
11	2544	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมง (บริเวณ) ทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง	ศิริจิต พงษ์ท้ว และคณะวิจัย	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
12	2544	การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง	วิภาภรณ์ จรัสดีวงศ์	หนังสือ	การท่องเที่ยว
13	2545	คนพื้นที่ทะเลสาบ	นฤฤทธิ์ ดงสุวรรณ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
14	2545	ระบบเสียงภาษาไทยถิ่นใต้ ชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง	ประไพพรรณ ภิวกเกษม	หนังสือ	สังคมและวัฒนธรรม
15	2545	ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 - พ.ศ. 2518)	สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์	บทความวิชาการ	การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจ
16	2546	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง	ริชฎา รัตนบุญฤทธิ์กร	บทความวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
17	2547	การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา	สมชาย เลียงพรพรรณ	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
18	2547	โครงการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พิเศษ เสนางษ์	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
19	2548	แนวทางการฟื้นฟูการทำนาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านท่าช้าง และบ้านทะเลน้อย ตำบลนางตง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ซีพี แก้วบุญส่ง และคณะวิจัย	หนังสือ	สังคมและวัฒนธรรม
20	2550	ไปให้ทันสังคมการพนัน : นโยบายสาธารณะว่าด้วยการควบคุมการพนัน	สมเกียรติ จันทรสีมา	บทความวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
21	2551	แนวทางการพัฒนาการจัดการگردگردมดูน บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	Rattanawan Inpang	ปริญญาโทพนธ์/วิทยานิพนธ์	สิ่งแวดล้อม
22	2551	สถิติกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนทะเลน้อย จังหวัด	ปริญญา บันดีโต	ปริญญาโทพนธ์/วิทยานิพนธ์	สังคมและ

		พื้ตุง : Women and socio-economic activities in thale noi community, Changwat Phattalung		วิทยานิพนธ์	วัฒนธรรม
23	2551	ธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษา "กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด" ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอกวนชุม จังหวัดพัทลุง	ภาคภูมิ พรหมงามพ	หนังสือ	การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจ
24	2553	การศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	จิราภรณ์ นวลทอง	หนังสือ	การท่องเที่ยว
25	2554	โครงการวิจัยแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	รติดา แก้วจุลกาญจน์ ธีร์รัตน์ สร้อยเสริมทรัพย์	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
26	2554	ชีววิทยาประชากรปลาตาแดง Cyclocheilichthys apogon (Valenciennes, 1842) บริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	เสาวรักษ์ แซ่ฝ่อ	ปริญญาโท/วิทยานิพนธ์	สิ่งแวดล้อม
27	2555	การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเขตก้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	จิรารัตน์ พรเทวบัญชา	ปริญญาโท/วิทยานิพนธ์	สิ่งแวดล้อม
28	2555	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เทศบาลตำบลทะเลน้อยและเทศบาลตำบลวังตุง อำเภอกวนชุม จังหวัดพัทลุง	ณัฐธินิชา หมั่นหนู	วารสารทางวิชาการ	การท่องเที่ยว
29	2555	วิถีแห่งหมู่เฒ่า หมู่ทุ่งและหมู่เหมือ : ญววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ เล่ม 2 จังหวัดพัทลุง	เลิศชาย ศิริชัย	หนังสือ	สังคมและวัฒนธรรม
30	2556	การพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมความสามารถทางศิลปวัฒนธรรมบนฐานแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน	ธนิยา กิตติสิทิโ	หนังสือ	สังคมและวัฒนธรรม
31	2557	การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นหมู่บ้านทะเลน้อย Adaptation and Transformation of Thale Noi Community & Vernacular Dwelling Houses	สุภาวดี เชื้อพรทมนธ์ อรศิริ ปาณินท์	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
32	2557	เรือนพื้นถิ่นในระบอบนิเวศน์สามน้ำลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในเขตจังหวัดพัทลุง และนครศรีธรรมราช	อมฤต หมวตทอง	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
33	2558	การจำลองสภาพแวดล้อมในอดีตโดยใช้ช่อกอนทะเลสาบ บริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	นภาค อยู่แจ่ม	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม

34	2558	ผลัดของเอาตอาหารพืช ยูโทรฟิเคชัน และเมตาบอลิซึมของระบบนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย	อติมา ลิมสกุล และคณะวิจัย	วารสารทางวิชาการ	สิ่งแวดล้อม
35	2558	ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวไทยที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	ทราตรี ศรีรักษา และปรีดาภรณ์ กาญจนสารัญวงศ์	วารสารทางวิชาการ	การท่องเที่ยว
36	2559	ปริมาณสาหร่ายและตะกั่วในน้ำ ดินตะกอนและพืชบางชนิดบริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	พจนลักษณ์ ดิเรียดม	ปริญญาโทพนธ์/วิทยานิพนธ์	สิ่งแวดล้อม
37	2561	การจัดการสภาพแวดล้อมบรรพกาลบริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง โดยอ้างอิงจากตัวบ่งชี้เรณูวิทยา	วรกมล นัตนระา	หนังสือ	สิ่งแวดล้อม
38	2561	กำเนิด “นาโป๊ปก๊” หลักไม้เลื้อยวัฒนธรรมใหม่ของชาวพัทลุง	วิมลมาศ ปถุชากุล	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
39	2561	การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นหมู่บ้านทะเลน้อย Adaptation and Transformation of Thale Noi Community & Vernacular Dwelling Houses	ธาม วชิรกาญจน์ และ พัฒนา ธรรมสุพรรณ	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
40	2561	แอปพลิเคชันระบบสืบค้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :อุทยานนกน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง ; Application for ecotourism searching system : Thale Noi waterfowl park Pattalung	ศุภิณี สุวรรณโณ และณัฐธิดา สุวรรณโณ	หนังสือ	การท่องเที่ยว
41	2561	เปรียบเทียบการกระจายรายได้ของครัวเรือน กรณีศึกษา หมู่ 2 บ้านทะเลน้อยและหมู่ 7 บ้านหัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง	นิภารัตน์ นกตรีพงษ์	วารสารทางวิชาการ	เศรษฐกิจ
42	2562	การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	อัครวิศิริ ลาปือ	วารสารทางวิชาการ	การท่องเที่ยว
43	2562	ประเพณีลี้ยงยักษ์ในชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลา: วัฒนธรรมแห่งความรู้จากยุควัยเรียนสู่ยุคการพิมพ์ ตอนที่ 1	วิมลย์ สุภาใส	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
44	2562	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวิถี คน น้ำ ป่า เขาปู่ ; Cultural Landscapes of Khao Pu's Community Learning Center on the Way of life, water and forest	ชัชวาล ชุมรักษา และคณะ	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม
45	2562	การศึกษาการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเกาะยอ จังหวัด	จิรนนท์ แป้นชาตรี และสิทธิพร ภิรมย์ริน	วารสารทางวิชาการ	สังคมและวัฒนธรรม

		สงขลา												
--	--	-------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.4.1 บทบาทและความสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ปัจจุบันการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นอีกหนึ่งประเด็นการศึกษาที่นักวิจัยทั่วโลกกำลังให้ความสนใจและหาแนวทางในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกับระบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและสร้างผลกระทบเกี่ยวเนื่องกับหลายภาคส่วนทั้งในภาคสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม และสร้างแนวทางในการรับมือที่ยืดหยุ่นและยั่งยืนให้กับพื้นที่นั้น ๆ โดยจากการศึกษาผลงานวิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้รับความสนใจสูงสุดสามารถจำแนกได้ 4 ลักษณะโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทตำราภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในระดับสากลและในประเทศไทย ไว้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยโครงสร้างของการศึกษาประกอบไปด้วย แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ รวมถึงกรณีศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การจัดทำตำราที่ว่าด้วยนิยาม ความสำคัญ และแนวทางในการศึกษาและพิจารณา เป็นต้น

2. การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการวิจัย

การศึกษาประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาใช้ศึกษาพื้นที่หรือกิจกรรม การศึกษาประเภทนี้มีทั้งโครงสร้างที่ประกอบไปด้วย การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกับแนวคิดเฉพาะของการศึกษานั้น ๆ การศึกษาพื้นที่ รวมถึงการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การวิจัยที่ว่าการนำแนวทางในการศึกษาและพิจารณาภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาปรับใช้เป็นกรอบในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ

3. การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการจัดการ

การศึกษาประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เกิดความยั่งยืน โดยมีโครงสร้างคล้ายกับการศึกษาประเภทเพื่อการวิจัย เพียงแต่เพิ่มการวิเคราะห์พื้นที่และแนวทางการจัดการเข้ามา เช่น การจัดทำแผนการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นต้น

4. การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อกระบวนการชุมชน

การศึกษาประเภทนี้มีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาเพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีโครงสร้างที่ประกอบไปด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม กระบวนการชุมชน รวมถึงกรณีศึกษาและผลการลงพื้นที่ต่าง ๆ

เช่น หรือการจัดทำแนวทางและแผนในการร่วมพัฒนาและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมระดับชุมชน เป็นต้น

จากการทบทวนงานศึกษาและวรรณกรรมตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาพบว่าการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ถูกกล่าวถึงมาโดยตลอดและมีแนวโน้มได้รับความสนใจที่มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทตำราภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการวิจัย ถึงแม้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะเป็นเรื่องที่มีการกล่าวถึงมาโดยตลอดแต่ในขณะเดียวการศึกษาส่วนใหญ่ยังคงเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการแสวงหาแนวทางในการสร้างความเข้าใจและอธิบายถึงการเกิดขึ้นและการรับรู้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและมีความเฉพาะตัวที่แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และด้วยความเหตุนี้จึงเป็นผลให้การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยและในจังหวัดพัทลุงโดยส่วนใหญ่ยังคงกล่าวถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงทฤษฎีมากกว่าการต่อยอดสู่การวิจัยเพื่อนำไปต่อยอดในเชิงปฏิบัติเพื่อรักษาและยกระดับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้อย่าง การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการจัดการ และ การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อกระบวนการชุมชน ที่ต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจต่อพื้นที่อย่างลึกซึ้งทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมในการสร้างกรอบในการศึกษา

2.4.2 ประเด็นในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม

จากการทบทวนงานศึกษาและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องถึงประเด็นของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุง เพื่อทราบถึงสถานการณ์และความเป็นไปของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม และเพื่อต่อยอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด พบว่าในปัจจุบันการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถจำแนกได้ 4 กลุ่มประเด็นดังนี้

1. การศึกษานิยามและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาที่มุ่งเน้นการให้ความหมายและชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อพื้นที่ในระดับเมืองและย่าน เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงและส่งเสริมให้เกิดการศึกษาและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา และมักมีการศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้ในการศึกษา

- ความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อพื้นที่
- แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- แนวทางในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- กระบวนการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- บทบาทและแนวโน้มของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศ

2. การศึกษาบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

การศึกษาที่มุ่งเน้นการแสวงหาแนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในเชิงอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา และมักมีการศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้ในการศึกษา

- อัตลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น
- ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

3. การศึกษาบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติที่สอดคล้องไปกับระบบนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาสมดุลระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และธรรมชาติ และมักมีการศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้ในการศึกษา

- องค์ประกอบทางธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- การประเมินผลกระทบจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- รูปแบบและแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

4. การศึกษาบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อสังคมและวัฒนธรรม

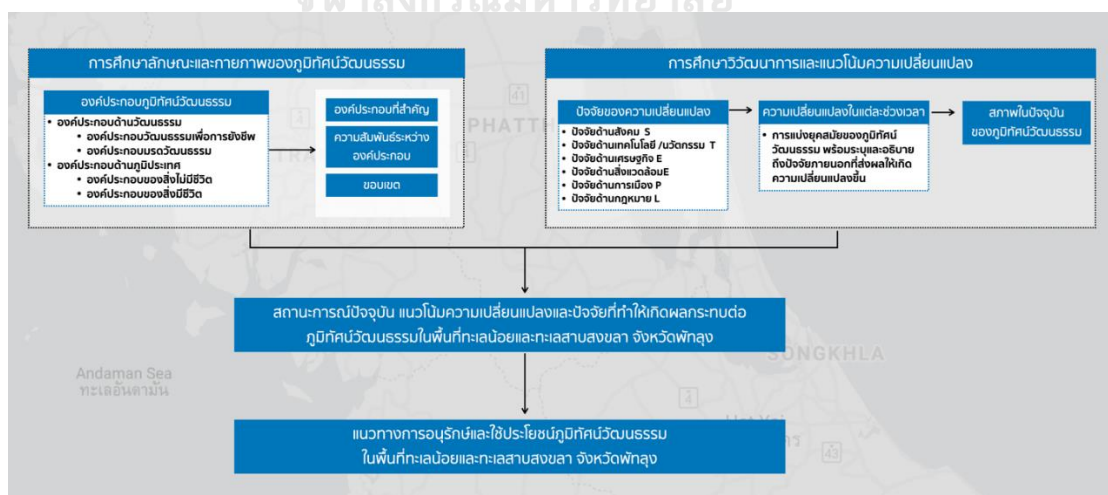
การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้หล่อหลอมให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อทราบถึงอัตลักษณ์ที่แท้จริงและแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของพื้นที่ศึกษาไว้อย่างเหมาะสมและมักมีการศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้ในการศึกษา

- อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- การประเมินผลกระทบทางสังคมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาประเด็นในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุงพบว่า การศึกษานิยามและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการศึกษาบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อสังคมและวัฒนธรรม ถือเป็นประเด็นในการศึกษาที่ได้รับความนิยมและมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับงานวิจัยอีก 2 กลุ่ม ในขณะที่การศึกษารูปแบบและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อการท่องเที่ยว มีแนวโน้มของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สูงขึ้นในช่วง 5 – 6 ปีที่ผ่านมาเมื่อการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามามีบทบาทในพื้นที่เมืองรองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยยังมีจำนวนไม่มากและไม่หลากหลายเมื่อเทียบกับในต่างประเทศที่งานวิจัยได้ก้าวผ่านการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญไปสู่การแสดงให้เห็นถึงที่มาและความสัมพันธ์ของการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยเฉพาะการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในจังหวัดพัทลุงที่ถึงแม้จะมีผลงานศึกษาที่เพิ่มขึ้น แต่โดยส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านองค์ประกอบทางวัฒนธรรมหรือองค์ประกอบทางธรรมชาติมิติใดมิติหนึ่ง และยังไม่พบงานวิจัยที่มีศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งเน้นไปที่การศึกษาการถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา เพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา และสามารถเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมหลากหลายมิติอันนำมาซึ่งแนวทางในการจัดการและส่งเสริมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังแผนภาพและขอบเขตเนื้อหาด้านล่างดังต่อไปนี้

ภาพที่ 21 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

โดยกรอบแนวคิดในการวิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน เพื่อจัดทำแบบจำลองอธิบายถึงความสัมพันธ์ในการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการเสนอแนะแนวทางในการจัดการและส่งเสริมที่เหมาะสม ในส่วนแรกคือ การศึกษาภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานภายในพื้นที่เพื่อทราบถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และส่วนที่สอง คือ การศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ เพื่อทราบและเข้าใจถึงวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ที่กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทั่วโลกที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อจังหวัดพัทลุงเช่น พหุติกรรมการค้าขายและบริโภค รูปแบบการท่องเที่ยว โครงสร้างทางสังคม และสภาพอากาศของจังหวัด ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องถึงคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้กลายเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

3.1 กระบวนการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องการศึกษาถึงองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ เพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดำเนินงานดังแผนภาพและรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนงานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและกำหนดแนวทางในการศึกษาและจัดการที่เหมาะสมสำหรับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาผ่าน 4 ประเด็นดังนี้

- 1.1 ความเป็นมา ความหมายและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 1.2 แนวทางและกระบวนการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 1.3 การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยและจังหวัดพัทลุง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อการตั้งสมมติฐานของระบบความสัมพันธ์และอธิบายถึงการเกิดขึ้นและวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบ อันประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

- การระบุกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่อปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงทั้งทางตรงและทางอ้อม ผ่านการจัดทำแผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Stakeholder map) เพื่ออธิบายถึงความเกี่ยวข้อง
- การศึกษาและตั้งสมมติฐานถึงขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาตามแนวทางในการศึกษาของ Shangyi Zhou (2015) และจัดทำแผนที่ขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา (Cultural Landscape Boundary)

- การจำลองสมมติฐานถึงการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านการจัดทำแบบจำลองระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Ecosystem map) และ แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงระบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape System) เพื่อแสดงองค์ประกอบทั้งหมดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และอธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงระบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตามลำดับ
- การสรุปวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา ผ่านการจัดทำแผนภาพ (Cultural landscape Timeline) เพื่ออธิบายและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ธรรมในอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.2 การสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาและพิสูจน์สมมติฐานที่ได้จำลองไว้ในขั้นตอนที่ 2.1 เพิ่มเติมถึงปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น โดยแบ่งประเด็นในการสำรวจได้ดังนี้

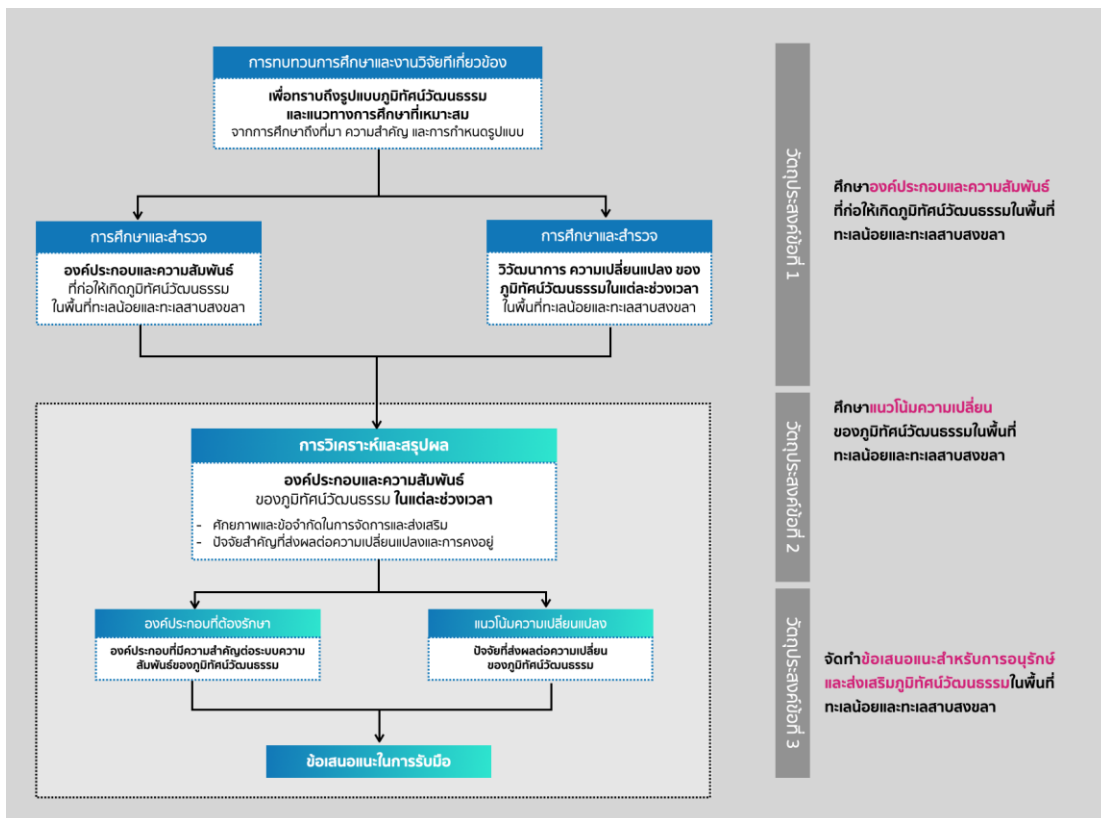
- การสำรวจขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา เพื่อพิสูจน์และหาข้อสรุปของขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม พร้อมจัดทำแผนที่ขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Boundary)
- การสำรวจถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อพิสูจน์และหาข้อสรุปของแบบจำลองระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Ecosystem map) และ แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงระบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape System)
- การสำรวจวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา เพื่อพิสูจน์และหาข้อสรุปของวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา (Cultural landscape Timeline)

- การสำรวจลักษณะทางกายภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อระบุตำแหน่งและข้อมูลทางกายภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและจัดทำแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Map)

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาและการสำรวจ พร้อมจัดทำข้อสรุปและเครื่องมือในการอธิบายประเด็นดังต่อไปนี้

- ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
- แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากการศึกษาและสรุปตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
- องค์ประกอบที่ต้องการรักษา หรือ องค์ประกอบที่มีศักยภาพและสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ขั้นตอนที่ 4 เสนอแนะแนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่เหมาะสม

ภาพที่ 22 ระเบียบวิธีวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรเป้าหมายที่งานวิจัยฉบับนี้ได้ทำการศึกษา ประกอบไปด้วยประชากร 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

2.1 กลุ่มผู้มีส่วนก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่โดยตรง หรือกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักเป็นกลุ่มที่สามารถอธิบายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความรู้และประสบการณ์โดยตรงกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรในพื้นที่ กลุ่มปราชญ์และผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายอุปกรณ์ประมง เป็นต้น

2.2 กลุ่มผู้สร้างและได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรอง เป็นกลุ่มที่สามารถอธิบายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ เนื่องจากมีการดำรงชีพหรือ

ประกอบอาชีพที่สัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ อาทิ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจที่พัก กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรที่รับจ้างพายเรือและนำเที่ยวในพื้นที่ กลุ่มนักวิชาการที่ศึกษาและหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ เป็นต้น

ภาพที่ 23 แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Stakeholder map)
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

3.3 วิธีการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 การสัมภาษณ์

การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์เชิงระบบอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตลอดจนแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง และจัดทำแนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงอย่างเหมาะสมทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้การกำหนดกรอบการดำเนินการวิจัย และการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อภูมิทัศน์ให้กับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและกลุ่มผู้ที่มีความ

สนใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาได้อย่างถูกต้องและสามารถนำไปบูรณาการต่อยอดได้จริง โดยกระบวนการสัมภาษณ์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์

การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ส่วนส่วนแรกคือ การระบุผู้สัมภาษณ์จากการจัดทำแผนผังผู้มีส่วนร่วม (Stakeholder map) เพื่อคัดเลือกผู้ที่มีส่วนร่วมสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบตรงประเด็นการวิจัย (Intensity Sampling) และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และในส่วนที่ 2 เมื่อสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเสร็จสิ้น กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวได้แนะนำผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปตามหลักการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบบอลล์หิมะ (Snowball Sampling)

ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุมุ่งวัตถุประสงค์ดังกล่าว คือ กลุ่มผู้มีส่วนก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่โดยตรง เป็นกลุ่มที่สามารถอธิบายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี อาทิ กลุ่มชุมชนผู้อาศัย กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรบริเวณลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

กลุ่มประชากรตัวอย่าง

กลุ่มประชากรตัวอย่างของงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอันได้แก่กลุ่มผู้มีส่วนก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่โดยตรง และกลุ่มผู้สร้างและได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีรายละเอียดที่ผู้ให้สัมภาษณ์ (ยินยอมและเห็นสมควรแก่การเผยแพร่) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับ	รายชื่อ	อายุ	เพศสภาพ	อาชีพ (หลัก)	หมายเหตุ
กลุ่มผู้มีส่วนก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่โดยตรง					
1	สุรเชษฐ์ จันทร์	35	ชาย	ชาวประมง	
2	ไม่ประสงค์ออกนาม	56	หญิง	ประมง	
3	แทนใจ -	34	หญิง	ประมง	
4	กาญจนา เสือนแป้น	41	หญิง	ประมง	
5	สุชาติ เจ้าแห้ง	43	ชาย	ประมงและเกษตรกร	
6	หนูคล้าย ทองหนู	72	หญิง	ประมงและเกษตรกร	
7	สุภาพ แสงจันทร์	60	ชาย	ประมง	
8	หนูเริ่ม แสงจันทร์	63	หญิง	ประมง	
9	เล็ก มากสุข	70	หญิง	ประมง	
10	จรัสศรี ศรีโตน	62	หญิง	ประมง	
11	โสภา แสงแก้ว	45	หญิง	ประมง	
12	สายัน รักคำ	43	ชาย	ประมงและเกษตรกร	หัวหน้ากลุ่มทำนาริมทะเลและผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปากประ
13	หลง หนูน้อย	61	หญิง	ประมงและเกษตรกร	
14	รึก เกตุแดง	58	หญิง	ประมงและเกษตรกร	
15	ลิบ โมราสิทธิ์	61	ชาย	ประมงและเกษตรกร	
กลุ่มผู้สร้างและได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม					
16	ทวีโชค ชนฤทธิ์	34	ชาย	ธุรกิจโฮมสเตย์	
17	สนั่น -	80	ชาย	ธุรกิจโฮมสเตย์	ผู้บุกเบิกธุรกิจโฮมสเตย์ในพื้นที่
18	กรกนก สุวรรณรัตน์	40	หญิง	ธุรกิจโฮมสเตย์	ประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรเป็นรายได้เสริม
19	บุญรัตน์ ทวีสุข	77	ชาย	รับจ้างพายเรือและนำเที่ยว	
20	อรุณ -	55	ชาย	รับจ้างพายเรือและนำเที่ยว	
21	ประดับ เมืองหนู	49	ชาย	รับจ้างนำเที่ยว	ครอบครัวทำอาชีพประมง
22	ไม่ประสงค์ออกนาม	45	ชาย	อาจารย์	รายได้เสริมนำเที่ยว และครอบครัวทำอาชีพประมง

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

2. วิธีการสัมภาษณ์

ในการดำเนินส่วนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องข้องโดยการสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structure In-depth interview) ทั้งในรูปแบบออฟไลน์ (offline interview) และแบบออนไลน์ (online interview) ตามความเหมาะสมเพื่อหาหรือถึง 3 ประเด็นการศึกษาคือ 1) ที่มาและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อกลุ่มตัวอย่างและจังหวัดพัทลุง 2) พฤติกรรม วิถีชีวิต และการยังชีพที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม 3) ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากปรากฏการณ์ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการสัมภาษณ์ดังนี้

2.1) จัดทำแผนผังผู้มีส่วนร่วม (Stakeholder map) เพื่อระบุกลุ่มตัวอย่าง และค้นหาช่องทางในการติดต่อและดำเนินการต่อไป

2.2) กำหนดประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย และระบุเป้าหมายข้อมูลที่ต้องการของแต่ละประเด็น

2.3) จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์และรายการประเด็นคำถาม

จากลำดับขั้นตอนในการดำเนินการสัมภาษณ์มีรายละเอียดของร่างประเด็นคำถามและกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

แบบร่างประเด็นคำถาม

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 กลุ่มประเด็นสำคัญอันได้แก่ กลุ่มคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม กลุ่มคำถามเกี่ยวกับวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และกลุ่มคำถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการปรับตัวเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตารางประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

กลุ่มคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	
การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของพื้นที่ส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)	
องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการวิจัย	องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม
การทำประมงด้วยกรวย และการทำนริมหะเสาบ 1. ประวัติศาสตร์และความเป็นมา 2. วัตถุประสงค์ของการทำประมงและเกษตรกรรม 3. ตำแหน่งพื้นที่ในการทำประมงและเกษตรกรรม 4. กรรมวิธีและกระบวนการในการทำกรวย และทำนริมหะเสาบ 5. การประกอบอาชีพ เช่น วัสดุในการทำกรวยและราคาของยอ 6. เหตุผลของการทำประมงด้วยกรวยและทำนริมหะเสาบ 7. ปัจจัยอันเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคต่อการทำประมงและเกษตรกรรม 8. คุณค่าและความสำคัญของการทำประมงด้วยกรวยและทำนริมหะเสาบ 9. ภูมิปัญญาในการปรับตัวเพื่ออยู่รอด และสื่อต่อการทำประมงและเกษตรกรรม เช่น การตั้งถิ่นฐาน และการเดินทางโดยเรือในพื้นที่เป็นอย่างไร 10. ห่วงโซ่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่	มรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องต่อการยกย่องแบ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้ 1. ความสำคัญของกลุ่มนริมหะเสาบและทะเลสาบต่อการดำรงชีวิต 2. กิจกรรมทางสังคม ประเพณีท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทะเลสาบและภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วยอะไรบ้าง 3. สภาพและสถานภาพของมรดกวัฒนธรรมในปัจจุบัน 4. สาเหตุของการคงอยู่และเสื่อมหายของมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่
กลุ่มคำถามเกี่ยวกับวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	
พื้นที่มีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง	
1. ทัศนคติและมุมมองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม 2. วิวัฒนาการ หรือความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และอะไรคือสาเหตุอันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้น 3. ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ และมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นเช่นไรและเกิดขึ้นได้อย่างไร 4. ผลกระทบที่เกิดขึ้นส่งผลดีหรือเสียอย่างไรต่อความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ	การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของพื้นที่อย่างไร และมากน้อยเพียงใด และทำมีแนวทางการรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง 1. ทัศนคติและมุมมองต่อการท่องเที่ยว 2. การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร 3. การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อดำรงชีพและการประกอบอาชีพอย่างไร 4. การท่องเที่ยวได้สร้างผลกระทบต่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่หรือไม่ และอย่างไร
กลุ่มคำถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการปรับตัวเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	
1. ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง 2. แนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ควรมีลักษณะอย่างไร 3. สิ่งใดคืออุปสรรคต่อการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบัน 4. ความเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการรักษา หรือ จำเป็นต่อการควบคุมดูแลในระดับแรกเพื่อรักษาไว้ซึ่งการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่	

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

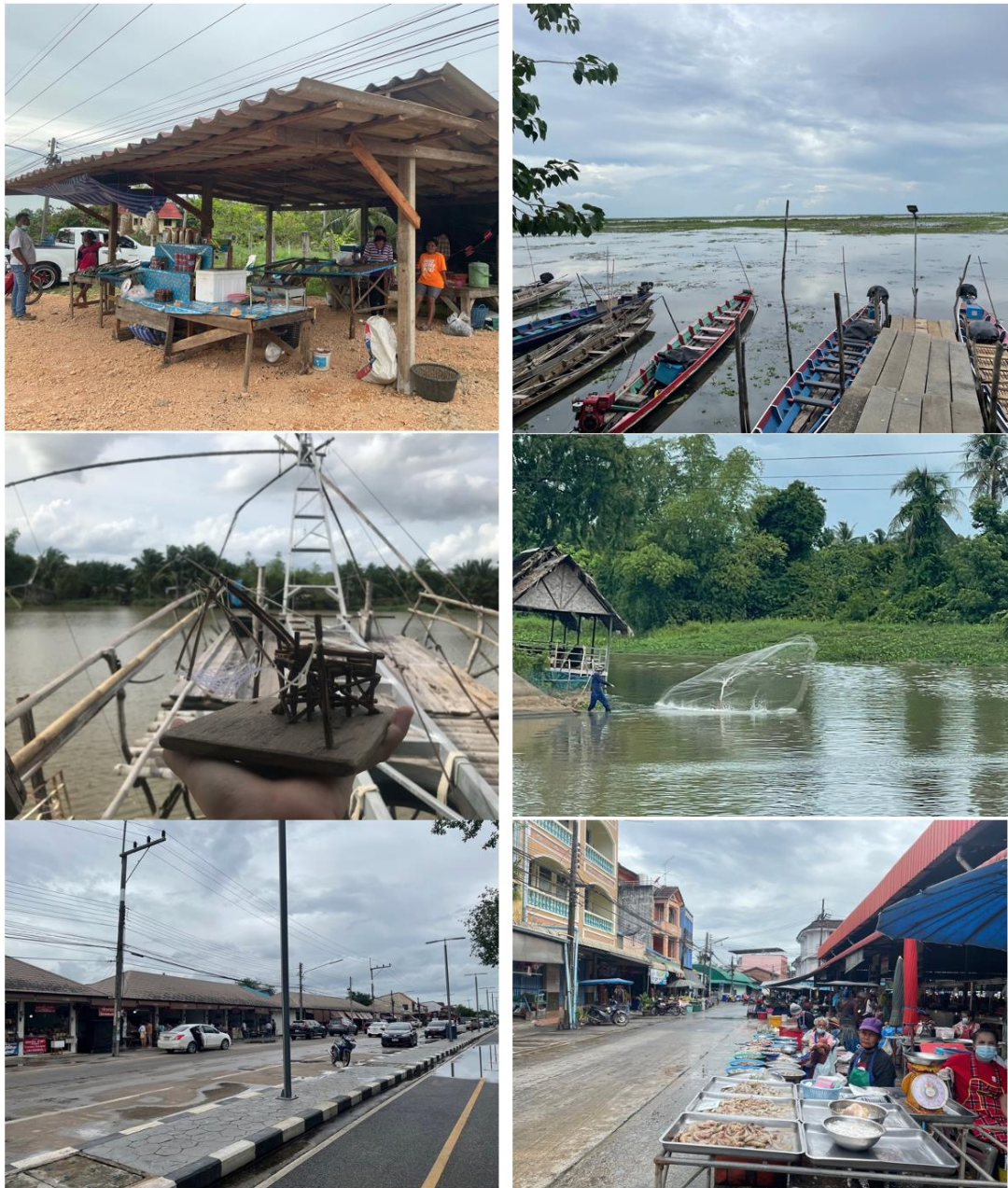
ภาพที่ 24 การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

3.3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

การเก็บข้อมูลทางกายภาพ (Physical Survey) และทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์เกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลง และสถานภาพปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลาผ่านการสังเกต พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบที่สามารถแยกแยะได้ด้วยการ มองเห็นและสัมผัส โดย ใช้การจดบันทึกลงแบบบันทึก ซึ่งมีรายละเอียดในการจดบันทึก ดังนี้

- ข้อมูลทั่วไปของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบด้วย
 - ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาดและขอบเขตเชิงพื้นที่
 - การใช้ประโยชน์พื้นที่
 - ลักษณะภูมิประเทศและทัศนียภาพ
- ข้อมูลทั่วไปขององค์ประกอบอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบด้วย
 - ตำแหน่งที่ตั้งขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 - ลักษณะทางประชากรและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยรอบ
 - วิถีชีวิต กิจกรรมทางสังคม และการประกอบกิจกรรมในการยังชีพของชุมชนโดยรอบ
 - มรดกวัฒนธรรม (ที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม)
- ข้อมูลทั่วไปขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันส่งผลกระทบต่อคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบด้วย
 - กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 - ตำแหน่งที่ตั้งของกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 25 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษา
 ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

3.4 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยได้แบ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมออกเป็น 3 ส่วน ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ต้องรักษา การวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ดังนี้

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ต้องรักษา

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการนำผลการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่ได้จากทั้งการทบทวนงานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่จริงในปัจจุบัน มาผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามแนวทางการศึกษา Management of cultural landscapes (UNESCO, 2004) พร้อมทั้งจัดทำตารางประเมินความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อพิจารณาถึงระดับความสำคัญ และลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบภายในระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Ecosystem) ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape System) และระบุถึงบทบาทและความสำคัญขององค์ประกอบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลำดับถัดไป

2. การวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

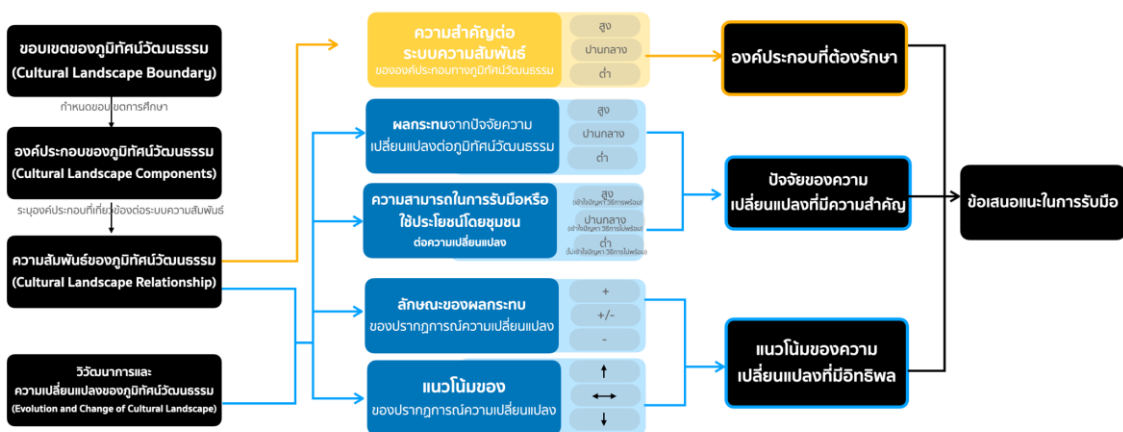
การนำข้อมูลจากการทบทวนงานศึกษาและสำรวจภาคสนามถึงวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน (Cultural landscape Timeline) ที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (STEEP Analysis) (Arnold, 1967) หรือปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในแต่ละยุคสมัย อันประกอบด้วยผลการศึกษาผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และความสามารถในการรับมือหรือใช้ประโยชน์โดยชุมชนต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มาพิจารณาร่วมกัน เพื่อจำแนกกลุ่มประเภทของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงตามลักษณะและระดับของผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และระบุถึงแนวทางในการรับมือที่เหมาะสมต่อปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงในแต่ละกลุ่มประเภท ผ่านการจัดทำตารางประเมินปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

3. การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการนำผลจากการศึกษาปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ถือกำเนิดขึ้นจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจ และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ตามแนวคิด แนวคิด Methodology for the elaboration of Cultural Landscape (Unesco, 2004) อันประกอบด้วย การวิเคราะห์ลักษณะของผลกระทบจากปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง และการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มาพิจารณาร่วมกันเพื่อจำแนกกลุ่มของปรากฏการณ์ตามลักษณะของผลกระทบและแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลง และระบุถึงแนวทางในการรับมือที่เหมาะสมต่อแต่ละปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง ผ่านการจัดทำตารางประเมินผลปรากฏการณ์ของความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

การวิเคราะห์ผลการศึกษา

ภาพที่ 26 การวิเคราะห์ผลการศึกษาของงานวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

3.5 ข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ได้ทำการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2563 – 2565 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการเกิดเหตุการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ด้วยสถานการณ์ที่มีสถิติการระบาดสูงส่งผลการดำเนินการวิจัยเกิดข้อจำกัดความล่าช้าในการเก็บข้อมูล เนื่องจากข้อจำกัดด้านความปลอดภัยในการเข้าถึงกลุ่มประชากรตัวอย่างและการเข้าถึงพื้นที่ศึกษาในบางจุดเป็นไปอย่างยากลำบาก อีกทั้งปรากฏการณ์การแพร่ระบาดยังส่งผลโดยต่อทัศนคติมุมมอง และพฤติกรรมดำรงชีวิตและการยังชีพของกลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นผลให้ประเด็นการสัมภาษณ์บางส่วนจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง และใช้วิธีการศึกษาผ่านการ

ทบพวทววรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้จัดทำขึ้นก่อนการระบาดของโรค และมุ่งเน้นการศึกษาและเก็บข้อมูลผ่านกลุ่มประชากรตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นหลัก เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ไม่บิดเบือนไปตามสถานการณ์ในปัจจุบัน

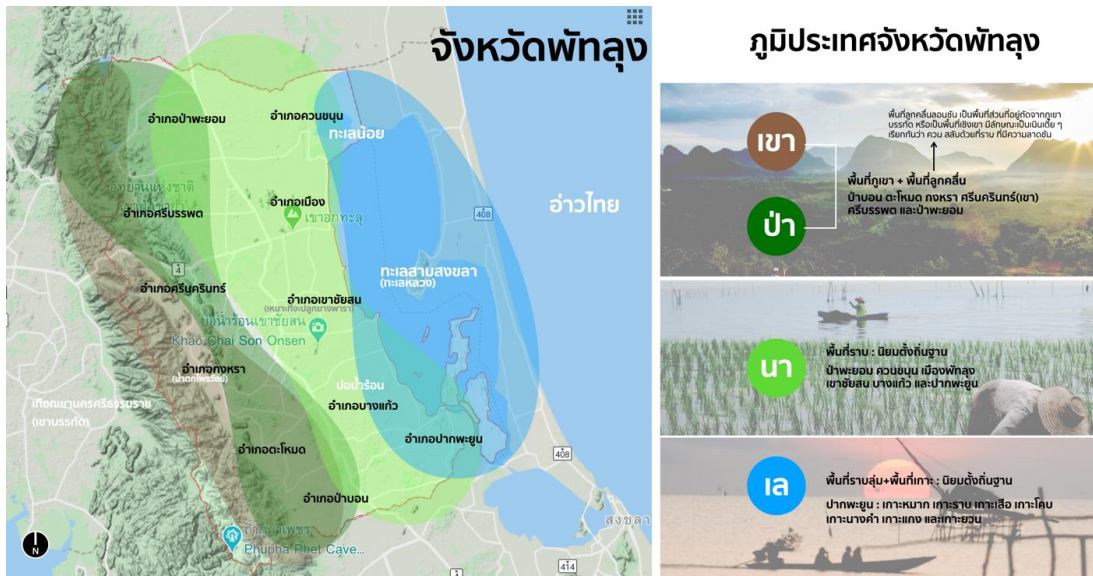
บทที่ 4

ผลการศึกษารองคูประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

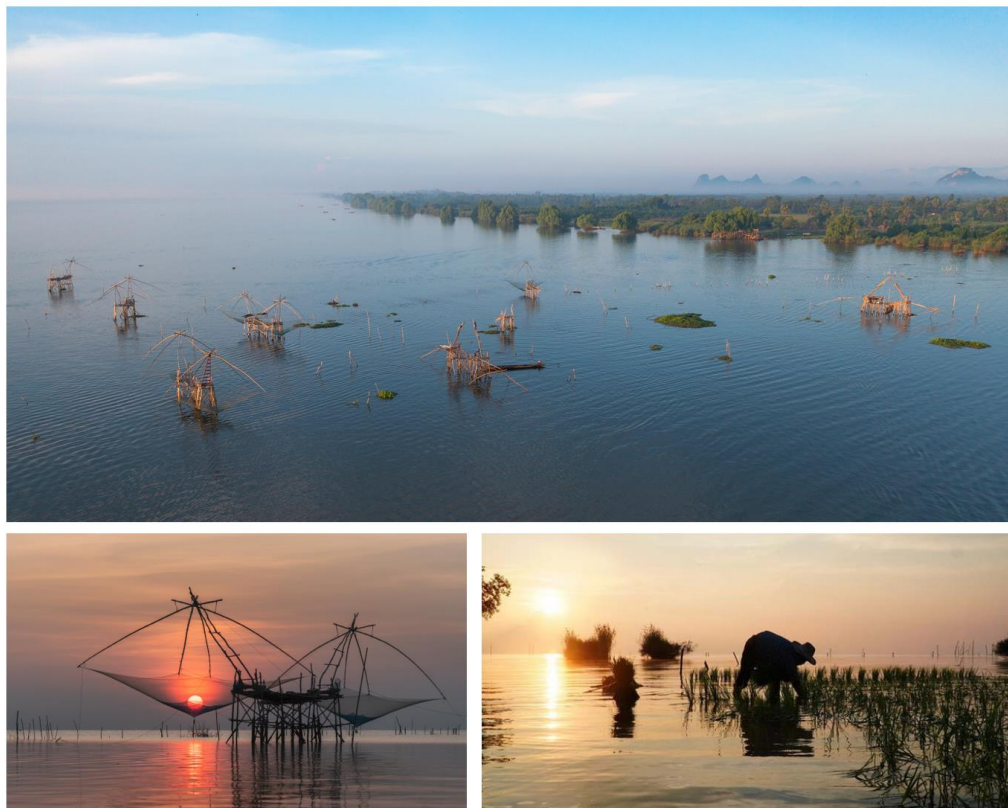
การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การสร้างความเข้าใจถึงที่มาและบทบาทความสำคัญขององคูประกอบทั้งหมดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตลอดจนระบบความสัมพันธ์ระหว่างองคูประกอบอันก่อกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ซึ่งถือเป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเด็นอื่น ๆ ผ่านการทบทวนผลงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยทางผู้วิจัยได้มีการแบ่งผลของการศึกษารองคูประกอบและความสัมพันธ์ออกเป็น 3 ส่วนคือ การศึกษาขอบเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา การศึกษารองคูประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ และการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังนี้

4.1 ผลการศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ทั้งเขา ป่า นา และทะเลสาบน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นผลให้ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพในภาคการผลิตเพื่อการยังชีพ อันได้แก่ การทำประมงในพื้นที่ทะเลสาบ และการเพาะปลูกผลผลิตทางการเกษตร ภายใต้ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และรูปแบบการยังชีพดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ และธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หรือ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ได้เป็นอย่างดีอันได้แก่ การทำประมงด้วยการยกยอ และการทำนาริมชายฝั่งลุ่มน้ำทะเลสาบ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบน้อยและทะเลสาบสงขลา ศูนย์กลางอารยธรรมการประมงและเกษตรกรรมลุ่มน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของภาคใต้ที่อยู่คู่จังหวัดพัทลุงมาอย่างยาวนาน และครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น 5 อำเภอ ดังภาพที่ 27 อันได้แก่ อำเภอกวนขนุนที่อยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดถัดลงมาทางตอนใต้คือ อำเภอเมือง อำเภอเขาชัยสน อำเภอบางแก้ว และอำเภอปากพะยูน ตามลำดับ ปัจจุบันภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้กลายมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา (ณัฐพงศ์ และคณะ, 2563) จากความงดงามเฉพาะตัวของทัศนียภาพทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมการยังชีพอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบ

ภาพที่ 27 แผนที่อธิบายภูมิประเทศจังหวัดพัทลุง
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 28 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมการทำประมงด้วยการยกยอ และการทำนาแนวชายฝั่งทะเลสาบในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ปัจจุบันภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการยกยอและทำนาแนวชายฝั่งลุ่มน้ำทะเลสาบไม่เพียงสร้าง การรับรู้ และมอบประโยชน์และความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบเพียงเท่านั้น ขอบเขต ของการรับรู้และการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังได้แพร่ขยายออกไปในระดับจังหวัด และ เป็นที่มาของการศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในส่วนนี้ที่มีเป้าประสงค์ของการศึกษาคือ การ กำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดแนวทางในการจัดการและรักษาภูมิทัศน์ วัฒนธรรมในอันดับต่อมาดำเนินไปอย่างเหมาะสม โดยการกำหนดขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้มีการ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ การศึกษาขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์และธรรมชาติ ส่วนที่ 2 คือ การประเมินและกำหนดขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมี รายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1.1 ขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายของการศึกษาคือ การทราบถึงลักษณะและขอบเขตเชิงพื้นที่ที่ ชัดเจนและครอบคลุมระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 อันได้แก่ ขอบเขตทางธรรมชาติ (Natural environment boundaries) ขอบเขตทางเศรษฐกิจ (Local economy boundaries) ขอบเขตการจัดการทางสังคม (Social organization boundaries) และ ขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ (Perceptual boundaries) ตามแนวคิดของ Shangyi Zhou (2015) ผ่านการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการทบทวนผลงาน ศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยมีผลของการศึกษาดังนี้

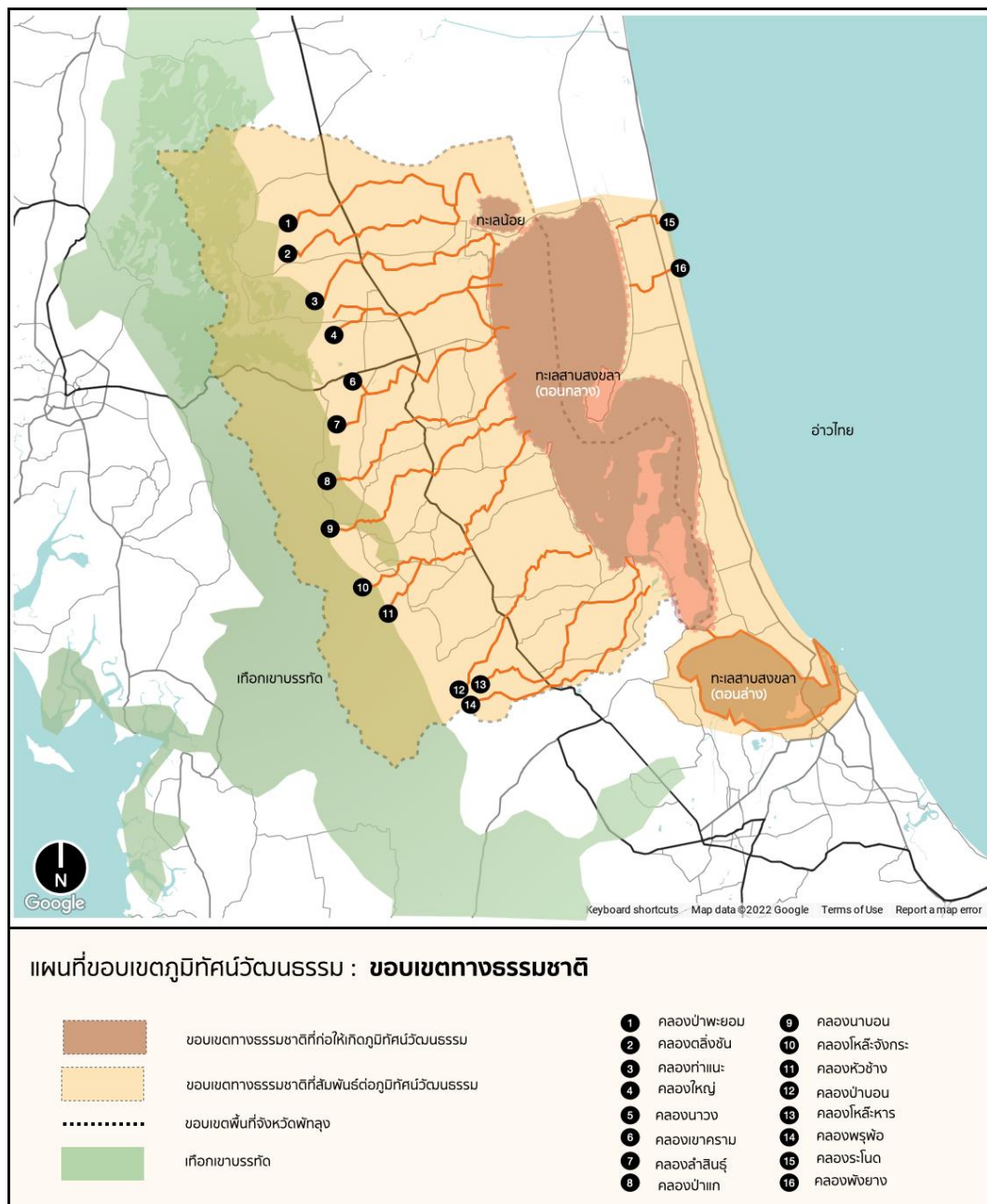
ขอบเขตทางธรรมชาติ (Natural environment boundaries)

จากการศึกษาขอบเขตทางธรรมชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างและส่งเสริมภูมิ ทัศน์วัฒนธรรม พบว่า ทะเลสาบน้ำจืด ถือเป็นแหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมและระบบ นิเวศน์ที่มอบลักษณะเฉพาะตัวทางระบบนิเวศน์และวัฒนธรรมให้แก่พื้นที่ทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลา และได้ถือกำเนิดขึ้นจาก 2 ลักษณะภูมิประเทศ คือ ป่าและเขาบนเทือกเขา บรรทัดจุดกำเนิดธารน้ำจืดที่วางตัวทอดยาวในแนวเหนือ-ใต้ ทางฝั่งตะวันตกของจังหวัด พัทลุงที่ได้นำพาน้ำจืดและพัดพาดินตะกอนจากบนป่าและเขาลงสู่ทะเลน้อยและทะเลสาบ สงขลาผ่านลำธารสำคัญทั้งสิ้น 16 สายโดยตรง และภูมิประเทศที่ 2 คือ ทะเล จุดกำเนิด น้ำเค็มและตะกอนดินและทรายจากทะเลฝั่งอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออกของจังหวัดมายัง ทะเลสาบสงขลาและทะเลน้อยตามลำดับด้วยอิทธิพลของน้ำทะเลหนุนในแต่ละช่วงฤดูกาล โดยลักษณะภูมิประเทศทั้งมีขอบเขตเชิงพื้นที่ครอบคลุมทั่วจังหวัดพัทลุงตั้งแต่พื้นที่เนิน เขา พื้นที่ราบสูงทางฝั่งตะวันตกของจังหวัดมาจนถึงพื้นที่ราบลุ่มแนวชายฝั่งทะเลสาบทาง

ตะวันออกของจังหวัด เมื่อพิจารณาต่อถึงบทบาทและความสำคัญของความสัมพันธ์ของ ลักษณะภูมิประเทศทั้ง 2 ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถจำแนก ขอบเขตทางธรรมชาติได้ 2 รูปแบบความสัมพันธ์คือ

ขอบเขตทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ พื้นที่ทะเลสาบที่ส่งผล โดยส่งผลโดยตรงต่อการมีอยู่และเกิดขึ้นภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือเป็นแหล่งกำเนิดของภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่อันประกอบด้วยพื้นที่ ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลาที่มีบทบาทเป็น พื้นที่รองรับวัฒนธรรมและกิจกรรมของมนุษย์ต่อธรรมชาติและสร้างสรรค์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะตัวให้ถือกำเนิดขึ้นอันได้แก่ การทำประมงด้วยยอ และ การทำนาริมลุ่มน้ำทะเลสาบ

ขอบเขตทางธรรมชาติที่สัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ พื้นที่ที่ส่งผลทางอ้อม ต่อการมีอยู่และเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ อันประกอบด้วยพื้นที่ 2 ลักษณะคือ **พื้นที่ป่าและเขาบน** และ **พื้นที่ทะเล** ที่มีบทบาทหน้าที่เป็นพื้นที่ทางธรรมชาติที่สร้างและ ส่งเสริมพื้นที่ทะเลสาบที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมอีกทอดหนึ่งเช่น ความ เปลี่ยนแปลงของของระบบนิเวศที่ส่งผลต่อเนื่องไปยังความอุดมสมบูรณ์และความ หลากหลายของสิ่งมีชีวิตในลุ่มน้ำทะเลสาบ และสภาพอากาศของพื้นที่ เป็นต้น

ภาพที่ 29 ขอบเขตทางธรรมชาติของภูมิภาคที่ศึนวัฒนธรรม
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ขอบเขตทางเศรษฐกิจ (Local economy boundaries)

จากการศึกษาขอบเขตทางเศรษฐกิจเป็นการศึกษาเพื่อระบุถึงขอบเขตเชิงพื้นที่ของอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและส่งเสริมภูมิภาคที่ศึนวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาโดยตรง ในการศึกษาผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการกระจายตัวของกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา โดย

ได้มีการจำแนกกลุ่มของธุรกิจออกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะของธุรกิจอันได้แก่ กลุ่มธุรกิจต้นน้ำ กลุ่มธุรกิจกลางน้ำ และกลุ่มธุรกิจปลายน้ำ เพื่อทราบถึงการกระจุกของกลุ่มธุรกิจทั้ง 3 และขอบเขตเชิงพื้นที่ของอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม โดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

ธุรกิจต้นน้ำในอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม

ธุรกิจต้นน้ำในอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาประกอบด้วย 2 กลุ่มธุรกิจหลัก คือ ธุรกิจประมงลุ่มน้ำทะเลสาบ และธุรกิจเกษตรกรรม โดยจากการศึกษาพบว่าธุรกิจทั้ง 2 ถือเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมและอยู่คู่ชุมชนลุ่มน้ำของจังหวัดมาอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคน และในปัจจุบันยังคงสามารถพบเห็นได้บริเวณชุมชนโดยรอบคลองปากประ หาดลำปำ ทะเลน้อย และปากน้ำบางแก้ว ทั้ง 4 พื้นที่ดังกล่าวถือเป็นพื้นที่ที่ได้รับความนิยมในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมของจังหวัดและยังเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมการยังชีพดั้งเดิมอย่างการทำปลาโดยการยกยอ และการทำนาริมทะเลสาบ โดยพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวการทำประมงและเกษตรดั้งเดิมของจังหวัด คือ พื้นที่คลองปากประ รองลงมาคือ พื้นที่ลำปำ พื้นที่ทะเลน้อย และพื้นที่ปากน้ำบางแก้ว ตามอันดับ เนื่องจากมีลักษณะของภูมิประเทศที่เป็นปากน้ำ หรือเป็นจุดบรรจบกันระหว่างธารน้ำจืดจากแหล่งป่าเขาและทะเลน้ำเค็มจากฝั่งอ่าวไทย จึงส่งผลให้พื้นที่มีลักษณะของกระแสน้ำ และแร่ธาตุในน้ำที่เหมาะสมและเอื้อต่อการทำประมงและเกษตรกรรมโดยพื้นที่ทั้ง 4 จะมีลักษณะของธุรกิจและวิธีการในการทำปลาที่แตกต่างกันไปตามลักษณะทางภูมิประเทศและกลุ่มลูกค้าของแต่ละพื้นที่

ธุรกิจกลางน้ำในอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม

ธุรกิจกลางน้ำในอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรมประกอบด้วย 3 ลักษณะธุรกิจ คือ ธุรกิจแพปลาหรือกลุ่มพ่อค้าคนกลาง ธุรกิจค้าขายสินค้าประมงและเกษตรในตลาดสดโดยรอบจังหวัด และธุรกิจแปรรูปสินค้าประมงที่กระจายตัวอยู่ตามชุมชนประมงลุ่มน้ำ โดยธุรกิจมีการกระจายตัวอยู่โดยรอบ 4 พื้นที่ที่ได้รับความนิยมในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเช่นเดียวกันกับกลุ่มธุรกิจต้นน้ำแต่มีลักษณะของการกระจุกตัวแตกต่างคือ ธุรกิจกลางน้ำมักมีการกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่หากลำปำและพื้นที่คลองปากประ โดยเฉพาะพื้นที่หาดลำปำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ปากน้ำขนาดใหญ่ของเมืองที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ย่านการค้าและเศรษฐกิจของอำเภอเมืองจังหวัดพัทลุงและเวดล้อม

ด้วยแหล่งชุมชนอยู่อาศัยและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดจำนวนมาก ส่งผลให้มีการกระจุกตัวของกลุ่มธุรกิจแพปลาและตลาดสินค้าประมงและเกษตรจำนวนมากในพื้นที่ และส่งผลให้พื้นที่หาดลำปำกลายเป็นศูนย์กลางของการค้าขายและส่งออกสินค้าประมงของจังหวัด ในขณะที่พื้นที่คลองปากประ ทะเลน้อย และคลองบางแก้วถึงแม้จะมีการประกอบอาชีพค้าขายและแปรรูปสินค้าประมงในพื้นที่ แต่โดยมากมักเป็นการค้าขายในระแวกชุมชนมากกว่าการค้าขายเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่เพื่อส่งออกนอกพื้นที่ โดยมีกลุ่มลูกค้าหลักคือ ชุมชนโดยรอบขจรที่เดินทางสัญจรผ่านทั้งในจังหวัดและนอกจังหวัด กลุ่มร้านอาหารในพื้นที่และกลุ่มพ่อค้าคนกลางบางราย เป็นต้น

ธุรกิจปลายน้ำในอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม

ธุรกิจปลายน้ำในอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม หรือกลุ่มธุรกิจที่มีการรับสินค้าประมงและเกษตรกรรมจากชุมชนประมงในกลุ่มน้ำทะเลสาบมายกระดับคุณค่าและมูลค่าให้กับสินค้าดังกล่าวเพื่อค้าขายแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวและประชากรพื้นที่ โดยมากมักเป็นกลุ่มธุรกิจใต้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการนำเสนอและใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น ธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่ ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต ธุรกิจค้าขายของฝากและสินค้าแปรรูป เป็นต้น โดยจากการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของกลุ่มธุรกิจดังกล่าวสูงสุดคือ พื้นที่คลองปากประ รองลงมาคือ พื้นที่ทะเลน้อย พื้นที่หาดลำปำ และพื้นที่ปากคลองบางแก้วตามลำดับ เนื่องจากในพื้นที่ศรีปากประและพื้นที่ทะเลน้อยถือเป็นพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงสุดเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถพบเห็นการทำประมงโดยการยกยอและการทำนาริมทะเลสาบดั้งเดิม หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่อยู่จำนวนมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่คลองปากประที่มีลักษณะทางภูมิประเทศที่เอื้อต่อการทำประมงด้วยยอ จึงส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวจำนวนมากในพื้นที่จำนวนมาก

จากผลการศึกษาการกระจายตัวของกลุ่มธุรกิจในห่วงโซ่อุตสาหกรรมทั้ง 3 พบว่ามีการกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณแนวชายฝั่งกลุ่มน้ำทะเลสาบดังแผนที่ที่ 3 และมีขอบเขตเชิงพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอควนขนุนทางตอนบนของจังหวัดไล่ลงมาทางตอนล่าง โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นที่ตั้งและแหล่งกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว และย่านการค้าสินค้าประมงสำคัญของจังหวัด อันได้แก่ พื้นที่คลองปากประ พื้นที่ทะเลน้อย และ

พื้นที่หาดลำป่า ดังแผนผังที่ 2 และสามารถกล่าวโดยสรุปถึงบทบาทหน้าของพื้นที่สำคัญทั้ง 3 ต่อดูอุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรมของพื้นที่ได้ดังนี้

พื้นที่คลองปากประ

บทบาท : พื้นที่ศูนย์กลางการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพดั้งเดิม

วัตถุประสงค์ของการทำประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลัก เน้นค้าขายภายในพื้นที่หรือภายในจังหวัด

เครื่องมือในการทำประมง : นิยมใช้ขอในการหาปลา เนื่องจากลักษณะของภูมิประเทศที่ส่งเสริมการยกขอและการปลูกข้าวริมน้ำแนวชายฝั่งทะเลสาบ และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัด

กลุ่มลูกค้า : ชาจร ชุมชนในพื้นที่ พ่อค้าคนกลาง และนักท่องเที่ยว ตามลำดับ

พื้นที่หาดลำป่า

บทบาท : พื้นที่ศูนย์กลางการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ของจังหวัด

วัตถุประสงค์ของการทำประมง : เพื่อการค้าขายและส่งออกสินค้า โดยเฉพาะสินค้าประมง จึงเป็นเหตุให้พบธุรกิจแปปลา ฟาร์มเพาะเลี้ยงปลา และตลาดประมงและตลาดสดจำนวนมากในพื้นที่

เครื่องมือในการทำประมง : มีการทำประมงด้วยวิธีที่หลากหลาย เน้นปริมาณที่มากจึงมักออกเรือและใช้แห อวน และกั๊ดักจับปลา และใช้ขอในบริเวณพื้นที่ปากน้ำและแนวชายฝั่งที่เอื้อต่อการยกขอ

กลุ่มลูกค้า : กลุ่มนักธุรกิจร้านค้าและร้านอาหาร พ่อค้าแม่ค้าในตลาด พ่อค้าคนกลาง และกลุ่มลูกค้านอกจังหวัดพัทลุง ตามลำดับ

พื้นที่ทะเลน้อย

บทบาท : พื้นที่ศูนย์กลางการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพและสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัด

วัตถุประสงค์ของการทำประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลักเน้นค้าขายและบริโภคสินค้าประมงที่หาได้ภายในชุมชน และประกอบอาชีพค้าขายสินค้าประมงแปรรูปและให้บริการการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก เช่น การรับจ้างนำเที่ยวโดยเรือ การค้าขายอาหารและสินค้า

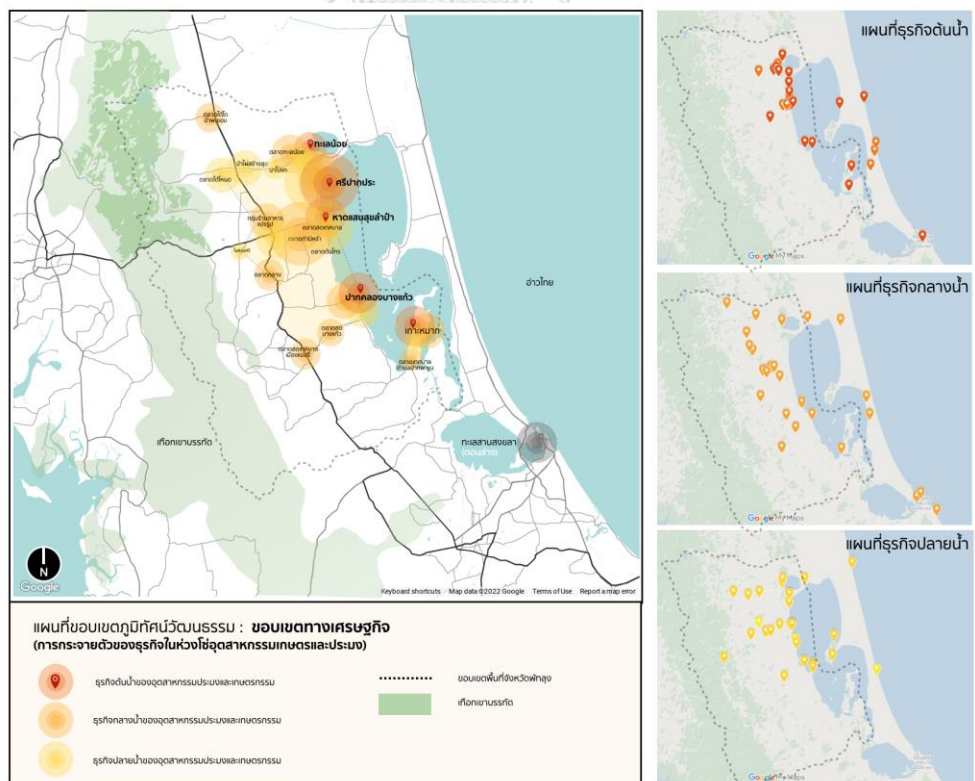
ประมงแปรรูปเพื่อเป็นของฝาก โดยส่วนมากสินค้าประมงนำมาแปรรูปมักจะรับซื้อมาจากพื้นที่คลองปากประ และนำมาแปรรูปเพื่อค้าขายแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่ต่ออีกทอดหนึ่ง

เครื่องมือในการทำประมง : ในการบริโภคใช้ย่อในการหาปลา ควบคู่ไปกับการใช้แห อวน และกีดในการดักจับปลาในแนวตลิ่งหรือบริเวณลำคลองที่มีกระแสน้ำเชี่ยวไหลผ่านและมีความลึกเหมาะสม ไม่นิยมปลูกข้าวเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศและสารอาหารในดินไม่ได้อุดมสมบูรณ์เมื่อเทียบกับพื้นที่คลองปากประและพื้นที่หาดลำปำ ที่มีสภาพน้ำเป็นน้ำกร่อย และมีแร่ธาตุและสารอาหารในน้ำที่หลากหลาย

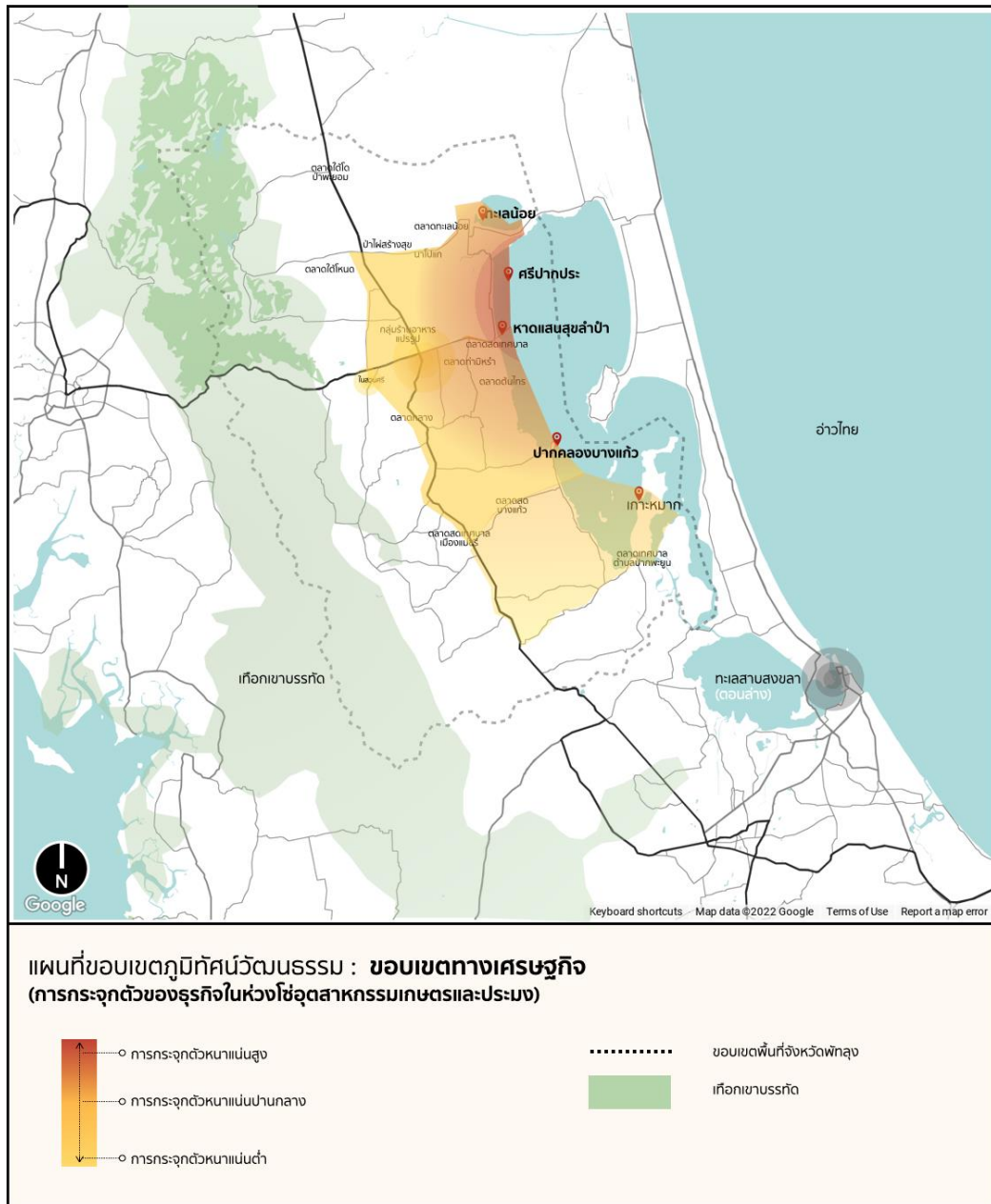
กลุ่มลูกค้า ชุมชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ตามลำดับ

ภาพที่ 30 ภาพพื้นที่ศูนย์กลางการทำประมงและเกษตรกรรมสำคัญของลุ่มน้ำทะเลสาบสำคัญของจังหวัดทั้ง 3 พื้นที่
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 31 การกระจายตัวของธุรกิจในช่วงโซ่อุตสาหกรรมประมงและเกษตรกรรม
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 32 ขอบเขตทางเศรษฐกิจของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ขอบเขตการจัดการทางสังคม (Social organization boundaries)

จากการศึกษาขอบเขตการจัดการทางสังคมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาพบว่าในพื้นที่ที่มีการกำหนดแนวทางในการดำรงชีวิตและการยังชีพด้วยการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมที่เฉพาะตัวของชุมชนในประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการร่วมปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการบริโภคและใช้ทรัพยากรในพื้นที่อันได้แก่พื้นที่ทะเลสาบ พื้นที่แนวชายฝั่งทะเลสาบ สัตว์น้ำ และพืชพรรณทางการเกษตรของพื้นที่ โดยสามารถแนวทางหรือข้อตกลงในการใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ 2 กลุ่มตามวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ได้แก่ แนวทางในการจัดการบริหารทรัพยากรเพื่อการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ และค่านิยมในการดำรงชีวิตและการยังชีพที่ส่งเสริมการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ และมีผลของการศึกษาดังนี้

แนวทางในการจัดการบริหารทรัพยากรเพื่อการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่

แนวทางในการบริหารจัดการนี้มีขึ้นเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติร่วมกันของชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่คลองปากประ พื้นที่หาดลำปำ และพื้นที่ทะเลน้อย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกครัวเรือน และรักษาสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำทะเลสาบ โดยแนวทางที่กำหนดขึ้นนั้นเกิดขึ้นมาจากการตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ และยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ (หัวหน้ากลุ่มทำนาริมเลและผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปากประ และกลุ่มชาวประมงและชาวนาในชุมชนม, 2565) อันประกอบด้วย

1. การกำหนดพื้นที่ในการทำประมงของกลุ่มชุมชนริมน้ำแนวชายฝั่งทะเลสาบ
 - กำหนดพื้นที่ในการตั้งยอ หรือ วางอุปกรณ์หาปลา และทำนาริมทะเลสาบ บ้านละ 1 ไร่
 - การอนุญาตให้พื้นที่หน้าบ้านเพื่อทำเกษตรและประมงยื่นลงพื้นที่ทะเลสาบได้ไม่เกิน 50 เมตร ต่อครัวเรือน
2. การกำหนดประเภทของปลาอนุรักษ์ และฤดูกาลในการจับ เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปลาเฉพาะถิ่นที่สำคัญต่อระบบนิเวศของทะเลสาบ เช่น การอนุรักษ์ปลาลูกเบร ปลาซึ้ม (ปลาสร้อยนกเขา) ปลาดาทูลุน ปลาโสด ปลาแก้มจ้ำ ปลาลำปำ ปลาดัก ปลากระทิง ปลาขาว กุ้งสามน้ำ เป็นต้น
3. การกำหนดวิธีการในการจับปลาที่เหมาะสมและไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบ เช่น การไม่อนุญาตให้ทำประมงโดยการใช้ไฟฟ้า การงดการจับปลาด้วยแหและอวนในช่วงฤดูกลาวางไข่ เป็นต้น

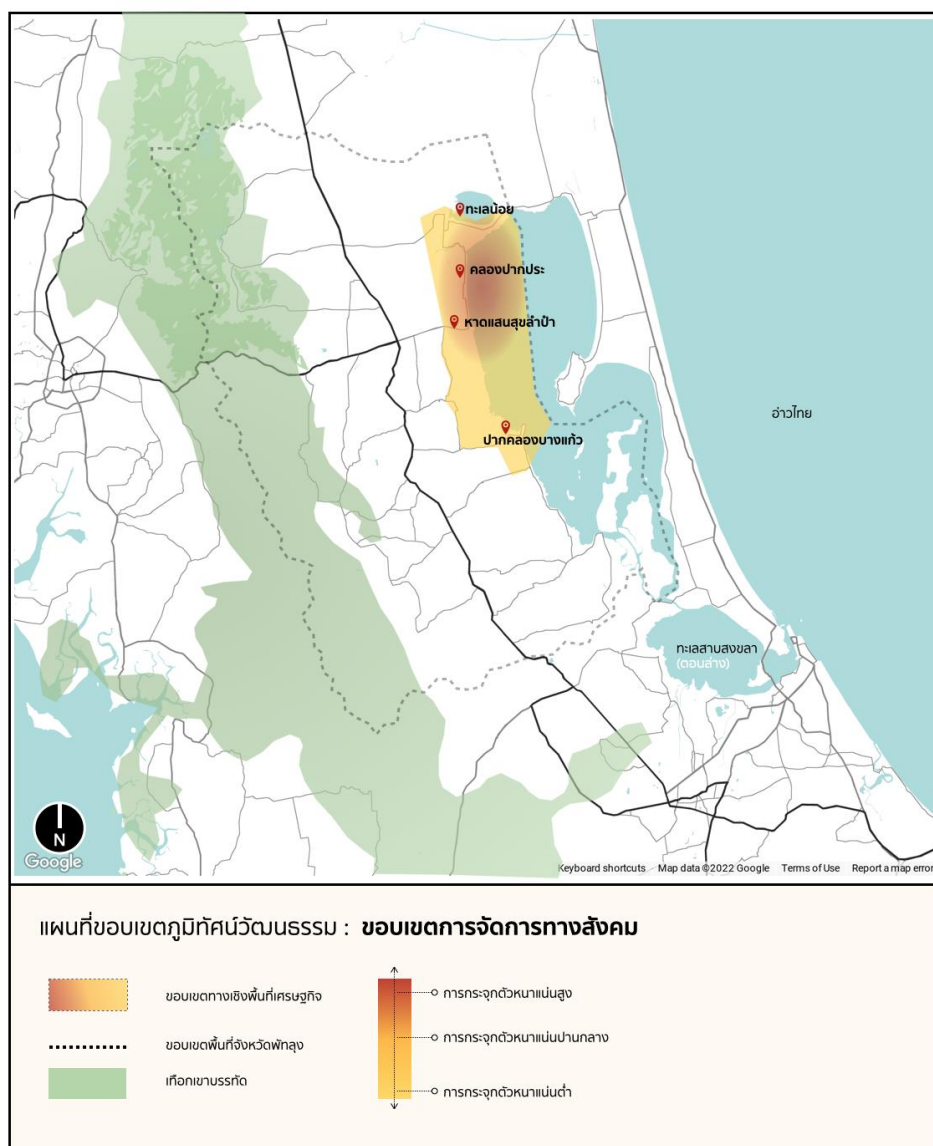
ค่านิยมในการดำรงชีวิตและการยังชีพที่ส่งเสริมการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่

จากการสำรวจพื้นที่ และสัมภาษณ์กลุ่มประชากรในพื้นที่ศึกษาถึงค่านิยมในการดำรงชีวิตและการยังชีพพบว่า ชุมชนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยเฉพาะในพื้นที่สำคัญทั้ง 3 อันได้แก่ พื้นที่คลองปากประ พื้นที่หาดลำปำ และพื้นที่ทะเลน้อย พบว่าชุมชนในพื้นที่ที่มีค่านิยม และความเชื่อที่ถือปฏิบัติในชีวิตประจำที่มีความเกี่ยวข้องและมีส่วนในการส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมการยังชีพหรือการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังความเคยชินและการตระหนักถึงประโยชน์และความภาคภูมิใจของภูมิปัญญาที่ถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่ในอดีต แต่ไม่ใช่ข้อตกลงที่บังคับใช้ภายในพื้นที่แต่อย่างใด (สายัณ รักดำ, ริก เกตุแดง และ หลง หนูน้อย, 2565) อันประกอบด้วย

1. การทำประมงตามวัฏจักรของแสงอาทิตย์ คือ การออกเรือไปหรือการลงพยายามเข้ามิดก่อนแสงแรก เพื่อในช่วงเวลากลางวันที่แสงอาทิตย์จ้าและอยู่เหนือศีรษะจะสามารถนำผลผลิตหรือสินค้าประมงที่ได้กลับมาค้าขายในช่วงกลางวัน ซึ่งเป็นเวลาที่เหมาะสมสำหรับการค้าขาย และหลังเที่ยงเมื่อการค้าขายสิ้นสุดลงจะสามารถมีเวลาไปประกอบกิจกรรมหรืออาชีพอื่น ๆ เพื่อหารายได้เสริมในแต่ละวัน
2. การปลูกฝังค่านิยมแก่บุตรหลาน ให้ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อย่าง แต่ยังคงยึดการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักในการยังชีพ หรือบริโภคเนื่องจากเป็นอาชีพที่ยั่งยืน และสามารถยังชีพได้จริง เป็นผลให้คนในพื้นที่ชุมชนในทุกช่วงวัยยังคงให้ความสำคัญกับอาชีพเกษตรกรรม เช่น ชุมชนริมน้ำมักเลือกที่จะปลูกข้าวเพื่อบริโภค แม้ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตาม
3. การสร้างความสร้างความคุ้นเคยต่อการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ให้แก่บุตรหลานในทุกครัวเรือนที่แม้จะไม่ได้เลือกประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมแต่ยังสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้และยังรู้สึกผูกพันกับภูมิปัญญาดังกล่าว เช่น การประกอบและการยกยอ การดำเนินา การประกอบอาหารจากวัตถุดิบท้องถิ่น และการสานเครื่องด้วยกระจูดใช้เพื่อใช้งานในครัวเรือน เป็นต้น

ผลการศึกษาขอบเขตการจัดการทางสังคมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบ ทั้งจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาจำนวน 22 คน และการ

สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนประมงและเกษตรกรในลุ่มน้ำทะเลสาบ โดยมากยังมีการยึดถือและปฏิบัติตามแนวทางและค่านิยมดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน และมีขอบเขตของชุมชนดังกล่าวกระจายตัวอยู่โดยรอบพื้นที่แนวชายฝั่งครอบคลุมพื้นที่ตลอด แนวทางฝั่งในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอควนขนุน และอำเภอเขาชัยสน โดยเฉพาะบริเวณ พื้นที่คลองปากประ และพื้นที่หาดลำปำ ที่ยังคงพบการประกอบอาชีพประมงและ เกษตรกรรมดั้งเดิมตามแนวทางการจัดการและค่านิยมดังกล่าวอยู่จำนวนมากเมื่อเทียบกับ พื้นที่ อื่นๆ ของจังหวัดพัทลุง

ภาพที่ 33 ขอบเขตการจัดการทางสังคมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ (Perceptual boundaries)

จากการศึกษาขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ที่มีส่วนเกี่ยวกับการสร้างหรือส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา โดยการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ส่วนตามรูปแบบการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 รูปแบบ อันได้แก่ การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการยังชีพ การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการค้าขาย การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริม เพื่อทราบถึงลักษณะและขอบเขตของการแผ่ขยายของการรับรู้และใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 รูปแบบโดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการยังชีพ

การใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมในรูปแบบนี้ถือเป็นการใช้ประโยชน์ที่สร้างการรับรู้ในวงกว้างและเป็นที่ยอมรับกันเป็นอย่างดีทั้งในกลุ่มคนในพื้นที่และกลุ่มคนภายนอกทั้งจากกลุ่มจังหวัดรอบข้างและจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศ โดยลักษณะของการใช้ประโยชน์ด้านการยังชีพนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบของการผลิตคือ การทำประมง และการทำเกษตรกรรมในลุ่มน้ำทะเลสาบน้อยและทะเลสาบสงขลาที่มีการส่งต่อทรัพยากรของพื้นที่ในที่นี้คือสินค้าประมงและเกษตรกรรมออกไปครอบคลุมทั่วพื้นที่จังหวัด และสร้างการรับรู้ถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้กับในทุ ก ๆ พื้นที่ที่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยังชีพอันได้แก่ การทำประมงและเกษตรกรรม การค้าขายสินค้า และการบริโภค ซึ่งถือเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ได้มีการสร้างและกระจายการรับรู้ออกไปในวงกว้างมากที่สุด

การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการค้าขาย

การค้าขายสินค้าประมงและเกษตรกรรมถือเป็นอีกหนึ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สร้างขอบเขตของการรับรู้ในวงกว้างรองลงมาจากการใช้ประโยชน์การยังชีพ โดยเฉพาะในพื้นที่คลองปากประที่มีบทบาทเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการทำประมงและเกษตรกรรมดั้งเดิมของจังหวัด และพื้นที่หาดลำปำ ที่มีบทบาทเป็นแหล่งการค้าสินค้าเชิงพาณิชย์เพื่อส่งออกขนาดใหญ่ของจังหวัด โดยลักษณะของการใช้ประโยชน์ในรูปแบบนี้ได้ช่วยสร้างการรับรู้และมีส่วนสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อม เช่น การเพิ่มขึ้นของความต้องการสินค้าประมงประจำถิ่นอย่าง กุ้งสามน้ำ หรือ ปลาลูกเบรที่ไม่สามารถหาบริโภคได้จากที่อื่น และจำเป็นต้องอาศัยภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นในการ

จับ ถือเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ชุมชนในพื้นที่ยังคงประกอบอาชีพประมงต่อไป ซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบในอนาคต

การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการท่องเที่ยว

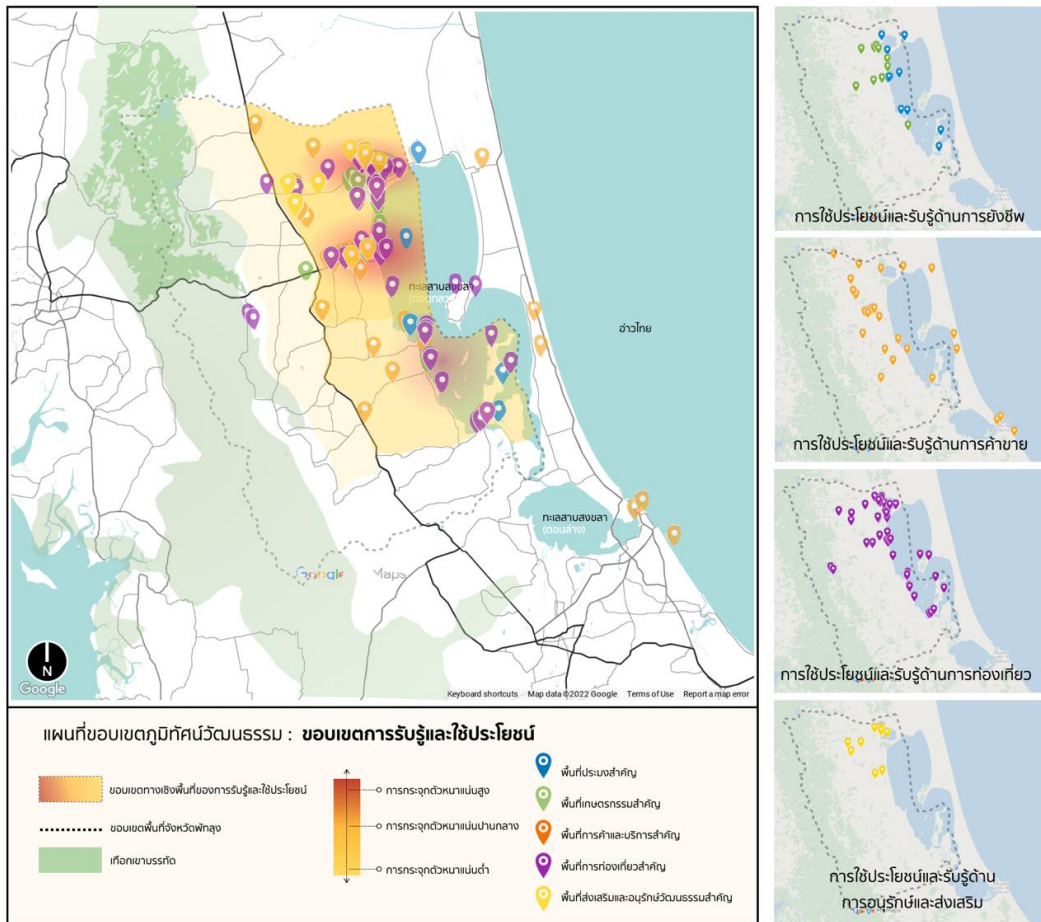
การใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวถือเป็นอีกหนึ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในทางตรงและทางอ้อมที่กำลังเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ทะเลน้อย และพื้นที่คลองปากประ เนื่องจากการใช้ประโยชน์ที่ไม่เพียงแต่สร้างการรับรู้ถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรมแต่เพียงเท่านั้น ยังมีส่วนในการสร้างและเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจในพื้นที่และจังหวัดที่สำคัญ โดยลักษณะของการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ **การสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางตรง** เช่น ธุรกิจนำเที่ยวโดยเรือเพื่ออำนวยความสะดวกของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันประกอบด้วย การยกยอ และการทำนาริมลุ่มน้ำทะเลสาบ ธุรกิจที่พักที่เปิดมุมมองให้ผู้เข้าพักสามารถรับชมความงามจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้จากที่พัก ซึ่งธุรกิจดังกล่าวมีส่วนในการส่งเสริมให้กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรยังคงเลือกการยกยอเป็นเครื่องมือในการหาปลาในปัจจุบัน เป็นต้น ลักษณะที่ 2 คือ **การสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางอ้อม** เช่น ธุรกิจร้านค้าและร้านอาหารที่ให้บริการสินค้าและอาหารจากการต่อยอดผลิตจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมหรือจากการทำประมงด้วยยอและการทำนาริมลุ่มน้ำที่มีส่วนกระตุ้นให้ชุมชนในพื้นที่ยังคงประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมสืบไป เพื่อตอบสนองความต้องการลิ้มลองจากกลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การใช้ประโยชน์และรับรู้ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริม

การใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมกลุ่มน้ำอันทรงคุณค่า ที่ถือกำเนิดขึ้นและได้รับความสนใจมากขึ้นจากทั้งกลุ่มคนภายในและภายนอกพื้นที่ เมื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น และได้ดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เล็งเห็นความสำคัญของการส่งต่อวัฒนธรรม และภูมิปัญญาการยังชีพขึ้นในพื้นที่ โดยลักษณะของการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมในรูปแบบนี้สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะแรกคือ **รูปแบบที่จับต้องได้** เช่น พื้นที่นาข้าวในศูนย์การเรียนรู้และอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้ามาเยี่ยมชมและเรียนรู้ผลผลิตจากภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ **รูปแบบที่จับต้องไม่ได้** เช่น กิจกรรมการเรียนรู้การยกยอในที่พัก กิจกรรมดำนาในแหล่งท่องเที่ยวหรือศูนย์อนุรักษ์ ที่แม้ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้น ณ บริเวณแหล่งกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือบริเวณพื้นที่ทะเลสาบ แต่มี

ส่วนสร้างการรับรู้ถึงการมีอยู่และคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ อันเป็นผลให้เกิดการรับรู้และตระหนักถึงคุณค่า อันนำมาสู่การอนุรักษ์ในลำดับต่อไป เป็นต้น

เมื่อพิจารณาขอบเขตเชิงพื้นที่ของการรับรู้และใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 รูปแบบร่วมกันพบว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้มีการรับรู้และใช้ประโยชน์ที่ครอบคลุมทั่วพื้นที่จังหวัด และมีการกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่แนวชายฝั่งสำคัญจังหวัดอันได้แก่ ศูนย์กลางการท่องเที่ยวของจังหวัดในพื้นที่ทะเลน้อย ศูนย์การทำประมงและเกษตรกรรมดั้งเดิมของจังหวัดในพื้นที่คลองปากประ และศูนย์กลางการค้าขายสินค้าประมงและเกษตรกรรมสำคัญของจังหวัดในพื้นที่หาดลำปำ ดังแผนที่ที่ 6 และจากผลการศึกษายังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อจังหวัดได้เป็นอย่างดีทั้งในมิติของการรับรู้ที่กว้างขวางครอบคลุมทุกพื้นที่จังหวัดที่ชี้ให้เห็นว่าประชากรจังหวัดพัทลุงสามารถรับรู้ถึงการมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและยังมีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมิติที่หลากหลายนอกเหนือจากการเป็นการวัฒนธรรมยังชีพดั้งเดิมของจังหวัด แต่ยังมีความผูกพันในมิติของการค้าขาย การท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ และการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักและภาคภูมิใจของคนในจังหวัดต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 34 ขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

4.1.2 การประเมินขอบเขตระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายของการศึกษาคือ การศึกษาถึงบทบาทและความสำคัญของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 อันได้แก่ ขอบเขตทางธรรมชาติ ขอบเขตทางเศรษฐกิจ ขอบเขตการจัดการทางสังคม และขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ เพื่อทราบถึงความสำคัญของแต่ละระบบความสัมพันธ์ต่อการสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม และนำผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินไปประกอบการพิจารณากำหนดขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในขั้นตอนต่อไป โดยการประเมินความสำคัญของระบบความสัมพันธ์ดังกล่าว จะถูกนำมาพิจารณาความสำคัญผ่านเกณฑ์ 3 ประการ โดยอ้างอิงการประเมินค่าความสำคัญจาก Honglian Hua (2015) และ Shangyi Zhou (2015) อันประกอบด้วย

ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

การประเมินถึงความสามารถในการรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่แต่ละขอบเขตความสัมพันธ์ โดยจะมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมและความสามารถในการรองรับระบบนิเวศของขอบเขตพื้นที่ทั้งในเชิงพื้นที่และระบบความสัมพันธ์ และการพิจารณาผังเมืองรวมที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดและการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยแท้จริงในปัจจุบันของแต่ละชุมชนในพื้นที่

ความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice)

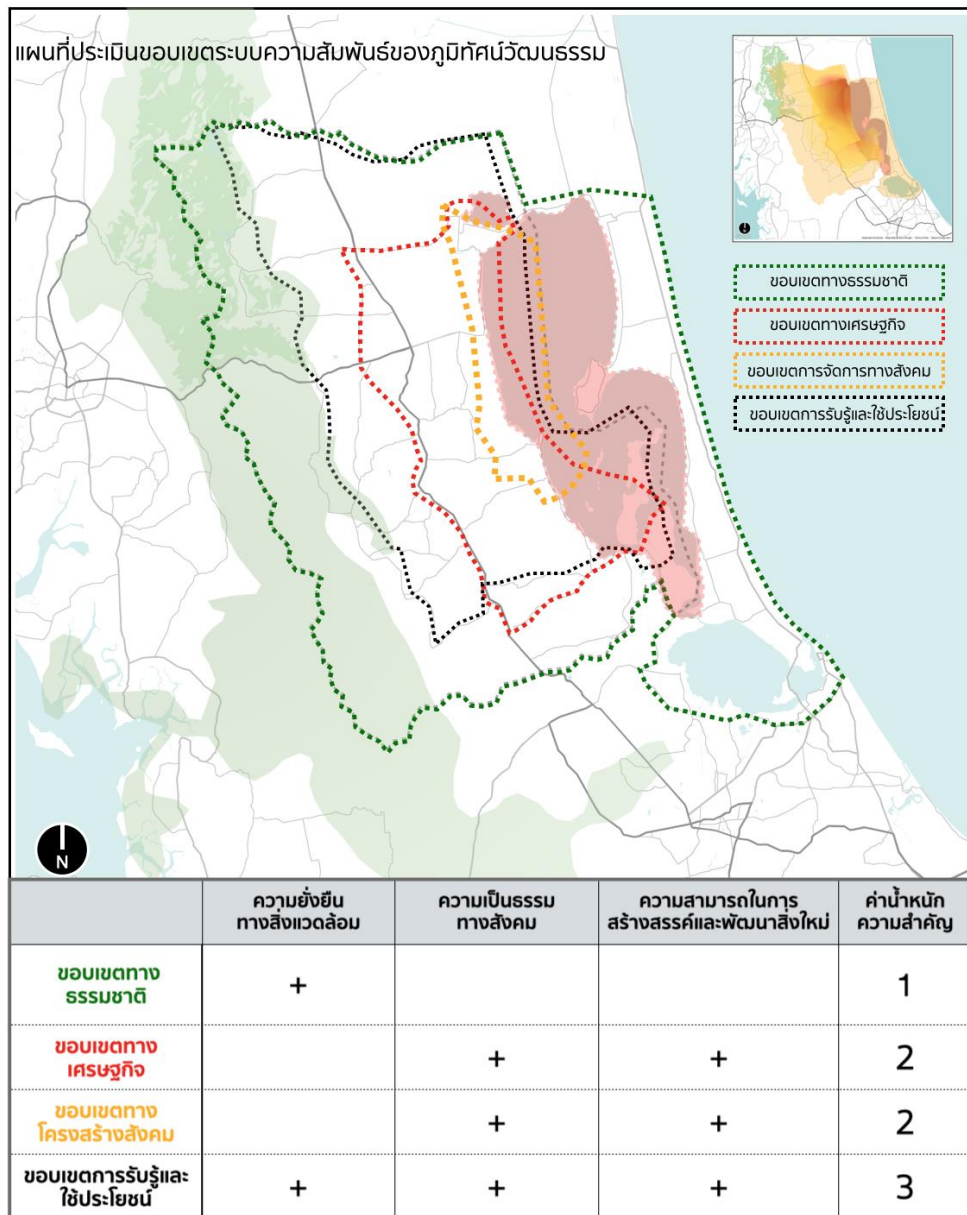
การประเมินคุณค่าและความสำคัญของชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ต่อขอบเขตความสัมพันธ์ทั้ง 4 ขอบเขต ผ่านการพิจารณาความต้องการ ความสนใจ ความรักและห่วงแหนของชุมชนต่อขอบเขตความสัมพันธ์ เพื่อทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของการมีอยู่ของขอบเขตความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมสร้างและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรในพื้นที่ที่มาน้อยเพียงใด

ความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ (Ability of Creating of a New Organization)

การประเมินศักยภาพและความพร้อมต่อการพัฒนาของแต่ละขอบเขตความสัมพันธ์ทั้ง 4 ผ่านการพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ การพิจารณาสภาพอากาศและภัยพิบัติ การพิจารณาแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัด ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ และการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยแท้จริงในปัจจุบันของแต่ละชุมชนในพื้นที่ขอบเขต

ความสัมพันธ์นั้น ๆ เพื่อทราบถึงความเป็นไปได้ของการพัฒนาและความสามารถในการเข้าไปจัดการและส่งเสริมพื้นที่ทั้งในมิติทางกายภาพและสังคม

จากประเมินขอบเขตของความสัมพันธ์อันได้แก่ ขอบเขตทางธรรมชาติ (Natural environment boundaries) ขอบเขตทางเศรษฐกิจ (Local economy boundaries) ขอบเขตการจัดการทางสังคม (Social organization boundaries) และ ขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ (Perceptual boundaries) ผ่านเกณฑ์ข้างต้น จากการอ้างอิงแนวคิด Human-Environment System Boundaries Evaluation และผลการประเมินค่าความสำคัญของขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ในงานวิจัยของ Honglian Hua (2015) และ Shangyi Zhou (2015) ที่มีการศึกษาและกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีประเภทและลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ใกล้เคียง หรือเป็น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) ที่เกิดขึ้นจากสังคมนเกษตรกรรมที่พยายามปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตภายใต้ภูมิประเทศเนินเขาและธารน้ำที่ร้อยเรียงวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบเข้าไว้ด้วยกัน ผ่านการจัดสรรและแบ่งปันทรัพยากรน้ำ และผลผลิตร่วมกัน เช่นเดียวกันกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาสงขลา ประกอบกับการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่จำนวน 22 คน (แสดงเพิ่มเติมในภาคผนวก) ถึงความสำคัญของขอบเขตของระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวในพื้นที่ศึกษาสามารถสรุปผลการประเมินความสำคัญดังแผนผังที่ 7 ที่มีการกำหนดให้เครื่องหมาย “+” แทนการผ่านเกณฑ์การประเมินในหัวข้อนั้น ๆ ของขอบเขตความสัมพันธ์ หรือหมายถึงขอบเขตนั้นมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านนั้น ๆ เช่น ขอบเขตทางธรรมชาติมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม ขอบเขตทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านความเป็นธรรมทางสังคม และความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ เป็นต้น

ภาพที่ 35 แผนที่การประเมินขอบเขตระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากผลการประเมินค่าความสำคัญของขอบเขตความสัมพันธ์ในแผนผังที่ 7 สามารถจำแนกความสำคัญของขอบเขตความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น 3 ระดับ โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาต่อไปนี้

ระบบความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูงมาก ได้แก่ขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ที่ผลจากการประเมินพบว่าขอบเขตดังกล่าวมีคุณสมบัติครบทั้ง 3 ประการ หรือสามารถกล่าวได้ว่าเป็นขอบเขตที่มีขนาดเหมาะสมต่อการรักษาความยั่งยืนทาง

สิ่งแวดล้อมแม้มีขอบเขตที่เล็กกว่าขอบเขตทางธรรมชาติแต่สามารถครอบคลุมความหลากหลายทางภูมิประเทศและระบบนิเวศสำคัญไว้ได้ครบถ้วน และถือเป็นพื้นที่ที่ชุมชนในพื้นที่ให้ความสนใจ ความห่วงใยตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันและความผูกพันต่อขอบเขตในชีวิตประจำวันในระดับสูง เช่น การเป็นพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ประกอบอาชีพ และพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจที่คุ้นเคย นอกเหนือจากความสามารถในการรักษาความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และสร้างการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์แก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง ขอบเขตดังกล่าวยังมีศักยภาพและความพร้อมต่อการพัฒนาในระดับที่ดีทั้งในมิติของกายภาพจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน ประกอบอาชีพและพักผ่อนหย่อนใจจากการกระจุกตัวของแหล่งผลิต แหล่งการค้า และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดในพื้นที่ และในมิติทางสังคมด้านความพร้อมและความสามารถของบุคลากรของชุมชนในพื้นที่ เช่น จากผลการศึกษาที่ชี้ว่าประชากรในพื้นที่โดยมากมีระดับการศึกษา และทักษะในการประกอบอาชีพที่สูง เป็นต้น

ระบบความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง ประกอบด้วยขอบเขตทางเศรษฐกิจและขอบเขตการจัดการทางสังคม โดยจากการพิจารณาขอบเขตทั้ง 2 สามารถผ่านคุณสมบัติได้ 2 ประการคือ ความเห็นชอบทางสังคม และความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าขอบเขตความสัมพันธ์ทั้ง 2 มีความจำเป็นและความสำคัญทางจิตใจของแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อการดำรงชีพของชุมชนในพื้นที่ในระดับสูง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและความพร้อมต่อการพัฒนาแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทุกมิติด้วยเหตุผลเดียวกันกับขอบเขตทางการรับรู้และใช้ประโยชน์ แต่ในส่วนของประเมินความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมพบว่า ขอบเขตเชิงพื้นที่ของความสัมพันธ์ทั้ง 2 ขนาดที่ค่อนข้างเล็กหรือครอบคลุมพื้นที่ทางธรรมชาติไม่เพียงพอต่อการสร้างระบบนิเวศที่ยั่งยืนแก่ทะเลสาบได้ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินค่อนข้างสูงในพื้นที่จึงยากต่อการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนได้เมื่อเทียบกับขอบเขตความสัมพันธ์อื่น ๆ

ระบบความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับปานกลาง ได้แก่ขอบเขตทางธรรมชาติที่ผ่านการประเมินด้านความยั่งยืนทางธรรมชาติเพียง 1 ข้อเนื่องจากมีขนาดของขอบเขตเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการรองรับและรักษาระบบนิเวศที่สมบูรณ์แก่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้เป็นอย่างดี แต่ในมิติของความเห็นชอบทางสังคมพบว่าด้วยขนาดของขอบเขตที่ค่อนข้างกว้างและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือพื้นที่อนุรักษ์จึงไม่สามารถเข้าไปใช้งานหรือใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ จึงเป็นเหตุให้ความผูกพันและ

ความสำคัญของพื้นที่ต่อชุมชนในพื้นที่ไม่มากนักเมื่อเทียบกับขอบเขตทางเศรษฐกิจ หรือ ขอบเขตทางสังคมที่แม้มีขนาดเล็กกว่าและมีความสามารถในการรักษาความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมที่น้อยกว่าแต่ระดับของการปฏิสัมพันธ์ที่สูงกว่า

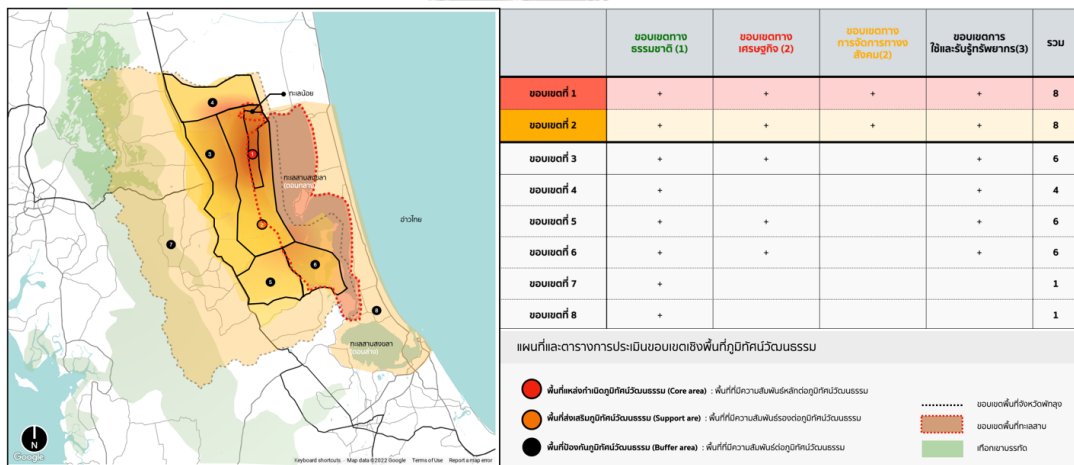
4.1.3 การกำหนดขอบเขตของของภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายของการศึกษาคือ การกำหนดขอบเขตของเชิงพื้นที่ บทบาท และความสัมพันธ์ของแต่ละพื้นที่ต่อภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรม และนำผลของการศึกษาที่ขอบเขตภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมนี้ไปเป็นกรอบและแนวทางในการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมในลำดับถัดไป โดยกระบวนการในการกำหนดขอบเขตของผู้วิจัยได้ดำเนินการผ่าน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การนำขอบเขตเชิงพื้นที่ของระบบความสัมพันธ์ต่อภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 รูปแบบ (4.1.2) มาจัดทำแผนที่การประเมินขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรม เพื่อพิจารณาพื้นที่ซ้อนทับและดำเนินการแบ่งขอบเขตของพื้นที่ซ้อนทับตามลักษณะการซ้อนทับและจำนวนของขอบเขตความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันในแต่ละขอบเขตพื้นที่ โดยในขั้นตอนนี้สามารถแบ่งพื้นที่ซ้อนทับของระบบความสัมพันธ์ต่อภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 ได้ทั้งสิ้น 6 ขอบเขตพื้นที่ดังแผนผังที่ 8
2. การประเมินคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ที่ทับซ้อนทั้ง 6 ต่อพื้นที่ภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมจากการนำค่าน้ำหนักความสำคัญของขอบเขตความสัมพันธ์ทั้ง 4 รูปแบบทั้ง 3 ระดับ (ในหัวข้อที่ 4.1.2) มาประเมินผลคะแนน และจัดกลุ่มตามลำดับความสำคัญดังตารางในแผนผังที่ 8 โดยในขั้นตอนนี้สามารถจำแนกลักษณะของขอบเขตพื้นที่ออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกันได้แก่
 - กลุ่มที่มีค่าคะแนนความสำคัญต่อภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง (8 คะแนน) อันประกอบด้วย ขอบเขตที่ 1 และขอบเขตที่ 2 หรือเป็นพื้นที่ที่มีการซ้อนทับของขอบเขตระบบความสัมพันธ์ครบทั้ง 4 รูปแบบ
 - กลุ่มที่มีค่าคะแนนความสำคัญต่อภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมในระดับปานกลาง (6 คะแนน) อันได้แก่ ขอบเขตที่ 3 ขอบเขตที่ 5 และขอบเขตที่ 6 หรือเป็นพื้นที่ที่มีการซ้อนทับของขอบเขตระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดยกเว้นยกเว้นขอบเขตด้านการจัดการทางสังคม
 - กลุ่มที่มีค่าคะแนนความสำคัญต่อภูมิภาคทัศน์วัฒนธรรมในระดับต่ำ (4 คะแนน) คือ เขตเขตที่ 4 ซึ่งเป็นขอบเขตพื้นที่ที่มีการซ้อนทับของขอบเขต

ระบบความสัมพันธ์เพียง 2 ขอบเขตคือ ขอบเขตทางธรรมชาติและขอบเขตทางการรับรู้และใช้ประโยชน์

3. การกำหนดขอบเขต และบทบาทของขอบเขตพื้นที่ทั้ง 6 พื้นที่ ต่อพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากการพิจารณาผลการประเมินคุณค่าและความสำคัญของกลุ่มขอบเขตพื้นที่ทั้ง 3 ขอบเขต จากขั้นตอนก่อนหน้า โดยมีข้อสรุป ที่มีการประเมินค่าคะแนนความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของแต่ละขอบเขตพื้นที่ ผ่านการพิจารณาการทับซ้อนขอบเขตความสัมพันธ์ของขอบเขตพื้นที่ทั้ง 6 พื้นที่ โดย ขอบเขตความสัมพันธ์จะมีความสำคัญที่แตกต่างกันไปตามผลการประเมินในหัวข้อ 4.1.2 และกำหนดให้เครื่องหมาย “+” แทนการทับซ้อนขอบเขตความสัมพันธ์ของขอบเขตพื้นที่นั้น ๆ เช่น ขอบเขตพื้นที่ที่ 1 มีผลรวมค่าความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม 8 คะแนน เนื่องจากภายในขอบเขตของพื้นที่ที่เกิดจากการทับซ้อนกันของขอบเขตความสัมพันธ์ทั้ง 4 ขอบเขต อันได้แก่ ขอบเขตทางธรรมชาติที่มีค่าความสำคัญ 1 คะแนน ขอบเขตทางเศรษฐกิจและขอบเขตการจัดการทางสังคมที่มีค่าความสำคัญ 2 คะแนน และขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ที่มีค่าความสำคัญ 3 คะแนน เมื่อคิดรวมค่าคะแนนความสำคัญของพื้นที่ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีผลรวมเท่ากับ 8 คะแนน เป็นต้น

ภาพที่ 36 แผนที่การประเมินขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากการประเมินขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมข้างต้น เมื่อนำค่าคะแนนของแต่ละขอบเขตพื้นที่มาพิจารณาสามารถจำแนกและกำหนดบทบาท และขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ 3 ลักษณะคือ พื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์

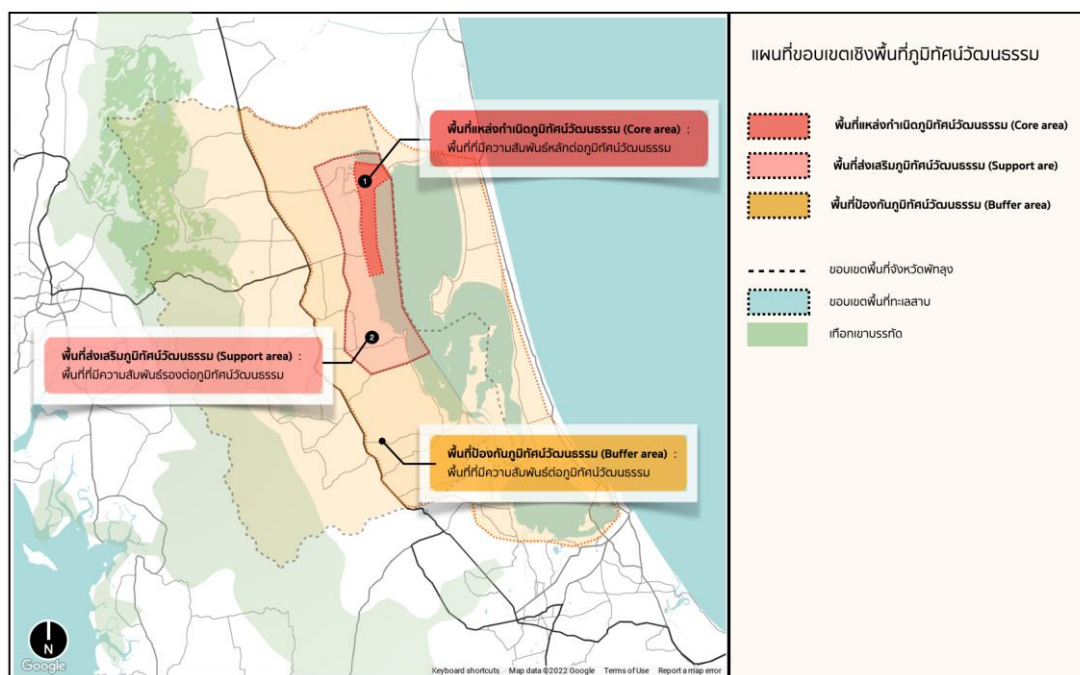
วัฒนธรรม (Core area) พื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Support area) และพื้นที่ป้องกันภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Buffer area) ดังภาพที่ 36 และมีรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

พื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Core area) หรือขอบเขตพื้นที่ที่เกิดจากการทับซ้อนกันของขอบเขตความสัมพันธ์ครบทั้ง 4 ขอบเขต และมีผลรวมค่าคะแนนความสำคัญสูงสุด (7 - 8 คะแนน) เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์หลักต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและจำเป็นต่อการจัดการและอนุรักษ์อย่างเหมาะสม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีส่วนในการสร้างและส่งเสริมการมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรงได้แก่ พื้นที่การทำประมงด้วยยอและพื้นที่นาข้าวริมชายฝั่งในพื้นที่ขอบเขตที่ 1 ซึ่งมีค่าคะแนนความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง และมีลักษณะการวางตัวเป็นแนวยาวพาดผ่านตลอดแนวชายฝั่งทะเลสาบครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่ทะเลน้อย พื้นที่คลองปากประ และพื้นที่หาดลำป่า และถือเป็นพื้นที่หลักของการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของงานวิจัยฉบับนี้ในส่วนถัดไป

พื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Support area) หรือขอบเขตพื้นที่ที่เกิดจากการทับซ้อนกันของขอบเขตความสัมพันธ์มากกว่า 2 ขอบเขต และมีผลรวมค่าคะแนนความสำคัญรองลงมาจากพื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม (4 - 6 คะแนน) เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์รองต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมีความจำเป็นต่อการจัดการและอนุรักษ์รองลงมาจากพื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม แม้ไม่ได้มีบทบาทเป็นพื้นที่แหล่งกำเนิดโดยตรง แต่เป็นพื้นที่ที่มีส่วนในการส่งเสริมการเกิดขึ้นและมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น พื้นที่ชุมชนประมงและเกษตรกรรม พื้นที่ทางสังคมและศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญบริเวณถัดจากแนวชายฝั่งเข้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงเข้าสู่พื้นที่เมืองของจังหวัด ในพื้นที่ขอบเขตที่ 2 ที่มีค่าคะแนนความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูงเช่นเดียวกับกับขอบเขตที่ 1 แต่มีความหนาแน่นของการซ้อนทับที่เบาบางกว่าเมื่อเปรียบกัน

พื้นที่ป้องกันภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Buffer area) หรือขอบเขตพื้นที่ที่เกิดจากการทับซ้อนกันของขอบเขตความสัมพันธ์เพียง 1 ขอบเขต และมีผลรวมค่าคะแนนความสำคัญรองลงมาจากพื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม (1 - 3 คะแนน) เป็นพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการเกิดขึ้นและการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อม และควรให้ความสำคัญแก่การรักษาและควบคุมอย่างเหมาะสม เช่น พื้นที่ป่าเขาที่เป็นแหล่งผลิตน้ำ

จัด และพื้นที่ทะเลอ่าวไทยที่นำพากระแสน้ำเค็มและแร่ธาตุและตะกอนดินมายังพื้นที่ทะเลสาบสงขลา หรือ พื้นที่เมืองโดยรอบจังหวัดที่มีส่วนในการสนับสนุนผลผลิตและสินค้าประมงจากชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบที่ล้วนมีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น

ภาพที่ 37 แผนที่ขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

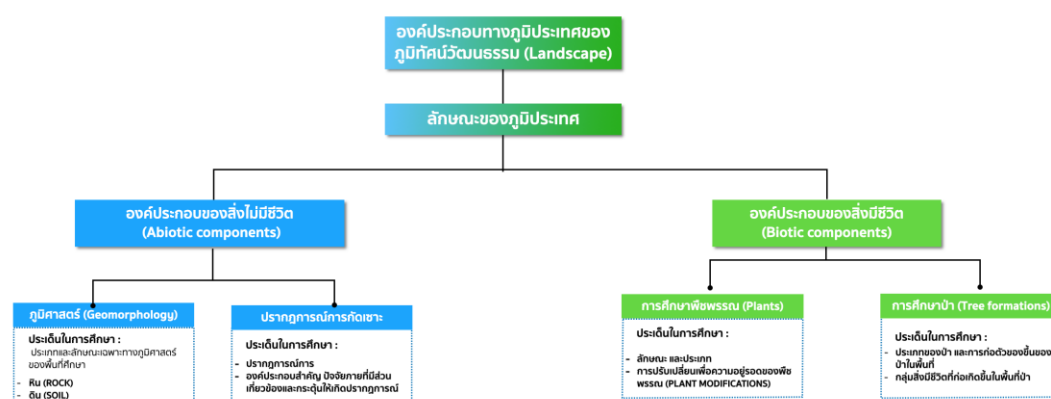
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

4.2 ผลการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ การสร้างความเข้าใจต่อที่มาและบทบาทความสำคัญขององค์ประกอบทั้งหมดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นขององค์ประกอบภายในพื้นที่ขอบเขตดังที่ได้ศึกษาในหัวข้อที่ 4.1 ข้างต้น ซึ่งถือเป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเด็นอื่น ๆ โดยได้มีการแบ่งการศึกษาองค์ประกอบออกเป็น 2 กลุ่มองค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Landscape) และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural) ตามแนวคิดและกระบวนการศึกษาใน Management of cultural landscapes (UNESCO, 2004) และมีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังนี้

4.2.1 องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม(Landscape components)

จากการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและพื้นที่ทะเลสาบสงขลาสามารถระบุถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์เด่นชัดได้ 4 ลักษณะด้วยกันคือ **พื้นที่เขา** **พื้นที่ป่า** **พื้นที่นา** และ **พื้นที่เล** หรือพื้นที่ทะเลสาบ และเมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของลักษณะทางภูมิศาสตร์ทั้ง 4 สามารถแบ่งการศึกษาองค์ประกอบได้ 2 กลุ่มคือ **องค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิต (Abiotic components)** ที่ว่าด้วยการศึกษาถึงลักษณะกระบวนการสร้าง และวิวัฒนาการของหิน (Rocks) และ ดิน (Soil) ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ **องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต (Biotic components)** ที่ว่าด้วยการศึกษากลุ่มสิ่งมีชีวิตทั้งพืชพรรณ และสัตว์พื้นถิ่นในระบบนิเวศ โดยมีรายละเอียดของประเด็นการศึกษาดังภาพด้านล่าง

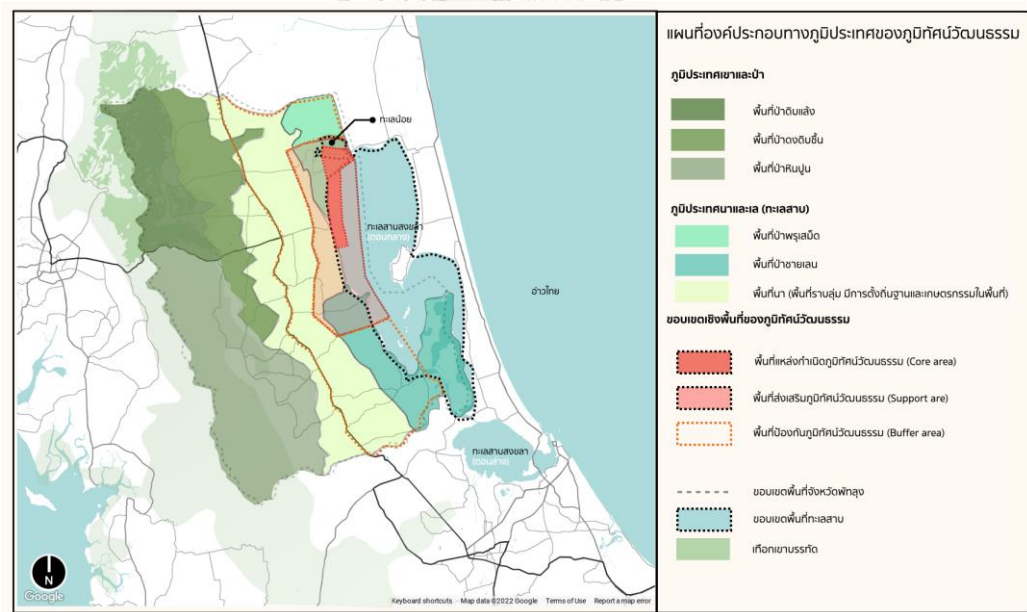

ภาพที่ 38 รายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ในการศึกษาผู้วิจัยได้ดำเนินการจำแนกผลการศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์ทั้ง 4 ออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะภูมิประเทศและประเภทของป่าภายในพื้นที่ที่สามารถบ่งชี้ถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดีอันได้แก่ การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของป่าและเขอันประกอบด้วย ป่าดงดิบชื้น ป่าดิบแล้ง และป่าหินปูน และการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิประเทศของนาและเล อันประกอบด้วยป่าพรุเสม็ด และป่าชายเลน โดยมีผลการศึกษารายละเอียดและการกระจายตัวขององค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 2 กลุ่มดังแผนที่และตารางสรุปผลดังต่อไปนี้ (ภาพที่ 39)

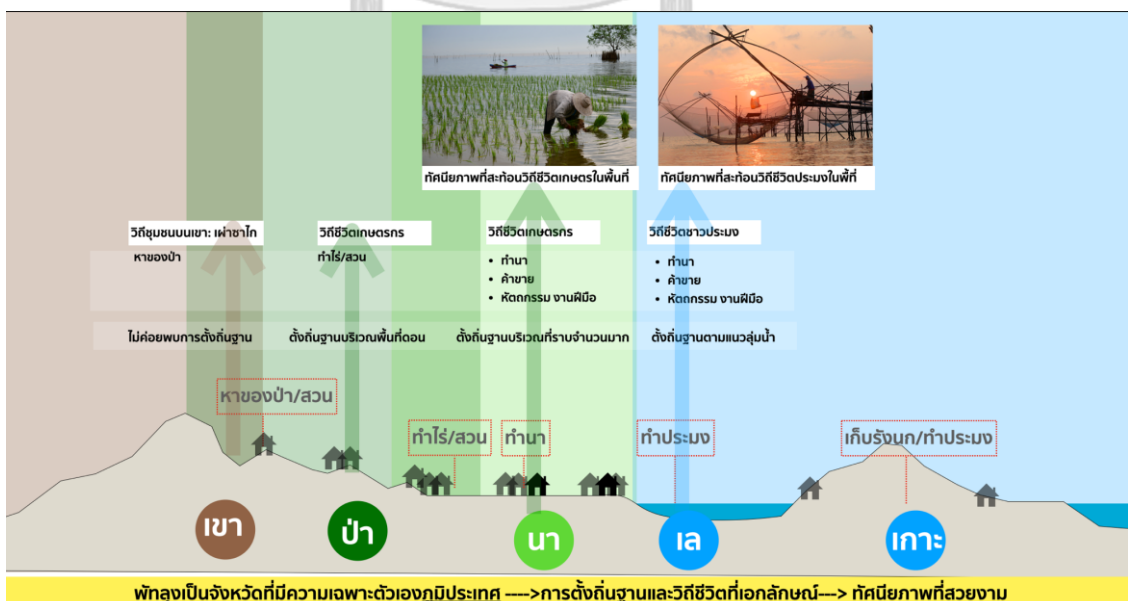
ภาพที่ 39 องค์ประกอบทางภูมิประเทศของจังหวัดปัตตานี
 ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 40 แผนที่องค์ประกอบทางภูมิประเทศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
 ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

ระหว่างธารน้ำจืดจาก**ภูมิประเทศป่าและเขา** ที่มีบทบาทเป็นแหล่งกำเนิดสายน้ำจืดธรรมชาติและตะกอนดินและแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์จากระบบนิเวศของผืนป่าที่หลากหลายบนเทือกเขาบรรทัดทางฝั่งตะวันตกของจังหวัด และทะเลน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออกของจังหวัดที่ได้ก่อกำเนิดระบบนิเวศอันเป็นเอกลักษณ์ขึ้นในพื้นที่**ภูมิประเทศนาและเล** และส่งผลให้พื้นที่นาและเลมีบทบาทเป็นแหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของกลุ่มน้ำทะเลสาบขึ้นในที่สุด จากความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเฉพาะถิ่นเช่น กุ้งสามน้ำ ควายน้ำ กลุ่มนกอนุรักษ์ พันธุ์ปลาและไม้ประจำถิ่น นำมาสู่การสรรค์สร้างวัฒนธรรมในการยังชีพเฉพาะถิ่นอย่างการยกยอ และการทำนาริมทะเลสาบขึ้นในพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบในภูมิประเทศนาและเล

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันเกื้อกูลกันระหว่าง ภูมิประเทศป่า เขา นา และเล จนก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกันระหว่างองค์ประกอบทางภูมิประเทศ และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอย่าง การตั้งถิ่นฐาน และวัฒนธรรมการยังชีพ และได้วิวัฒนาการมาสู่ทัศนียภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มากกว่าความงามได้เป็นอย่างดี เช่น ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่พื้นที่ราบลุ่มบริเวณปากแม่น้ำหรือจุดบรรจบกันระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็มส่งผลลักษณะของหิน ดิน และแร่ธาตุในบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เฉพาะถิ่น และเป็นที่มาของการถือกำเนิดขึ้นของพันธุ์ไม้และผืนป่าที่มีเอกลักษณ์และเป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายที่ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดการตั้งถิ่นฐานและหยั่งรากลึกทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ (ธาม, 2561) ดังภาพประกอบด้านล่างนี้

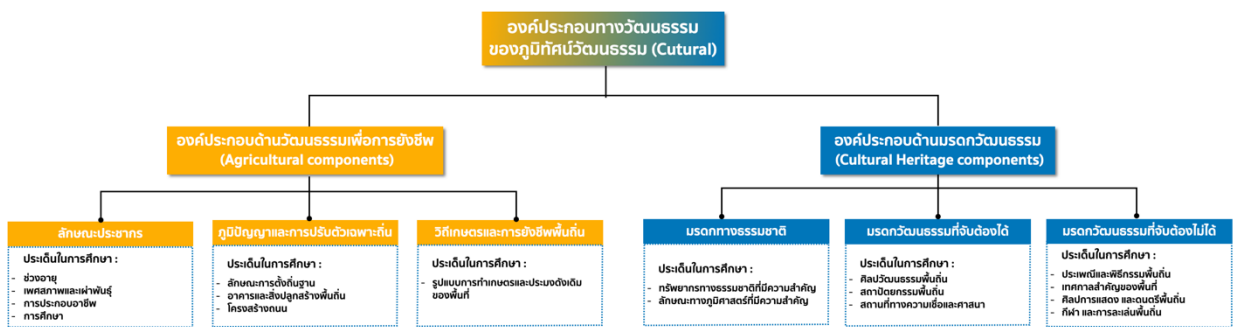

ภาพที่ 41 ความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

4.2.2 องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural components)

การศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วย การศึกษาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural) และองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) โดยการศึกษากลุ่มองค์ประกอบย่อยเป็นการศึกษาถึง วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของกลุ่มประชากร หรือชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในทางตรงและทางอ้อม เพื่อสร้างความเข้าใจต่ออารยธรรมและพฤติกรรมและการปรับตัวของกลุ่มประชากรในพื้นที่ต่อบริบททางธรรมชาติตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ดังนี้

ภาพที่ 42 รายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural components)

การศึกษาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ มีเป้าหมายหลักของการศึกษา คือ การทราบถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิวัฒนาการการปรับตัวของมนุษย์ต่อธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพภายใต้ลักษณะทางภูมิศาสตร์นั้น ๆ อันเป็นที่มาของการก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาโดยจากการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ลักษณะประชากร ภูมิปัญญาและการปรับตัวเฉพาะถิ่น และ วิถีเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพพื้นถิ่น หรือกิจกรรมเพื่อการยังชีพดั้งเดิมของพื้นที่ โดยมีผลของการศึกษารายองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ลักษณะประชากร

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าประสงค์เพื่อทราบถึงรูปแบบและระดับของความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะประชากรในพื้นที่ต่อภูมิภาคที่พัฒนาขึ้น อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในการสร้างเสริมความเข้าใจต่อกระบวนการเกิดขึ้นของภูมิภาคที่พัฒนาขึ้นและการดำเนินการวางแผนการจัดการเพื่อรับมือต่อไปในอนาคตที่จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจขั้นพื้นฐานต่อชุมชนในพื้นที่ศึกษา ผ่านการสัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิภาคที่พัฒนาขึ้น (Core area) และพื้นที่ส่งเสริมภูมิภาคที่พัฒนาขึ้น (Support area) ในประเด็นการศึกษาคือ **ลักษณะทางประชากรทั่วไป** อันประกอบด้วย ช่วงอายุ เพศสภาพ การศึกษา และอาชีพ และ **ทัศนคติและความสัมพันธ์ต่อภูมิภาคที่พัฒนาขึ้น** และสามารถสรุปผลของการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

ลักษณะทางประชากรทั่วไป

ผลจากการศึกษาลักษณะทางประชากรของกลุ่มประชากรตัวอย่างที่อาศัยและดำรงชีวิตอยู่บริเวณโดยรอบลุ่มน้ำทะเลสาบน้อยและทะเลสาบสงขลาซึ่งโดยมากมักเป็นกลุ่มชุมชนชาวประมงและเกษตรกรบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงสูงอายุ (51 – 60 ปีขึ้นไป) รองลงมาคือ กลุ่มวัยกลางคน (41 – 50 ปี) กลุ่มคนรุ่นใหม่ (25 – 40 ปี) และ กลุ่มเยาวชน (0 – 24 ปี) ตามลำดับ และมีสัดส่วนของเพศสภาพชายและหญิงที่ใกล้เคียงกันหรือร้อยละ 53 และ 47 ตามลำดับ อีกทั้งเกือบทั้งหมดยังเป็นกลุ่มคนพื้นเมืองที่สืบทอดเผ่าพันธุ์ของชาวพัทลุงอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากลักษณะของรูปร่างที่กำยำ สูงใหญ่ สีผิวเข้ม ดวงตาและรูปหน้าชัดเจน ผมหักศก ตลอดจนภาษาที่ใช้และสำเนียงก็ได้สะท้อนถึงลักษณะทางเผ่าพันธุ์ของชาวพัทลุงได้อย่างชัดเจน ในส่วนของระดับการศึกษาพบว่าประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่หรือกว่าร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา หรือ ระดับปวช. และประถมศึกษาที่ 6 หรือต่ำกว่าซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพพบว่า ประชากรมักประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะวิชาชีพเป็นส่วนใหญ่ อันได้แก่อาชีพการประมงและเกษตรกรรมที่มีสัดส่วนสูงสุด รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างทั่วไปเช่น รับจ้างงานก่อสร้าง รับจ้างผลิตสินค้าหัตถกรรมและงานฝีมือจากพืชท้องถิ่น เป็นต้น อาชีพการค้าขายและให้บริการด้านการท่องเที่ยวเช่น การรับจ้างพายเรือและขับรถ พนักงานในบริการในโรงแรมและร้านอาหาร เป็นต้น อาชีพข้าราชการ และพนักงานทั่วไปตามลำดับ

ทัศนคติและความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มประชากรในพื้นที่มีลักษณะความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมใน 2 ลักษณะความสัมพันธ์คือ ความสัมพันธ์เพื่อการยังชีพ เช่น กลุ่มชาวประมงและเกษตรกร กลุ่มผู้ให้บริการนำเที่ยวโดยเรือที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้จากภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ ความสัมพันธ์เพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งโดยมากมักเป็นกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณค่าและความงามของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่าการแสวงหาผลกำไร เช่น ธุรกิจโฮมสเตย์ ธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น และเมื่อนำผลจากการศึกษาในส่วนของ ลักษณะประชากรทั่วไป และทัศนคติและความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถจำแนกลักษณะของกลุ่มประชากรในพื้นที่แหล่งกำหนดภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 3 กลุ่ม ซึ่งมีระดับของการให้ความสำคัญและความผูกพันต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปโดยสามารถเรียงจากกลุ่มที่มีระดับความสัมพันธ์ที่สูงไปน้อยได้ดังนี้ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยกลางคน กลุ่มคนรุ่นใหม่ และกลุ่มเยาวชน และมีรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนที่มีความเห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต ประกอบด้วยชาวประมงและเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 8 คน (จากจำนวนทั้งหมด 22 คน)

- **ลักษณะการดำรงชีวิต** : มีเป้าหมายหลักในการดำรงชีวิตคือการเพื่อแสวงหารายได้เพื่อยังชีพ เนื่องจากเติบโตมาในยุคแห่งความยากจน แต่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ส่งเสียบุตรหลานให้มีการศึกษาที่สูง เพื่อสร้างรายได้ที่สูงขึ้น
- **ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม** : มีระดับของความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงสุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น และมีความผูกพันต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทุกมิติทั้งการตั้งถิ่นฐาน การบริโภค และการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ และความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมการยังชีพท้องถิ่น
- **ระดับการศึกษา** : ประถมศึกษาที่ 4 หรือต่ำกว่า
- **การประกอบอาชีพ** : จากการสัมภาษณ์พบว่าคนกลุ่มนี้มีการประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยมีรายละเอียดดังนี้
 1. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรเป็นรายได้หลัก และรับจ้างให้บริการการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริม จำนวน 6 คน

2. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพประมงเป็นรายได้เสริม จำนวน 1 คน
3. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพธุรกิจและการบริการการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก และทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อการบริโภค และส่งเสริมธุรกิจ แต่เพียงเท่านั้น จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนที่มีความเห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือช่องทางในการสร้างรายได้สำคัญ ประกอบด้วยชาวประมงและเกษตรกรที่มีอายุในช่วง 45 – 60 ปี จำนวน 7 คน (จากจำนวนทั้งหมด 22 คน)

- **ลักษณะการดำรงชีวิต :** กลุ่มคนที่เติบโตมาในยุคแห่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบทุนนิยมที่ได้เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในพื้นที่ ส่งผลให้เป้าหมายหลักในการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนี้คือ การสร้างความมั่นคงและฐานะทางการเงินที่ดีให้ครอบครัว เป็นช่วงวัยที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสูงสุดเพื่อหลีกเลี่ยงความยากจน และมีค่านิยมในการผลักดันให้บุตรหลานมีการศึกษาที่ดีและประกอบอาชีพที่เป็นที่ยอมรับในสังคมและสร้างรายได้สูง
- **ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม :** มีความผูกพันต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทุกมิติเช่นเดียวกันกับกลุ่มแรก อันได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การบริโภค และการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ และความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรม แต่ให้ความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านการประกอบอาชีพและการบริโภคมากกว่าด้านอื่น ๆ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ได้รับค่านิยมจากการเลี้ยงดู และการพัฒนารอบตัวที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่ได้มอบทางเลือกในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตที่มีความหลากหลาย และความคุ้มค่ามากยิ่งขึ้น
- **ระดับการศึกษา :** มัธยมศึกษาที่ 6 ขึ้นไป
- **การประกอบอาชีพ :** จากการสัมภาษณ์พบว่าคนกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพประมงเป็นรายได้หลัก และมักประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นรายได้เสริมเมื่อว่างจากการทำประมง และมักทำเกษตรกรรมเพื่อการบริโภคมากกว่าการสร้างรายได้ โดยมีรายละเอียดของการประกอบอาชีพจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 7 คนดังนี้
 1. กลุ่มคนที่อาชีพประมงเป็นหลัก และทำเกษตรกรรมเพื่อบริโภค หรือสร้างรายได้เสริมในบางฤดูกาล จำนวน 3 คน

2. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพค้าขายและให้บริการ เช่น ค้าขายสินค้า ประมงแปรรูป รับจ้างนำเที่ยวโดยเรือ เป็นต้น จำนวน 2 คน
3. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก และประกอบอาชีพรับ ข้าราชการ หรือรับจ้างทั่วไปเป็นรายได้เสริมเช่น รับจ้างก่อสร้าง และ สานเครื่องสานจากกระจูด จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนที่มีความเห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตที่คุ้นเคย
ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีอายุในช่วง 25 - 44 ปี จำนวน 7 คน (จากจำนวนทั้งหมด 22 คน)

- **ลักษณะการดำรงชีวิต :** กลุ่มคนที่เติบโตมาในยุคสมัยที่ความเจริญขั้นพื้นฐาน เข้าถึงทุกพื้นที่ และระบบเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงและหันมาให้ความสำคัญ กับคุณภาพและประสบการณ์ที่มากขึ้น จึงส่งผลให้คนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตเป็นอิสระต่อ สถานะภาพทางการเงิน และมีเป้าหมายสำคัญของชีวิตคือ การสร้างคุณภาพ ชีวิตที่ดีและการให้ความสำคัญกับความต้องการและความฝันของตัวเองใน ลำดับต้น ๆ จึงเป็นผลให้คนกลุ่มนี้มีแนวโน้มคาดหวังต่อคนรุ่นหลังในมิติต่าง ๆ ที่น้อยลงเมื่อเทียบกับกลุ่มคนในรุ่นก่อนหน้าทั้ง 2 รุ่น อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่เริ่มมี แนวโน้มย้ายถิ่นฐานอยู่อาศัยจากบริเวณลุ่มน้ำสู่พื้นที่เมือง หรือมีแนวโน้ม เดินทางไปทำงานต่างจังหวัดโดยเฉพาะจังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดภูเก็ต และหาดใหญ่ เป็นต้น
- **ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม :** มีระดับของการให้ความสำคัญหรือความ ผูกพันต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่น้อยกว่ากลุ่มที่ 1 และ 2 หรือโดยเฉลี่ยอยู่ใน ระดับปานกลาง มีความผูกพันต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมิติของการประกอบ อาชีพและการบริโภคในครัวเรือน และในส่วนของคุณค่าทางจิตใจมีความผูกพัน ในรูปแบบของความทรงจำในอดีตที่เติบโตขึ้นมาในยุคสมัยที่พ่อและแม่ประกอบ อาชีพและอาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ
- **ระดับการศึกษา :** ปริญญาตรี
- **การประกอบอาชีพ :** จากการสัมภาษณ์พบว่าคนกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่มัก ประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นรายได้เสริม และให้ความสำคัญกับ กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะความรู้และมีความแน่นอนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยมี รายละเอียดของการประกอบอาชีพจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 7 คนดังนี้

1. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทและรับจ้างทั่วไปเป็นรายได้หลัก และประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นรายได้เสริม หรือเพื่อการบริโภคในครัวเรือนจำนวน 3 คน
2. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นหลัก และทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อสนับสนุนธุรกิจหลักเช่น ธุรกิจโฮมสเตย์ ธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่ เป็นต้น จำนวน 2 คน
3. กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างให้บริการการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมเช่น การนำเที่ยวโดยเรือ การสาธิตการดำนาและการยกยอ เป็นต้น จำนวน 2 คน

จากการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปผลได้ว่าประเด็นการศึกษาลักษณะประชากรมีนัยสำคัญต่อการการสร้างและส่งเสริมการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยเฉพาะค่านิยมและทัศนคติของแต่ละกลุ่มคนล้วนมีความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการศึกษาและพัฒนาแนวทางในการจัดการจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาลักษณะประชากรในมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการศึกษาและจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถือกำเนิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติ

ภูมิปัญญาและการปรับตัวเฉพาะถิ่น

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายคือการทราบถึงสาเหตุ วิธีการของพฤติกรรม การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ต่อธรรมชาติที่เกี่ยวข้องต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านนำผลจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง และการสำรวจพื้นที่มาประเมินผลร่วมกัน โดยผลจากการประเมินสามารถสรุปพฤติกรรมและภูมิปัญญาในการปรับตัวของพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 3 ภูมิปัญญาคือ ประกอบด้วย การตั้งถิ่นฐาน การเดินทางโดยเรือ และอาคารและสิ่งปลูกสร้างท้องถิ่น และมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

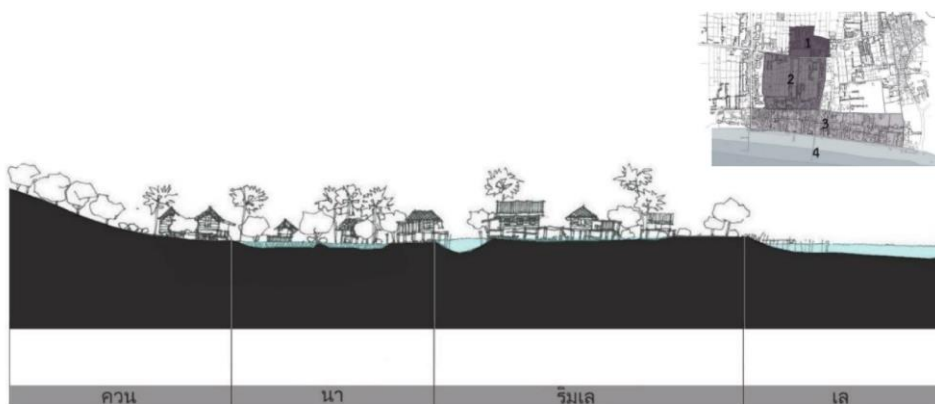
การตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยรอบพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบมีลักษณะเป็นแนวเส้นตรง (Linear) เรียงตัวต่อเนื่องบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบ และกระจายครอบคลุม

พื้นที่โดยรอบชายฝั่งเข้ามายังบริเวณศูนย์กลางของจังหวัด เพื่อเชื่อมต่อกับบริเวณ
 เนื้อเมืองของจังหวัดพัทลุงที่แวดล้อมด้วยแหล่งการค้าและบริการสาธารณะของ
 เมือง โดยสาเหตุของการการตั้งถิ่นฐานในลักษณะเป็นแนวเส้นตรงตลอดแนวชายฝั่ง
 คือ ลักษณะทางภูมิประเทศที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในมิติต่าง ๆ (ชาม,
 2561) ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและเพาะปลูกผลผลิตทางการ
 เกษตร เนื่องจากมีระดับความสูงและความลาดชันที่เหมาะสม และมี
 คุณภาพของดินที่อุดมสมบูรณ์ใกล้น้ำและที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต
2. พื้นที่ปากน้ำหรือจุดบรรจบกันระหว่างธารน้ำจืดและน้ำทะเลที่ได้พัดพา
 ดินตะกอนและแร่ธาตุสำคัญอันเป็นอาหารสำคัญของสิ่งมีชีวิต และ
 ส่งผลให้พื้นที่บริเวณปากน้ำและพื้นที่ต่อเนื่องเป็นที่นิยมในการตั้งถิ่น
 ฐานเนื่องจากสะดวกต่อการทำประมงและเกษตรกรรม
3. สภาพอากาศที่ดีและบรรยากาศที่งดงามเหมาะแก่การอยู่อาศัย
4. พื้นที่ริมน้ำ หรือพื้นที่พื้นที่ชายฝั่งเชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยถือเป็นพื้นที่
 ยุทธศาสตร์ทางการค้าและการติดต่อทางสังคมที่ดีสะดวกต่อการ
 เดินทางและขนส่งสินค้าระหว่างจังหวัดหรือประเทศ โดยเฉพาะในอดีต
 ที่เดินทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก

ด้วยลักษณะเฉพาะของธรรมชาติอันเอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และอยู่
 อาศัยแก่มนุษย์ข้างต้นส่งผลให้การตั้งถิ่นฐานมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 อย่างยิ่ง เนื่องจากการส่งเสริมให้มนุษย์ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อลุ่มน้ำมากขึ้น หรือ
 อาจกล่าวได้ว่าการเพิ่มขึ้นของการตั้งฐานนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร
 และการเพิ่มขึ้นของประชากรส่งผลโดยตรงต่อการสร้างและส่งเสริมวัฒนธรรมลุ่ม
 น้ำซึ่งรวมถึงรวมถึงภูมิปัญญาการยกยอและการทำนาริมลุ่มน้ำทะเลสาบให้คงอยู่คู่
 ทะเลสาบสืบไป

ภาพที่ 43 การตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบของชุมชนในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: งาม, 2561

การสัญจรโดยเรือ

การสัญจรโดยเรือถือเป็นภูมิปัญญาที่อยู่คู่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาอย่างยาวนานโดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนกลางหรือทะเลหลวงที่ในอดีตก่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการสาธารณะได้แผ่ขยายเข้ามาสู่พื้นที่ลุ่มน้ำ ผู้คนในพื้นที่ไม่เพียงแค่ประชากรจังหวัดพัทลุงแต่รวมถึงจังหวัดสงขลาที่อยู่อาศัยในลุ่มน้ำทะเลสาบนิยมเดินทางสัญจรโดยเรือเพื่อไปมาหาสู่ขนส่งสินค้าประมงและการเกษตรมาโดยตลอดทั้งในรูปแบบของ เรือพายส่วนบุคคล เรือโดยสารข้ามฝาก หรือที่เป็นที่รู้จักกันในชื่อของเรือเดช ที่สามารถบรรทุกคนข้ามฝากระหว่างพื้นที่และจังหวัดได้ถึง 60 คน เรือสำเภาสำหรับขนส่งสินค้าที่เชื่อมต่อมาจากทะเลฝั่งอ่าวไทย และเรือใบที่เคยเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในอดีต เป็นต้น (สายัณห์ รักดำ, หลง หนูน้อย และริ๊ก เกตุแดง, 2565) ซึ่งความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นดังกล่าวไม่เพียงสร้างความผูกพันและหวงแหนต่อพื้นที่ทะเลสาบ แต่ยังสามารถมอประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติให้สมบูรณ์ เนื่องจากการเดินเรือทุกครั้งจะก่อให้เกิดแรงดันและกระแสน้ำในผิวน้ำ ซึ่งส่งผลให้ตะกอนและแร่ธาตุเกิดการหมุนเวียนตลอดเวลา และช่วยให้ความลึกของน้ำไม่ตื้นเขินและคงระดับที่เหมาะสมต่อการวางไข่และอยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตในน้ำ (บุญรัตน์ ทวีสุข และทวีโชคขุนฤทธิ์, 2565)
2. การสร้างความผูกพันต่อพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบจากการสัญจรโดยเรือในชีวิตประจำวันส่งผลให้ผู้คนเกิดความรักและหวงแหน และตราบไต่ที่

ผู้คนยังคงให้ความสนใจและห่วงหาพันที่แห่งนี้ย่อมส่งผลดีต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (สนั่น, 2565)

3. การสร้างเอกลักษณ์และภาพในการจดจำให้แก่พื้นที่และจังหวัดที่มีส่วนในการส่งเสริมและดึงดูดความสนใจแก่กลุ่มคนภายนอก อันเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในยังคงอยู่คู่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาต่อไป (ทวีโชค ขุนฤทธิ์ และสุรเชษฐ์ จันทร์, 2565)

ภาพที่ 44 การสัญจรโดยเรือบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบของชุมชนในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

อาคารและสิ่งปลูกสร้างท้องถิ่น

จากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการทบทวนผลงานวิชาการ การสัมภาษณ์และการสำรวจพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ว่า อาคารและสิ่งปลูกสร้างท้องถิ่นหรือเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิม ถือเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่มีความสำคัญต่ออารยธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบและถือเป็นอีกหนึ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประเภทหนึ่งที่ได้กลายเป็นเพียงภาพจำ จากนวัตกรรมและเทคโนโลยีของยุคสมัยปัจจุบันส่งผลให้เรือนพื้นถิ่นในพื้นที่โดยรอบลุ่มน้ำทะเลสาบมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่มีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ 4 ประการ (อมฤต หมวดทอง, 2556)ดังนี้

1. การยกใต้ถุนสูงเพื่อหลีกเลี่ยงน้ำในช่วงน้ำหลากและใช้ในการประกอบกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เช่น การนั่งสานกระจูดของกลุ่มสตรี การนั่งรับประทานอาหาร เป็นต้น
2. การมุงหลังคาทรงปั้นหยาที่มีคุณสมบัติช่วยกันลมและแดด และกระจายลมรอบทิศทางเพื่อระบายอากาศ ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของอากาศในพื้นที่

3. การประกอบเรือนจากไม้พื้นถิ่นด้วยการผูกที่นอกจากจะมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแล้วยังมีสภาพการใช้งานที่ทนทานต่อสภาพอากาศได้เป็นอย่างดีจากคุณสมบัติของไม้พื้นถิ่น
4. โครงสร้างแกนของเรือนสำหรับใช้ประกอบกิจกรรมยังชีพหรือใช้เป็นพื้นที่ในการจอตเทียบเรือ หรือ ตั้งยอ เป็นต้น

การมีอยู่หรือความเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นแม้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อ การมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรง แต่ได้สะท้อนให้เห็นถึงนัยยะของความเปลี่ยนแปลงประการที่อาจส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีเช่น การปรับเปลี่ยนพื้นที่ขานเรือนที่เดิมเคยถูกใช้งานเพื่อการยังชีพและจอตเทียบเรือในอดีตได้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มคนในพื้นที่มีแนวโน้มละทิ้งการประกอบอาชีพประมงและการสัญจรโดยเรือมากขึ้น หรือการปรับเปลี่ยนจากเรือนยกใต้ถุนสูงแนวชายฝั่งสู่เรือนไร้เสาและตั้งบนบกจากการถมพื้นที่แนวชายฝั่งที่ได้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนในพื้นที่มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ลุ่มน้ำลดลง เป็นต้น

ภาพที่ 45 เรือนพื้นถิ่นอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: <https://sites.google.com/site/silpawattanatam/xuthyan-haeng-chati-nk-na-thale-nxy> และผู้วิจัย, 2565

3. วิถีเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพพื้นถิ่น

การศึกษาในส่วนนี้มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อทราบถึงพฤติกรรม การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์และธรรมชาติตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และถือเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันได้แก่ การทำประมงด้วยการยกยอ บริเวณแนวชายฝั่งและบริเวณปากน้ำ และการทำเกษตรกรรมหรือการทำนา ลุ่มน้ำทะเลสาบ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสำรวจพื้นที่ถึงที่มาและความสำคัญของภูมิปัญญาดังกล่าวทั้ง 2 ต่อประชากรในชุมชนมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

การทำประมงด้วยการยกยอ

จากผลการศึกษาการทำประมงภายในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสามารถสรุปประเด็นที่น่าสนใจของการทำประมงด้วยการยกยอได้ 8 กลุ่มประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการทำประมงบริเวณลุ่มน้ำทะเล จากการศึกษาพบว่า การทำประมงด้วยการยกยอมีมายาวนานมากกว่า 100 ปี หรือมากกว่า 3 ช่วงอายุคนถือเป็นวัฒนธรรมการยังชีพดั้งเดิมของชุมชนในพื้นที่ที่ส่งต่อการมารุ่นสู่รุ่น
2. วัตถุประสงค์ของการทำประมง (เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)
 - การทำประมงเพื่อการยังชีพ อันได้แก่ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน การประกอบเป็นอาชีพหลัก
 - การทำประมงเพื่อส่งเสริมธุรกิจในอนาคตของท่องเที่ยวของจังหวัด เช่น การสาธิตการยกยอแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น
 - การทำประมงเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างพื้นที่เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้าและวัตถุดิบระหว่างชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบกับชุมชนบริเวณฝั่งป่าเขาทางตะวันตกของจังหวัด โดยคนในพื้นที่ได้เรียกความสัมพันธ์นี้ว่า “เกลอเขา-เกลอเล” เป็นต้น (พบน้อยในปัจจุบัน เนื่องจากการไปมาหาสู่ระหว่างพื้นที่ไม่ใช่เรื่องยากเหมือนดังในอดีต)
3. ตำแหน่งที่ตั้งของการทำประมง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามอุปกรณ์และภูมิปัญญาในการหาปลา
 - การทำประมงด้วยการยกยอ นิยมตั้งยอบริเวณปากอ่าว และบริเวณแนวชายฝั่งและลำคลองที่มีระดับความลึกที่เหมาะสม

เนื่องจากมีกระแสน้ำและแหล่งอาหารและตะกอนสารอาหารที่เอื้อต่อการจับปลา

- การทำประมงด้วยอุปกรณ์อื่น ๆ เช่น การใช้วน แห กัด และโเบะ สามารถทำได้ทุกพื้นที่ทั้งในพื้นที่แนวชายฝั่ง หรือกลางทะเลสาบ แต่บริเวณแนวชายฝั่งมักเป็นที่นิยมมากกว่า เพราะมีต้นทุนที่ต่ำกว่าจากการไม่ต้องออกเรือออกไปกลางทะเล

4. **วัสดุในการทำอ** การประกอบอนิยมใช้ไม้พื้นถิ่นเนื่องจากมีความทนทานต่อสภาพอากาศและลักษณะทางภูมิประเทศ อันได้แก่ กลุ่มไม้ในป่าพรุเสม็ด ไม้โกงกาง ไม้ไผ่ และเหล็กและพลาสติก (ในกรณีที่มีการปรับโครงสร้างและใช้วัสดุทดแทนในปัจจุบัน)

5. **สาเหตุของการเลือกใช้อในการทำประมงของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบ** มีดังนี้

- ความสะดวกสบาย สามารถจับได้ในปริมาณที่มาก (โดยเฉพาะในช่วงน้ำหลาก หรือพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง)
- ความคุ้มค่าด้านเวลา มีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในระหว่างวัน
- ความคุ้มค่าในด้านการลงทุน สามารถประกอบขึ้นได้จากวัสดุและทรัพยากรในท้องถิ่น

จ. พาลงกรณ์
CHULALONGKORN UNIVERSITY

- ความเหมาะสมต่อสภาพอากาศและภูมิประเทศของพื้นที่
- ความคุ้นเคยจากภูมิปัญญาที่ถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น

6. **ขั้นตอนในการทำประมงด้วยการใช้** การยกอเป็นภูมิปัญญาที่มีความยืดหยุ่นกับเวลาและธรรมชาติ เนื่องจากในอดีตไม่มีไฟฟ้าโดยสามารถแบ่งเวลาในการยกอออกเป็น 3 ช่วงตามแสงสว่างของดวงอาทิตย์ดังนี้

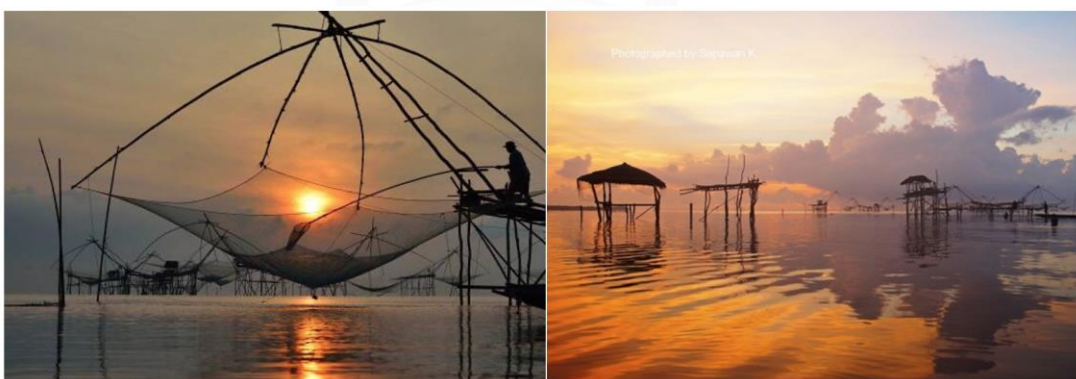
- การเอาอลงในช่วงเช้าตรู่ หรือ ก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น
- การยกอขึ้นในช่วงเช้า - สาย เพื่อนำสินค้ากลับมายังฝั่งเพื่อเตรียมพร้อมการแก่จำหน่าย

- การนำสินค้าประมงที่ได้มาวางจำหน่าย หรือส่งแก่กลุ่มลูกค้า หรือ ก่อนเที่ยง หรือภายในเที่ยงวันซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นิยมในการจับจ่ายสินค้าของชุมชน

7. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำประมงด้วยการยกยอ เนื่องจากการยกยอเป็นการทำประมงที่ต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการหลักคือ กระแสใต้ผิวน้ำที่คอยพัดหมุนเวียนตะกอนและแร่ธาตุอาหารของปลา และระดับน้ำที่ลึกพอแก่การลงยอและก่อเกิดกระแสน้ำ ดังนั้นอุปสรรคหลักของการยกยอคือ การหนุนของน้ำทะเลที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องยังระบบนิเวศแนวชายฝั่ง

8. คุณค่าและความสำคัญของการทำประมงด้วยการยกยอ ในมุมมองของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่มีดังนี้

- เครื่องมือหรือนวัตกรรมเพื่อการยังชีพที่ชาญฉลาดที่ถูกส่งต่อมารุ่นต่อรุ่น
- ภูมิปัญญาในการยังชีพที่สร้างเอกลักษณ์เฉพาะให้กับชุมชนในกลุ่มน้ำจังหวัดพัทลุง ที่มีส่วนช่วยสร้างและเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ (ดึงดูดนักท่องเที่ยว)
- มรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของจังหวัด ควรคู่ต่อการอนุรักษ์และสืบสาน

ภาพที่ 46 การทำประมงด้วยการยกยอในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2564

การทำเกษตรกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

จากผลการศึกษาการทำเกษตรกรรมภายในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบพบว่ามีการทำเกษตรกรรมอยู่ 2 รูปแบบคือ การทำนาแนวชายฝั่งทะเลสาบที่ความ

เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรง ในขณะที่การทำเกษตรกรรมอีกรูปแบบหรือ การเพาะปลูกพืชสวนเศรษฐกิจเพื่อค้าขายและสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั้นมิได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมแต่อย่างใด เช่นการทำสวน ยาง สวนปาล์มดิบ เป็นต้น แต่ถือเป็นอีกช่องทางในการสร้างรายได้และส่งเสริมให้กลุ่ม เกษตรกรในพื้นที่ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมใน ปัจจุบัน โดยผลจากการศึกษาการทำนาริมทะเลสาบในพื้นที่ที่สามารถสรุปประเด็น จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง (จำนวน 22 คน) ที่น่าสนใจได้ 5 กลุ่ม ประเด็นดังต่อไปนี้

1. **ความเป็นมาของการทำนาริมทะเลสาบ** จากการศึกษา พบว่าการทำนาในพื้นที่ลุ่มน้ำได้ถือกำเนิดขึ้นมาอย่างยาวนานและอยู่คู่ กับการทำประมงด้วยการยอยอตั้งแต่ในอดีต หรือมาอายุมากกว่า 100 ปี
2. **วัตถุประสงค์ของการทำประมง** (เรียงลำดับความสำคัญจากมากไป น้อย)
 - การทำนาเพื่อการบริโภคในครัวเรือน
 - การทำนาเพื่อการค้า (ไม่เป็นที่นิยมเพราะได้ค่าตอบแทนไม่ ค้ำ และต้องอาศัยพื้นที่และต้นทุนในการเพาะปลูกที่สูงขึ้นใน การทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่)
3. **ตำแหน่งที่ตั้งของการทำนาริมทะเลสาบ** การทำนาสามารถทำได้ทุก พื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลสาบที่น้ำสามารถท่วมถึงและมีกระแสน้ำ หรือคลื่นน้ำพัดผ่าน เนื่องจากกระแสน้ำและคลื่นมีส่วนในการพัดพา ตะกอนและสารอาหารอันเป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก และเตรียม ความพร้อมของดินและหินในพื้นที่นา โดยพื้นที่ที่พบสามารถพบเป็น การทำนาดั้งเดิมได้ในปัจจุบันได้แก่ แนวชายฝั่งพื้นที่คลองปากประ และพื้นที่หาดลำป่า
4. **สาเหตุของการทำนาริมทะเลสาบของชุมชน** ประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลักคือ การลดค่าครองชีพ และ ความมั่นใจในคุณภาพและ ความปลอดภัยของผลผลิต โดยมีรายละเอียดดังนี้
 - การทำนาในลุ่มน้ำไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยหรือสารเคมี เนื่องจาก สภาพดินที่เหมาะสม อุดมด้วยสารอาหารที่หลากหลาย

- การไถนาเพื่อเตรียมความพร้อมหน้าดินไม่จำเป็นสำหรับการทำนาในพื้นที่ลุ่มน้ำเนื่องจากกระแสน้ำและลักษณะของดินที่เอื้อต่อการปลูกข้าว
- การท่วมถึงของน้ำตลอดทั้งปี ช่วยลดความกังวลต่อปัญหาภัยแล้ง (นิยมดำนาในช่วงเดือนมิถุนายน)

5. ข้อตกลงข้อตกลงร่วมในการทำนาริมนาในชุมชนเกษตรกรรม
ประกอบด้วย

- การกำหนดพื้นที่ในการทำนาขั้นต่ำ 1 ไร่ต่อครัวเรือน
- การกำหนดขอบเขตผืนนาที่สามารถยื่นออกไปยังพื้นที่ทะเลสาบได้ครัวเรือนละ 50 เมตร โดยวัดจากพื้นที่แนวชายฝั่งหรือชานบ้านของแต่ละครัวเรือน

6. คุณค่าและความสำคัญของการทำนาลุ่มน้ำทะเลสาบ ในมุมมองของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่มีดังนี้

- ภูมิปัญญาที่ยังชีพดั้งเดิมที่ช่วยลดต้นทุนในการผลิตและค่าครองชีพในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี
- ภูมิปัญญาในการยังชีพที่สร้างเอกลักษณ์เฉพาะให้กับชุมชนในลุ่มน้ำจังหวัดพัทลุง ที่มีส่วนช่วยสร้างและเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ (ตั้งดูตึกท่องเที่ยว)

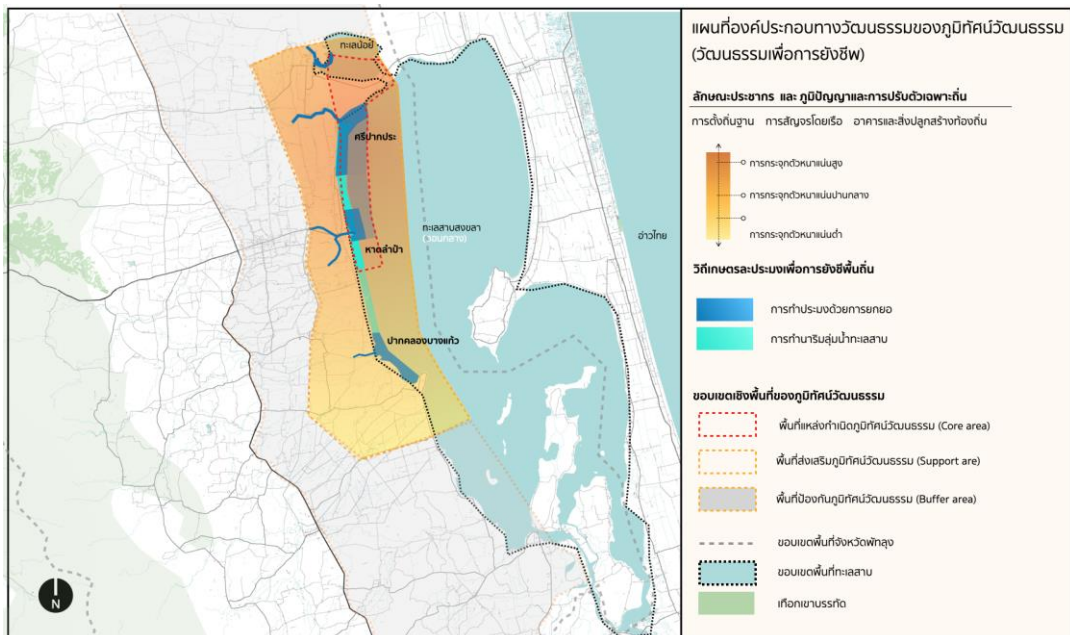
ภาพที่ 47 การทำนาริมลุ่มน้ำในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/supawan/2014/05/02/entry-2/comment>

จากผลการศึกษาการศึกษาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพข้างต้นสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการปรับของกลุ่มคนในพื้นที่อยู่ 2 ปัจจัย ปัจจัยแรกคือ **ภูมิประเทศ** โดยเฉพาะทะเลสาบซึ่งสามารถสังเกตได้อย่างชัดเจนจาก

เลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณบริเวณปากน้ำที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์เหมาะสมต่อการทำประมงและเกษตรกรรม และการเลือกที่จะปรับโครงสร้างอาคารที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับพื้นที่มากกว่า การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากกว่า ปัจจัยที่ 2 คือ **ความเป็นเมือง** ที่มอบความสะดวกสบายให้กับชุมชนในพื้นที่ผ่านโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการสาธารณะ จนก่อให้เกิดย่านการค้าและแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในพื้นที่ โดยปัจจัยดังกล่าวทั้ง 2 ไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพของกลุ่มประชากรในพื้นที่เพียงแต่ในอดีต แต่ยังคงส่งอิทธิพลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ที่สามารถสังเกตได้จากการเพิ่มขึ้นของธุรกิจท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในปัจจุบัน

ลำดับถัดมาในส่วนของการศึกษาลักษณะการกระจายตัวขององค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ โดยรอบพื้นที่ขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรมพบว่า การกระจายตัวของลักษณะประชากร และ ภูมิปัญญาและการปรับตัวเฉพาะถิ่นของชุมชนในพื้นที่มีลักษณะของการกระจายตัวที่สอดคล้องซึ่งกันและกันโดยมีการกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ขอบเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในพื้นที่แหล่งกำเนิด (Core area) และพื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมีการกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณทางตอนบนต่อเนื่องมายังบริเวณตอนกลางของขอบเขตพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมครอบคลุมพื้นที่ทะเลน้อย พื้นที่คลองปากประ และพื้นที่หาดลำปำ ในขณะที่ทางทิศใต้ของขอบเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมพบการกระจายตัวของกลุ่มประชากรประมงและเกษตรกรรม และภูมิปัญญาและการปรับตัวเฉพาะถิ่นทั้ง 3 รูปแบบที่บางเบาลงเมื่อเทียบกับทางทิศเหนือที่ประกอบไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ พื้นที่ศูนย์กลางการทำประมงและเกษตรกรรมบริเวณปากน้ำ และพื้นที่แหล่งการค้าสินค้าประมงและเกษตรกรรมสำคัญของจังหวัด และในส่วนขององค์ประกอบด้านวิถีชีวิตเกษตรและประมงพื้นถิ่นพบว่ามีลักษณะของการกระจายตัวเป็นแนวเส้นตรง (Linear) ตลอดแนวชายฝั่งทะเลทะเลสาบ และมีการกระจุกตัวหนาแน่นสูงของการทำประมงด้วยการยกยอบริเวณพื้นที่คลองปากประ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ราบลุ่มบริเวณปากน้ำและลำธารสายหลักจากทางฝั่งเทือกเขาบรรทัดทางด้านตะวันตกของจังหวัด และมีการกระจุกตัวหนาแน่นของพื้นที่ทำนาแนวชายฝั่งในพื้นที่หาดลำปำที่วางตัวพาดยาวต่อเนื่องขึ้นไปยังพื้นที่ปากน้ำศรีปากประทางตอนบนของขอบเขตพื้นที่ ดังภาพที่ 50 ต่อไปนี้

ภาพที่ 48 แผนที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage components)

การศึกษาองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม มีเป้าหมายของการศึกษาคือ การเข้าใจถึงเหตุและผลของการกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนชาวประมงหรือเกษตรกรที่อาศัยอยู่โดยรอบและพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบเข้าด้วยกันผ่านมิติของ ความเชื่อ การให้ความหมายและคุณค่าของมนุษย์ต่อธรรมชาติหรือภูมิประเทศที่อยู่อาศัย และเป็นที่มาของการก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ จากผลการศึกษาพบว่าสามารถจำแนกองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ 3 กลุ่มองค์ประกอบด้วยกันคือ **มรดกทางธรรมชาติ** **มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้** และ **มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้** โดยมื่อผลการศึกษาดังนี้

1. มรดกทางธรรมชาติ

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าประสงค์เพื่อทราบถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์และความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และตำแหน่งที่ตั้งของมรดกทางธรรมชาติภายในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา โดยจากการสัมภาษณ์และสำรวจพื้นที่พบว่ามรดกทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ประกอบด้วย ทะเลสาบ ภูเขาหินปูน และถ้ำ ที่มีการกระจายตัวอยู่โดยรอบพื้นที่ราบลุ่มถัดจากแนวชายฝั่งทะเลสาบเข้ามายังทางฝั่งตะวันตก เช่น ทะเลน้อย

ทะเลสาบสงขลาตอนกลาง หรือทะเลหลวง เขากทะเล และถ้าเขาชัยสน เป็นต้น โดยมรดกทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต่อการกำเนิดขึ้นและคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือพื้นที่ทะเลสาบภายในพื้นที่อันประกอบด้วย พื้นที่ทะเลน้อย และพื้นที่ทะเลสาบสงขลาโดยมีความสัมพันธ์ที่สำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือ การเป็นพื้นที่แหล่งกำเนิด หรือเป็นพื้นที่ในการรองรับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติโดยตรงอันเป็นที่มาของภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ ยิ่งไปกว่านั้นพื้นที่ทะเลสาบยังถือเป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในมิติของวัฒนธรรม และทางระบบนิเวศวิทยาของธรรมชาติที่ได้มอบทั้งทรัพยากรในการยังชีพ และสุนทรียภาพและความงดงามทางธรรมชาติให้แก่อารยธรรมลุ่มน้ำแห่งนี้มาตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 49 มรดกทางธรรมชาติในพื้นที่ทะเลน้อยทะเลสาบสงขลา

ที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/supawan/2014/05/02/entry-2/comment> และผู้วิจัย

2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้

จากการศึกษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ชุมชนให้ความสำคัญภายในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาประกอบด้วยมรดกวัฒนธรรม 2 กลุ่มประเภทคือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ยังสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน อันได้แก่ วัด และวัง ในพื้นที่ชุมชน กลุ่มที่สองคือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้แต่ไม่พบเห็นในสภาพที่สมบูรณ์และแท้จริงได้ตั้งในอดีตคือ เรือพื้นถิ่น เนื่องจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยี และความเจริญของพื้นที่ส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่เลือกที่จะใช้วัสดุ และวิธีการในการปลูกเรือนแทนการปลูกเรือนแบบดั้งเดิม เช่น การใช้

ปูน เหล็ก หรือพลาสติกแทนการใช้ไม้ท้องถิ่น รวมถึงการย้ายถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่จากบริเวณพื้นที่แนวชายฝั่งทะเลสาบสู่พื้นที่ราบลุ่มใจกลางเมือง ซึ่งเป็นผลให้เรือนริมน้ำถูกทิ้งร้าง หรือมีจำนวนลดน้อยลง เช่นเดียวกับกับวัดและวังที่แม้ยังสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน แต่เริ่มมีสภาพที่เสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และมีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ลดน้อยลงจากในอดีตที่เคยมีความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อมคือ การใช้ทรัพยากรน้ำและป่าไม้ในพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้าง และการบริโภคภายในวัด แต่ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดังกล่าวลดน้อยลงอย่างมากเมื่อเทียบกับในอดีต เนื่องจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ครอบคลุมทุกพื้นที่จังหวัดมากขึ้น และความจำเป็นของการใช้ทรัพยากรจากพื้นที่ทะเลสาบในการก่อสร้างและซ่อมแซมที่ลดลง (ประดับ เมืองหนู, 2565)

ภาพที่ 50 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/supawan/2014/05/02/entry-2/comment> และผู้วิจัย

3. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากการศึกษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ชุมชนให้ความสำคัญภายในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาประกอบด้วยมรดกวัฒนธรรม 7 กลุ่มประเภท โดยสามารถแบ่งเป็น กลุ่มที่มีความสำคัญต่อชุมชนแต่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งสิ้น 3 กลุ่มประเภทอันได้แก่ ค่านิยมและความเชื่อทางศาสนาเช่น ประเพณีการทำบุญเดือน 10 ความศรัทธาในมโนราห์ เป็นต้น กีฬาและการละเล่นพื้นถิ่น เช่น กีฬาชนวัว การแข่งว่าว เป็นต้น และศิลปะการแสดงท้องถิ่นเช่น การรำมโนราห์ หนังตะลุง เป็นต้น และ กลุ่มที่มีความสำคัญต่อชุมชนและมีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม 4 กลุ่มวัฒนธรรมอันได้แก่ ประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมอาหารพื้นถิ่น วัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำ ศิลปะและงาน

หัตถกรรมจากกระจูดและเทศกาลท้องถิ่น โดยทั้ง 4 กลุ่มวัฒนธรรมสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในลุ่มน้ำ และกลุ่มวัฒนธรรมที่ได้เลือนหายไปจากลุ่มน้ำ และมีรายละเอียดของการศึกษาความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1. กลุ่มวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในลุ่มน้ำ ประกอบด้วย 4 วัฒนธรรมดังต่อไปนี้

วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมดั้งเดิมที่สะท้อนการปรับตัวและความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างชุมชนและภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี จากค่านิยมในการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย และให้ความสำคัญกับสุขภาพร่างกายของชุมชนในพื้นที่ เป็นผลให้คนในพื้นที่นิยมนำวัตถุดิบในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบมาประกอบมื้ออาหารเช่น การแปรรูปข้าวที่ได้จากการทำนาแนวชายฝั่งสู่เส้นขนมจีน การทำเครื่องแกงจากสมุนไพรและปลาท้องถิ่นที่ได้จากการทำประมงด้วยการยกยอ และการนำผักท้องถิ่นมารับประทานคู่กับมื้ออาหาร เป็นต้น (กรกนก สุจวรรณรัตน์ และประดับ เมืองหนู, 2565) ที่นอกจากจะเป็นการช่วยประหยัดค่าครองชีพ ในปัจจุบันอาหารท้องถิ่นได้กลายเป็นอีกหนึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาลิ้มลองและบริโภคอาหารที่ได้จากการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอนาคต

วัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำ อีกหนึ่งวัฒนธรรมที่อยู่ลุ่มน้ำทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลามายาวนาน โดยเฉพาะในพื้นที่ทะเลน้อย จากความเชื่อและค่านิยมในการเลี้ยงควายน้ำไว้เพื่อประดับบารมี เป็นคำลีนสอด หรือเพื่อใช้แรงงานที่การมีอยู่ของควายนำนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสมดุลต่อระบบนิเวศในพื้นที่อันส่งผลต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อม (สายัณห์ รักคำ และสุชาติ เจ้าแห่ง, 2565)

ศิลปะและหัตถกรรมจากกระจูด กระจูดคือ พืชท้องถิ่นสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำและพบมากบริเวณลุ่มน้ำทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลาบริเวณแนวชายฝั่งในบางพื้นที่ที่มีระบบนิเวศของป่าพรุเสม็ดหรือป่าชายเลน โดยการมีอยู่ของเครื่องหัตถกรรมดังกล่าวมีส่วนในสร้างรับรู้ถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรม และสนับสนุนการจ้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อม หรืออาจกล่าวได้ว่าตราบใดที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงได้รับ

ความสนใจจากการท่องเที่ยว การคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมก็ยังคงอยู่กลุ่มน้ำทะเลสาบสี่บไป (ทวีโชค ขุนฤทธิ์, 2565)

เทศกาลท้องถิ่นโดยเทศกาลท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันคือ เทศกาลล่องเรือแลนทะเลน้อย ที่นอกเหนือช่วยรักษาระบบนิเวศของพื้นที่จากการเดินเรือแล้ว เทศกาลดังกล่าวยังมีส่วนในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำทะเลสาบ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อมในเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่กำลังเป็นที่สนใจในกลุ่มนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน (ประดับ เมืองหนู, 2565)

ภาพที่ 51 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กลุ่มวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ทะเลน้อยทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

2. กลุ่มวัฒนธรรมที่ได้เลือนหายไปจากกลุ่มน้ำ ประกอบด้วย กลุ่มประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีลากพระบริเวณกลุ่มน้ำทะเลสาบ ประเพณีการแข่งขันเรือหางยาว การทำบุญตักบาตรทางเรือ และการแล่นเรือใบ โดยประเพณีดังกล่าวทั้ง 3 วัฒนธรรมยังล้วนมีความสัมพันธ์ต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งความสัมพันธ์ทางธรรมชาติและสังคม เช่น การเดินทางโดยเรือที่มีส่วนในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศกลุ่มน้ำ และประเพณีทาง

ศาสนาที่มีส่วนในการสร้างความเคารพและผูกพันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติให้แน่นแฟ้นเป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาและสำรวจพื้นที่พบว่าประเพณีดังกล่าว ในปัจจุบันได้เลือนหายไปจากพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบจากสาเหตุหลัก 2 ประการ คือ ความเจริญและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่มอบความสะดวกสบายแก่ชุมชน และ ค่านิยมภายในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

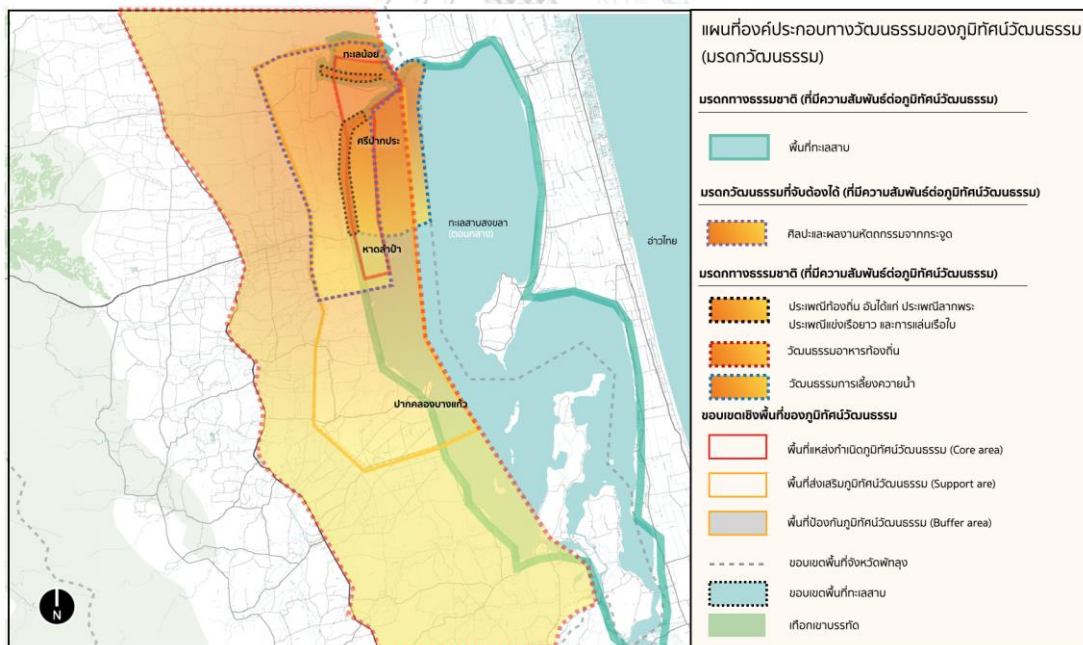
ภาพที่ 52 มรดกทางธรรมชาติในพื้นที่ทะเลน้อยทะเลสาบสงขลา

ที่มา: https://www.77kaoded.com/wp-content/uploads/IMG_0023-10-1024x683.jpg

จากการศึกษาองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรมข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่ามรดกวัฒนธรรมของชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบล้วนมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยอาจแบ่งความเชื่อมโยงดังกล่าวออกเป็น 2 ลักษณะคือ **องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงโดยตรง** หรือ การประกอบกิจกรรมที่สามารถรับรู้ถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางใดทางหนึ่งโดยตรง เช่น ประเพณีลากพระ เทศกาลล่องเรือแลนกทะเลน้อย และวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำที่ต้องอาศัยพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการประกอบกิจกรรมเป็นต้น และอีกกลุ่มหนึ่งคือ **องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงทางอ้อม** หรือ การประกอบกิจกรรมที่อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแต่สามารถรับรู้ถึงการมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น ผลงานศิลปะและงานหัตถกรรมพืชท้องถิ่น วัฒนธรรมด้านอาหารที่ผลิตจากวัตถุดิบในบริเวณลุ่มแม่น้ำ เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาศึกษาตำแหน่งที่ตั้งและการกระจายตัวของมรดกวัฒนธรรมทั้ง 3 พบว่ามรดกวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ด้านมีการกระจายครอบคลุมพื้นที่ขอบเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ลักษณะพื้นที่อันได้แก่ พื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม พื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม และพื้นที่ป้องกันภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยเฉพาะทางตอนเหนือของพื้นที่ขอบเขตหรือบริเวณพื้นที่ทะเลน้อย และส่งผลให้ทะเล

น้อยได้กลายเป็นศูนย์กลางทางมรดกวัฒนธรรมของจังหวัดที่แวดล้อมไปด้วยมรดกวัฒนธรรมทั้ง 3 กลุ่มในพื้นที่ อันได้แก่ พื้นที่ทะเลสาบ หรือมรดกทางธรรมชาติ แหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมจากกระจูด แหล่งเพาะเลี้ยงและอนุรักษ์ควายน้ำของจังหวัด แหล่งท่องเที่ยวและศูนย์กลางเทศกาลล่องเรือแล่นกทะเลน้อย และการเป็นพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมลากพระในอดีต ตลอดจนวัฒนธรรมด้านอาหารพื้นถิ่นก็ยังสามารถพบเห็นได้มากในพื้นที่ทะเลน้อย รองลงมาคือพื้นที่คลองปากประต่อเนื่องไปยังพื้นที่หาดลำปำ ที่พบการกระจายตัวของวัฒนธรรมอาหาร ผลงานหัตถกรรมเครื่องสานจากกระจูด และวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำกระจายอยู่โดยรอบพื้นที่ รวมถึงการแล่นเรือใบและการแข่งเรือยาวที่ยังเคยถูกจัดขึ้นในพื้นที่ในอดีต และนอกเหนือจากพื้นที่คลองปากประ พื้นที่หาดลำปำ และพื้นที่ทะเลน้อย พื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบพื้นที่ดังกล่าวยังสามารถพบการกระจายตัวของวัฒนธรรมที่สำคัญได้เช่นกัน แต่อาจมีของความแท้และความสมบูรณ์ของวัฒนธรรมที่น้อยกว่าพื้นที่ตอนเหนือของขอบเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีบทบาทเป็นพื้นที่แหล่งกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภาพที่ 53 แผนที่องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

4.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายประสงค์ของการศึกษา คือ การสร้างความเข้าใจต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้ทำการศึกษาในหัวข้อที่ 4.2 เพื่อทราบถึงสาเหตุและรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ก่อเกิดและคงสภาพอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการศึกษาถึงองค์ประกอบสำคัญหรือองค์ประกอบที่ต้องรักษาของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลำดับถัดไป โดยการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมผู้วิจัยได้จำแนกการศึกษาดังกล่าวออกเป็น 3 ระดับความสัมพันธ์ตามแนวคิดและแนวทางการศึกษาของ Jian Xu (2015) อันได้แก่ ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape ecosystem) ระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape system) และ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape subsystem) โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาของระดับความสัมพันธ์ทั้ง 3 ดังต่อไปนี้

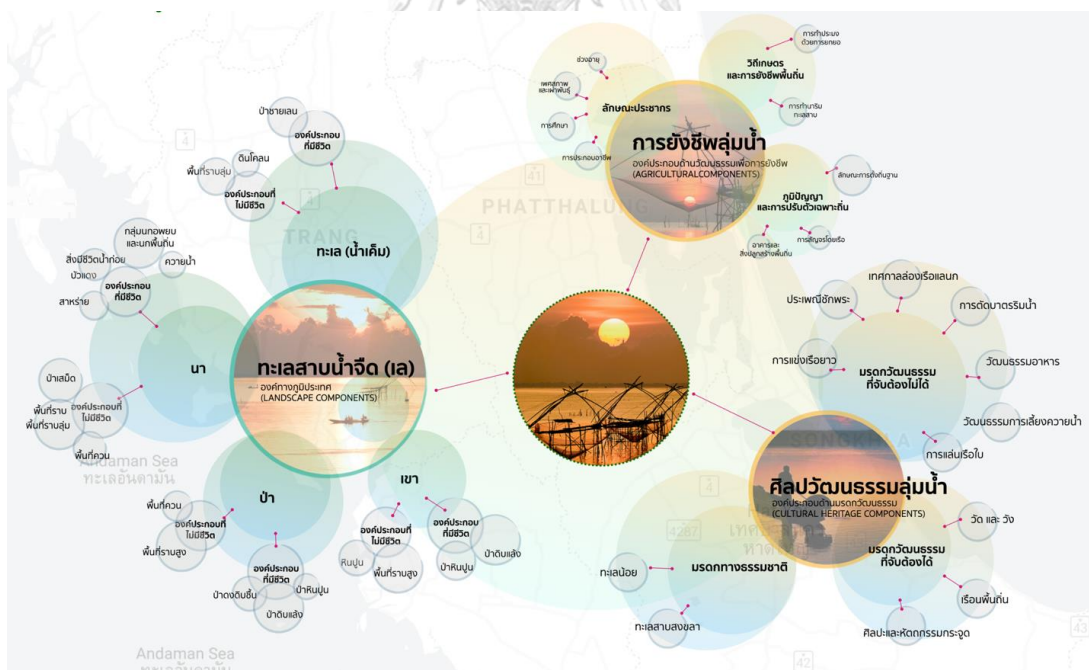
4.3.1 ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาระบบนิเวศของภูมิทัศน์มีเป้าหมายหลักของการศึกษา คือ การศึกษาระบบความสัมพันธ์อันเป็นจุดกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งหมดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และสร้างความเข้าใจต่อการปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยจากการศึกษาพบว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ถือกำเนิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของระบบความสัมพันธ์ 3 ระบบของ 3 องค์ประกอบสำคัญคือ ทะเลสาบวัฒนธรรมยังชีพ และ วัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบดังนี้

1. ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางภูมิประเทศ (Landscape components system) หรือระบบความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดทะเลสาบขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางภูมิประเทศที่องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตของลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอันได้แก่ เขา ป่า นา และเล ที่ส่งผลให้พื้นที่ทะเลสาบมีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ทั้งในมิติทางธรรมชาติและสังคม เช่นระบบนิเวศทางธรรมชาติที่เฉพาะตัว และความงดงามของทัศนียภาพและกิจกรรมทางสังคมอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มน้ำทะเลสาบ เป็นต้น
2. ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural components system) หรือระบบความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิด

วัฒนธรรมประมงและเกษตรกรรมลุ่มน้ำขึ้น โดยอาศัยระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของวัฒนธรรม อันประกอบด้วยลักษณะทางประกอบ ลักษณะทางประชากรของกลุ่มคนในพื้นที่ ภูมิปัญญาและนวัตกรรมในการปรับตัวของมนุษย์ต่อบริบททางธรรมชาติ และวิถีเกษตรและประมงในการยังชีพเฉพาะตัวของกลุ่มคนในพื้นที่ ในการปรับตัวเพื่ออยู่รอดในพื้นที่ทะเลสาบที่ลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ที่จำเป็นต้องอาศัยวัฒนธรรมในการยังชีพเฉพาะถิ่นในการดำรงชีวิต

3. ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางมรดกวัฒนธรรม (Cultural heritage components system) หรือระบบความสัมพันธ์ที่ก่อเกิดวัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบขึ้นจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางมรดกวัฒนธรรมอันได้แก่ มรดกทางธรรมชาติ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้ และได้สรรค์สร้างภูมิปัญญาและค่านิยมอันเป็นเอกลักษณ์เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มคนในพื้นที่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และสามารถส่งเสริมและสืบทอดความแท้และสุนทรีย์ภาพของกลุ่มน้ำอันทรงคุณค่าสืบไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ภาพที่ 54 ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

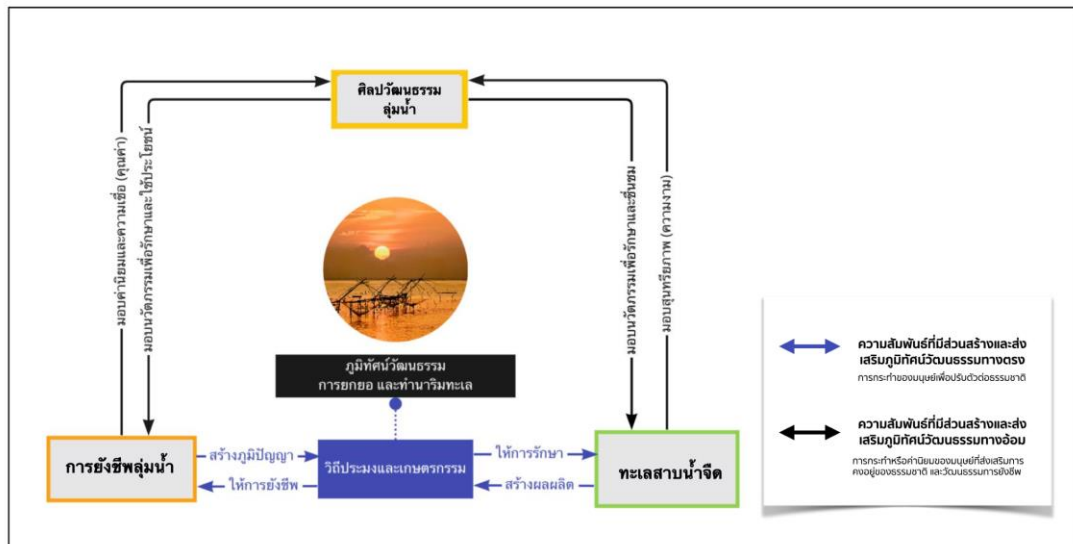
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

4.3.2 ระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การสร้างความเข้าใจต่อรูปแบบและลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ อันได้แก่ ทะเลสาบ วัฒนธรรมลุ่มน้ำ และวัฒนธรรมการยังชีพท้องถิ่นจากการศึกษาข้างต้น หรือในหัวข้อที่ 4.3.1 ที่ได้ก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาอันได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางภูมิประเทศ (Landscape components system) ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural components system) และ ระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางมรดกวัฒนธรรม (Cultural heritage components system) โดยผลจากการศึกษาสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าระบบความสัมพันธ์ทั้ง 3 ระบบความสัมพันธ์ มีความเกี่ยวเนื่องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน และสามารถจำแนกลักษณะของความสัมพันธ์อันก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 2 รูปแบบดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางภูมิประเทศและองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ หรือความสัมพันธ์ระหว่างทะเลสาบและวัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่น ที่ทะเลสาบได้มอบทรัพยากรและผลผลิตทางการเกษตรและประมงให้แก่วิถีประมงและเกษตรกรรมที่ได้ถือกำเนิดขึ้นจากการสรรค์สร้างภูมิปัญญาของวัฒนธรรมยังชีพในพื้นที่เพื่อแลกกับความอยู่รอดภายใต้ภูมิประเทศที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ทะเลสาบอันประกอบด้วย การทำประมงด้วยการยกยอ และการทำนาลุ่มน้ำทะเลสาบ ในขณะที่วิถีประมงและเกษตรกรรมก็ได้มอบการรักษาและความหวงแหนต่อพื้นที่ทะเลสาบเป็นการตอบแทน และถือเป็นที่มาของการถือกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง
2. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ทางอ้อมต่อการสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางภูมิประเทศ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ และองค์ประกอบทางมรดกวัฒนธรรม หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างทะเลสาบ วัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่นและวัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบ ที่พื้นที่ทะเลสาบและวัฒนธรรมในการยังชีพท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการร่วมสร้างวัฒนธรรมลุ่มน้ำขึ้นจากการมอบสุนทรียภาพและความงดงามเฉพาะตัวของธรรมชาติ และค่านิยมและความเชื่อในวิถีประมงและเกษตรกรรมแก่วัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบตามลำดับ ในขณะที่วัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบก็ได้ันวัตกรรมหรือภูมิปัญญาในการรักษาและใช้

ประโยชน์จากพื้นที่ลุ่มน้ำคืนกลับแก่วัฒนธรรมเพื่อการยังชีพท้องถิ่นอันได้แก่ ภูมิปัญญา การยกยอและการดำเนินาท้องถิ่น และการมอบนวัตกรรมหรือภูมิปัญญาในการรักษาและ ชื่นชมความงดงามให้แก่พื้นที่ทะเลสาบ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ลุ่มน้ำในทางอ้อม

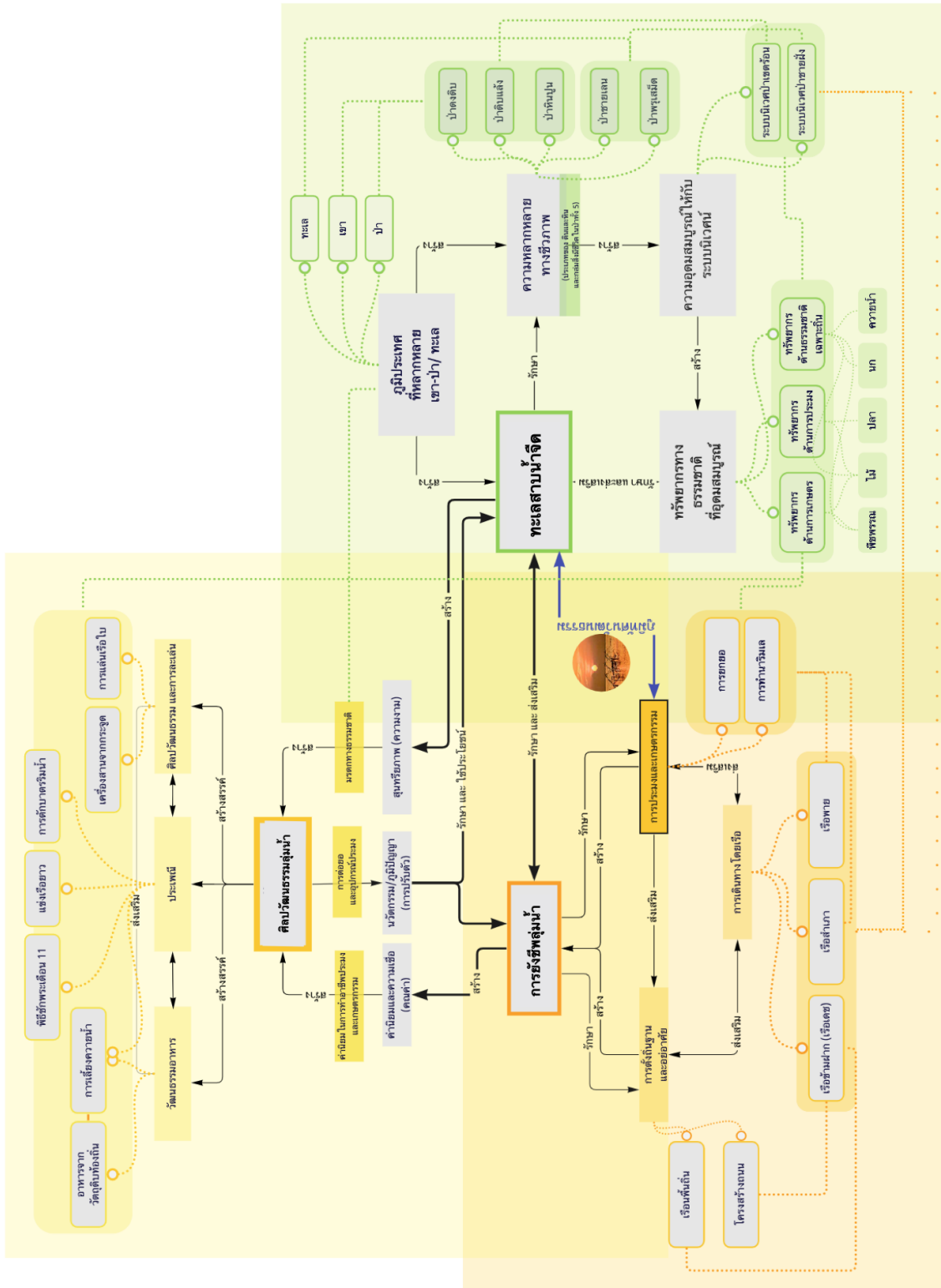

ภาพที่ 55 ความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

4.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การสร้างความเข้าใจต่อที่มาขององค์ประกอบและระบบ ความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นภายในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จาก การศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องภายในระบบความสัมพันธ์ทั้ง 3 อันได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของ องค์ประกอบทางภูมิประเทศอันก่อให้เกิดทะเลสาบ (Landscape components system) ระบบ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพอันก่อให้เกิดวัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่น (Agricultural components system) และระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางมรดก วัฒนธรรมอันก่อให้เกิดวัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบ (Cultural heritage components system) และ สามารถกล่าวโดยสรุปถึงการถือกำเนิดขึ้นขององค์ประกอบทั้ง 3 ได้ตั้งแผนภาพอธิบายความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และผลสรุปของการศึกษาดังต่อไปนี้

ภาพที่ 56 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากแผนภาพอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถกล่าวโดยสรุปถึงการกำเนิดขึ้นและการคงอยู่ขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 อันได้แก่ ทะเลสาบ วัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่น และวัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบดังนี้

การกำเนิดขึ้นและการคงอยู่ของทะเลสาบ

พื้นที่ทะเลสาบถือกำเนิดขึ้นจาก **องค์ประกอบทางภูมิประเทศ** ที่ได้สร้างภูมิประเทศ เขา ป่า นาและเล ให้แก่จังหวัด และได้มอบลักษณะทางภูมิศาสตร์เฉพาะตัวหรือพื้นที่ทะเลสาบน้ำจืดให้แก่พื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และได้ให้กำเนิด **ความหลากหลายทางชีวภาพ** อันประกอบด้วยองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตภายในประเภทของป่าทั้ง 5 ประเภทโดยรอบจังหวัดที่ได้มอบสิ่งมีชีวิตและทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ให้แก่พื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในอันดับต่อมาจนก่อเกิด**ระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์**ขึ้นในพื้นที่ อันประกอบด้วยระบบนิเวศป่าเขตร้อน และระบบนิเวศป่าชายเลน และเป็นที่มาของ**ทรัพยากรทางธรรมชาติเฉพาะถิ่น**ที่มีความหลากหลายและสามารถมอบประโยชน์ในการยังชีพแก่ชุมชนตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยการมอบประโยชน์ดังกล่าวแก่ชุมชนนำมาซึ่งการรักษาและส่งเสริมพื้นที่ทะเลสาบให้คงอยู่สืบไปเป็นการตอบแทน

การกำเนิดขึ้นและการคงอยู่ของการยังชีพท้องถิ่น

วัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่นถือกำเนิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันขององค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบที่สะท้อนความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ต่อธรรมชาติเพื่ออยู่ร่วมและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทะเลสาบในพื้นที่อันได้แก่ **การตั้งถิ่นฐาน** บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบที่มีส่วนในการกำหนดและเอื้อประโยชน์ให้กับการ**ทำประมงและเกษตรกรรม**ในพื้นที่ในลำดับต่อมา ในขณะที่เดียวกันการทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ก็มีส่วนในการส่งเสริมและมอบแรงจูงใจให้ผู้คนเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบเช่นกัน และจากการเลือกตั้งถิ่นฐานและทำประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ก็ล้วนมีส่วนในการสร้างและส่งเสริมค่านิยมต่อ **การเดินทางโดยเรือ** ภายในพื้นที่ และการเดินทางโดยเรือก็ได้มอบความสะดวกสบาย และประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ให้กับการตั้งถิ่นฐานและการทำประมงและเกษตรกรรมคืนกลับ โดยปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์อันเป็นเหตุและผลและมีส่วนในการส่งเสริมซึ่งกันและกันดังกล่าวขององค์ประกอบทั้ง 3 ถือเป็นการหล่อหลอมวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพท้องถิ่นขึ้นในที่สุด และตราบใดที่ทะเลสาบยังคงเอื้อประโยชน์อันเป็นที่น่าพึงพอใจให้แก่ชุมชนวัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่นก็ยังคงอยู่คู่ทะเลสาบสืบไป

การกำเนิดขึ้นและการคงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ

วัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้ถือกำเนิดขึ้นจากการส่งต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตจากวัฒนธรรมการยังชีพท้องถิ่น และได้สร้างค่านิยม ความเชื่อและความผูกพันต่อการทำประมงและเกษตรกรรมในการยังชีพ และการมอบคุณค่าด้านสุนทรียภาพและความงามแก่การดำรงชีวิตจากทะเลสาบและได้ก่อเกิดมรดกทางธรรมชาติให้แก่ชุมชนในลุ่มน้ำในลำดับต่อมา อันประกอบด้วยวัฒนธรรมอาหาร ประเพณีท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมและการละเล่นท้องถิ่น โดยการส่งต่อคุณค่าทั้ง 2 คุณค่า ดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์มรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าขึ้นในชุมชน แต่ยังเป็นการส่งเสริมการรักษา และผลักดันการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมยังชีพ และทะเลสาบในเวลาต่อมาผ่านการมอบนวัตกรรมและภูมิปัญญาที่ได้ถูกหล่อหลอมและพัฒนาขึ้นจากความเจริญของวัฒนธรรมลุ่มน้ำในแต่ละยุคสมัยซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการมีอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถือกำเนิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่น และทะเลสาบในทางอ้อม หรืออาจกล่าวได้ว่าแม้วัฒนธรรมลุ่มน้ำจะมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการถือกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่มีส่วนสำคัญในการสร้างค่านิยมและมุมมองต่อการส่งเสริมและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในแต่ละยุคสมัย อันประกอบด้วย ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ และ ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น

4.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ต้องรักษา

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการนำผลจากการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้ทำการศึกษาในหัวข้อที่ 4.2 และ 4.3 มาวิเคราะห์เพื่อทราบองค์ประกอบที่ต้องรักษาหรือองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ที่อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงหรือการสูญเสียขององค์ประกอบนั้น ๆ ย่อมนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเวลาถัดมา ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทั้งหมดในระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาพิจารณาความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ระบบ อันได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบ ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ เพื่อประเมินความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังตารางที่ 5 ที่ได้มีการกำหนดให้เครื่องหมาย ✓ หมายถึง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่อระบบความสัมพันธ์นั้น ๆ

ตารางที่ 5 ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ความสำคัญขององค์ประกอบต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม				
องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม	ความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม			
	ระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด	ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพ	ระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ	ระดับความสำคัญ
ทะเลสาบน้ำจืด				
ที่ราบสูง และควน นา-น้ำ	✓			กลุ่มที่ 3
ที่ราบ และราบลุ่ม นา-ลา	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
ป่าในพื้นที่ (ป่าพรุเสม็ด ป่าชายเลน)	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
ป่านอกพื้นที่ (ป่าดงดิบ ป่าดงแล้ง ป่าหินปูน)	✓			กลุ่มที่ 3
สัตว์น้ำ (ปลา กุ้ง ปู เป็นต้น)	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
พืชพรรณทางการเกษตร (ข้าว กล้วย เป็นต้น)	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
ปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงในพื้นที่ (เช่น ควายน้ำ กลุ่มกบพวย เป็นต้น)	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
วัฒนธรรมการยังชีพท้องถิ่น				
เรือนพื้นถิ่น การตั้งถิ่นฐาน ☐ ไม่พบแล้วในปัจจุบัน		✓	✓	กลุ่มที่ 2
โครงข่ายการสัญจรและพื้นที่ทางสังคม การตั้งถิ่นฐาน		✓	✓	กลุ่มที่ 2
เรือข้ามฟาก (เรือดง) การเดินทางโดยเรือ ☐ ไม่พบแล้วในปัจจุบัน	✓		✓	กลุ่มที่ 2
เรือสำเภา การเดินทางโดยเรือ ☐ ไม่พบแล้วในปัจจุบัน	✓	✓		กลุ่มที่ 2
เรือพาย การเดินทางโดยเรือ	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
การทำประมงโดยการยกยอ การทำประมงและเกษตรกรรม	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
การทำนาริมทะเลสาบ การทำประมงและเกษตรกรรม	✓	✓	✓	กลุ่มที่ 1
วัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบ				
ประเพณีแข่งเรือยาว ประเพณี ☐ ไม่พบแล้วในปัจจุบัน	✓		✓	กลุ่มที่ 2
การตักบาตรธรมน้ำ ประเพณี ☐ ไม่พบแล้วในปัจจุบัน	✓		✓	กลุ่มที่ 2
วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรม		✓	✓	กลุ่มที่ 2
วัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำ วัฒนธรรม	✓		✓	กลุ่มที่ 2
การเล่นเรือใบ กีฬา: และการละเล่น ☐ ไม่พบแล้วในปัจจุบัน	✓		✓	กลุ่มที่ 2
ศิลปะและงานหัตถกรรมจากกระจูด กีฬา: และการละเล่น		✓	✓	กลุ่มที่ 2

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

เมื่อพิจารณาผลการประเมินความสำคัญขององค์ประกอบต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมพบว่าทุกองค์ประกอบล้วนมีความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงระบบ และควรค่าแก่การรักษาไว้ทั้งสิ้น ดังนั้นการพิจารณาถึงองค์ประกอบที่ต้องรักษาของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้จำแนกกลุ่มขององค์ประกอบออกเป็น 3 กลุ่มตามระดับความสำคัญขององค์ประกอบต่อระบบความสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูงมาก หรือเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อทุกระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบจำเป็นต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดและเข้มงวด เพื่อรักษา

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาให้คงอยู่สืบไป ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ อันได้แก่ ภูมิประเทศที่ราบและที่ราบลุ่ม ป่าในพื้นที่ (ป่าพรุเสม็ด และป่าชายเลน) สัตว์น้ำในพื้นที่ พืชพรรณทางการเกษตรในพื้นที่ ปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยงในพื้นที่ การทำประมงโดยการยกยอ การทำนาแนวชายฝั่งทะเลสาบ เรือพาย

2. **องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง** หรือเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่า 1 ระบบ และถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบจำเป็นต้องมีการควบคุมดูแล และส่งเสริมอย่างใกล้ชิดเพื่อมิให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เหมาะสมต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ อันได้แก่ เรือนพื้นถิ่น เรือข้ามฝาก เรือสำเภา ประเพณีแข่งเรือยาว การตัดกบตาตรึมน้ำ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมการเลี้ยงควม่น้ำ การเล่นเรือใบ และศิลปะและหัตถกรรมจากกระจูด
3. **องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม** หรือเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม 1 ระบบ และถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบที่ต้องเฝ้าระวังและควบคุมอย่างเหมาะสมมิให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงลบต่อระบบความสัมพันธ์อื่น ๆ ที่อาจจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอนาคต ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบได้แก่ ภูมิประเทศที่ราบสูงและพื้นที่ควน และป่านอกพื้นที่ (ป่าดงดิบ ป่าดิบแล้ง และป่าหินปูน)

บทที่ 5

ผลการศึกษาวិวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาค วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าประสงค์ของการศึกษา คือ การสร้างความรู้และความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบและระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดขึ้นของภูมิภาควัฒนธรรมที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการคงอยู่ของภูมิภาควัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในแต่ละช่วงเวลา ตลอดจนการศึกษาถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงและปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาควัฒนธรรมทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและจัดหาแนวทางในการส่งเสริมและควบคุมต่อไปในอนาคต ในการศึกษาผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาประเด็นของการศึกษาดังกล่าวผ่านกระบวนการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มประชากรในพื้นที่ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และสามารถแบ่งผลจากการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ การศึกษาวิวัฒนาการของภูมิภาควัฒนธรรม และ การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาควัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

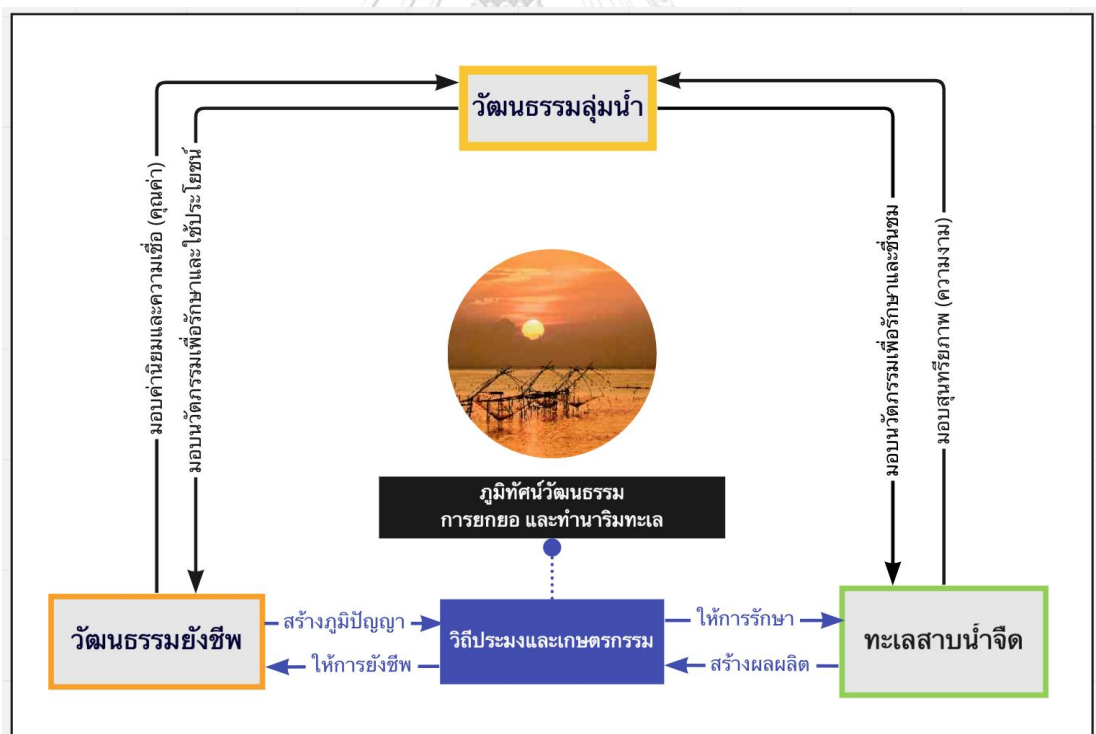
5.1 ผลการศึกษาวิวัฒนาการของภูมิภาควัฒนธรรม

การศึกษาวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาควัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่ว่าด้วยการสร้างความรู้และความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาควัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลาที่มีนัยสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษา 2 ประการ ประการแรกคือ การทราบถึงภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาควัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ประการที่ 2 คือ การทราบถึงปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น หรือปัจจัยที่สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิภาควัฒนธรรมอันส่งผลต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิภาควัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้อย่างสูงสุดผู้วิจัยจึงได้นำกระบวนการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (STEEP Analysis) หรือ เครื่องมือในการวิเคราะห์เข้ามาเป็นกรอบในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของภูมิภาควัฒนธรรม

ในส่วนของผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าวิวัฒนาการความของภูมิภาควัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาสามารถแบ่งช่วงความเปลี่ยนแปลงได้ทั้งสิ้น 4 ยุคสมัยหลักคือ ยุคแห่งความอุดมสมบูรณ์และการพึ่งพาอาศัย ยุคแห่งการพัฒนาและความเป็นเมือง และยุคแห่งการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดของการศึกษาการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของแต่ละยุคสมัยดังต่อไปนี้

5.1.1 ยุคแห่งความอุดมสมบูรณ์และการพึ่งพาอาศัย (ยุคที่ 1)

ยุคสมัยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2545 ถือเป็นยุคสมัยที่ที่มนุษย์ได้เริ่มต้นเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จากการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างพื้นที่เพื่อการยังชีพและดำรงชีวิต และการปกป้องรักษาพื้นที่ลุ่มน้ำระหว่างพื้นที่ทะเลสาบและชุมชนอยู่อาศัยโดยรอบเช่น การตั้งถิ่นฐาน การทำประมงและเกษตรกรรม การสร้างสรรค์ประเพณีและกิจกรรมทางสังคมที่สะท้อนถึงความเชื่อและความเคารพต่อพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการหยั่งรากลึกทางวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบ และการถือกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาตั้งแต่แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ด้านล่าง โดยความเปลี่ยนแปลงเดียวที่ปรากฏขึ้นในยุคสมัยนี้คือ การถือกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ด้านดังต่อไปนี้

ภาพที่ 57 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 1

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากแผนภาพแสดงความสัมพันธ์การถือกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลาตั้งแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ข้างต้น ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงเดียวที่ปรากฏขึ้นในยุคสมัยนี้คือ และส่งผลกระทบต่อปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ปัจจัยดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental)

สภาพแวดล้อมในช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นช่วงเวลาที่ทรัพยากรทางธรรมชาติและระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์สูงสุดเมื่อเทียบกับยุคสมัยอื่น ๆ เนื่องจากเป็นยุคสมัยที่วัตถุประสงค์หลักของการใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำทะเลสาบยังอยู่ในรูปแบบของการยังชีพมนุษย์ยังไม่มีความต้องการที่นอกเหนือไปจากการตั้งถิ่นฐาน การบริโภคและการชื่นชมความงดงามจากทรัพยากรทางธรรมภายในพื้นที่ลุ่มน้ำ และเป็นยุคสมัยที่มนุษย์ให้คุณค่าและความเคารพรักแก่พื้นที่ทะเลสาบเป็นอย่างมากโดยสามารถสังเกตได้จากประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ลุ่มน้ำ เช่น ประเพณีลากพระในพื้นที่ทะเลสาบ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นและผลงานศิลปะจากทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ เป็นต้น

ปัจจัยด้านสังคม (Social)

ความเป็นอยู่และลักษณะสังคมของชุมชนในพื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าว แม้คุณภาพของความเป็นอยู่จะไม่ได้สะดวกสบายหรือมีคุณภาพที่ชีวิตที่ดีนัก หรือในแทบทุกพื้นที่ยังคงประสบกับปัญหาความยากจนจากการพัฒนาและโอกาสทางเศรษฐกิจที่ยังคงเข้ามาไม่ถึงในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำ แต่การดำรงชีวิตของกลุ่มคนในชุมชนยังคงดำเนินไปอย่างเรียบง่ายจากการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และระหว่างกลุ่มมนุษย์ที่อยู่อาศัยในภูมิประเทศที่แตกต่างกันอันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและผลผลิตระหว่างพื้นที่ชุมชนขึ้น โดยคนในพื้นที่ได้เรียกความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ว่า “เกลอเขา - เกลอเล” โดยลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนให้ถึงคุณค่าในการดำรงชีวิตเพื่อการยังชีพมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economics)

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบในยุคสมัยนี้ดำเนินไปอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในชุมชน และระหว่างชุมชน อันเป็นผลให้วัตถุประสงค์หลักของการประกอบอาชีพของคนในชุมชนนั้นมีได้มุ่งหวังผลกำไร แต่เป็นเพียงการบริโภคและแลกเปลี่ยนภายในชุมชนและระหว่างพื้นที่เพื่อการยังชีพ โดยอาชีพที่ได้รับความนิยมในยุค

สมัยนั้นคือ การทำประมงและเกษตรกรรมลุ่มน้ำเนื่องจากลงทุนต่ำแต่ได้ผลลัพธ์ที่เพียงพอต่อความต้องการทั้งในด้านของปริมาณและคุณภาพ ซึ่งปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ถือเป็นเหตุผลสำคัญที่ช่วยรักษาความสมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติและ การคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ไว้ได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological)

สืบเนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวที่มนุษย์ยังคงมีความต้องการในการบริโภคและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเหมาะสม และมีวัตถุประสงค์หลักของการใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพเป็นหลัก ประกอบการพัฒนาที่ยังคงเข้ามาไม่ถึงยังบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นผลให้ปัจจัยด้านเทคโนโลยีหรือในที่นี่หมายถึงนวัตกรรมในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพมีลักษณะที่สอดคล้องกับบริบททางธรรมชาติและสอดคล้องกับความต้องการในยุคนั้น เช่น ยอถีบหรือยอยกปลาที่มีขนาดเล็กหรือใหญ่จนเกินไปและผลกำลังของคนในการยกยอ และอาศัยแสงสว่างจากธรรมชาติในการกำหนดช่วงเวลาทำประมง ที่แม้ปริมาณของผลผลิตจะไม่ได้มากนักแต่เพียงพอต่อความต้องการ เป็นต้น

ปัจจัยด้านการเมือง (Politics)

สืบเนื่องจากสถานการณ์และความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และระหว่างกลุ่มมนุษย์ด้วยกันอย่างสมดุลและมีได้มีการรุกกล้าหรือเอารัดเอาเปรียบเกินความพอดีของทั้ง 4 ปัจจัยข้างต้น จึงเป็นผลให้ในปัจจัยด้านการเมืองยุคสมัยนั้นไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางในการดำรงชีวิต หรือประกอบอาชีพมากนักในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา โดยข้อตกลงหรือแนวทางใช้ประโยชน์จากพื้นที่ลุ่มน้ำนั้นมักอยู่ในรูปแบบของการพูดคุยภายในชุมชนของแต่ละพื้นที่มากกว่าการออกกฎหมายหรือข้อกำหนดบังคับใช้ร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

ยุคที่ 1 ยุคแห่งความสมบูรณ์และการพึ่งพาอาศัย

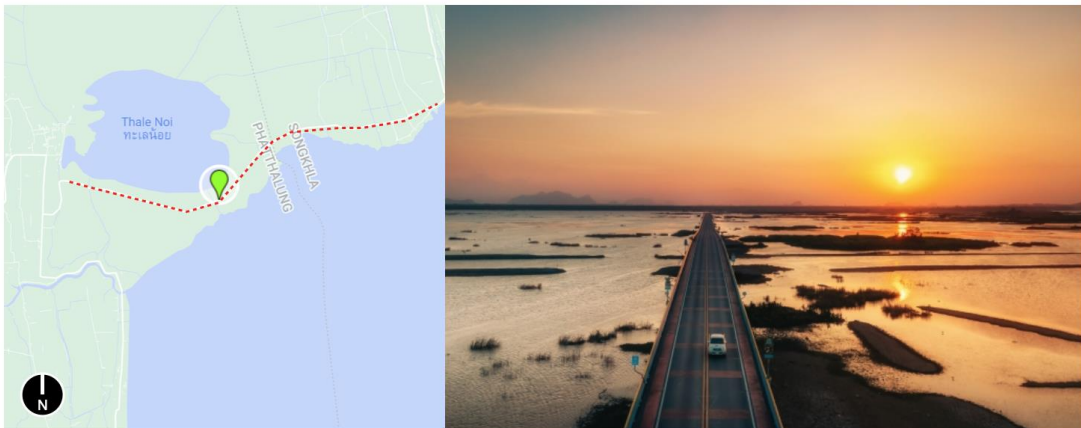

ภาพที่ 58 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 1

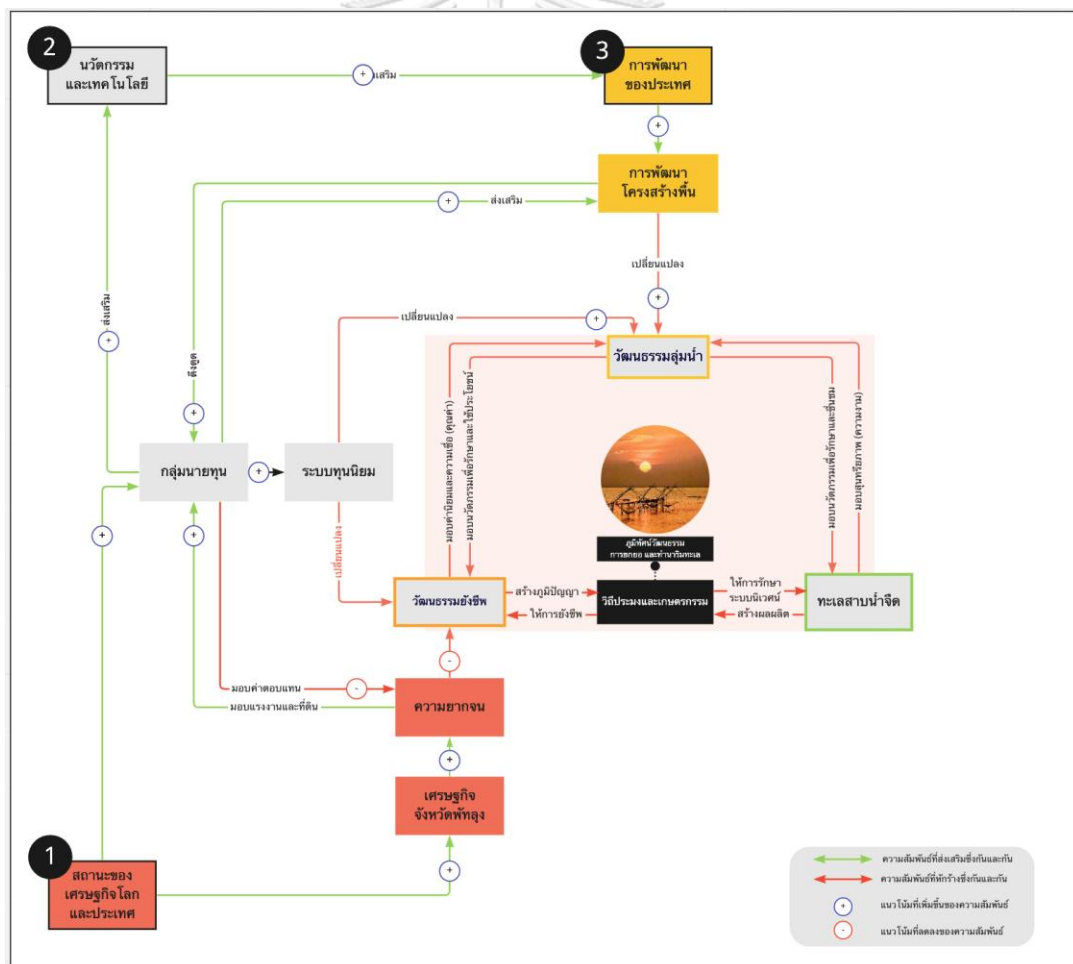
ที่มา: การรวบรวมของผู้วิจัย, 2565

5.1.2 ยุคแห่งการพัฒนาและความเป็นเมือง (ยุคที่2)

ยุคสมัยในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2554 ถือเป็นยุคสมัยที่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญให้กับพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการสาธารณะที่ได้แผ่ขยายความเจริญและความเป็นเมืองเข้ามาปกคลุมพื้นที่ชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบ เช่น การพัฒนาเส้นทางรถไฟ และการก่อสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาพาดผ่านพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ เชื่อมโยงระหว่างอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงและ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลาเข้าด้วยกันเมื่อปี พ.ศ. 2550 ที่นอกเหนือจากการมอบความสะดวกสบายในการดำรงชีพและผลตอบแทนในการประกอบอาชีพที่สูงขึ้นจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมทันสมัยแห่งยุคและโอกาสทางเศรษฐกิจอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังสร้างค่านิยมและแนวทางในการดำรงชีวิตรูปแบบใหม่ที่ได้ปรากฏความสมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติจากชุมชนลุ่มน้ำและส่งผลโดยต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบอย่างต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้

ภาพที่ 59 ภาพสะพานเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 60 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 2
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากความเปลี่ยนแปลงที่ได้เขามามีบทบาทและสร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้แก่ภูมิภาคนี้ในยุคสมัยนี้ประกอบด้วย **ความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจโลกและประเทศ** ที่ได้มอบระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้แก่จังหวัด **การใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ** ที่ส่งต่อได้วิทยาการและทางเลือกในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพแก่ชุมชนในพื้นที่ **และการก้าวเข้าสู่สังคมเมือง** ที่ได้มอบความค่านิยมและวิถีชีวิตรูปแบบใหม่แก่ชุมชน โดยความเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ได้ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคนี้ผ่านวัฒนธรรมผ่านปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ด้านดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental)

สภาพแวดล้อมโดยรวมของยุคสมัยนี้ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ หรืออาจกล่าวได้ว่ายังมีปริมาณและความหลากหลายมากพอต่อความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นอย่างก้าวกระโดด แต่พบความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศมากขึ้นจากสาเหตุหลัก 2 ประการแรกคือ การทำประมงและเกษตรกรรมที่ไม่เหมาะสมอันได้แก่ การใช้ไฟฟ้าในการทำประมง หรือการจับปลาตัวเล็กที่เป็นห่วงโซ่อาหารสำคัญของระบบนิเวศในพื้นที่ลุ่ม และการใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรม เป็นต้น ประการที่ 2 คือ วิถีชีวิตและค่านิยมต่อลุ่มน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปและได้สร้างของเสียและมลพิษแก่ลุ่มน้ำทะเลสาบที่ เช่น การสัญจรด้วยเรือยนต์ที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และระบบนิเวศของพื้นที่ การก่อสร้างที่รุกรานพื้นที่ริมน้ำที่เดิมเคยเป็นพื้นที่ทางสังคมหรือพื้นที่ทางธรรมชาติอันก่อให้เกิดสารพิษและกิจกรรมอันขัดต่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมขึ้นใน และส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยเฉพาะต่อองค์ประกอบทางภูมิประเทศ (สายัณ รักดำ และทวิโชค ชุนฤทธิ์, 2565)

ปัจจัยด้านสังคม (Social)

ปัจจัยด้านสังคมถือเป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เมื่อเทียบกับปัจจัยด้านอื่น ๆ ทั้งจากความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาประเทศ และความเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ได้มอบความสะดวกสบายและทางเลือกในการดำรงชีวิตที่หลากหลายมากขึ้น และส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่ที่มีค่านิยมและความเคารพต่อลุ่มน้ำที่ลดลง ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและจังหวัดที่ได้มอบความรุนแรงของปัญหาความยากจนที่ทวีคูณความรุนแรงมากเมื่อเทียบกับยุคสมัยก่อนหน้า จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดเป็นผลให้ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทัศนคติและค่านิยมในการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปคือ ความต้องการหลุดพ้นจากความยากจนเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีแก่ครอบครัว และความต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม จึงส่งผลให้พ่อแม่ในยุคสมัยนั้นมีความนิยมในการปลูกฝังบุตรหลานให้มีการศึกษาที่สูงเพื่อเติบโตมาได้มีทางเลือกในการ

ประกอบอาชีพที่มั่นคงและสร้างความภาคภูมิใจให้กับครอบครัวที่เพิ่มขึ้น ซึ่งถือเป็นมุมมองความคิดที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ (บุญรัตน์ ทวีสุข และสนั่น, 2565)

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economics)

สืบเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยด้านสังคมจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้หยิบบรรยากาศเมืองและค่านิยมในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของชุมชนในพื้นที่ในที่ว่าประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมยังคงได้รับความนิยมเช่นดังอดีต แต่วิถีประมงในการประกอบอาชีพนั้นได้เปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง หรืออาจกล่าวได้ว่า การทำประมงและเกษตรกรรมในยุคสมัยนี้มุ่งเน้นที่จะแสวงหาผลกำไรจากการใช้ประโยชน์จากเพื่อธรรมชาติอย่างไม่มีที่สิ้นสุดมากขึ้น โดยมีได้คำนึงความถูกต้องและความเหมาะสมของการประกอบอาชีพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่ ด้วยความเชื่อที่ว่าความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติจะไม่มีวันหมดสิ้นไปตลอดช่วงอายุของตน อันเป็นสาเหตุให้ความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติเลือนหายไปและส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การเลิกประกอบอาชีพประมงและหันไปให้ความสำคัญกับอาชีพการค้าขายและบริการมากขึ้น หรือการทำประมงที่ผิดกฎหมาย การทำสวนยางพาราแทนการทำนาลุ่มน้ำทะเลสาบ เนื่องจากความคุ้มค่าของค่าตอบแทนที่สูงกว่า เป็นต้น

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological)

จากความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวที่ได้เปลี่ยนความต้องการในการบริโภคและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อการยังชีพสู่การแสวงหาผลกำไรทางธุรกิจ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและผลักดันขีดจำกัดของเครื่องมือและกรรมวิธีการในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมดั้งเดิมของพื้นที่มากขึ้น เช่น การปรับโครงสร้างของยอให้มีขนาดใหญ่และแข็งแรงมากขึ้น จากการใช้ไม้ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น หรือการใช้เหล็กเข้ามาทดแทนบางองค์ประกอบของยอเพื่อให้สามารถดักจับปลาได้ในปริมาณที่มากขึ้น ในส่วนของการทำเกษตรกรรมพบว่ามีการใช้สารเคมีเพื่อเร่งผลผลิตในการเพาะปลูกมากขึ้น เป็นต้นนวัตกรรมดังกล่าวแม้จะสามารถตอบสนองความต้องการและของทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิตได้เป็นอย่างดี แต่ได้สร้างผลกระทบมหาศาลต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของพื้นที่ที่ยากต่อการฟื้นฟู

ปัจจัยด้านการเมือง (Politics)

ด้วยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีเป็นผลให้ช่วงในยุคสมัยดังกล่าวเริ่มมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาและควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่และทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้น โดยสามารถจำแนกได้ 2 กลุ่มลักษณะคือ ข้อกำหนดและแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อให้ตอบรับกับการพัฒนาของโครงสร้างพื้นฐานที่เข้ามายังพื้นที่ เช่น การปรับเปลี่ยนผังและข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัด และโครงการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่แนวชายฝั่ง (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2565) เป็นต้น และกลุ่มที่สองคือ ข้อกำหนดและแนวทางพัฒนาที่ว่าด้วยการควบคุมการบริโภคและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในลุ่มน้ำที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนก่อเกิดการรुक้ำพื้นที่ทางธรรมชาติขึ้น (หัวหน้ากลุ่มทำนาริมเลและผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปากประ, 2565) เช่น การกำหนดกลุ่มสัตว์อนุรักษ์และฤดูกาลในการทำประมงเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การกำหนดเขตแดนพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดที่ได้ถูกบัญญัติขึ้นดังกล่าวก็ยังไม่มีความแข็งแกร่งมากพอที่จะควบคุมพฤติกรรมบริโภคของชุมชนในช่วงเวลานั้น

ยุคที่ 2 ยุคแห่งการพัฒนาและความเป็นเมือง

ทะเลสาบ : เริ่มถูกทำลายมากขึ้น แต่ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่

การยังชีพ : มุ่งเน้นแสวงหาผลกำไร หนีความจน และความเหลื่อมล้ำ เป็นจับปลาหรือเพาะปลูกอย่างไรก็ได้ให้มีปริมาณที่เยอะ เริ่มขายก็ให้กับกลุ่มนายทุนภายนอก

วัฒนธรรมการดำรงชีวิต :
เข้าสู่สังคมเมืองมากขึ้น ลดความสำคัญต่อทะเลสาบ ประเพณีและภูมิปัญญาพื้นถิ่นเริ่มเลือนหาย

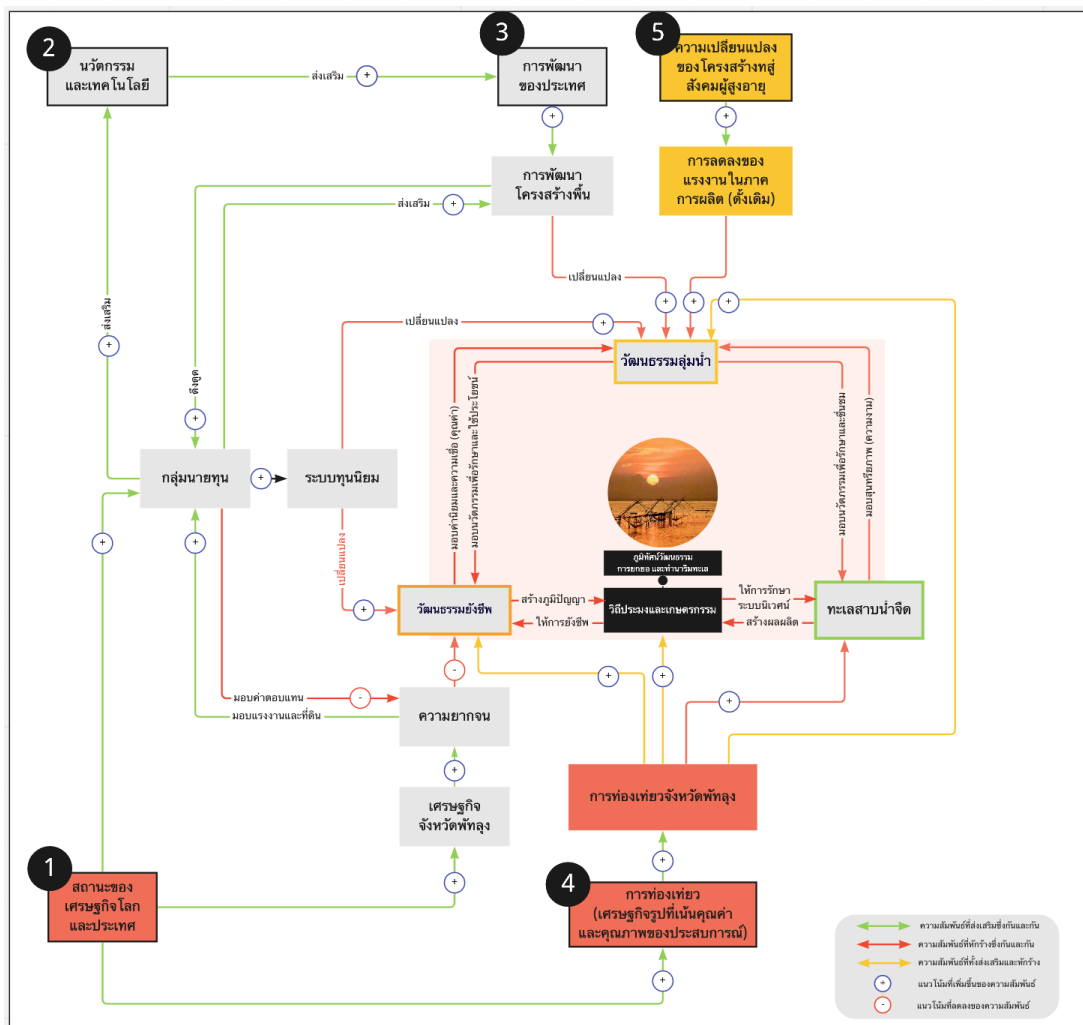

ภาพที่ 61 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 2

ที่มา: การรวบรวมของผู้วิจัย, 2565

5.1.3 ยุคแห่งการท่องเที่ยวดอนตัน (ยุคที่ 3)

ยุคแห่งการท่องเที่ยวดอนตันได้ถือกำเนิดขึ้นหลังจากการยุคแห่งการพัฒนาในช่วงปี พ.ศ. 2555 – 2560 ที่นำพาความเจริญมาสู่พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบทั้งในด้านของสิ่งปลูกสร้างและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คนและได้ก่อให้เกิดความเจริญขึ้นในพื้นที่ ประกอบความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวได้กลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับความ สนใจในกลุ่มนักลงทุนจำนวนมากที่มุ่งหวังเข้ามาครอบครองพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจโดยเฉพาะธุรกิจ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศไทย ณ เวลานั้น การเข้ามาของกลุ่ม นักลงทุนภายนอกไม่เพียงแต่มอบโอกาสในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ ให้กับชุมชนในพื้นที่แต่ยังได้ สร้างภาพจำอันเป็นลักษณะให้กับจังหวัดพัทลุงในฐานะเมืองท่องเที่ยวที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมและ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่เป็นแม่เหล็กสำคัญในการ ดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมเยือนและใช้จ่ายในพื้นที่ลุ่มน้ำเพิ่มมากขึ้นในแต่ ละปี ในขณะที่เดียวกันการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมาย่อม ส่งผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบให้กับชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม และ การเติบโตของท่องเที่ยวของจังหวัดดังกล่าว ความเปลี่ยนแปลงอีกประการเข้ามาร่วมสร้างความเปลี่ยน ให้กับชุมชนและภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำคือ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่ส่งผลโดยตรงต่อ กลุ่มเกษตรกรและชาวประมงในพื้นที่

ภาพที่ 62 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 3 ตอนต้น

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ส่งผลกระทบต่อปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ด้านดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental)

จากปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าวได้ส่งผลให้พื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลากลายเป็นแหล่งทรัพยากรที่ได้รับความสนใจกลุ่มนายทุนจากภายนอกเป็นอย่างมาก (สายัณห์ รักคำ สุรเชษฐ์ จันทร และทวิโชค ชุนฤทธิ์, 2565) และก่อให้เกิดการรุกรานพื้นที่ธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นตามมา โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นแหล่งกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่อันได้แก่ พื้นที่คลองปากประ พื้นที่ทะเลน้อย และพื้นที่หาดลำปำ โดย 3 พื้นที่ดังกล่าวได้ถูกจับจองและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเดิมในอดีตไป

เป็นจำนวนมากเช่น การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างเพื่อประกอบธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนการถมที่เพื่อให้บริการที่จอดรถขนาดใหญ่บริเวณกลุ่มแนวชายฝั่งในพื้นที่ทะเลน้อย เป็นต้น โดยความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นแหล่งที่มาสำคัญของการปล่อยของเสีย สารเคมีและมลพิษทางเสียงในพื้นที่ลุ่มน้ำ แต่ยังได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การทำประมงและเกษตรกรรมอันขัดต่อความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติอีกเช่นกัน จากการทำให้ประมงเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น การมุ่งเน้นจับปลาที่ท้องถิ่นขนาดเล็กที่เป็นที่สนใจในกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยใช้แห หรือการใช้เรือยนต์ที่สร้างแนวคลื่นกระทบฝั่งและมลพิษทางเสียงแทนเรือพายในการสัญจรที่ล้วนส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศของพื้นที่ จากพฤติกรรมที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำในพื้นที่ลดลง

ปัจจัยด้านสังคม (Social)

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่ได้เกิดขึ้นในยุคสมัยก่อนหน้าและยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันเช่น การเติบโตของอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของประเทศ ปัญหาความยากจนและการว่างงานของจังหวัด การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก และความเจริญทางด้านเทคโนโลยีของยุคสมัยล้วนมีส่วนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนในพื้นที่ไปในทิศทางที่หลากหลายและแตกต่างไปจากยุคสมัยก่อนหน้ามากขึ้นที่โดยสามารถจำแนกและกล่าวโดยสรุปถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มประชากรในพื้นที่ได้ 3 กลุ่มโดยในแต่ละกลุ่มมีลักษณะทางประชากรและทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยกลางคนและสูงอายุ หรือกลุ่มคนที่เกิดและเติบโตในยุคสมัยที่ 1 และ 2 เป็นกลุ่มที่ประสบกับปัญหาความยากจนมาตั้งแต่ยังเด็ก และในยุคสมัยดังกล่าวเริ่มมีสถานะทางการเงินที่ดีขึ้นหรืออยู่ในระดับปานกลาง (Middle income) เมื่อมีความเจริญและโอกาสทางการเงินเข้ามาเพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นผลให้คนกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อแสวงหาผลกำไรมาก ขึ้นโดยเฉพาะจากการประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อหลุดพ้นต่อปัญหาความยากจนและการว่างงานที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงนั้น และมีทัศนคติในการเลี้ยงดูและส่งเสริมให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูงเพื่อเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายและมั่นคงมากกว่าการสานต่อวัฒนธรรมยังชีพดั้งเดิมสู่รุ่นบุตรหลาน อัน

เป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้ตัดสินใจขายพื้นที่อยู่อาศัยของตนแก่กลุ่มนายทุน หรือร่วมเป็นหุ้นส่วนในการทำธุรกิจที่พักและร้านอาหารในพื้นที่

กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักอนุรักษ์วัยกลางคนและสูงอายุ หรือกลุ่มคนที่เกิดและเติบโตในยุคสมัยที่ 1 และ 2 เป็นกลุ่มที่ประสบกับปัญหาความยากจนมาตั้งแต่ยังเด็ก และมีมุมมองและค่านิยมต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อแสวงหากำไรและผลประโยชน์เพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงเช่นเดียวกับกลุ่มแรกเมื่อความเจริญจากการระบบทุนนิยมและการท่องเที่ยวเข้ามามีอิทธิพลภายในพื้นที่ และมีความแตกต่างจากกลุ่มแรกคือ ความรักและความยึดมั่นในการส่งต่อวัฒนธรรมในการยังชีพสู่คนรุ่นหลัง อันเป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้ยังคงทำประมงและเกษตรกรรมในชีวิตประจำวันต่อไปเพื่อการบริโภคหรือสร้างรายได้เสริมและสนับสนุนธุรกิจหลักของครอบครัวเช่น กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรที่หันมาประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ การให้บริการนำเที่ยวโดยเรือ และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2555 ที่ได้เริ่มมีธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็กเกิดขึ้นในจังหวัด เป็นต้น (สนั่น, 2565)

กลุ่มที่ 3 กลุ่มบุตรหลานของชาวประมงและเกษตรกร หรือกลุ่มคนที่เกิดและเติบโตขึ้นมาพร้อมกับความเจริญในยุคแห่งการพัฒนาสิ่งแวดล้อมดี และโอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพจากการเลี้ยงดูและความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่ เป็นผลให้คนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้และหน้าตาทางสังคมเพื่อยกระดับฐานะของครอบครัวให้มั่นคงและเป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น และมีมุมมองต่ออาชีพประมงและเกษตรกรรมว่าเป็นอาชีพที่ไม่คุ้มค่าและไม่มีเกียรติทางสังคม อันเป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้หลีกเลี่ยงการทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ และให้ความสนใจกับกลุ่มอาชีพด้านการค้าและการบริการ อาชีพพนักงานประจำและข้าราชการ หรือกลุ่มอาชีพที่มีการต่อยอดวัฒนธรรมการยังชีพท้องถิ่นเช่น การรับจ้างสานกระจูด การทำธุรกิจที่พัก หรือนำเที่ยวในพื้นที่ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้ยังคงมีความผูกพันและความต้องการที่จะพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่แม้ไม่ได้เป็นการพัฒนาจากความรักและหวงแหน แต่ถือว่ามีส่วนในการสืบสานและอนุรักษ์การคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อม (กรกนก สุจวรรณรัตน์ ประดับเมืองหนูและทวีโชค ขุนฤทธิ์, 2565)

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economics)

สืบเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยด้านสังคมจากความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของพื้นที่และได้มอบทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากและสามารถมอบค่าตอบแทนที่คุ้มค่ามากขึ้นให้กับชุมชนในพื้นที่ เป็นผลให้การประกอบอาชีพประมงโดยเฉพาะการทำประมงด้วยการยกยอนั้นได้รับความนิยมลดลงจากสาเหตุหลัก 2 ประการดังนี้

1. **ความไม่คุ้มค่า** ทั้งในด้านของค่าตอบแทนและเวลา ในขณะที่การทำเกษตรกรรมได้กลายมาเป็นอาชีพหลักของชุมชนในพื้นที่โดยเฉพาะการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเช่น การทำสวนปาล์มดิบ และสวนยางพารา รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพข้าราชการ และอาชีพการค้าและบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ตามลำดับ ด้วยเหตุที่ว่าเป็นอาชีพที่ได้ค่าตอบแทนสูงและลงทุนต่ำ เมื่อเทียบกับการทำประมงที่ใช้เวลาและไม่สามารถคาดการณ์ผลผลิตได้ในแต่ละวันเมื่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง (แทนใจ และกาญจนา เลื่อนแป้น, 2565)
2. **การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ** เป็นผลให้กลุ่มประชากรชาวประมงและเกษตรกรจำนวนมากประสบปัญหาข้อจำกัดทางด้านร่างกาย และปัญหาในการนำเสนอภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่น่าสนใจแก่คนรุ่นหลังและเป็นเหตุให้กลุ่มประชากรดังกล่าวเลิกความตั้งใจในการสานต่ออาชีพประมงในที่สุด (สนั่น, 2565)

อย่างไรก็ตามอาชีพประมงยังคงเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยม และยังเป็นที่ต้องการทั้งจากในกลุ่มผู้บริโภคในพื้นที่และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม โดยเฉพาะธุรกิจฟาร์มปลาเพื่อส่งออกสินค้าประมงในระดับประเทศที่ได้เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าวจำนวนมาก และมีความแตกต่างจากการทำประมงท้องถิ่นทั่วไปคือ เป็นการเพาะเลี้ยงในพื้นที่ส่วนบุคคลในปริมาณมากแทนการหาปลาในพื้นที่ทะเลสาบ และการทำประมงด้วยการยกยอนที่ถือเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของพื้นที่แล้ว ยังเป็นภาพจำและหัวใจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ที่แม้การทำประมงด้วยการยกยอนจะมีจำนวน และความแท้จริงที่ลดลง แต่ภาพจำของการทำประมงด้วยการยกยอนที่ยังคงอยู่ค้ำค้ำน้ำทะเลสาบสืบทอดไปในอนาคต เมื่อการท่องเที่ยวยังคงมีอิทธิพลต่อพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบ อันเป็นเหตุให้พบกลุ่มยอจำนวนมากถูกทิ้งร้าง หรือถูกตั้งไว้เพื่อประดับตกแต่งสถานที่ท่องเที่ยวโดยรอบพื้นที่ปากน้ำในยุคสมัยดังกล่าว

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological)

จากความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวส่งผลให้การพัฒนาเครื่องมือและวิธีการในการทำประมงและเกษตรกรรมแนวชายฝั่งมีแนวโน้มสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศและมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของพื้นที่มากยิ่งขึ้น เมื่อเทียบกับยุคสมัยก่อนหน้าที่วัตถุประสงค์หลักของการทำประมงยังคงเป็นเพียงเพื่อการยังชีพและการค้าขาย แต่ในยุคสมัยที่การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้นส่งผลให้การประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมจำเป็นต้องสามารถสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณที่มากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในตลาดที่สูงขึ้น และเป็นสาเหตุให้เกิดการพัฒนาและปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาดั้งเดิมดังต่อไปนี้

1. การตัดแปลงโครงสร้างของยอดและการใช้เหล็กและพลาสติกเพื่อทดแทนการใช้ไม้ทองถิ่นเนื่องจากราคาของไม้ในตลาดที่สูงขึ้นและหาได้ยากขึ้นในสภาพแวดล้อมของพื้นที่เสื่อมโทรมลงในช่วงเวลาดังกล่าว
2. การให้ความสำคัญกับการเดินทางทางบก หรือการใช้รถยนต์ในชีวิตประจำวันมากขึ้นเมื่อเทียบกับ 2 ยุคสมัยก่อนหน้า อันเป็นผลให้ระบบนิเวศของพื้นที่เกิดความเปลี่ยนแปลงและยากต่อการฟื้นคืนและคงไว้ให้มีสภาพเหมือนดังในอดีต

ปัจจัยด้านการเมือง (Politics)

ปัจจัยด้านการเมืองในภาพรวมยังคงมีสถานการณ์และปัญหาที่ไม่แตกต่างกันในอดีตคือ กฎหมายและข้อบังคับใช้ในพื้นที่ยังไม่แข็งแรงพอที่จะควบคุมการบริโภคและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถสังเกตได้จากปริมาณของเสียและมลพิษจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวลงสู่ลุ่มน้ำ หรือการทำประมงผิดกฎหมายที่ยังคงสามารถพบเห็นได้จำนวนมากในยุคสมัยดังกล่าว (ทวีโชค ขุนฤทธิ์ และสายัณห์ รักดำ, 2565) โดยเฉพาะในบริเวณแนวชายฝั่งและพื้นที่ปากน้ำที่ถือเป็นพื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมและศูนย์กลางการท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด ในขณะที่แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น แต่ขาดความรู้และแนวทางในการอนุรักษ์ที่เหมาะสม เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและลานจอดรถริมน้ำ การก่อสร้างสะพานและการตัดถนนในพื้นที่ชุมชนที่ขัดต่อวิถีชีวิตลุ่มน้ำดั้งเดิมและลักษณะทางภูมิประเทศของพื้นที่ อันเป็นเหตุให้เกิดการทำลายความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในที่สุด

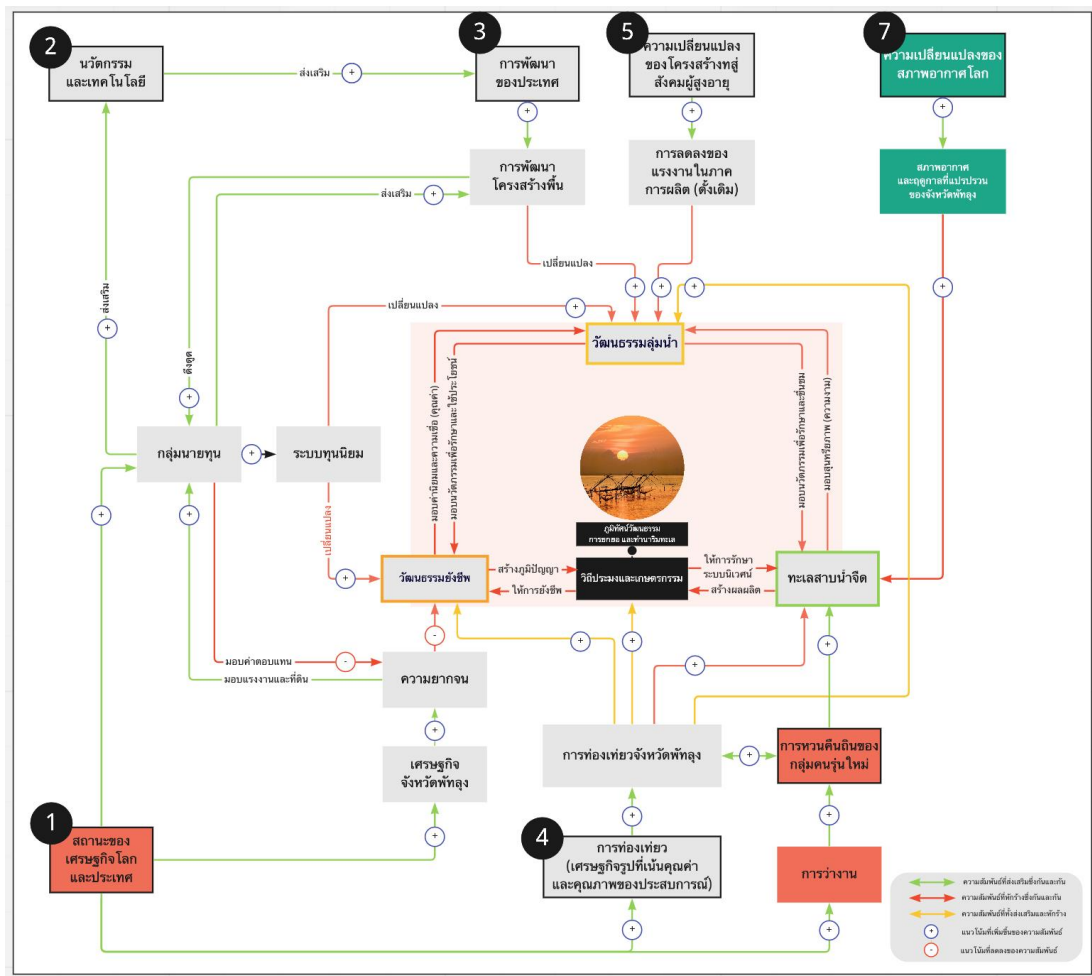
ยุคที่ 3 ยุคแห่งการท่องเที่ยว (ตอนต้น)

ภาพที่ 63 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 3
ที่มา: การรวบรวมของผู้วิจัย, 2565

5.1.4 ยุคแห่งการท่องเที่ยวในปัจจุบัน (ยุคที่ 4)

ยุคแห่งการท่องเที่ยวยังคงดำเนินมาถึงช่วงเวลา ณ ปัจจุบันพร้อมสร้างความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามา จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ. 2560 - ปัจจุบัน จากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่ส่งผลให้สภาพอากาศภายในพื้นที่เกิดความแปรปรวน และยากต่อการคาดการณ์และเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรและประมง และจากความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจประเทศที่ผันผวนไปตามวิกฤตเศรษฐกิจของโลกและการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ส่งผลให้เกิดการหวงคั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่ได้เข้ามามีส่วนในการพลิกฟื้นรูปแบบของเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่สู่การพัฒนาต่อยอดอย่างสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อธรรมชาติและชุมชนลุ่มน้ำมากขึ้นในตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (กาญจนา เลื่อนแป้น โสภา แสงแก้วและแทนใจ, 2565)

ภาพที่ 64 ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในยุคที่ 3 (ปัจจุบัน)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาคือการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านทั้ง 5 ปัจจัยภายนอกดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental)

สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลายังคงมีแนวโน้มการถูกบริโภคและใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นไม่ต่างไปจากยุคแห่งการท่องเที่ยวตอนต้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกให้กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยสามารถจำแนกลักษณะของความเปลี่ยนแปลงได้ 3 ลักษณะตามผลการศึกษาสัมพันธกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 22 คนได้ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อเนื่องจากยุคสมัยก่อนหน้า อันได้ การบริโภคและใช้ประโยชน์เกินความเหมาะสม อันก่อให้เกิดภาวะเสื่อม

โทรมจากการขาดสมดุลของระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง และได้สร้างอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมมากขึ้น เช่นการปล่อยของเสียสู่ลุ่มน้ำมีส่วนในการกระตุ้นการเติบโตของกลุ่มวัชพืชน้ำเป็นอุปสรรคต่อการทำประมงและนาข้าวลุ่มน้ำ การเดินเรือ ตลอดจนการเลี้ยงดูควายน้ำและการวางไข่ของปลาประจำถิ่น เป็นต้น (บุญรัตน์ ทวีสุข, 2565)

2. **ความเปลี่ยนแปลงใหม่ที่สร้างผลกระทบต่อเชิงลบ** อันได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ที่ได้เข้ามามีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนลุ่มน้ำมากขึ้นเช่น พายุฝนนอกฤดูที่ส่งผลต่อผลผลิตทางเกษตร การวางไข่ของสัตว์น้ำในพื้นที่ การย้ายแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตเนื่องจากสภาพของน้ำเกิดความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น และการพัดพาของเสียจากการบริโภคและการก่อสร้างโดยรอบจังหวัดผ่านลำคลองลงสู่ทะเลสาบในยามฝนตก เป็นผลให้ชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มที่จะรุกรานธรรมชาติมากขึ้นในแต่ละครั้งที่มีโอกาสได้ทำประมงหรือเพาะปลูก (บุญรัตน์ ทวีสุข ทวีโชค ขุนฤทธิ์ และกรรณก สุจวรรณรัตน์, 2565)
3. **ความเปลี่ยนแปลงใหม่ที่สร้างผลกระทบต่อเชิงบวก** หรือ ความเปลี่ยนแปลงจากการหวนคืนสู่ถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการกระตุ้นและส่งเสริมในชุมชนในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรและระบบนิเวศทางธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์และหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิต และสร้างรายได้ในการยังชีพให้กับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ เช่น การรณรงค์ให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่ทะเลสาบ และการสร้างบ้านปลาเพื่อเพิ่มแหล่งที่อยู่อาศัยแก่สัตว์น้ำและฟื้นคืนระบบนิเวศให้กับพื้นที่ (ทวีโชค ขุนฤทธิ์ และสายัณห์ รักดำ, 2565)

ปัจจัยด้านสังคม (Social)

จากความเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และการหวนคืนสู่ถิ่นฐานของกลุ่มคนรุ่นใหม่ และภาวะทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างผันผวนในช่วงระยะเวลา 3 – 5 ที่ผ่านมา (ณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย และคณะ, 2565) เป็นผลให้ลักษณะโครงสร้างทางสังคม ค่านิยม และทัศนคติในการดำรงชีวิตของประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อปรับตัวให้สามารถอยู่รอดในวิกฤตการณ์ของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และเป็นผลให้กลุ่มประชากรในพื้นที่ในยุคสมัยก่อนหน้าเกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัย

กลางคนและสูงอายุ **กลุ่มนายทุนและนักธุรกิจ**ที่มุ่งเน้นการแสวงหาความมั่นคงทางการเงินมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มนักอนุรักษ์วัยกลางคนและสูงอายุ **กลุ่มนักอนุรักษ์วัยเกษียณ** ที่สิ้นหวังต่อการรักษาและสืบสาน และ การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มบุตรหลานของชาวประมงและเกษตรกร **กลุ่มคนรุ่นใหม่พร้อมพื้นที่บ้านเกิด** การต่อยอดและเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดของกลุ่มคนทั้ง 3 ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มนายทุนและนักธุรกิจ หรือกลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยกลางคนและสูงอายุในอดีตที่ยังคงมีความเชื่อว่าทรัพยากรทางธรรมชาติยังคงมีมากพอต่อการใช้ประโยชน์และบริโภคในช่วงอายุของตน และยังคงยึดมั่นในการประกอบอาชีพประมง และการประกอบธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร และสถานที่ท่องเที่ยวที่ผิดกฎหมายหรือรुक้าข้อจำกัดของธรรมชาติมาจนถึงปัจจุบัน โดยมามากเป็นกลุ่มที่มีรายในระดับปานกลางไปจนถึงร่ำรวยจากการดิ้นรนเพื่อหลีกเลี่ยงความยากลำบากในอดีต จนทำให้มองข้ามความสำคัญขอปัจจัยในด้านอื่น ๆ อย่างไรก็ตามแนวโน้มของกลุ่มคนดังกล่าวยังคงมีแนวโน้มสืบเนื่องไปยังอนาคตที่สูง หากค่านิยมและวิถีในการประกอบอาชีพดังกล่าวนั้นถูกส่งผลสู่รุ่นบุตรหลาน หรือตราบไต่ที่ระบบทุนนิยมยังมีอิทธิพลต่อพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ (ทวิโชค ชุนฤทธิ์ สายัณห์ รักดำ และกรรณก สุจวรรณรัตน์, 2565)

กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักอนุรักษ์วัยเกษียณ หรือ กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยกลางคนและสูงอายุที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาหลัก 3 ประการในการสืบสานและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ (บุญรัตน์ ทวีสุข หนูคล้าย ทองหยุดและสนั่น, 2565) ดังนี้

1. **ข้อจำกัดทางด้านร่างกาย** ที่ส่งผลให้คนกลุ่มนี้เลิกล้มการทำประมงและการทำเกษตรกรรมดั้งเดิม หรือการทำประมงด้วยการยกยอและการทำลุ่มน้ำไปไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภค การค้าขาย หรือการสนับสนุนธุรกิจท่องเที่ยว
2. **ความสามารถในการสื่อสาร** แม้ว่ากลุ่มคนดังกล่าวจะมีความต้องการที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันทรงคุณค่าแก่บุตรหลาน หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวเพียงใด แต่ด้วยค่านิยมและความชื่นชอบในการเรียนรู้หรือเสพสื่อในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้คุณค่าที่คนกลุ่มนี้ต้องการจะสื่อสารออกไปนั้นไม่เป็นที่สนใจในท้องตลาด และถูกเพิกเฉยจากบุตรหลานในครอบครัว

3. **สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เสื่อมโทรม** จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าวได้สร้างผลกระทบเชิงลบจำนวนมากแก่พื้นที่และภูมิภาคนี้ ซึ่งส่งผลให้ผลให้คนกลุ่มนี้เกิดความท้อแท้และสิ้นหวังต่อการสืบสาน และหันไปให้ความสำคัญกับการสืบสานศิลปวัฒนธรรม หรือมรดกทางธรรมชาติอื่นมากขึ้น (สนั่น, 2565)

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่พร้อมฟื้นฟูพื้นที่บ้านเกิด หรือ กลุ่มบุตรหลานของชาวประมงและเกษตรกรในอดีตที่ได้เมื่อจบการศึกษาได้มีโอกาสไปทำงานในพื้นที่เมืองหลวงต่าง ๆ และถือเป็นกลุ่มคนที่มีทั้งความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงาน เมื่อเกิดปรากฏการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและภาวะโรคระบาดระดับโลก เป็นผลให้คนกลุ่มนี้ตงงาน หรือเลือกที่จะออกจากงานมาสร้างฐานะและความมั่นคงในพื้นที่บ้านเกิดอันมีส่วนร่วมในการช่วยยกระดับมูลค่าและคุณค่าของสินค้าและบริการอย่างสร้างสรรค์ให้กับเศรษฐกิจของจังหวัดในทางอ้อมด้วยวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ (ทวิโชค ขุนฤทธิ์ กรกนก สุจวรรณรัตน์และประดัด เมืองหนู, 2565) ดังนี้

1. **ความต้องการในการลดค่าครองชีพ** เป็นเหตุให้กลุ่มคนดังกล่าวตัดสินใจเดินทางกลับมาอยู่อาศัยที่บ้านเกิดที่มีค่าครองชีพในที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร ที่นอกจากจะมีค่าครองชีพที่สูงแล้วจะแวดล้อมไปด้วยปัญหาและมลภาวะในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรที่มีรายได้ที่ไม่สูง เช่น การทำธุรกิจการค้าขายและบริการจากทรัพยากรท้องถิ่น
2. **การเล็งเห็นโอกาสและความเป็นไปได้ทางธุรกิจ** ด้วยประสบการณ์การทำงานและเงินทุนที่สั่งสมตลอดชีวิตการทำงาน ประกอบกับการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้เลือกกลับมาเปิดกิจการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่ดี และมีต้นทุนที่ต่ำเมื่อเทียบกับการเลือกลงทุนในพื้นที่เมืองอื่น ๆ ที่ไม่มีความคุ้นเคยและต้นทุนด้านพื้นที่ เช่น การทำธุรกิจที่พักประเภทโฮมสเตย์ที่มีการนำเสนอวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจจากการปรับปรุงบ้าน หรืออาคารเดิมของตนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. **การทำคามฝันและความสนใจ** จากภาวะอึดตัวจากการทำงานเพื่อสะสมเงินทุนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นแรงผลักดันให้คนกลุ่มนี้กล้าตัดสินใจลาออกจากงาน และทำความความฝันและความสนใจของตนเองที่ไม่เพียงแต่เป็นการตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่ยังเป็นการช่วยสร้างประโยชน์คืนกลับแก่พื้นที่บ้านเกิดอีกด้วยเช่น ธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่ที่มีการต่อยอดทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์จากการทำงานที่สะสมมาตลอดชีวิต เป็นต้น
4. **การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น** หลังจากคนกลุ่มนี้ได้มีโอกาสมาเริ่มต้นกิจการ หรือจากการที่ได้เดินทางไปทำงานต่างถิ่นและพบว่าความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นถือเป็นสิ่งที่มีมูลค่าและคุณค่าสูงสุดของชุมชน หรือกลุ่มในพื้นที่อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่สามารถลอกเลียนหรือสร้างขึ้นมาเพื่อทดแทนกันได้ อันเป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้มีแนวทางในการพัฒนาธุรกิจของตนที่สร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เช่น ธุรกิจการนำเที่ยวและกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิต (Workshop) ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและร่วมสมัยเช่น กิจกรรมเก็บพืชผักท้องถิ่นมาร่วมประกอบอาหารพื้นบ้านกับชุมชน กิจกรรมทำเรียนรู้การสานเครื่องสานจากกระจูด กิจกรรมการทำพิซซ่าหรืออาหารร่วมสมัยจากข้าวสังข์หยดและผักท้องถิ่น เป็นต้น

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economics)

สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และการหวนคืนสู่ถิ่นฐานของกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเป็นผลให้ความนิยมและรูปแบบในการประกอบอาชีพของชุมชนในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต โดยสามารถจำแนกได้ 4 ลักษณะการประกอบอาชีพคือ **การประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก** ที่โดยมากมักเป็นกลุ่มชาวประมงที่ส่งสินค้าให้กับ พ่อค้าคนกลาง หรือกลุ่มนายทุนผู้ค้าขายสินค้าประมงเพื่อส่งออก หรือชุมชนชาวประมงดั้งเดิมที่ผูกขาดกับกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่และมักทำเกษตรกรรมและให้บริการการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม **การประกอบอาชีพประมงเป็นรายได้เสริม** และการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมและธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักที่ยังคงทำการประมงอยู่แต่เพื่อเป็นการสนับสนุนรายธุรกิจหลักหรือเพื่อบริโภค

การประกอบอาชีพธุรกิจการค้าและบริการการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก และทำประมง และเกษตรกรรมเพื่อสนับสนุนความน่าสนใจให้กับธุรกิจหลัก และการประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่นการรับราชการ การรับจ้างทั่วไปและพนักงานบริษัท เป็นต้น และทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อการบริโภคในครัวเรือน (สุภาพ แสงจันทร์ หนูเริ่ม แสงจันทร์ และเล็ก มาก สุข) โดยรูปแบบของการประกอบอาชีพทั้ง 4 ได้สะท้อนค่านิยมที่มีนัยยะต่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจของพื้นที่ดังต่อไปนี้

1. **บทบาทของการประกอบอาชีพประมงที่ลดลง** ดังที่ได้สะท้อนให้เห็นจากรูปแบบของการประกอบอาชีพทั้ง 4 ที่ชี้ให้เห็นว่าการทำประมงเพื่อการยังชีพและค้าขายในพื้นที่ลุ่มน้ำได้รับความสำคัญที่ลดลงเนื่องจาก ความไม่คุ้มค่าในการลงทุน และความไม่แน่นอนของผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพที่ลดลงจากสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต อันเป็นเหตุให้การทำประมงในพื้นที่ที่ชุมชนลุ่มน้ำนั้นถูกลดบทบาทลงและส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลุ่มน้ำ
2. **บทบาทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น** จากการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าของค่าตอบแทนที่สูงให้แก่ชุมชนเป็นผลให้แทบทุกครัวเรือนในพื้นที่ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจใอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าในทางตรงก็ทางอ้อม เช่น การประกอบธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจที่พักและโฮมสเตย์ ธุรกิจการนำเที่ยวโดยเรือ ตลอดจนการรับจ้างสาธิตการยกยอและดำเนินาลุ่มน้ำทะเลสาบแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น
3. **ความแท้จริงของวัฒนธรรมการยังชีพที่ลดลง** สืบเนื่องจากบทบาทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นและได้สร้างผลประโยชน์ในเชิงประจักษ์ให้แก่ชุมชนในพื้นที่ และเป็นเหตุให้ประชากรในชุมชนจำนวนหนึ่งหันมาให้ความสนใจกับการค้าขายและให้บริการการท่องเที่ยวมากขึ้น ที่แม้จะถือเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพและมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ ตลอดจนการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนในพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกันการเติบโตอย่างรวดเร็วโดยไร้แนวทางในการพัฒนาและควบคุมอย่างเหมาะสมได้นำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าและความแท้ของมรดกวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าในเวลาเดียวกันเช่น การรับจ้างเพียงเพื่อสาธิตการยกยอ และการดำเนินากลุ่มนักท่องเที่ยว การตั้งยอเพื่อเป็นจุดถ่ายภาพ เป็นต้น
4. **ความสำคัญของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่เพิ่มขึ้น** สืบเนื่องจากปรากฏการณ์การหวนคืนสู่ถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถและเล็งเห็น

ความสำคัญของการต่อยอดและการอนุรักษ์อย่างเหมาะสม ที่ไม่เพียงแต่เป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพและมูลค่าให้กับทรัพยากร แต่ยังเป็นการเพิ่มและรักษาคุณค่าให้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่อย่างยั่งยืนเช่น การประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ที่นำเสนอกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและกาแฟที่ปลูกฝังค่านิยมอันดีต่อการต่อยอดและรักษามรดกวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมเรียนรู้ (workshop) เป็นต้น

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological)

ในช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นยุคสมัยที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเพิ่มขีดจำกัดในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด และมีแนวโน้มที่จะรุกล้ำพื้นที่ทางธรรมชาติอย่างต่อเนื่องดังในยุคสมัยก่อนหน้า แต่ในขณะเดียวกันจากการหวนคืนสู่ถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดและความสามารถในการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นอันเป็นผลให้เริ่มมีการนำนวัตกรรมสีเขียวเข้ามาปรับใช้ในพื้นที่อย่างเหมาะสมมากขึ้น โดยกลุ่มเทคโนโลยีและนวัตกรรมดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ แต่ยังมีส่วนสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสำคัญและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อันนำมาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนในอันดับต่อไป โดยมีตัวอย่างของนวัตกรรมที่นำมาปรับใช้ดังต่อไปนี้ (สายฝน รักดำ กรกนก สุจวรรณรัตน์ ประดับ เมืองหนูและทวีโชค ขุนฤทธิ์, 2565)

1. การสร้างบ้านปลาเพื่อหวนคืนความอุดมสมบูรณ์และระบบนิเวศที่เอื้อต่อการทำประมงด้วยยกแกพื้นทีลุ่มน้ำ
2. การทำเกษตรสีเขียวหรือการทำเกษตรปลอดสารพิษและการคิดค้นระบบบำบัดน้ำเสียแก่กลุ่มธุรกิจที่พักและร้านอาหาร เพื่อลดการปล่อยสารพิษอันเป็นที่มาของวัชพืชและการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ
3. การรณรงค์การใช้เรือพายแทนการเรือยนต์ที่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศแนวชายฝั่ง เพื่อลดผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิตบริเวณแนวชายฝั่งที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นน้ำที่พัดกระทบฝั่ง
4. การออกแบบลวดลายและประโยชน์ใช้สอยจากผลงานศิลปะและหัตถกรรมจากวัสดุและพืชท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าและความน่าสนใจกับสินค้า
5. การออกแบบกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตให้มีความร่วมสมัยและเข้าถึงได้ง่าย เพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้นเช่น กิจกรรมเก็บเกี่ยวผลผลิตและนำมาประกอบมื้ออาหารท้องถิ่น เป็นต้น

6. การค้าขายสินค้าประมงและเกษตรกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์ ที่มีอบความสะดวกสบาย และทางเลือกในการซื้อและขายสินค้าแก่กลุ่มผู้บริโภค พ่อค้า และกลุ่มชาวประมงและเกษตรกรในพื้นที่

ปัจจัยด้านการเมือง (Politics)

สืบเนื่องจากการการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมาเป็นผลให้ การพัฒนาในบริเวณพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบโดยมักมีเป้าหมายหลักคือ การส่งเสริมศักยภาพในค้าขาย และการบริการแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลักที่ได้แฝงผลกระทบเชิงลบต่อปัจจัยทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่อยู่เสมอ อันเป็นผลให้เกิดช่องโหว่ของการพัฒนาสืบเนื่องมาตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งการเปลี่ยนทางสภาพอากาศ และการหวนคืนสู่ถิ่นได้เข้ามามีบทบาทต่อพื้นที่ในช่วงเวลาปัจจุบัน เป็นผลให้แนวทางในการพัฒนาของจังหวัดและชุมชนมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการรักษาสิ่งแวดล้อมที่จริงจังมากขึ้น เมื่อเทียบกับในอดีตที่ซ้อกฎหมาย หรือการรณรงค์นั้นยังไม่มี ความแข็งแรงมากพอที่จะควบคุมพฤติกรรมกรการบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยสามารถสังเกตได้จากการรวมกลุ่มของกลุ่มนักอนุรักษ์ในพื้นที่ที่รุกขึ้นมาขับเคลื่อนและชี้ให้เห็นถึงโทษประโยชน์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางธรรมชาติที่พื้นที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ในปัจจุบัน เช่น กลุ่มคนกล้าคืนถิ่น กลุ่มมูลนิธิธนาคารต้นไม้ เป็นต้น

ยุคที่ 4 ยุคแห่งการท่องเที่ยว (ในปัจจุบัน)

ภาพที่ 65 ภาพประกอบ 5 ปัจจัยภายนอกในยุคที่ 4

ที่มา: การรวบรวมของผู้วิจัย, 2565

5.2 ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายหลักของการศึกษาคือ การทราบถึงสาเหตุและผลลัพธ์จากความเปลี่ยนแปลงอันก่อให้เกิดผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบ และแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อนำผลของการศึกษาไปประกอบการวิเคราะห์ถึงแนวโน้มและปัจจัยที่ต้องควบคุมในกระบวนการศึกษาขึ้นไป ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 22 คน และการสำรวจแบบไม่มีส่วนร่วมภายในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาในส่วนนี้ออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือ ผลการศึกษาที่มาของความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผลการศึกษาการปรับตัวเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และผลการศึกษาแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และโดยมีผลของการศึกษาทั้ง 3 ส่วนดังต่อไปนี้

5.2.1 ที่มาของความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การศึกษาที่มาและผลลัพธ์ของความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากการพิจารณาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันของทั้ง 4 ยุคสมัย (ในหัวข้อที่ 5.1) โดยสามารถสรุปถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น 4 กลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงอันได้แก่ ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยในแต่ละกลุ่มความเปลี่ยนแปลงมีเนื้อหาของการศึกษาถึงที่มาและผลลัพธ์ของความเปลี่ยนแปลง และผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังต่อไปนี้

5.2.1.1 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

ผลจากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจถือเป็นกลุ่มความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนลุ่มน้ำมาอย่างยาวนาน และได้สร้างปรากฏการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งสิ้น 3 ปรากฏการณ์อันได้แก่ การเติบโตของระบบทุนนิยม การเติบโตของการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง และการหวนคืนสู่ถิ่นฐานของกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยมีรายละเอียดของของแต่ละปรากฏการณ์ดังนี้

1.1 การเติบโตของระบบทุนนิยม ถือกำเนิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจของประเทศและโลก และได้สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญแก่จังหวัดพัทลุงและภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีต โดยถือเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

ครั้งแรกแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมหรือในช่วงเปลี่ยนผ่านยุคสมัยที่ 1 สู่ยุคที่ 2 โดยมีรายละเอียดของที่มาและผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

ปรากฏการณ์ความยากจนและระบบทุนนิยมภายในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ก่อตัวขึ้นจากปัญหาเศรษฐกิจของประเทศในช่วงระยะราว ๆ 20 ปีที่แล้วมา ในยุคสมัยที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศกำลังฟุ้งหวนและได้นำมาความเจริญแพร่กระจายปกคลุมทั่วทุกพื้นที่จังหวัดของประเทศ อันก่อให้เกิดระบบทุนนิยมที่เข้ามาสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีส่วนในการขยายช่องว่างระหว่างชนชั้นทางรายได้ให้กับจังหวัดเป็นผลให้กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพด้านการผลิตอย่างการประมงและเกษตรกรรมต้องเผชิญหน้ากับปัญหาความยากจนในระยะยาวที่ไม่อาจหลุดพ้นได้ง่ายจากระบบทุนนิยม ในเวลาถัดมาเมื่อระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญในปี พ.ศ.2540 ส่งผลให้ทุกระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ทุกพื้นที่หยุดชะงักลง และได้มอบค่านิยมในการประกอบอาชีพให้กับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำคือ การประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อแสวงหาความมั่นคงและผลกำไรเพื่อหลีกเลี่ยงความยากจนและยกระดับหน้าตาทางสังคมให้แก่ครอบครัว โดยค่านิยมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทะเลสาบ และได้เปลี่ยนแปลง ค่านิยมสำคัญ 2 ประการที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้แก่ ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ และค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น (วัฒนธรรมการยิงชีพดั้งเดิม) ดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ มีแนวโน้มในการดำรงชีวิตที่รุกร้าพื้นที่ทางธรรมชาติมากขึ้นเพื่อตัดทวงผลผลิตจากทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างสูงสุดอันได้แก่

1. การครอบครองพื้นที่ลุ่มน้ำจากกลุ่มนายทุนนอกพื้นที่
2. การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณแนวชายฝั่งอันขัดต่อความวิถีชีวิตดั้งเดิมและระบบนิเวศในพื้นที่

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนวิธีการและเครื่องมือในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อ

สร้างความคุ้มค่า และเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่มากขึ้นอันได้แก่

1. การปรับโครงสร้างย่อยเช่น การใช้อยักษ์ที่มีขนาดใหญ่แทนการใช้อยักษ์เล็กหรือยอถีบ
2. การทำประมงผิดกฎหมายเช่น การใช้กระแสไฟฟ้าและการใช้อวนและแห ในพื้นที่หวงห้าม หรือในฤดูกาลวางไข่ซึ่งงดการทำประมง
3. การตัดไม้เพื่อการค้าขายในพื้นที่อนุรักษ์
4. การทำเกษตรกรรมโดยพึ่งพาสารเคมี
5. การทำธุรกิจฟาร์มปลาเพื่อการส่งออกสินค้าประมงในระดับประเทศ
6. การเปลี่ยนอาชีพจากการภาคการผลิตสู่ภาคการค้าและการบริการ

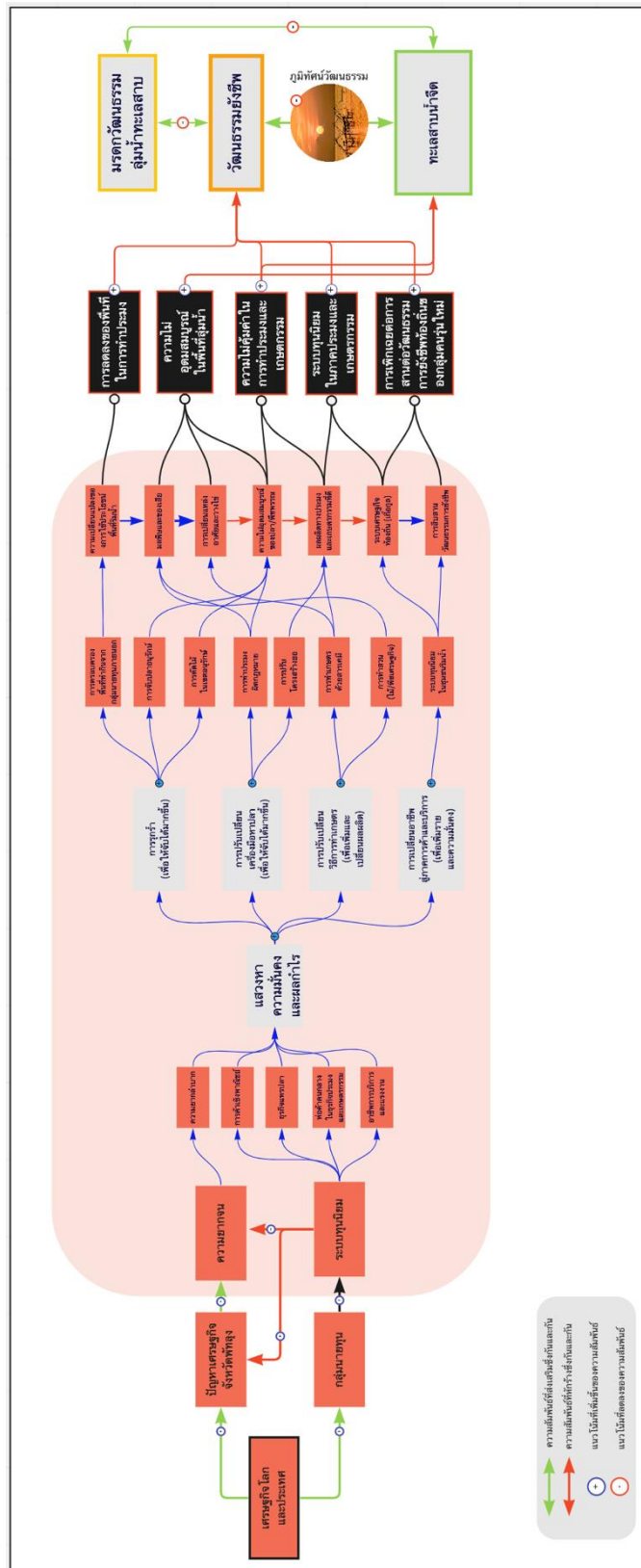
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อค่านิยมดังกล่าวข้างต้นจากการเติบโตของระบบทุนนิยมได้สร้างผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่จำนวนมากอันได้แก่

- ความเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ลุ่มน้ำ
- จากปัญหาการสร้างและปล่อยของเสียและมลพิษลงสู่ทะเลสาบ
- ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมสัตว์น้ำ เช่นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและแหล่งวางไข่
- ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติลดลง
- ขนาด คุณภาพและปริมาณของผลผลิตและสินค้าประมงลดลง
- ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันถูกทำลาย หรือลดความสำคัญลง
- การสืบสานวัฒนธรรมการยังชีพได้รับความสำคัญลดลง หรือถูกส่งต่อโดยความถูกลดทอนความแท้ลง

โดยผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถสรุปปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 4 ปรากฏการณ์ อันได้แก่ การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเลือนหายของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตลุ่มน้ำ และการเกิดมลพิษในทะเลสาบ โดยมีรายละเอียดของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทั้ง 4 ปรากฏการณ์ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 67 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการเติบโตของระบบทุนนิยมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

1.2 การเติบโตของการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง ได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในช่วงปี พ.ศ.2555 เป็นต้นมา (จากการศึกษาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในหัวข้อที่ 5.1) และยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่ยังคงดำเนินและส่งอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำมาจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบันเป็นเวลามากกว่า 10 ปี และถือเป็นอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญสู่ยุคสมัยที่ 3 โดยมีรายละเอียดของที่มาและผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

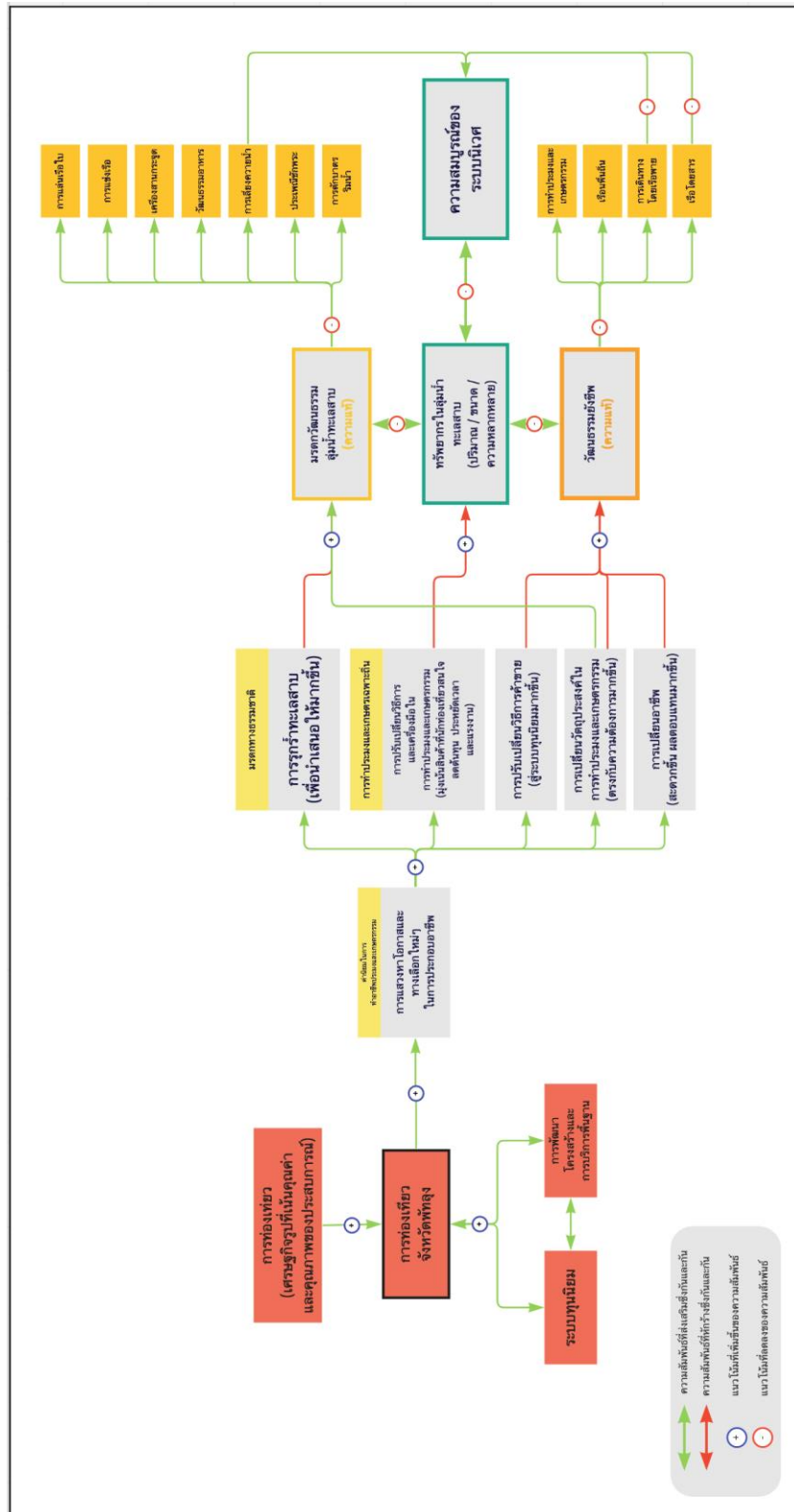
การเติบโตของการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุงได้ถือกำเนิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่มุ่งเน้นการนำเสนอคุณค่าและคุณภาพของสินค้าและการบริการผ่านประสบการณ์มากขึ้น ประกอบกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบทุนนิยมที่ได้แผ่กระจายความเจริญปกคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบมากขึ้นในช่วงเวลาของยุคสมัยที่ 1 – 2 หรือตั้งในแต่ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2545 – 2555 อันนำมาซึ่งอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญสู่ยุคสมัยที่ 3 ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าวในตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2555 เป็นต้นมา โดยกลุ่มความเปลี่ยนแปลงที่ได้ปรากฏขึ้นดังกล่าวได้มอบรูปแบบธุรกิจท่องเที่ยวที่หลากหลายให้กับท่องเที่ยวอันได้แก่ กลุ่มธุรกิจที่พัก ธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่ ธุรกิจบริการและกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเช่น กิจกรรมเวิร์กชอป ธุรกิจการนำเที่ยวและสาธิตการทำประมงและเกษตรกรรมพื้นถิ่น และธุรกิจของฝากและของที่ระลึก ซึ่งถือเป็นทางเลือกใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพและสืบสานต่อยอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่ให้แก่ชุมชนลุ่มน้ำ อีกทั้งยังได้มอบค่านิยมและมุมมองในการดำรงชีพที่มีความยืดหยุ่นและผลักดันให้คนในพื้นที่แสวงหาทางเลือกในการประกอบอาชีพที่มั่นคง คุ่มค่าและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นในสังคมมากขึ้น และได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่อิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 2 ดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มรุดล้าการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทะเลสาบเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่เพียงเพื่อการบริโภคและการค้าขายแต่ยังมุ่งเน้นที่จะนำเสนอและถ่ายทอดคุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์มากขึ้นซึ่งเป็นการสร้างผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบให้กับพื้นที่ในเวลาเดียวกัน

1. การครอบครองพื้นที่ลุ่มน้ำจากลุ่มนายนอกพื้นที่
2. การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณแนวชายฝั่งอันขัดต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมและระบบนิเวศในพื้นที่
3. การสร้างของเสียและสารพิษจากทั้งการก่อสร้างและบริโภคลงสู่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนวิธีการและเครื่องมือในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมที่ไม่เพียงแต่เพื่อสร้างความคุ้มค่าทั้งในมิติของการลงทุน แรงงานและระยะเวลา แต่ยังจำเป็นต้องสามารถดึงดูดความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี อันได้แก่

1. การปรับโครงสร้างย่อยโดยการใช้วัสดุทดแทนเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มความสามารถในการรับน้ำหนัก เช่นการประกอบโดยมีชิ้นส่วนของเหล็กและพลาสติกเป็นส่วนประกอบ เป็นต้น
2. การทำประมงผิดกฎหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตเช่น การใช้กระแสไฟฟ้าและการใช้อวนและแห ในพื้นที่หวงห้าม หรือในฤดูกาลวางไข่ซึ่งงดการทำประมง
3. การสัญจรโดยเรือยนต์ทั้งเพื่อการสัญจรในชีวิตประจำวันและเพื่อธุรกิจนำเที่ยว
4. การทำเกษตรกรรมโดยพึ่งพาสารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต
5. การเปลี่ยนอาชีพจากการภาคการผลิตสู่ภาคการท่องเที่ยวเช่นการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นอาชีพเสริมเพื่อสนับสนุนธุรกิจที่พักหรือร้านอาหาร

ภาพที่ 68 ความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของการท่องเที่ยวจังหวัดต่อภูมิภาคที่สนับสนุนวัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

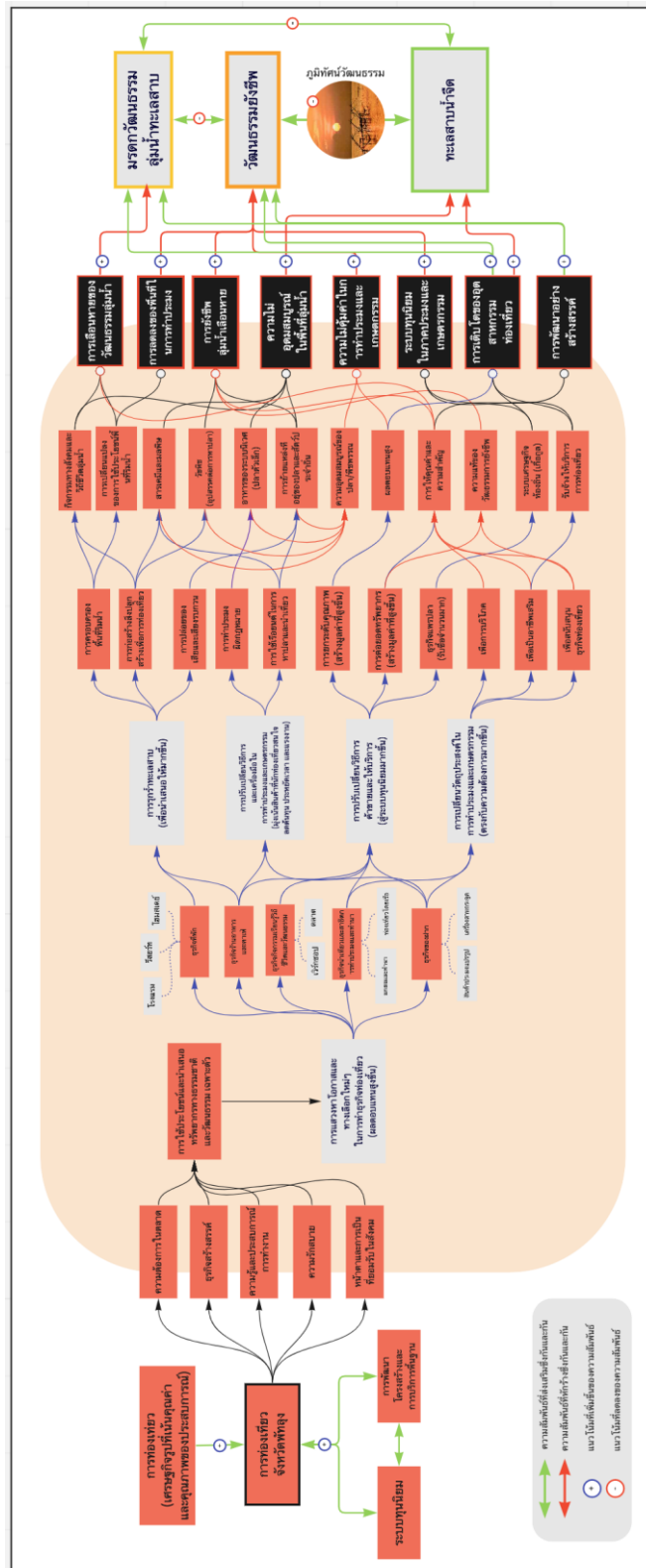
จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อค่านิยมดังกล่าวข้างต้น ได้สร้างผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่จำนวนมากอันได้แก่

- ความเปลี่ยนแปลงการของรูปแบบกิจกรรมทางสังคมและวิถีชีวิต
ลุ่มน้ำ
- ความเปลี่ยนแปลงของใช้ประโยชน์พื้นที่ลุ่มน้ำ
- จากปัญหาการสร้างและปล่อยของเสียและมลพิษลงสู่ทะเลสาบ
- การเติบโตและขยายพันธุ์ของกลุ่มวิชาชีพอื่นเป็นอุปสรรคต่อการทำ
ประมงและเกษตรกรรม การสัญจร การวางไข่และการเจริญเติบโต
ของสิ่งมีชีวิตในลุ่มน้ำ
- การสูญพันธุ์ของสัตว์ประจำถิ่นอันส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำ
เช่น ปลาอุกเบรที่ทำหน้าที่เป็นอาหารของกลุ่มสิ่งมีชีวิตในระบบ
นิเวศ
- ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมสัตว์น้ำ เช่นการเปลี่ยนแปลงที่
อยู่อาศัยและแหล่งวางไข่
- ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรทาง
ธรรมชาติลดลง
- ค่าตอบแทนจากการทำประมงและเกษตรกรรมที่สูงขึ้นและคุ้มค่า
มากขึ้น
- ขนาด คุณภาพและปริมาณของผลผลิตและสินค้าประมงลดลง
- ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันถูกทำลาย หรือลด
ความสำคัญลง
- การสืบสานวัฒนธรรมการยังชีพได้รับความสำคัญลดลง
- ความแท้ของวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมลุ่มน้ำ
ลดลง
- การโยกย้ายบุคลากรภาคการเกษตรสู่ภาคการค้าและการบริการ
การท่องเที่ยว

โดยผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถสรุปปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 7 ปรากฏการณ์ ได้แก่การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ การ

เปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศการเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง การเลือนหายของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตลุ่มน้ำ และการเกิดมลพิษในทะเลสาบ โดยมีรายละเอียดของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทั้ง 7 ปรากฏการณ์ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 69 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการเติบโตของการท่องเที่ยวต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

1.3 ปการหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในช่วงระยะเวลา 3 – 5 ปีที่ผ่านมาหรือในช่วงปี พ.ศ.2560 เป็นต้นมา และยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่ยังคงดำเนินและส่งอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่จนถึงวัยกลางคนที่เล็งเห็นความคุ้มค่าและความน่าสนใจในการประกอบอาชีพที่มีส่วนในการส่งเสริมเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และสืบสานสิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าในเวลาเดียวกัน และถือเป็นอย่างหนึ่งปรากฏการณ์ที่กำลังก่อตัวและมีแนวโน้มที่จะผลักดันเปลี่ยนยุคสมัยของภูมิภาคที่ศัตวรรษธรรมในปัจจุบันไปสู่ยุคสมัยในอนาคต โดยมีรายละเอียดของที่มาและผลกระทบต่อภูมิภาคที่ศัตวรรษธรรมดังนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

การหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ถือกำเนิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ 2 ความเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงแรกคือ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ผันผวนประกอบกับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ที่ได้ถือกำเนิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2563 และส่งผลให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ประสบกับปัญหาการว่างงาน หรือเลือกที่จะลาออกจากงานกลับมาประกอบอาชีพ ณ ถิ่นฐานบ้านเกิดมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่ 2 คือ ระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่อันเป็นที่มาของการเติบโตของการท่องเที่ยวของจังหวัดตั้งการศึกษาข้างต้น เป็นผลให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่กำลังประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือมีความเบื่อหน่ายต่อการทำงานต่างถิ่นหันกลับมาหยิบฉวยโอกาสจากการเติบโตของการท่องเที่ยวดังกล่าวมากขึ้นในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา โดยการกลับมาของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่มีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการค้าและการบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีส่วนในการรณรงค์ให้เกิดการพัฒนาที่มีตรงต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจากทัศนคติต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มองหาความคุ้มค่า คุ้มค่าในการประกอบอาชีพ เช่น การทำธุรกิจโฮมสเตย์เชิงอนุรักษ์ การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวสีเขียว และการจัดกิจกรรมอนุรักษ์สัตว์ในพื้นที่ทะเลสาบ เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันการพัฒนาจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ ก็ได้สร้างผลกระทบต่อคุณค่า และความแท้ของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ จากการต่อ ยอดทรัพยากรท้องถิ่นที่เกิดความพอดีในบางกลุ่มธุรกิจ เช่น การต่อยอดวัตถุดิบท้องถิ่นสู่อาหารตะวันตก การตั้งยอเป็นสถานที่ในการถ่ายภาพ เป็นต้น จากการพัฒนาดังกล่าวของกลุ่มคนรุ่นใหม่

ใหม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยมอันมีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 2 พื้นที่ดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มรูก้าการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทะเลสาบเพิ่มมากขึ้น แต่ในเวลาเดียวกันแนวโน้มของการพัฒนาที่เป็นมิตรก็ได้ก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน จากการร่วมผลักดันจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้และประสบการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา อันเป็นผลให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นเริ่มมีลดน้อยลงเมื่อเทียบกับที่ผ่านมา ดังนี้

1. การพัฒนาธุรกิจและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เช่น โฮมสเตย์ กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย
2. การให้พัฒนาระบบในการบำบัดน้ำเสียและสารพิษจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
3. การรณรงค์การท่องเที่ยวสีเขียว และการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อผลักดันให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาประกอบธุรกิจดังกล่าว เพื่อลดการครอบครองพื้นที่ลุ่มน้ำจากกลุ่มนายทุนนอกพื้นที่ และการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณแนวชายฝั่งอันขัดต่อความวิถีชีวิตดั้งเดิมและระบบนิเวศในพื้นที่
4. การสร้างของเสียและมลพิษจากทั้งการก่อสร้าง การให้บริการการท่องเที่ยว และบริโภคสิ่งลุ่มน้ำทะเลสาบ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นแต่เฉพาะในกลุ่มคนบางกลุ่ม และมีวัตถุประสงค์ของการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมที่เปลี่ยนไปคือ การมุ่งแสวงหาผลตอบแทนจากการทำประมงและเกษตรกรรมผ่านการนำเสนอคุณค่าและประสบการณ์มากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน อันได้แก่

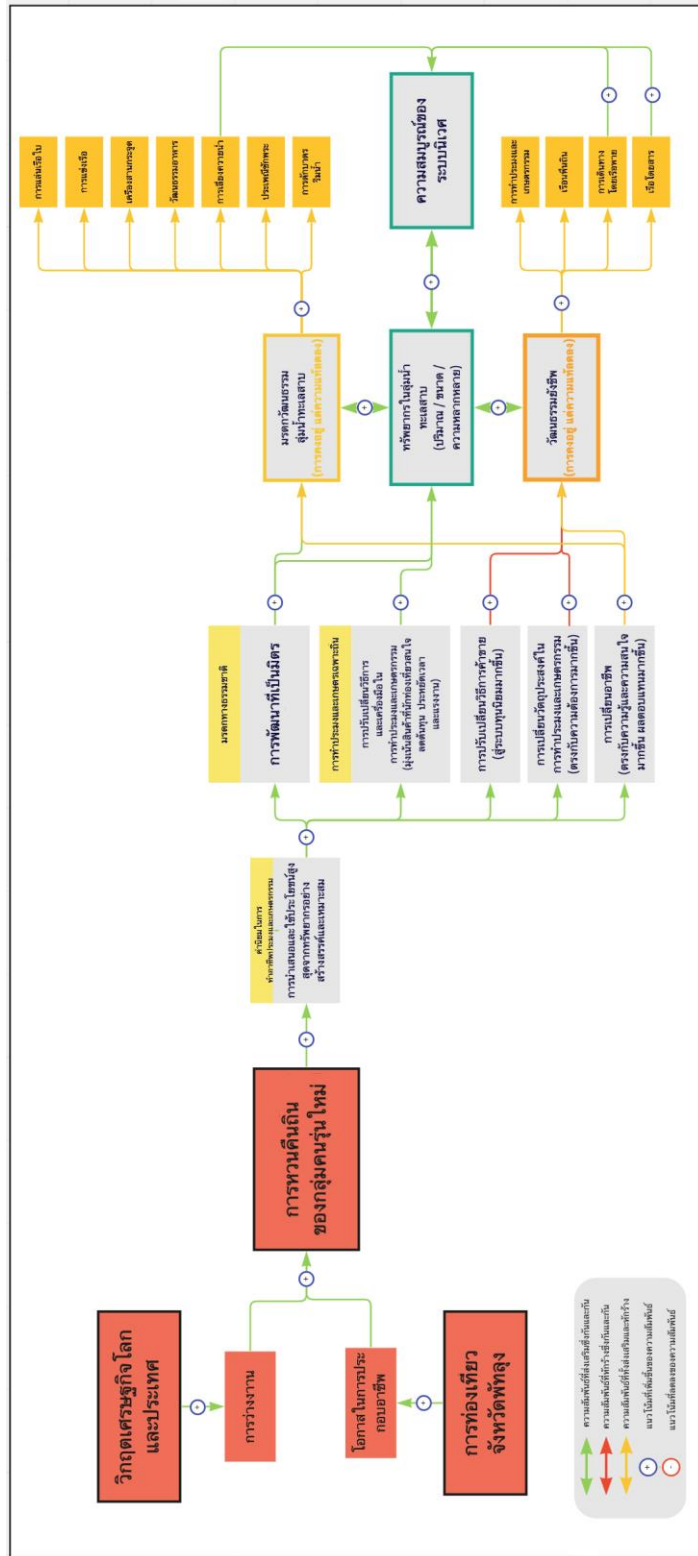
1. การปรับเปลี่ยนวิธีการในการและเครื่องมือในการทำประมงที่มีส่วนในการช่วยลดต้นทุน แรงงานและเวลา
2. การปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์และมุมมองต่อการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับความสนใจของผู้ประกอบการและ

ตอบโจทย์กลุ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น การยกยอเพื่อเป็นสนับสนุนกิจกรรมการทำอาหารพื้นถิ่น

3. การปรับเปลี่ยนวิธีการในการค้าขายและนำเสนอสินค้าประมงและเกษตรกรรม โดยให้ความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพและการออกแบบสินค้าและการบริการที่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและน่าสนใจ
4. การลดการสัญจรโดยรถยนต์เพื่อรักษาระบบนิเวศในพื้นที่
5. การทำเกษตรปลอดสารพิษเพื่อสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ให้กับการบริโภคและการท่องเที่ยวจังหวัด
6. การเปลี่ยนอาชีพจากการภาคการผลิตสู่ภาคการท่องเที่ยวที่มีส่วนในการต่อยอดผลผลิตทางการเกษตรและประมงของพื้นที่ เช่น การประกอบธุรกิจค้าขายของฝากและของที่ระลึก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

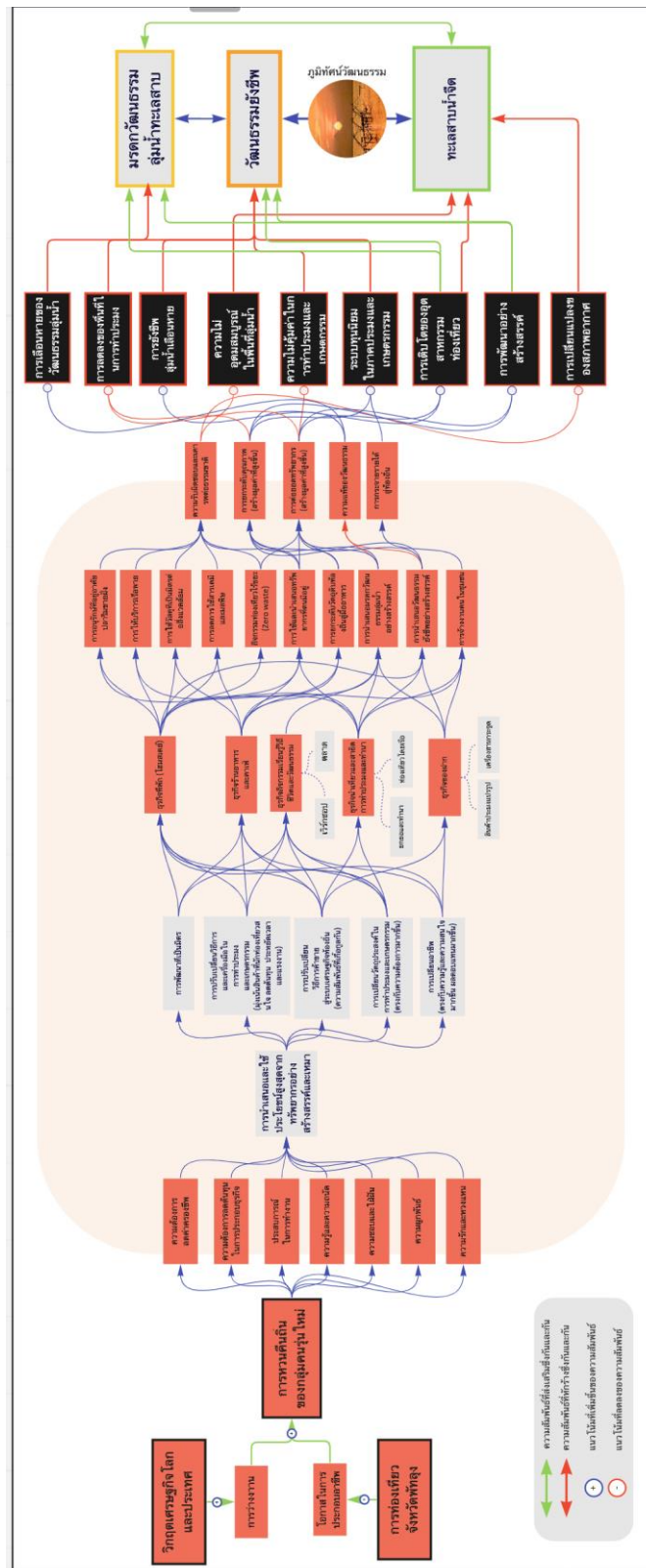
ภาพที่ 70 ความสัมพันธ์ระหว่างการหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ต่อภูมิภาคนี้วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อค่านิยมดังกล่าวข้างต้นจากปรากฏการณ์การหวนคืนสู่ถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้สร้างผลกระทบต่อพื้นที่จำนวนมากโดยเฉพาะผลกระทบเชิงบวก โดยสามารถสรุปของกลุ่มผลกระทบได้ทั้งสิ้น 4 กลุ่มดังต่อไปนี้

- ผลกระทบที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและเคารพต่อธรรมชาติ เช่น การให้บริการเรือพายในการท่องเที่ยว การใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในธุรกิจ และกิจกรรมท่องเที่ยวไร้ขยะ (Zero waste)
- ผลกระทบที่มีส่วนในการยกระดับคุณภาพและมูลค่าของสินค้าและการบริการท้องถิ่น เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากและของที่ระลึกจากสินค้าและผลผลิตในพื้นที่ กิจกรรมเรียนรู้กระบวนการสานกระจูด
- ผลกระทบที่มีส่วนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างการรับต่อมรดกวัฒนธรรมและวัฒนธรรมยังชีพอย่างสร้างสรรค์ แต่มีส่งผลกระทบต่อความแท้ของมรดกวัฒนธรรมและวัฒนธรรมยังชีพดังกล่าว เช่น กิจกรรมสาธิตการยกยอและการทำนาลุ่มน้ำทะเลสาบ สินค้าและอาหารร่วมสมัยจากวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น พืชชาจากข้าวสังข์หยด เป็นต้น
- ผลกระทบที่มีส่วนในการสร้างและกระจายรายได้สู่ชุมชนในท้องถิ่น เช่น การจ้างกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ในช่วงวันหยุดของธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่

โดยผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถสรุปปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 3 ปรากฏการณ์ อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวการ รณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง โดยมีรายละเอียดของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทั้ง 3 ปรากฏการณ์ดังแผนภาพ (ภาพที่ 70) ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 71 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

5.2.1.2 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

ผลจากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมถือเป็นกลุ่มความเปลี่ยนแปลงที่มีความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนลุ่มน้ำ และมีความเกี่ยวข้องที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจมาตั้งแต่ในอดีต และได้สร้างปรากฏการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งสิ้น 2 ปรากฏการณ์อันได้แก่ การก้าวเข้าสู่สังคมเป็นเมือง และก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของจังหวัด โดยมีรายละเอียดของของแต่ละปรากฏการณ์ดังนี้

1. **การก้าวเข้าสู่สังคมเป็นเมือง** ได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ในช่วงปี พ.ศ.2545 และได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นเมืองมากขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังปี พ.ศ. 2550 ที่ได้มีการก่อสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ 80 ปี เชื่อมโยงพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาหว่างจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลาอย่างเป็นทางการอันนำมาซึ่งการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยแห่งความอุดมสมบูรณ์สู่ ยุคสมัยแห่งการพัฒนาที่รุ่งเรืองในเวลาอันสั้น โดยมีรายละเอียดของที่มาและผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของปรากฏการณ์ ดังนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

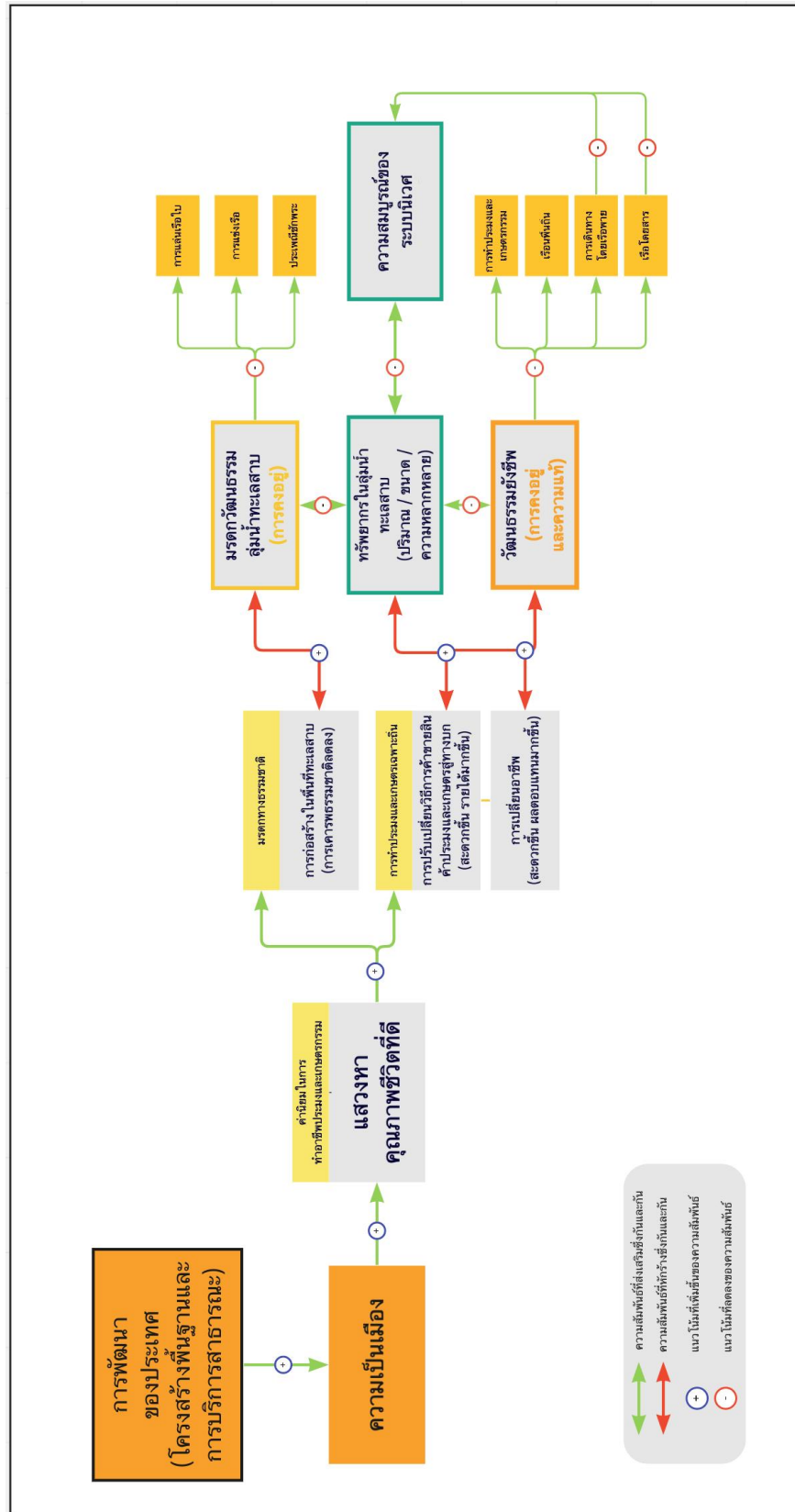
ปรากฏการณ์การก้าวสู่สังคมเป็นเมืองในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการหลังปี พ.ศ. 2550 ที่ได้มีการก่อสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการสาธารณะขึ้นครอบคลุมพื้นที่จังหวัดพัทลุงที่ได้มอบทางเลือกในการใช้ชีวิตและโอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้นแก่พื้นที่ และจากการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดดังไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์และความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของชุมชนในพื้นที่ แต่ยังสามารถมอบค่านิยมและมุมมองในการดำรงชีพใหม่ให้แก่ชุมชน คือ การแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันเป็นเหตุให้ผู้คนในชุมชนตัดสินใจเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและรูปแบบการประกอบอาชีพดั้งเดิมเพื่อตอบรับกับความเจริญและโอกาสที่เข้ามาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อันเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนของสิ่งแวดล้อมครั้งยิ่งใหญ่ในอดีต และยังคงส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อันมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่อิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 2 ดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มรู้สึกว่าการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทะเลสาบเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเคารพต่อบริบททางธรรมชาติที่ลดลงเมื่อเทียบกับช่วงเวลาก่อนที่ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้น และได้สร้างผลกระทบต่อพื้นที่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านของสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ อันได้แก่

1. การลดลงของพื้นที่ทางสังคม (หลังจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน) เช่น พื้นที่ประกอบประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจของชุมชนริมน้ำ เป็นต้น
2. การครอบครองพื้นที่ลุ่มน้ำจากกลุ่มนายทุนนอกพื้นที่
3. การสร้างของเสียและสารพิษจากทั้งการก่อสร้างและบริโภคลงสู่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสัญจร และวิธีการในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมที่มุ่งเน้นสร้างความคุ้มค่า และความสะดวกสบายมากขึ้น อันได้แก่

1. การปรับเปลี่ยนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของเรือนพื้นถิ่น
2. การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสัญจรจากทางน้ำสู่ทางบก
3. การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพสู่การทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อการค้าขายในเชิงพาณิชย์
4. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ หรือละทิ้งอาชีพประมงและเกษตรกรรม เพื่อประกอบอาชีพด้านการค้าและการบริการที่ได้ค่าตอบแทนที่สูงและคุ้มค่ามากขึ้น

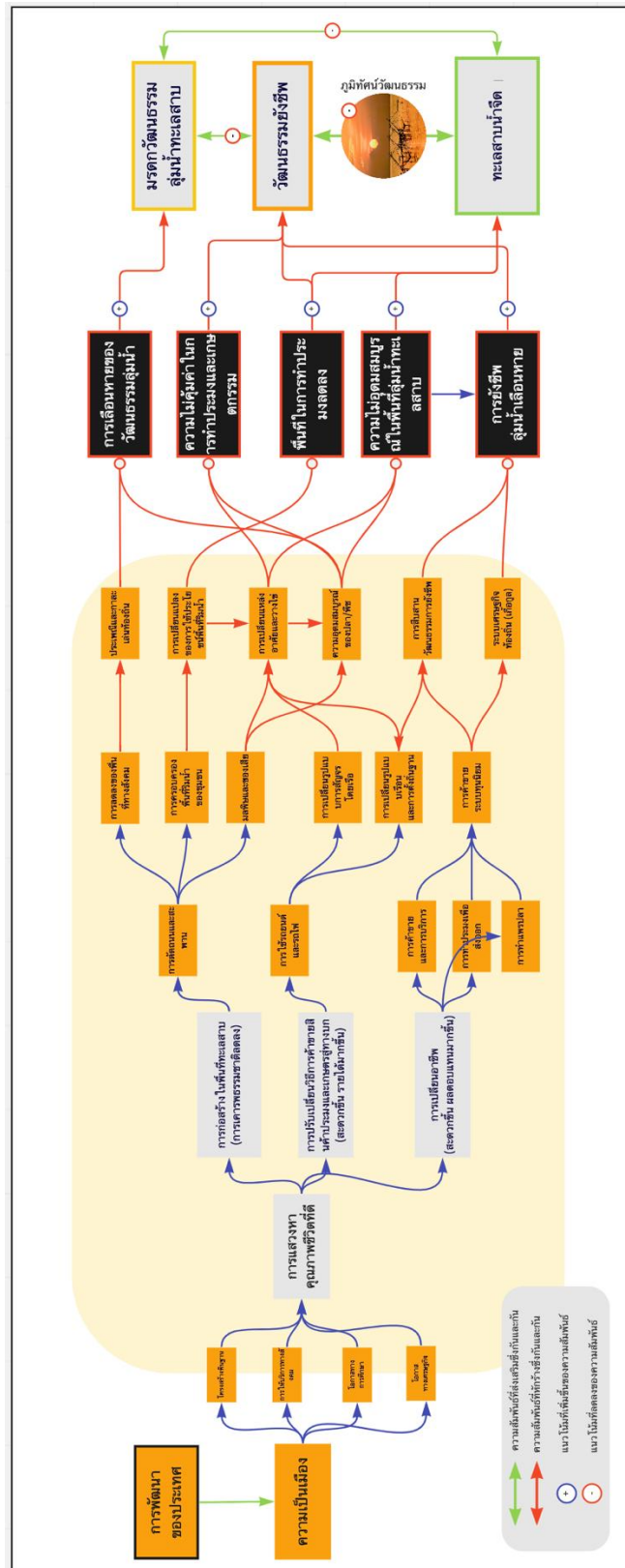
ภาพที่ 72 ความสัมพันธ์ระหว่างการก้าวสู่สังคมเมืองต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อค่านิยมดังกล่าวข้างต้นได้สร้างผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่จำนวนมากทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันได้แก่

- ความเปลี่ยนแปลงการของรูปแบบกิจกรรมทางสังคมและวิถีชีวิต
กลุ่มน้ำ
- ความเปลี่ยนแปลงของใช้ประโยชน์พื้นที่กลุ่มน้ำ
- จากปัญหาการสร้างและปล่อยของเสียและมลพิษลงสู่ทะเลสาบ
จากการใช้เรือยนต์และรถยนต์ในพื้นที่ และจากการใช้ประโยชน์
พื้นที่รูปแบบใหม่
- การเติบโตและขยายพันธุ์ของกลุ่มวิชาชีพอันเป็นอุปสรรคต่อการทำ
ประมงและเกษตรกรรม การสัญจร การวางไข่และการเจริญเติบโต
ของสิ่งมีชีวิตในกลุ่มน้ำ
- ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมสัตว์น้ำ เช่นการเปลี่ยนแปลงที่
อยู่อาศัยและแหล่งวางไข่
- ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรทาง
ธรรมชาติลดลง
- ค่าตอบแทนจากการทำประมงและเกษตรกรรมที่สูงขึ้นและคุ้มค่า
มากขึ้น
- ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันถูกทำลาย หรือลด
ความสำคัญลง
- การสืบสานวัฒนธรรมการยังชีพได้รับความสำคัญลดลง
- การโยกย้ายบุคลากรภาคการผลิตสู่ภาคการค้าและการบริการเชิง
พาณิชย์ อันก่อให้เกิดธุรกิจแพปลา และกลุ่มพ่อค้าคนกลางในพื้นที่

โดยผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถสรุปปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 5 ปรากฏการณ์ อันได้แก่การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเลือนหายของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตกลุ่มน้ำ และการเกิดมลพิษในทะเลสาบ โดยมีรายละเอียดของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทั้ง 5 ปรากฏการณ์ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 73 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการก้าวสู่สังคมเมืองต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

2. **ปรากฏการณ์การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ** ได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ในยุคสมัยที่ 3 และดำเนินมาจนปัจจุบัน จากการเปลี่ยนถ่ายระหว่างช่วงวัยของกลุ่มคนวัยกลางคนในยุคที่ 2 สู่กลุ่มผู้สูงอายุในยุคที่ 3 เป็นเหตุให้เกิดความเป็นเปลี่ยนโดยตรงต่อภาคการผลิตของจังหวัดอันประกอบด้วยการทำประมงและเกษตรกรรม เนื่องจากกลุ่มประชากรดังกล่าวถือเป็นกลุ่มประชากรหลักของแรงงานในภาคการผลิต และมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างและส่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้คงอยู่คู่พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบมาจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นผลให้การอนุรักษ์และสืบสานได้รับความสำคัญน้อยลงอย่างต่อเนื่อง และอาจเป็นอีกหนึ่งเหตุปัจจัยให้การก่อเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอีกครั้งในอนาคตอันใกล้ หากยังไม่มี การส่งเสริม หรือควบคุมอันเหมาะสม โดยความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีรายละเอียดของการศึกษาเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

ปรากฏการณ์การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 – 20 ปีที่ผ่านมา และถือเป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่ยากต่อการควบคุมและคาดการณ์ผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่อาจก่อเกิดขึ้น เนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ที่ถือกำเนิดขึ้นโดยธรรมชาติของมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่นเดียวกับกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่ในปัจจุบันกลุ่มประชากรในภาคการเกษตรและประมงกว่าร้อยละ 60 ถือเป็นกลุ่มผู้ที่มีอยู่โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 45 – 60 ปีขึ้นไปที่กำลังประสบกับปัญหาด้านข้อจำกัดของสภาพร่างกาย เป็นกลุ่มประชากรกว่า 1 ใน 3 ของกลุ่มประชากรดังดังกล่าวมีความคิดที่จะละทิ้งการทำประมงและเกษตรกรรมดั้งเดิมเพื่อการค้าขาย หรือเลือกที่จะประกอบอาชีพที่สะดวกสบายและคุ้มค่ามากขึ้นเช่น การรับจ้างสานกระจูด การให้บริการเรือพายหรือนำเที่ยวโดยเรือ ในขณะที่กลุ่มประชากรที่เหลือแม้ยังมีแนวโน้มประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมต่อไป แต่ด้วยความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และการให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมยังชีพท้องถิ่นที่ลดน้อยลง เป็นผลให้ปรากฏการณ์การก้าวสู่สังคมสูงวัยนี้ได้มอบความสิ้นหวังแก่ชุมชนในพื้นที่ และส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 2 ดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มนำพื้นที่ทางธรรมชาติมากขึ้น เนื่องจากชาวประมงและเกษตรกรที่มีความหวงแหน และให้ความเคารพต่อพื้นที่ทะเลสาบเริ่มมีจำนวนน้อยลงอย่างต่อเนื่อง จากข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ส่งผลให้กลุ่มวัยกลางคนที่มีความผูกพันต่อและหวงแหนต่อพื้นที่ทะเลสาบน้อยกว่า ได้กลายเป็นสัดส่วนสำคัญของประชากรในกลุ่มชาวประมงและเกษตรกร อันก่อให้เกิดการทำประมงและเกษตรกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นในพื้นที่ และได้สร้างผลกระทบต่อความยั่งยืนต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ดังนี้

1. การลดลงของพื้นที่ทางสังคม (หลังจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน)
2. การครอบครองพื้นที่ลุ่มน้ำจากกลุ่มนายทุนนอกพื้นที่
3. การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณแนวชายฝั่งอันขัดต่อความวิถีชีวิตดั้งเดิมและระบบนิเวศในพื้นที่
4. การสร้างและปล่อยของเสียและสารพิษจากทั้งการก่อสร้างและบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบ

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนแนวทางและเครื่องมือในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อความสะดวก และมุ่งเน้นแสวงหาผลกำไรจากการทำประมงและเกษตรกรรมมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมและสังคม อันได้แก่

1. การปรับโครงสร้างของยอให้มีความสามารถในการรับน้ำหนัก และทนทานต่อการใช้งานที่มากขึ้น
2. การทำประมงผิดกฎหมาย หรือการทำประมงที่ฝ่าฝืนข้อกำหนดการคุ้มครองสัตว์ในพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคภายนอก และนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เช่นการใช้แหและอวดในการหาปลาขนาดเล็กที่เป็นอาหารของระบบนิเวศ และการจับสัตว์อนุรักษ์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ
3. การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพสู่การทำประมงและเกษตรกรรมเพื่อการค้าขายในเชิงพาณิชย์ เช่นการทำธุรกิจแพปลา และฟาร์มปลาเพื่อส่งออกสินค้าประมงระดับประเทศ

4. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ หรือละทิ้งอาชีพประมงและเกษตรกรรม เพื่อประกอบอาชีพด้านการค้าและการบริการที่ได้ค่าตอบแทนที่สูงและคุ้มค่ามากขึ้น
5. การทำเกษตรกรรมที่พึ่งพาสารเคมีเพื่อเร่งผลผลิต
6. การละทิ้งการทำเกษตรกรรมดั้งเดิมหรือการทำนาริมทะเลสาบเพื่อค้าขาย แต่ยังคงประกอบในลักษณะของการบริโภคในครัวเรือน และหันมาให้ความสำคัญกับการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีราคาในตลาดที่สูงกว่า และสามารถคาดการณ์ปริมาณผลผลิตได้แน่นอนกว่าการทำเกษตรและประมงในพื้นที่ลุ่มน้ำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

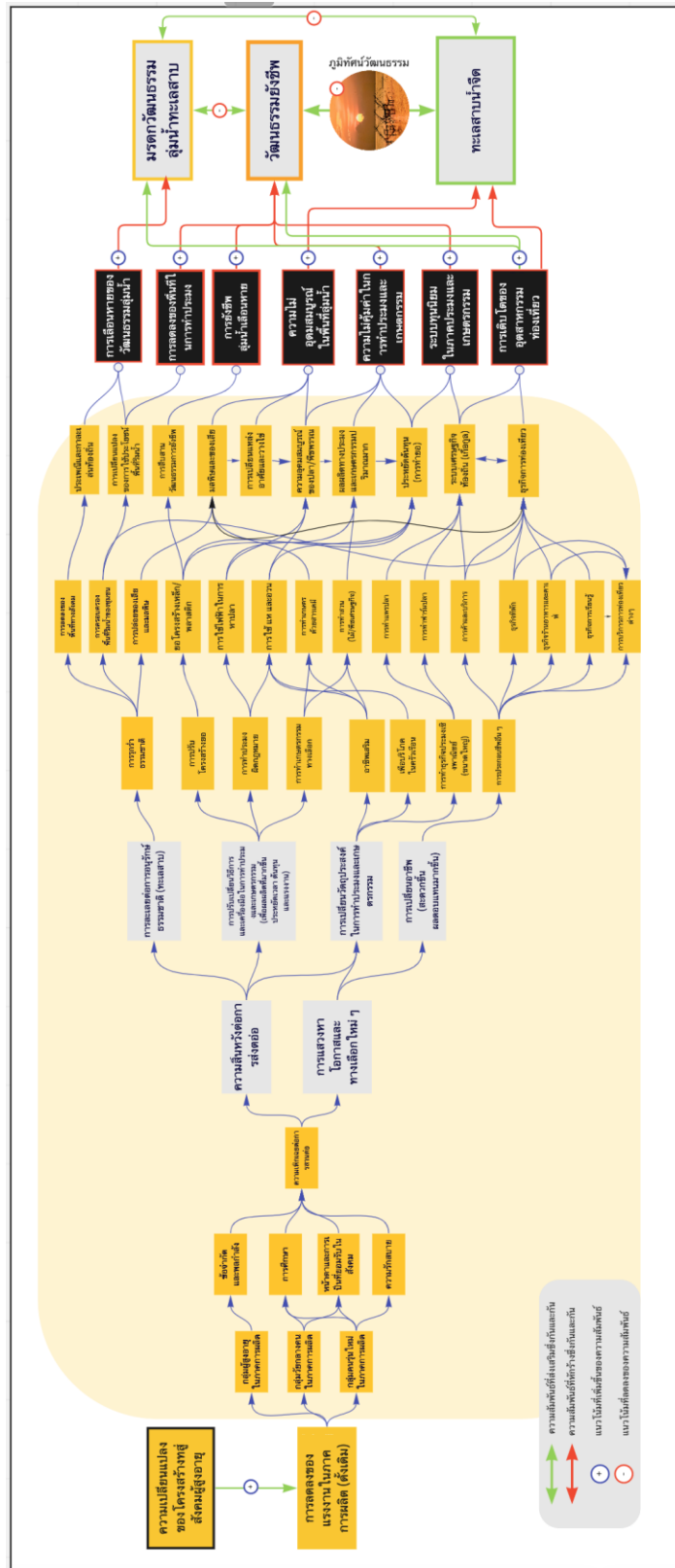
จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อค่านิยมดังกล่าวข้างต้นได้สร้างผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่จำนวนมากอันได้แก่

- การสร้างและปล่อยของเสียและมลพิษลงสู่ทะเลสาบ จากการใช้เรือยนต์และรถยนต์ในพื้นที่ และจากธุรกิจการท่องเที่ยวบริเวณแนวชายฝั่ง
- การเติบโตและขยายพันธุ์ของกลุ่มวิชาชีพอันเป็นอุปสรรคต่อการทำประมงและเกษตรกรรม การสัญจร การวางไข่และการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิตในลุ่มน้ำ
- ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมสัตว์น้ำ เช่นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและแหล่งวางไข่
- ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติลดลง
- ความเปลี่ยนแปลงการของรูปแบบกิจกรรมทางสังคมและวิถีชีวิตลุ่มน้ำ
- ความเปลี่ยนแปลงของใช้ประโยชน์พื้นที่ลุ่มน้ำ
- การสืบสานวัฒนธรรมการยังชีพได้รับความสำคัญลดลง
- ค่าตอบแทนจากการทำประมงและเกษตรกรรมที่สูงขึ้นและคุ้มค่ามากขึ้น
- ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันถูกทำลาย หรือลดความสำคัญลง
- การโยกย้ายบุคลากรภาคการผลิตสู่ภาคการค้าและการบริการเชิงพาณิชย์ อันก่อให้เกิดธุรกิจแพปลา และกลุ่มพ่อค้าคนกลางในพื้นที่
- การถือกำเนิดขึ้นของธุรกิจการค้าและการบริการรูปแบบใหม่ ๆ เช่นธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่ร่วมสมัย ธุรกิจโฮสเทลและโรงแรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

โดยผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถสรุปปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 7 ปรากฏการณ์ อันได้แก่การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว การเลือนหาย

ของการตั้งถิ่นฐาน การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง การเลือนหายของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตลุ่มน้ำ และการเกิดมลพิษในทะเลสาบ โดยมีรายละเอียดของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทั้ง 7 ปรากฏการณ์ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 75 ความสัมพันธ์ของผลลัพธ์จากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุต่ออุบิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา
 ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

5.2.1.3 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่อพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาแม้ไม่ได้เป็นกลุ่มความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เช่นเดียวกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่มีบทบาทในการส่งเสริมกลุ่มความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ผ่านการหยิบยื่นวิทยาการแห่งยุคในการเพิ่มขีดจำกัดและความสามารถในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและมรดกวัฒนธรรมแก่นุชน้อยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อันเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการประกอบอาชีพที่จำเป็นต้องเกื้อกูลธรรมชาติเพื่อสร้างรายได้และผลประโยชน์อย่างการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรม และธุรกิจการท่องเที่ยว ที่พบว่าชาวประมงจำนวนมากในพื้นที่ได้นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาปรับใช้เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความยากจนทางเศรษฐกิจ และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านสังคม อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์การใช้เทคโนโลยีเพื่อรุกล้ำธรรมชาติขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดของการเกิดขึ้น และผลลัพธ์จากความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังต่อไปนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

ปรากฏการณ์การใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในช่วงเวลาใกล้เคียง หรือพร้อม ๆ กับการก้าวเข้าสู่สังคมเมือง และการเติบโตของระบบทุนนิยมของยุคสมัยที่ 2 แต่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องผ่านยุคสมัยที่ 3 ที่ปรากฏการณ์การเติบโตของการท่องเที่ยวและปรากฏการณ์การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นต่อข้อจำกัดของมนุษย์ อันเป็นผลให้ต้องพึ่งพาวิทยาการจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมมากขึ้น เมื่อเทียบกับในอดีตที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพียงเพื่อประสิทธิภาพของผลผลิตทางการเกษตรและประมง แต่ในปัจจุบันได้ถูกนำมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตของมนุษย์แทบในทุก ๆ ด้าน เช่น การใช้รถยนต์ในการเดินทาง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารที่ทันสมัยและทนทานต่อสภาพอากาศโดยไม่จำเป็นต้องใช้ไม้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิม ตลอดจนการจับจ่ายและบริโภคสินค้าผ่านระบบออนไลน์ ที่ล้วนส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 2 ทั้งสิ้น โดยมีรายละเอียดของความเปลี่ยนแปลงดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ จากความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นผลให้ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีแนวทางและแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงสอดคล้องไปกับค่านิยม และลักษณะการบริโภคของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการรับเอาวิทยาการที่ทันสมัยเข้ามายังพื้นที่ที่มีส่วนในการลดทอนความสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นโดยตรง และมีส่วนในการสร้างผลกระทบต่อความยั่งยืนต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ดังนี้

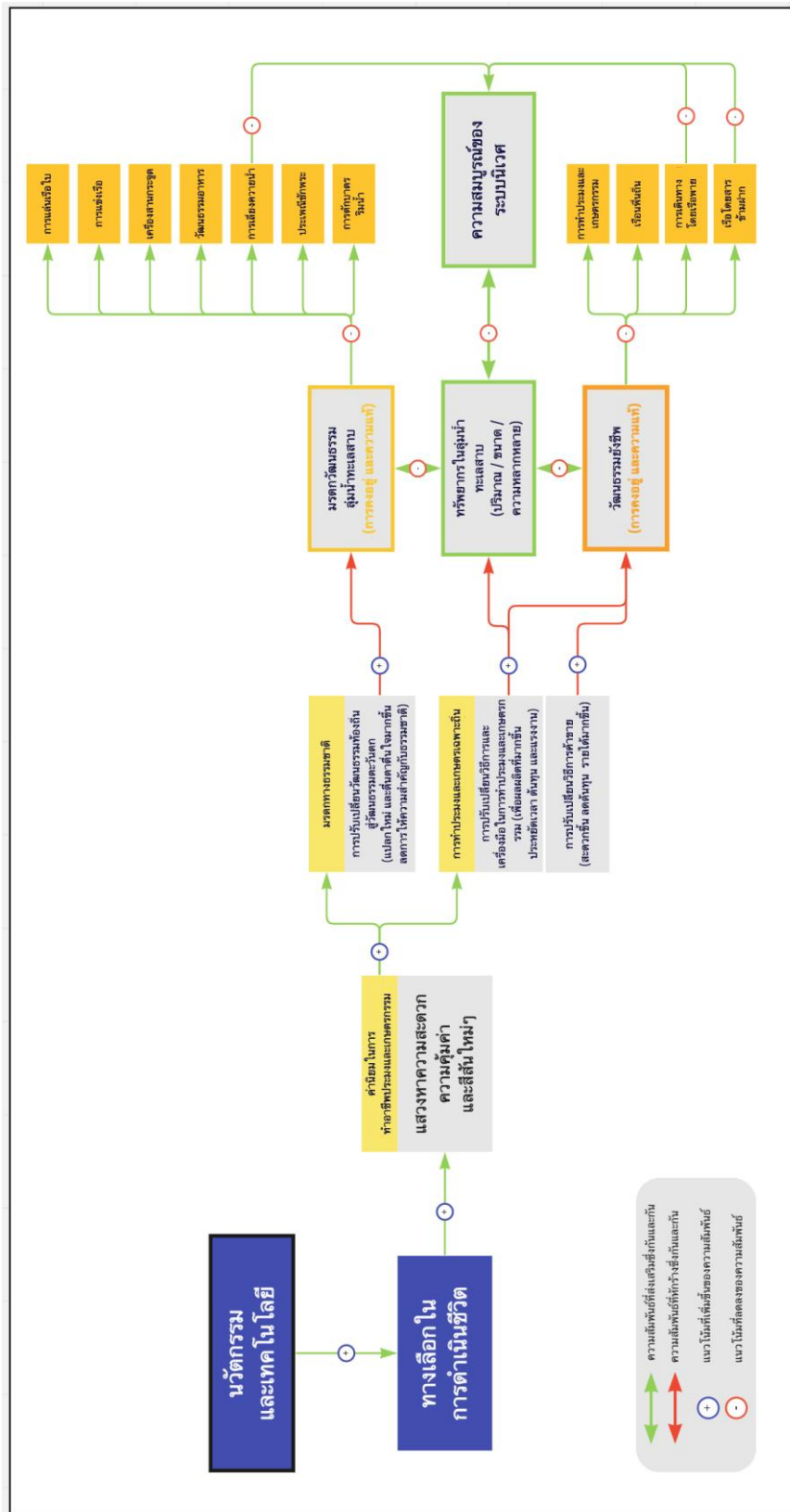
1. ความเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมการบริโภคอาหารและสินค้า ประเพณีท้องถิ่นจากอิทธิพลของสื่อสังคมในรูปแบบใหม่ ๆ และระบบอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงชุมชนสู่โลกภายนอก
2. ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจากการนำวิทยาการด้านเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้เพื่อความสะดวกสบาย เช่น การใช้รถยนต์ การสร้างอาคารและยอดด้วยวัสดุทดแทน การสื่อสารผ่านเครื่องมือสื่อสารแทนการพบปะ เป็นต้น

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนแนวทางและเครื่องมือในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำธุรกิจ และทุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่การรับนำมาใช้ในทางที่ผิดของกลุ่มชาวประมงและเกษตรกรบางกลุ่มเพื่อ ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตกลับเป็นการสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสังคม ดังต่อไปนี้

1. การปรับโครงสร้างของยอให้มีความสามารถในการรับน้ำหนัก และทนทานต่อการใช้งานที่มากขึ้น
2. การทำประมงผิดกฎหมาย หรือการทำประมงที่ฝ่าฝืนข้อกำหนดการคุ้มครองสัตว์น้ำในพื้นที่ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคภายนอกและนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เช่นการใช้แหและอวดในการหาปลาขนาดเล็กที่เป็นอาหารของระบบนิเวศ และการจับสัตว์อนุรักษ์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ
3. การทำเกษตรกรรมที่พึ่งพาสารเคมีเพื่อเร่งประสิทธิภาพของผลผลิต
4. การปรับเปลี่ยนวิธีการค้าขายและขนส่งสินค้าที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นการพัฒนาาระบบขนส่งทางบก (Logistic) การค้าขายสินค้าและติดต่อกลุ่มลูกค้าผ่านช่องทางออนไลน์

5. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ หรือละทิ้งอาชีพประมงและเกษตรกรรม เพื่อประกอบอาชีพด้านการค้าและการบริการที่ได้ค่าตอบแทนที่สูงและมอบประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับชีวิตมากขึ้น

ภาพที่ 76 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพต่อภูมิทัศน์นวัตกรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อค่านิยมดังกล่าวข้างต้นได้สร้างผลกระทบเชิงต่อพื้นที่ดังต่อไปนี้

- การสร้างและปล่อยของเสียและมลพิษลงสู่ทะเลสาบ จากการใช้รถยนต์และรถยนต์ในการสัญจรและขนส่งสินค้า และจากการธุรกิจการท่องเที่ยวบริเวณแนวชายฝั่ง
- ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมสัตว์น้ำ เช่นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและแหล่งวางไข่
- ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติลดลง
- ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการบริโภค และรูปแบบกิจกรรมการพักผ่อนของชุมชนในพื้นที่อันส่งผลต่อวิถีชีวิตลุ่มน้ำ
- ความเปลี่ยนแปลงของใช้ประโยชน์พื้นที่ลุ่มน้ำ
- การสืบสานวัฒนธรรมการยิงชีพได้รับความสำคัญลดลง
- ค่าตอบแทนจากการทำประมงและเกษตรกรรมที่สูงขึ้นและค้ำค่ามากขึ้น
- ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันถูกทำลาย หรือลดความสำคัญลง เมื่อมีทางเลือกในการประกอบธุรกิจที่มีสิทธิภาพมาทดแทนมากขึ้น อันส่งผลต่อภาวะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยตรงเช่น การค้าขายออนไลน์
- การเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวเนื่องจากสามารถสื่อสารกับกลุ่มลูกค้าได้สะดวกและแม่นยำมากขึ้น โดยเฉพาะในธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจที่พัก

โดยผลกระทบจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถสรุปปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 4 ปรากฏการณ์ อันได้แก่การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง การเลือนหายของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตลุ่มน้ำและการเกิดมลพิษในทะเลสาบ โดยมีรายละเอียดของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทั้ง 4 ปรากฏการณ์ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

5.2.1.4 ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม

ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบเมื่อไม่นานมานี้จากความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศของโลกที่ได้แผ่อิทธิพลของความเปลี่ยนแปลงและได้สร้างปรากฏการณ์ความแปรปรวนของสภาพอากาศไปทั่วทุกมุมโลกรวมถึงจังหวัดพัทลุงที่กำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงที่ยากต่อการคาดการณ์และรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของสภาพอากาศ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจจากวิกฤตการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ในช่วงระยะเวลา 2 – 3 ปีที่ผ่านมาเป็นผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มก่อดำขึ้นนี้ได้กลายเป็นอีกหนึ่งความท้าทายใหม่ของระบบเศรษฐกิจและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของจังหวัดที่ไม่เคยพบหรือประสบมาก่อนในอดีต โดยมีรายละเอียดของการเกิดขึ้นและผลลัพธ์จากความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังนี้

ที่มาของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศของจังหวัดในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ถือกำเนิดขึ้นในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาและสามารถเห็นผลในเชิงประจักษ์ได้อย่างชัดเจนในช่วง 2 – 3 ปีที่ผ่านมาที่สามารถสังเกตได้จาก ฝนที่ไม่ต้องตามฤดูกาล ระยะเวลาขึ้นและตกดินของพระอาทิตย์ที่ช้า หรือยาวนานกว่าในอดีต และระดับน้ำทะเลในแต่ละช่วงเวลาของปีเปลี่ยนแปลงไป และล้วนส่งผลโดยตรงต่ออุตสาหกรรมสำคัญของจังหวัดคือ อุตสาหกรรมการผลิตอันประกอบด้วยการทำประมงและเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ไม่เพียงแต่เป็นรายได้หลักของระบบเศรษฐกิจของจังหวัดพัทลุง แต่ยังเป็นหัวใจหลักของการเกิดขึ้นและคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ (หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นองค์ประกอบหลักของระบบความสัมพันธ์อันก่อเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม) ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจที่ชะลอตัวอย่างต่อเนื่องทั้งจากการระบาดของโรค และสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศเป็นผลให้ปรากฏการณ์ดังกล่าวทวีคูณความรุนแรงขึ้นจากความไม่แน่นอนของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เป็นผลให้ประชากรในพื้นที่มีแนวโน้มที่จะหวาดกลัวและกังวลต่อความเปลี่ยนแปลงที่ได้ถือกำเนิดขึ้นที่มากขึ้น เมื่อเทียบกับในอดีต เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ และไม่มีความรู้และประสบการณ์มากพอที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลง อันก่อ

เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและคงอยู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 2 ดังนี้

ค่านิยมต่อมรดกทางธรรมชาติ จากความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่เกิดขึ้นส่งผลโดยตรงต่อทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งในส่วนจากระบบนิเวศ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ อันเป็นเหตุให้ชุมชนในพื้นที่ที่มีแนวโน้มน้ำที่จะประกอบกิจกรรมหรือใช้ประกอบในพื้นที่ทางธรรมชาติที่ลดลงเนื่องสาเหตุหลัก 2 ประการคือ ความปลอดภัย และความไม่คุ้มค่า และได้ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงของวิถีประมงและเกษตรกรรมที่มีความยึดโยงต่อธรรมชาติมาตั้งแต่ในอดีต เช่น การเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมระหว่างวันที่ในยามที่ไม่สามารถออกไปทำประมงและเกษตรกรรมได้เมื่อมีพายุฝน
2. การลดลงของกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ
3. การลดลงของการสัญจรโดยเรือในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

ค่านิยมในการทำประมงและเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น มีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนแนวทางและเครื่องมือในการประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำธุรกิจ และทุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมและสังคม อันได้แก่

1. การใช้ยอในการทำประมงลดลงเนื่องความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง และส่งผลต่อความคุ้มค่าในการทำประมง
2. การทำประมงผิดกฎหมาย หรือการทำประมงที่ฝ่าฝืนข้อกำหนดการคุ้มครองสัตว์ในพื้นที่ที่มีแนวโน้มน้ำที่เพิ่มขึ้น และการทำเกษตรกรรมที่พึ่งสารเคมีเนื่องจากความแปรปรวนส่งผลให้ช่วงเวลาที่สามารถทำประมงลดลงแต่ความต้องการยังคงมีอยู่ เป็นผลให้ชาวประมงมีความจำเป็นต้องหาปลาให้ได้ในปริมาณที่เท่าเดิมแม้มีเวลาน้ำที่น้อยลง
3. การทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนแต่เพียงเท่านั้น เนื่องจากความไม่คุ้มค่าและสภาพของสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงและไม่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ หรือละทิ้งอาชีพประมงและเกษตรกรรม เพื่อประกอบอาชีพด้านการค้าและการบริการที่ได้ค่าตอบแทนที่สูงและมอบประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับชีวิตมากขึ้น
5. ค่าตอบแทนจากประกอบธุรกิจการค้าขายและบริการการท่องเที่ยวที่ลดลง เนื่องจากสภาพอากาศที่แปรปรวนที่ส่งผลโดยตรงต่อการท่องเที่ยวของจังหวัด เช่นพายุฝนในช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยว
6. การปรับเปลี่ยนวิธีการค้าขายและขนส่งสินค้าที่เหมาะสมต่อสภาพอากาศ เช่นการขนส่งสินค้าทางบก การซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลโดยตรงต่อพื้นที่ทะเลสาบ อันเป็นหัวใจและองค์ประกอบหลักของระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีส่วนในการส่งเสริมให้เกิด การเติบโตของการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง และการหวนคืนสู่ถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ในทางตรง และส่งเสริมปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในทางอ้อมในเวลาเดียวกัน อันเป็นที่มาของการกล่าวโดยสรุปที่ว่าความเปลี่ยนแปลงจากปรากฏการณ์ความแปรปรวนของสภาพอากาศนั้น สามารถสร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเทียบเท่ากับผลจากทุก ๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นรวมกัน อันประกอบด้วย 8 ปรากฏการณ์ ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ดังนี้

1. อุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
2. การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่
3. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว
4. การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน
5. การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ
6. การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง
7. การเลือนหายของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตลุ่มน้ำ
8. การเกิดมลพิษในทะเลสาบ

5.2.2 ความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงโดยชุมชน

การศึกษาในประเด็นนี้มีเป้าประสงค์ของการศึกษาคือ การทราบถึงศักยภาพ และข้อจำกัดในการรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของชุมชน จากการวิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 22 คนถึงทัศนคติมุมมองต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง และแนวทางในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยสามารถสรุปได้ว่าชุมชนในพื้นที่ที่มีความเห็นต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งสิ้น 3 ทิศทาง ได้แก่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไปในอนาคต ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไป แต่ความแท้จริงจะลดลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัย และภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะสูญสิ้นไปในอนาคต และมีรายละเอียดของการศึกษาที่สนใจต่อแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนให้ความสำคัญ และแนวทางในการรักษา และรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ตารางสรุปผลการสัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น	
วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	
<p>ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม <p>1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่ต่อไป :</p> <ul style="list-style-type: none"> มีความเห็นว่า การยกย่องและการทำนุรักษะเลสาบถือเป็นวิถีชีวิตคู่ขนานมาแต่สมัยและเลสาบสงขลา ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพียงใด วัฒนธรรมด้านการอนุรักษ์ดังกล่าวจะยังคงถูกส่งต่อและดำเนินต่อไป และมองว่ายังไม่ลดลง โดยกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวมักเป็นกลุ่มวัยกลางคน (40 - 50 ปี) และยังคงประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมอยู่ในปัจจุบัน 	 <p>กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยกลางคน</p> <p>ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงสูงสุด :</p> <ol style="list-style-type: none"> ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงเกิดภาวะขาดการดูแลและมีมือได้ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม
<p>2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่ต่อไปแต่ความแท้จริงจะลดลงไปตามกาลเวลา :</p> <ul style="list-style-type: none"> มีความเห็นว่า การยกย่องและการทำนุรักษะเลสาบ จะยังคงอยู่แต่ที่ยังมีผู้คนให้ความสนใจ โดยเฉพาะในจุดสาหรืกรมท่องเที่ยว แต่การคงอยู่ดังกล่าวจะสมบูรณ์มากหรือน้อย หรืออยู่ในลักษณะใด โดยมองว่าจำนวนยอไม่ลด แต่การทำประมงด้วยยอลดลง โดยกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวมักเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ (30 - 40 ปี) และประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นรายได้เสริม รายได้หลักจากการทำธุรกิจท่องเที่ยวและอื่น ๆ 	 <p>กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรรุ่นใหม่</p> <p>ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงสูงสุด :</p> <ol style="list-style-type: none"> ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หรือ ระบบทุนนิยมที่รุกรานชุมชนและส่งผลกระทบต่อชุมชนในทุกมิติ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี
<p>3. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะสูญไป :</p> <ul style="list-style-type: none"> มีความเห็นว่า การยกย่องและการทำนุรักษะเลสาบจะสูญหายไปตามกาลเวลา และควรหันไปให้ความสนใจกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และเป็นสิ่งที่อยู่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่และในสถานการณ์ท่องเที่ยวแทน เพราะวัฒนธรรมด้านการอนุรักษ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยั่งยืนไม่ได้และต้องอาศัยการสืบสานเพื่อส่งต่อ และมองว่าทั้งจำนวนยอและการทำประมงด้วยยอลดลง โดยกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ (50 - 60 ปีขึ้นไป) ประกอบด้วยกลุ่มที่ยังคงทอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และกลุ่มคนที่เลิกทำและหันไปทำธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ 	 <p>กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยเกษียณ</p> <p>ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงสูงสุด :</p> <ol style="list-style-type: none"> ปัจจัยด้านสังคม โดยเฉพาะทัศนคติและค่านิยมของคนรุ่นใหม่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยม ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปมากและยากต่อการฟื้นคืนในระยะเวลาอันสั้น ๆ

แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพุกอง

1. เป็นภูมิปัญญาในการยึดพิที่เฉพาะกับภูมิภาค และสามารถผลักดันไปสู่การพัฒนาผู้นำทะเลสาบที่ยั่งยืนได้อย่างดี
2. เป็นมรดกวัฒนธรรมของคุณค่าที่สร้างเอกลักษณ์และภาพจำให้กับจังหวัดพุกอง และมีศักยภาพต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัด
3. เป็นความภาคภูมิใจของชุมชนลุ่มน้ำ อยากรส่งเสริมไปยังรุ่นลูกหลาน
4. เป็นระบบนิเวศน์ที่สำคัญของจังหวัดและประเทศ

แนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่คาดว่าจะเหมาะสม

ด้านเศรษฐกิจ

- การบริหารจัดการและการกระจายรายได้เสริมในชุมชนที่เป็นระบบและทั่วถึง (โดยเฉพาะการรับจ้างในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การเก็บและสาธิตจุดสังเกต)
- การจัดการและควบคุมผลกระทบเชิงลบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น การควบคุมเรือยนต์ที่ไม่มีใบอนุญาตเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม และการปล่อยของเสียลงสู่ทะเลสาบของธุรกิจที่พัก
- การผลักดันให้คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น เช่น สร้างช่องทางหรือโอกาสทางธุรกิจที่จับต้องได้และน่าสนใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มคนรุ่นใหม่
- การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมและประมงให้กับกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ทีหลุดออกจากระบบการศึกษา (เนื่องจากปัญหาครอบครัว เศรษฐกิจ และสาเหตุอื่นที่มิได้บันทึกไว้) และกำลังประสบกับปัญหาว่างงาน และกลายเป็นอาชญากรมากขึ้น)

ด้านสิ่งแวดล้อม

- การบำบัดและกำจัดวัชพืชเป็นอุปสรรคต่อการทำประมงเพื่อฟื้นคืนสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์แนวชายฝั่ง เช่น การทำบ้านปลา
- การอนุรักษ์ปลาตัวเล็กที่เป็นอาหารของห่วงโซ่อาหาร
- การผลักดันและแรงจูงใจให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงคุณค่าของการทำประมงและการทำนึ่งเดิน
- การอนุรักษ์สัตว์น้ำประจำถิ่นไม่ให้หายไปจากทะเลสาบ อันได้แก่ ปลาอินทรี (ปลาสร้อยนกเขา) ปลาตาหนู ปลาโสด ปลาแก้มดำ ปลาลำปำ ปลาตะกิง ปลาขาว กุ้งสามน้ำ
- การส่งเสริมการอนุรักษ์ประจําถิ่น เช่น การอนุรักษ์บัวแดง (ที่ยังไม่ได้รับความสนใจในปัจจุบัน)
- การจัดการและควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- การสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในการครอบครองพื้นที่เพื่อการทำประมง
- การรักษาความเกี่ยวข้องการทำประมงและการทำนึ่งเป็นหัวใจหลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ให้สืบไป เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ หรือ การท่องเที่ยวปลอดคนเดิน
- การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของจังหวัด ทั้งมรดกวัฒนธรรมทางธรรมชาติ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้
- การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการตระหนักถึงและหวงแหน และลงมือทำมากขึ้น เนื่องจากระบบการบริหารจัดการในชุมชนมีความหลากหลายและไม่จริงจัง ทำให้คนในชุมชนไม่เข้มแข็งมั่นคงใจในการเริ่มต้นอนุรักษ์และทำสิ่งใหม่
- การพัฒนาแนวทางในการสื่อสารและส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมที่ร่วมสมัยและสามารถดึงดูดให้คนสนใจจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

จากการพิจารณาทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ปัจจัยที่ชุมชนให้ความสำคัญ และแนวทางในการรับมือต่อปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง จากตารางสรุปผลการสัมภาษณ์ข้างต้น สามารถสรุปผลการศึกษาความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ต่อความเปลี่ยนแปลงโดยชุมชนได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มปัจจัยที่ชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับสูง เป็นกลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนมีความเข้าใจต่อสาเหตุการเกิดขึ้นของความเปลี่ยนแปลง และทราบถึงแนวทางในการรับมือเพื่อลด และเพิ่มประโยชน์จากผลกระทบที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีเมื่อเทียบกับปัจจัยอื่น ๆ แต่ยังคงประสบกับข้อจำกัดบางประการในปัจจุบัน เช่น การขาดแนวร่วมในการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการรับมือที่มีประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วน อันได้แก่ การใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ และการหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่

กลุ่มที่ 2 กลุ่มปัจจัยที่ชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับปานกลาง เป็นกลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนมีความเข้าใจต่อสาเหตุการเกิดขึ้นของความเปลี่ยนแปลง แต่ยังไม่ทราบแนวทางในการรับมือ และใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งเป็นเหตุให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังคงสร้างผลกระทบในเชิงลบแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อันได้แก่ การก้าวสู่สังคมเมือง การเติบโตของการท่องเที่ยว และการเติบโตของระบบทุนนิยม

กลุ่มที่ 3 กลุ่มปัจจัยที่ชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับต่ำ เป็นกลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนยังไม่สามารถสร้างความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ และยังไม่ทราบถึงแนวทางในการรับมือที่เหมาะสม หรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงจุด อันเป็นเหตุให้ชุมชนมีความวิตกกังวล และให้ความสนใจกับกลุ่มปัจจัยนี้เป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับกลุ่มปัจจัยอื่น ๆ อันได้แก่ การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

5.2.3 แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาในประเด็นนี้มีเป้าประสงค์ของการศึกษาคือ การสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จากการศึกษาวิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร ถึงความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยในการสัมภาษณ์ทางผู้วิจัยได้มีการกำหนดค่าคะแนนของผลกระทบจากปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วง 1 – 10 เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์สามารถระบุความค่าผลกระทบของแต่ละปรากฏการณ์ในแต่ละยุคสมัยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกัน โดยกำหนดการให้ค่าคะแนนดังตารางที่ 7 และระบุถึงกลุ่มประชากรจำนวน 7 คน จาก 22 คน ที่ทางผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกจากความรู้และความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงทั้ง 9 ปรากฏการณ์ การเคยมีประสบการณ์โดยตรงและทางอ้อมจากปรากฏการณ์ดังกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ (เนื่องจากกลุ่มประชากรบางส่วนมีได้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามาตั้งแต่กำเนิด หรือเคยมีการย้ายออกไปอาศัยที่อื่นในช่วงเวลาที่ผ่านมา) มาร่วมร่วมแสดงความคิดเห็น และให้ค่าคะแนนในเวลาเดียวกัน และมีรายละเอียดของการให้คะแนนและสรุปผลการศึกษาแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงดังตารางที่ 7 และภาพที่ 78

ตารางที่ 7 ตารางสรุปผลการสัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

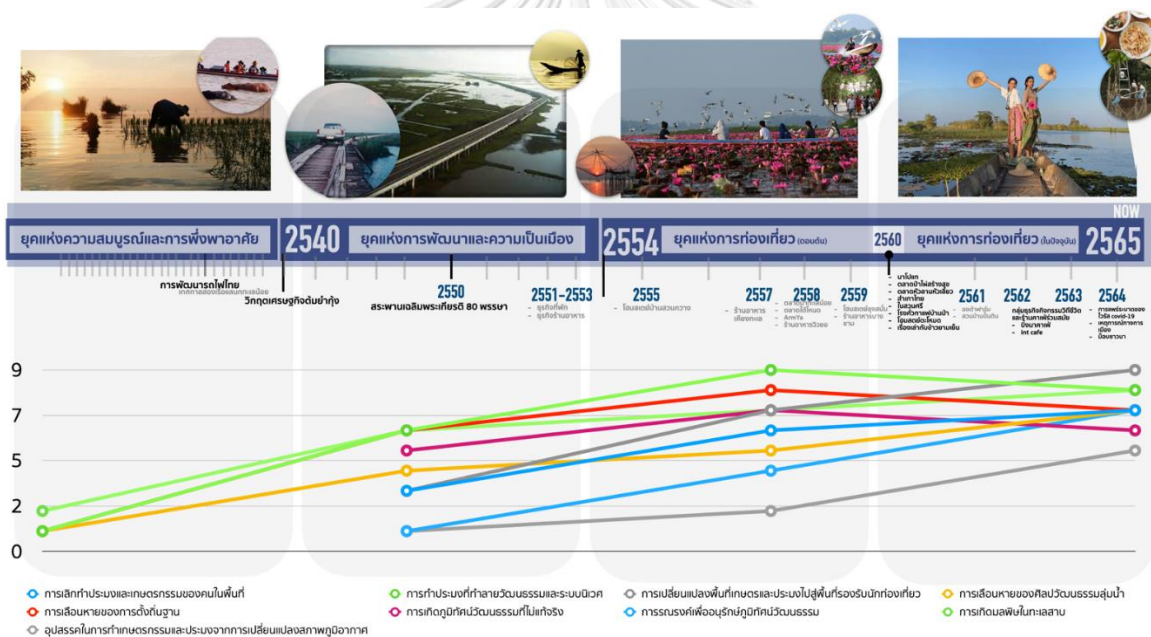
ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม	ยุคสมัยที่ 1	ยุคสมัยที่ 2	ยุคสมัยที่ 3	ยุคสมัยที่ 4
การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่		3	6	7
การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ	1	6	9	8
การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว		3	7	9
การเลือนหายของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ	1	4	5	7
การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน	1	6	8	7
การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง		5	6	7
การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม		1	4	7
การเกิดมลพิษในทะเลสาบ	2	6	7	8
อุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ		1	2	5

1 - 4 = ปรากฏการณ์ส่งผลกระทบต่อในระดับต่ำ 5 - 7 = ปรากฏการณ์ส่งผลกระทบต่อในระดับปานกลาง 9 - 10 = ปรากฏการณ์ส่งผลกระทบต่อในระดับสูง

การให้คะแนนจากตัวแทนกลุ่มประชากรทั้ง 7 คน ได้แก่ 1) สายัน รักคำ 2) หลง หนูน้อย 3) รีก เกตุแดง 4) ลับ โมราสิทธิ์ 5) สุชาติ เจ้าหัง 6) ประดับ เมืองหนู 7) ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2565

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 79 แนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากการพิจารณาผลการศึกษานแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงข้างต้น สามารถจำแนกแนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 2 กลุ่มลักษณะ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย 6 ปรากฏการณ์ได้แก่ อุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การเลือนหายของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ

การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมง ไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว และการเกิดมลพิษในทะเลสาบ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มลดลง ประกอบด้วย 3 ปรากฏการณ์ได้แก่ การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน และการเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง

5.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์ วัฒนธรรม

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การทราบถึงปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ผ่านการพิจารณาผลของการศึกษา 2 ส่วนร่วมกันคือ **ประเภท และระดับผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง** และความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์โดยชุมชน โดยมีผลของการศึกษาดังนี้

1. **ประเภท และระดับผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง**

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการนำปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในแต่ละยุคสมัยทั้ง 7 ปัจจัยย่อย ได้แก่ การเติบโตของระบบทุนนิยม การเติบโตของการท่องเที่ยว และการหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่ การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ และการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ มาพิจารณาถึงลักษณะของผลกระทบ และระดับของผลกระทบว่าแต่ละปัจจัยมีส่วนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 9 ปรากฏการณ์มากน้อยเพียงใด และมีผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 8 ที่ได้กำหนดให้เครื่องหมาย “+” หมายถึง ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีส่วนสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง และเครื่องหมาย “-” หมายถึง การปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีส่วนสร้างผลกระทบเชิงลบต่อปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 8 ตารางประเมินผลกระทบของปัจจัยความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ผลกระทบของปัจจัยความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม											
แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม											
ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง	การเสียดำประช และเกษตรกรรม ของคนในพื้นที่ (-)	การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ เกษตรและประมงไปสู่ พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว (-)	การเกิดมลพิษ ในทะเลสาบ (-)	การรบกวนที่ เพื่ออนุรักษ์ ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม (+)	การเลือกแนวของ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน (-)	การเลือกสายของ การตั้งถิ่นฐาน (-)	การเกิดภูมิทัศน์ วัฒนธรรมที่ไม่ แท้จริง (-)	การทำประมงที่ ทำลาย วัฒนธรรมและ ระบบนิเวศ (-)	จุลทรรศน์การทำ เกษตรกรรมและประมง จากการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ (-)	ประเภท	ระดับความ รุนแรง
ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ											
การเติบโตของระบบทุนนิยม			-		-	-				-	ปานกลาง 4
การเติบโตของการท่องเที่ยว	-	-	-	+	-	-	-	-		+/-	สูง 7
การหวนคืนถิ่นของชนรุ่นใหญ่		-		+			-			+/-	ต่ำ 1
ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม											
การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง	-		-		-	-		-		-	ปานกลาง 6
การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ	-	-	-		-	-	-	-		-	สูง 7
ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี											
การใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพ			-	+	-		-	-		+/-	ปานกลาง 4
ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม											
การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ	-	-	-		-	-	-	-	-	-	สูง 8

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากผลการประเมินผลกระทบของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมข้างต้น สามารถแบ่งกลุ่มประเภทของปัจจัยได้ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ **ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม** อันได้แก่ การเติบโตของระบบทุนนิยม การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ กลุ่มที่ 2 คือ **ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบทั้งเชิงลบและบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม** อันได้แก่ การเติบโตของการท่องเที่ยว และการหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่ และการใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ โดยเมื่อพิจารณาผลการประเมินผลกระทบของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงสามารถจำแนกระดับของผลกระทบได้ 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

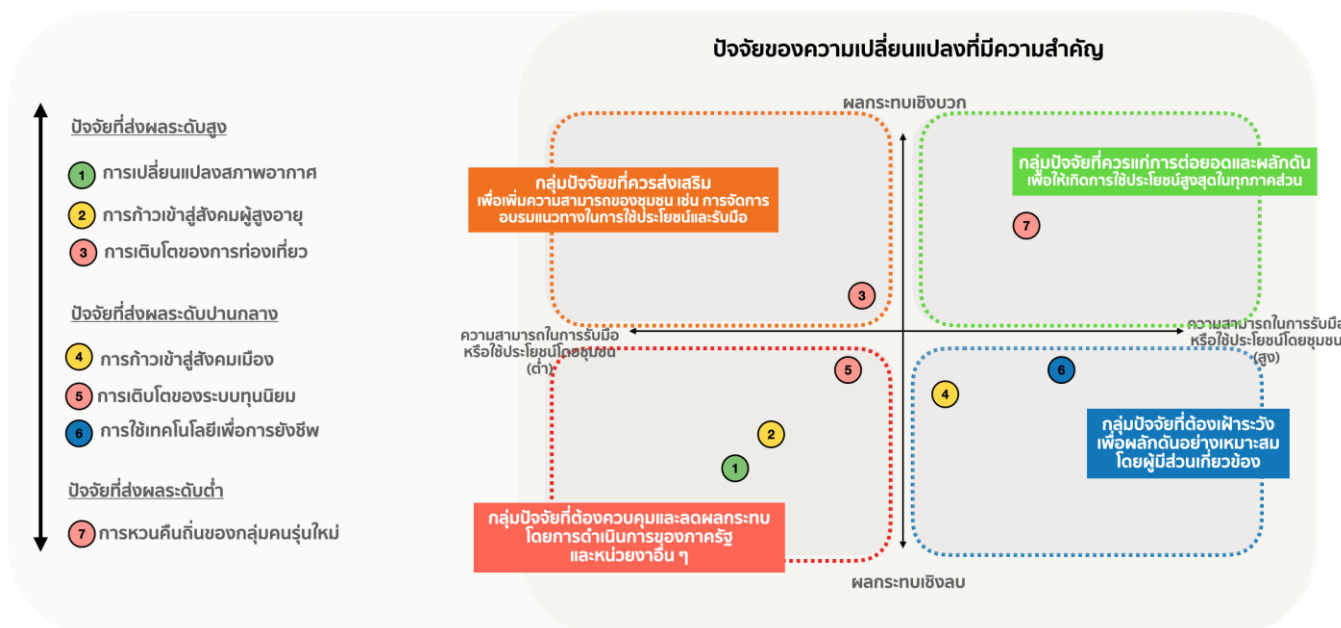
กลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง หรือปัจจัยที่มีค่าคะแนนผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วง 7 - 9 คะแนน อันได้แก่ การเติบโตของการท่องเที่ยว การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

กลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับปานกลาง หรือปัจจัยที่มีค่าคะแนนผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วง 4 - 6 คะแนน อันได้แก่ การเติบโตของระบบทุนนิยม การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง และการใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ

กลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับต่ำ หรือปัจจัยที่มีค่าคะแนนผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วง 0 - 3 คะแนน อันได้แก่ การหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่

จากผลการวิเคราะห์ **ประเภท และระดับผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง** และความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์โดยชุมชน (จากผลการศึกษาในหัวข้อที่ 5.2.2) ข้างต้นนำมาสู่การพิจารณาความสำคัญของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังตารางการวิเคราะห์ความสำคัญของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ตารางที่ 9) ที่สามารถจำแนกกลุ่ม ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงตามลักษณะ และแนวทางในการจัดการและมีได้ 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและ ทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

กลุ่มที่ 1 กลุ่มปัจจัยที่ควรส่งเสริม ได้แก่ การเติบโตของการท่องเที่ยว ถือเป็นกลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่ยังเป็นปัจจัยที่ชุมชนยังคงขาดความรู้ และความสามารถในการจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม จึงเป็นผลให้ปัจจัยกลุ่มนี้ควรได้รับการส่งเสริมจากผู้มีความรู้เฉพาะทางในการเข้ามาช่วยเพิ่มขีดความสามารถ และลดข้อจำกัดในการรับมือ และใช้ประโยชน์ของชุมชน เช่น การจัดอบรมแนวทางในการรับมือและใช้ประโยชน์แก่หน่วยงาน การตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านในการดูแลและส่งเสริมเฉพาะด้าน เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มปัจจัยที่ควรแก่การต่อยอดและผลักดัน ได้แก่ การทวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่ เป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่สามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงในระดับสูง และเป็นผลให้ปัจจัยในกลุ่มนี้ควรค่าแก่การส่งเสริมให้เกิดการต่อยอด และผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดในทุกภาคส่วน เช่น การระดมทุนเพื่อสนับสนุนการพัฒนา การรณรงค์ให้กลุ่มชาวประมงและเกษตรกร ผู้ประกอบการทั้งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐภายในพื้นที่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การประยุกต์ใช้จริงภายในพื้นที่

กลุ่มที่ 3 กลุ่มปัจจัยที่ต้องควบคุมและลดผลกระทบโดยการดำเนินการของภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเติบโตของระบบทุนนิยม เป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่สามารถ และชุมชนในพื้นที่ยังมีความสามารถในการรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ในระดับปานกลาง ไปจนถึงต่ำ อันเป็นผลให้ปัจจัยกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการควบคุมอย่างเข้มงวดจากการดำเนินการของภาครัฐ และหน่วยงานที่มีความรู้เฉพาะทางหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อลดและควบคุมผลกระทบเชิงลบต่อภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่ เช่น การจัดตั้งหน่วยงานดูแลและเฝ้าติดตามผลกระทบอย่างใกล้ชิด เป็นต้น

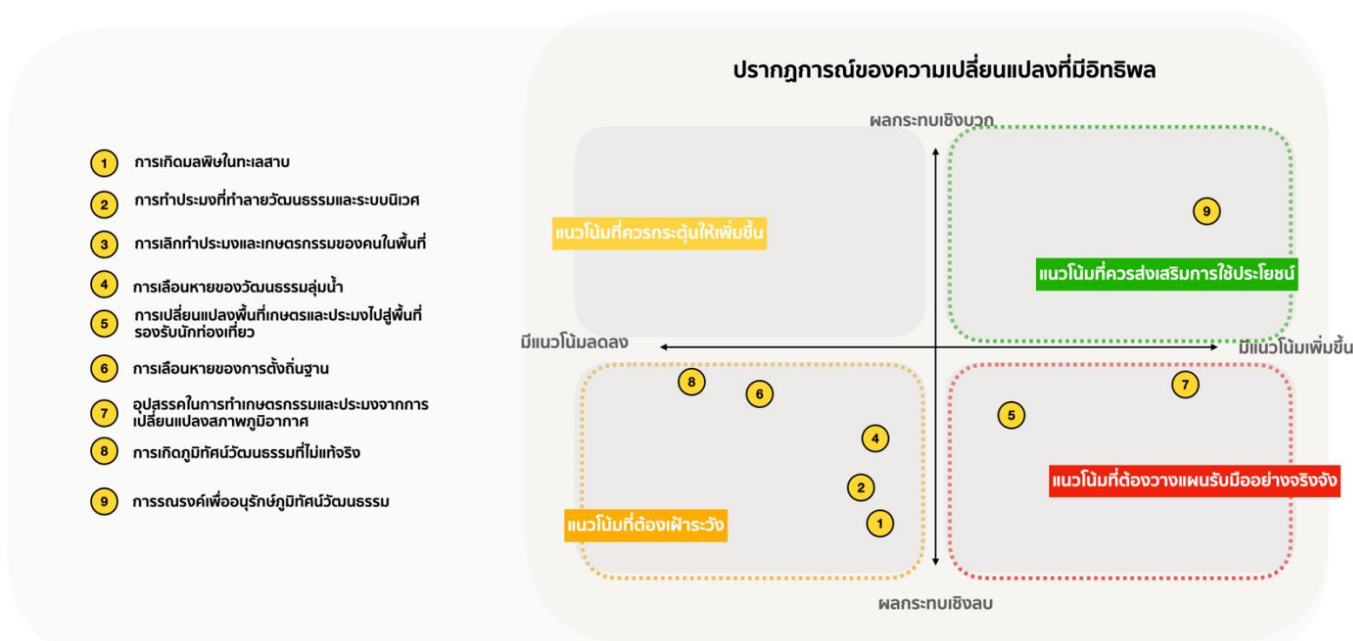
กลุ่มที่ 4 กลุ่มปัจจัยที่ต้องเฝ้าระวังเพื่อการผลักดันอย่างเหมาะสม ได้แก่ การก้าวสู่สังคมเมือง และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพ เป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่สามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับสูงโดยชุมชนในระดับที่สูง อันเป็นเหตุให้ปัจจัยกลุ่มนี้จำเป็นต้องเฝ้าระวังเพื่อผลักดันให้เกิดการรับมือ และใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่อาจเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในอนาคตโดยผู้มีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน เช่น การจัดตั้งหน่วยงานในการศึกษาและคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือ เป็นต้น

5.4 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การทราบถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่ หรือ แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของภูมิภาคที่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันจำนวน 9 ปรากฏการณ์ (จากผลการศึกษาในหัวข้อที่ 5.2.1) ผ่านการนำผลของการศึกษา 2 ส่วนมาพิจารณาด้วยกันคือ ผลการศึกษาประเภทของปรากฏการณ์

ความเปลี่ยนแปลง ที่ประกอบด้วยปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ **ผลการศึกษาแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม** ที่สามารถแบ่งลักษณะของแนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงได้ 2 ลักษณะคือ ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มลดลง (จากผลการศึกษาในหัวข้อที่ 5.2.2) และจัดทำตารางแสดงผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา โดยมีผลของการวิเคราะห์ดังตารางสรุปผลต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากผลการวิเคราะห์ **ประเภทของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง** และ **แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม** ข้างต้นนำมาสู่การพิจารณาอิทธิพลของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงทั้ง 9 ปรากฏการณ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม สามารถจำแนกแนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงตามลักษณะ และแนวทางในรับมือได้ 4 กลุ่มประเภท ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 แนวโน้มที่ควรส่งเสริมการใช้ประโยชน์ คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมี

แนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ ได้แก่ การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ควรแก่การส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดจากทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น การส่งเสริมนวัตกรรม และแนวทางในการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแก่กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มชาวประมงและเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 แนวโน้มที่ต้องเฝ้าระวัง คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มลดลง อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ ได้แก่ การเกิดมลพิษในทะเลสาบ การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเลือนหายของวัฒนธรรมลุ่มน้ำ การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน และการเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง จำเป็นต้องได้รับการดูแลและเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่รุนแรงขึ้น และควบคุมมิให้เกิดแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในอนาคต เช่น การรณรงค์การพัฒนาสีเขียวแก่อุตสาหกรรมการผลิตและการค้าขายเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศ และลดผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ และเพิ่มคุณค่าให้กับมรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 แนวโน้มที่ต้องวางแผนรับมืออย่างจริงจัง คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว และอุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง เพื่อลด และควบคุมมิให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกินความเหมาะสมที่อาจส่งผลต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอนาคต เช่น การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการและรับมือ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้ง และครอบคลุมทุกมิติ อันนำไปสู่การพัฒนาแนวทางร่วมในการจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ และมีความยืดหยุ่นต่อการนำไปปรับใช้ในแต่ละพื้นที่ชุมชน เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 แนวโน้มที่ควรกระตุ้นให้เพิ่มขึ้น คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ควรแก่การส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการสร้างผลกระทบเชิงบวกที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นกลุ่มปรากฏการณ์ที่ส่งผลดีต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันยังไม่พบปรากฏการณ์ใดที่เข้าข่ายแนวโน้มกลุ่มนี้ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการพื้นที่

จากการวิเคราะห์ผลจากการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (บทที่ 4) และผลการศึกษาวิวัฒนาการและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา (บทที่ 5) ประกอบกับการศึกษาทัศนคติและมุมมองที่มีต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนประมงและเกษตรกรในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา สามารถสรุปผลการศึกษาประกอบคำถามของงานวิจัย การวิเคราะห์ผลการศึกษิตตามสมมติฐาน การอภิปรายผลการศึกษาข้อค้นพบในงานวิจัย และข้อเสนอแนะด้านแนวทางการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต ดังต่อไปนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่ออธิบายถึงการเกิดขึ้น และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาอย่างเป็นเหตุและผล ผ่านการพิจารณาประเด็นในการศึกษา 7 ประเด็นคือ ขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม องค์ประกอบที่ต้องรักษาของภูมิทัศน์วัฒนธรรม วิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และแนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีคำถามและสมมติฐานของงานวิจัย ดังนี้

คำถามของงานวิจัย

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลและทะเลสาบสงขลามีองค์ประกอบอะไรบ้าง
2. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
3. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด
4. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาควรเป็นอย่างไร

สมมติฐานของงานวิจัย

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาถือเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมรูปแบบภูมิทัศน์ที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) จึงมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และ

สะท้อนความเป็นชุมชนประมงและเกษตรกรบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบในพื้นที่ (ตอบคำถามของงานวิจัยข้อที่ 1 และ 2)

2. ภูมิวัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลามีนวน้อมความเปลี่ยนแปลงไปตามระบบเศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคม และความสมบูรณ์ทางสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคสมัย โดยการตระหนักรู้และความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงถือเป็นหนึ่งตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันและในอนาคต (ตอบคำถามของงานวิจัยข้อที่ 3 และ 4)

จากการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นการศึกษาทั้ง 7 ประเด็นที่ได้จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจ และสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา สามารถสรุปผลการศึกษาตามคำถามของ งานวิจัยและการวิเคราะห์สมมติฐานของงานวิจัย แสดงได้ดังนี้

6.1.1 ผลการศึกษาขอบเขตของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาและประเมินความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของขอบเขตพื้นที่ของระบบความสัมพันธ์ทั้ง 4 ขอบเขตในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้แก่ ขอบเขตทางธรรมชาติ ขอบเขตทางเศรษฐกิจ ขอบเขตการจัดการทางสังคม และขอบเขตการรับรู้และใช้ประโยชน์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม สามารถขอบเขตเชิงพื้นที่ในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของงานวิจัย และบทบาทของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. **พื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Core area)** พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์หลักต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและจำเป็นต่อการจัดการและอนุรักษ์อย่างเหมาะสม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีส่วนในการสร้างและส่งเสริมการมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรงได้แก่ พื้นที่การทำประมงด้วยยอและพื้นที่นาข้าวแนวชายฝั่งที่ครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่ทะเลน้อย พื้นที่คลองปากประ และพื้นที่หาดลำปำ และถือเป็นพื้นที่หลักของการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของงานวิจัยฉบับนี้
2. **พื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Support area)** พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์รองต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมีความจำเป็นต่อการจัดการและอนุรักษ์รองลงมาจากพื้นที่แหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม แม้ไม่ได้มีบทบาทเป็นพื้นที่แหล่งกำเนิดโดยตรง แต่เป็นพื้นที่ที่มีส่วนในการส่งเสริมการเกิดขึ้นและมีอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม เช่น พื้นที่ชุมชนประมงและเกษตรกรรม พื้นที่ทางสังคมและศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญบริเวณถัดจากแนวชายฝั่งเข้ามาทางทิศตะวันตกเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่เมือง

3. **พื้นที่ป้องกันภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Buffer area)** พื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการเกิดขึ้นและการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทางอ้อม และควรให้ความสำคัญแก่การรักษาและควบคุมอย่างเหมาะสม เช่น พื้นที่ป่าเขาที่เป็นแหล่งผลิตน้ำจืด และพื้นที่ทะเลอ่าวไทยที่นำพากระแส น้ำเค็มและแร่ธาตุและตะกอนดินมายังพื้นที่ทะเลสาบสงขลา หรือพื้นที่เมืองโดยรอบจังหวัดที่มีส่วนในการสนับสนุนผลผลิตและสินค้าประมงจากชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบที่ล้วนมีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น

6.1.2 ผลการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามแนวคิด (UNESCO, 2004) ที่แบ่งเป็นการพิจารณาองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็น 2 ประเภทคือ องค์ประกอบทางภูมิประเทศ (Landscape components) และ องค์ประกอบทางวัฒนธรรม (Cultural Components) มีผลสรุปของการศึกษาดังนี้

1. องค์ประกอบทางภูมิประเทศ

จากการศึกษา องค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิต (Abiotic components) ที่ว่าด้วยการศึกษาถึงลักษณะ กระบวนการสร้าง และวิวัฒนาการของหิน (Rocks) และ ดิน (Soil) และ องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต (Biotic components) ที่ว่าด้วยการศึกษากลุ่มสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชพรรณ และสัตว์พื้นถิ่นในระบบนิเวศของภูมิประเทศอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด 4 ลักษณะคือพื้นที่เขา พื้นที่ป่า พื้นที่นา และพื้นที่เล ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภูมิประเทศที่มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วย 2 ลักษณะดังนี้

1. **ภูมิประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม** หรือภูมิประเทศนาและเล ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่ม และพื้นที่แอ่งน้ำขนาดใหญ่ เชื่อมต่อกับพื้นที่ทะเลอ่าวไทยบริเวณด้านตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยป่าพรุเสม็ดในบริเวณทิศเหนือของจังหวัดที่มีสภาพน้ำเป็นน้ำกร่อยจากการพบกันระหว่างธารน้ำจืดจากเทือกเขาบรรทัด และน้ำทะเลหนุนจากทะเลอ่าวไทย และป่าชายเลนบริเวณทางทิศใต้ของจังหวัดที่มีลักษณะน้ำเป็นน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทย มีบทบาทเป็นแหล่งกำเนิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ จากความหลากหลายของพืชพรรณและกลุ่มสิ่งมีชีวิตเฉพาะถิ่นเช่น กุ้ง

สามน้ำ ควายน้ำ กลุ่มนกและแมลงประจำถิ่น เป็นต้น ก่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศแนวชายฝั่ง และนำมาสู่การตั้งถิ่นฐาน และการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนในพื้นที่และทะเลสาบที่มีเอกลักษณ์อย่าง การทำประมงด้วยการยกยอ และการทำนาแนวชายฝั่งในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

2. ภูมิประเทศที่เป็นแหล่งสนับสนุนการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือภูมิประเทศป่าและเขา ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่เนินสูง และพื้นที่ที่ควนและภายในพื้นที่ประกอบด้วยป่าหินปูน ป่าดิบชื้น และป่าดิบแล้งบนเทือกเขาบรรทัดทางฝั่งตะวันตกของจังหวัด อันเป็นจุดกำเนิดของความหลากหลายของพืชพรรณและกลุ่มสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายของระบบนิเวศแบบป่าเขตร้อนทางด้านตะวันตกของจังหวัด ที่มีบทบาทหน้าที่เป็นแหล่งกำเนิดธารน้ำจืด และตะกอนดินและแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์แก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2. องค์ประกอบทางวัฒนธรรม

การศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรม 2 กลุ่มประเภทในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา คือ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ (Agricultural Components) อันประกอบด้วย ลักษณะทางประชากร ภูมิปัญญาและการปรับตัวเฉพาะถิ่น และวิถีเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพพื้นถิ่น และองค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage components) อันประกอบด้วย มรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สามารถสรุปลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 2 ลักษณะคือ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ทางตรงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ทางอ้อมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของลักษณะความสัมพันธ์ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 : องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ทางตรงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม อันได้แก่ ลักษณะทางประชากร วิถีเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพพื้นถิ่น และมรดกทางธรรมชาติ ที่ถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบที่มีส่วนในการสร้างและส่งเสริมการเกิดขึ้นและคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา เช่น ทัศนคติและความผูกพันต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของลักษณะทางประชากรในพื้นที่ที่ส่งอิทธิพลให้ชุมชนในพื้นที่เลือกตั้งถิ่นฐาน และประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรม

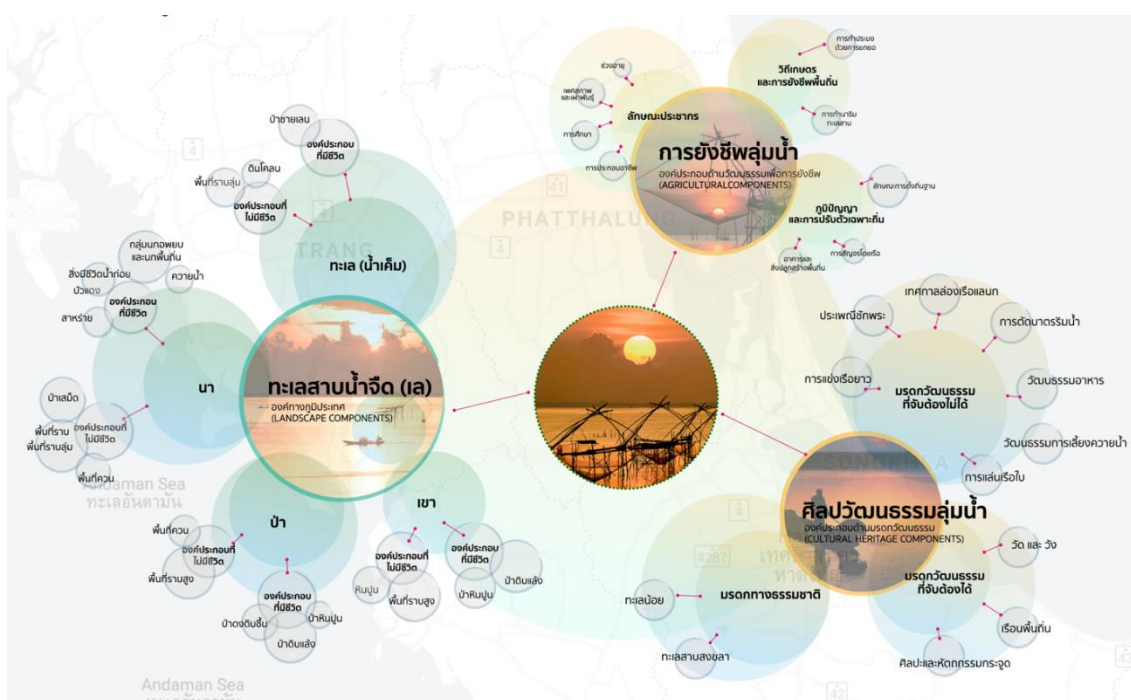
ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ วิธีการทำประมงและเกษตรกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมที่ได้ส่งต่อการยกยอและการทำนาแนวชายฝั่งทะเลสาบแก่ชาวประมงและเกษตรกรในแต่ละยุคสมัย ประกอบกับความเชื่อ และความหวงแหนของชุมชนในพื้นที่ที่มีต่อมรดกทางธรรมชาติ หรือพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา เป็นผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่คู่พื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลามาถึงปัจจุบัน

กลุ่มที่ 2 : องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ทางอ้อมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม อันได้แก่ ภูมิปัญญาและการปรับตัวเฉพาะถิ่น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่แม้จะไม่ได้มีส่วนในการสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยตรง แต่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน เช่น การตั้งถิ่นฐานเป็นแนวเส้นตรงตลอดแนวชายฝั่ง และลักษณะอาคารและสิ่งปลูกสร้างพื้นถิ่นที่เอื้อประโยชน์และสร้างแรงจูงใจแก่ชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทะเลสาบได้อย่างสูงสุด การสัญจรโดยเรือ และวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำที่มีส่วนในการสร้างและรักษาสมดุลของระบบนิเวศทางธรรมชาติให้กับพื้นที่ทะเลสาบตลอดจนวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น และประเพณีท้องถิ่นที่จัดขึ้นในพื้นที่ทะเลสาบที่ล้วนมีส่วนในการส่งเสริมและรักษาคุณค่าและความผูกพันทางจิตใจของชุมชนต่อวิถีชีวิตลุ่มน้ำทะเลสาบทั้งสิ้น

6.1.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามแนวคิดและแนวทางการศึกษาของ Jian Xu (2015) เพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ในเชิงระบบที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาขึ้น ผ่านการศึกษาระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม 3 ระดับ อันได้แก่ การศึกษาระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape ecosystem) เพื่อทราบถึงระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดในระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม การศึกษาระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape system) เพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น และ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape subsystem) เพื่อทราบถึงที่มาของการเกิดขึ้นของแต่ละระบบความสัมพันธ์ โดยมีผลสรุปการศึกษาของระดับความสัมพันธ์ทั้ง 3 ดังต่อไปนี้

1. ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape ecosystem) จากการศึกษพบว่าภายในระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ประกอบขึ้นด้วยระบบความสัมพันธ์ 3 ระบบ ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ และมีองค์ประกอบของแต่ละระบบดังภาพที่ 79

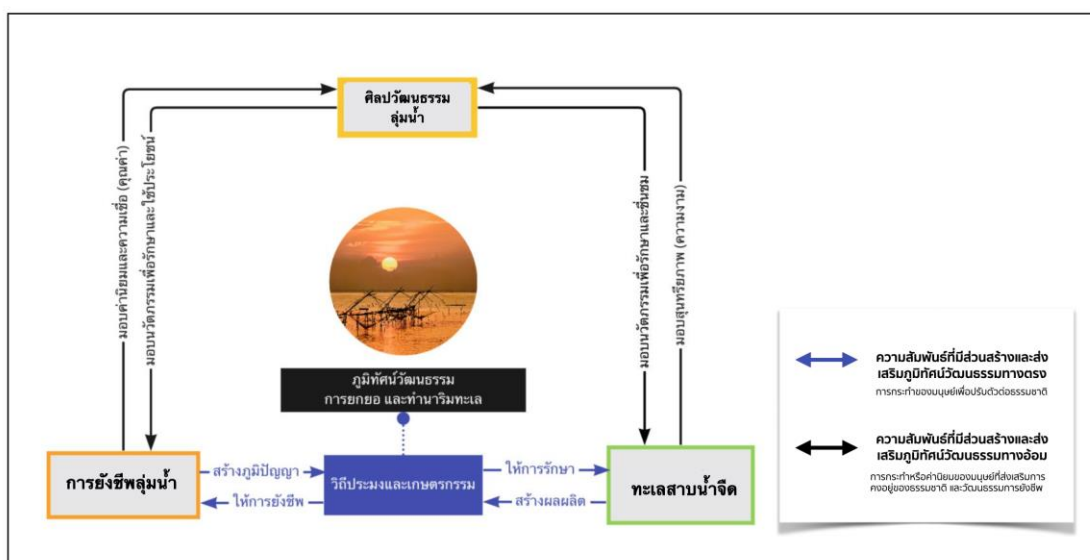
ภาพที่ 80 ระบบนิเวศของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

2. ระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape system) จากการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระบบความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของระบบความสัมพันธ์ทั้ง 3 ระบบ ได้แก่ระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ สามารถสรุปได้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ที่มีส่วนสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางตรง ระหว่างระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด และระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ ที่ถือเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อปรับตัวต่อธรรมชาติ

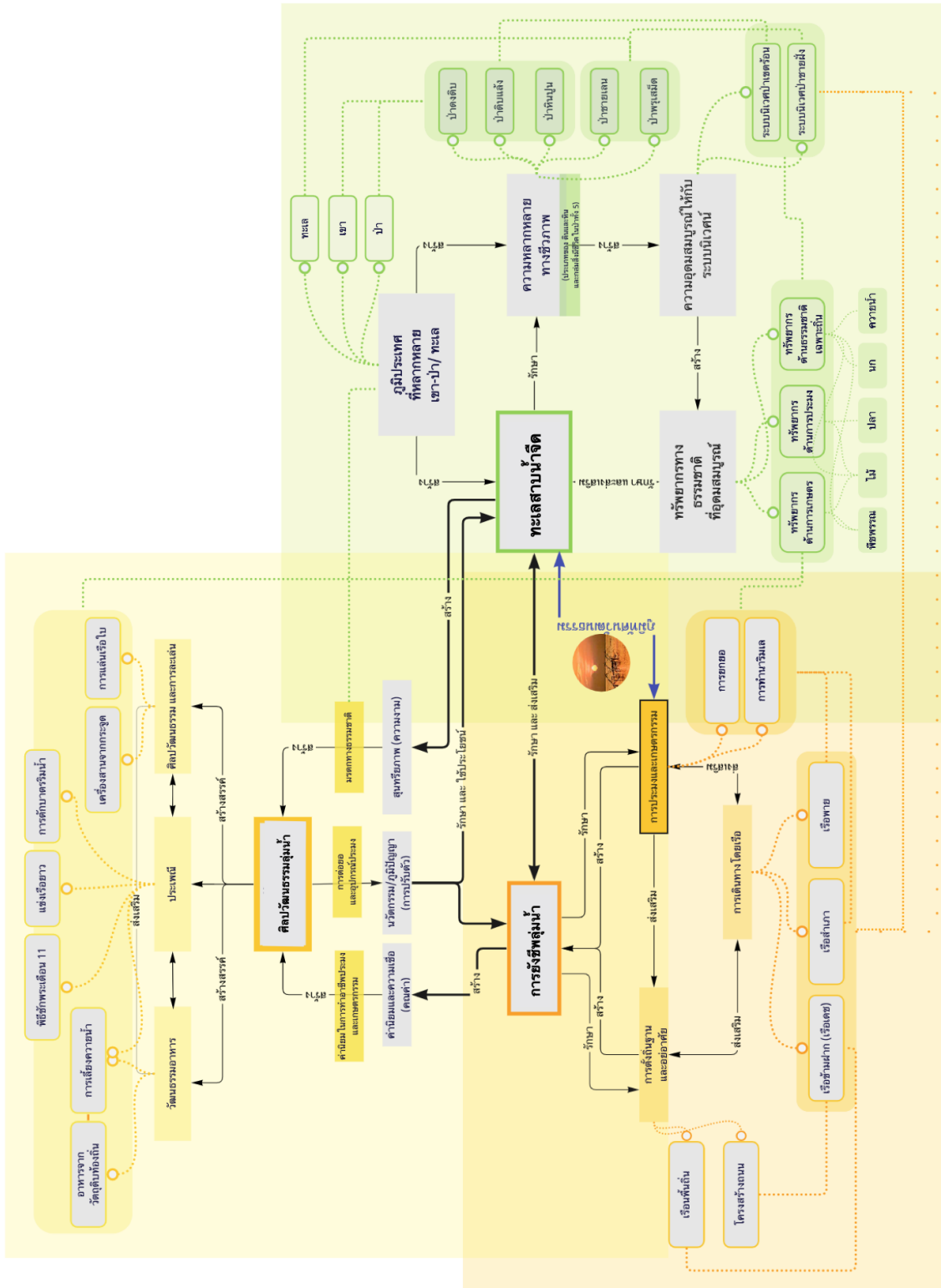
2. ความสัมพันธ์ที่มีส่วนสร้างและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางอ้อม ของระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำต่อระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด และระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ ที่ถือเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ หรือค่านิยมของมนุษย์ที่ส่งเสริมการคงอยู่ของความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด และระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำอีกทอดหนึ่ง

ภาพที่ 81 ความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

3. ระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape system) จากการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของระบบสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรม สามารถแสดงผลความของความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น และองค์ประกอบสำคัญภายในแต่ละระบบความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 81

ภาพที่ 82 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากการพิจารณาผลการศึกษารองประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในขอบเขตเชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาตั้งการสรุปในหัวข้อที่ 6.1.1 6.1.2 และ 6.1.3 ข้างต้น สามารถตอบคำถามของงานวิจัยที่ว่า **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลและทะเลสาบสงขลามีองค์ประกอบอะไรบ้าง** (ข้อที่ 1) และ **องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลามีความสัมพันธ์กันอย่างไร** (ข้อที่ 2) ได้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม 2 กลุ่มประเภทคือ องค์ประกอบทางภูมิประเทศ องค์ประกอบทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 2 ประเภทได้ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันทั้งในทางตรงและทางอ้อมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น 3 ระบบความสัมพันธ์ ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของการกำเนิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในที่สุด

จากการศึกษาถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ข้างต้นยังได้สะท้อนให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ถือเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมรูปแบบภูมิทัศน์ที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) ที่ถือกำเนิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนประมงและเกษตรกรในพื้นที่ต่อพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ เพื่อการยังชีพ และส่งต่อวัฒนธรรมลุ่มน้ำอันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่แก่คนรุ่นหลัง (ตอบคำถามของงานวิจัยข้อที่ 1 และ 2) สามารถสรุปได้ว่าผลการศึกษาไม่ปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาถือเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมรูปแบบภูมิทัศน์ที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) จึงมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสะท้อนความเป็นชุมชนประมงและเกษตรกรบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบในพื้นที่” (สมมติฐานที่ 1 ของงานวิจัย)

6.1.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ต้องรักษา

การศึกษารองประกอบที่ต้องรักษา คือการศึกษาบทบาทและความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากการนำผลของการศึกษารองประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในหัวข้อที่ 6.1.2 และ 6.1.3 มาประเมินระดับของความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของทะเลสาบน้ำจืด ระบบความสัมพันธ์ของการยังชีพลุ่มน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรม และสามารถสรุปผลการประเมินความสำคัญขององค์ประกอบได้ 3 ระดับ ดังนี้

4. องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูงมาก หรือเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อทุกระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบจำเป็นต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดและเข้มงวด เพื่อรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาให้คงอยู่สืบไป เช่นสัตว์น้ำในพื้นที่ พืชพรรณทางการเกษตรในพื้นที่ ปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงในพื้นที่ การทำประมงโดยการยกยอ การทำนาแนวชายฝั่งทะเลสาบ และการสัญจรโดยเรือพาย เป็นต้น
5. องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับสูง หรือเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่า 1 ระบบ และถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบจำเป็นต้องมีการควบคุมดูแล และส่งเสริมอย่างใกล้ชิดเพื่อมิให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เหมาะสมต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา เช่น เรือนพื้นถิ่น วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำ และศิลปะและหัตถกรรมจากกระจูด เป็นต้น
6. องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อระบบความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม 1 ระบบ และถือเป็นกลุ่มองค์ประกอบที่ต้องเฝ้าระวังและควบคุมอย่างเหมาะสมไม่ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงลบต่อระบบความสัมพันธ์อื่น ๆ ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอนาคต เช่น ภูมิประเทศที่ราบสูงและพื้นที่ควน และป่านอกพื้นที่ (ป่าดงดิบ ป่าดิบแล้ง และป่าหินปูน) ที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำทางธรรมชาติ เป็นต้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

6.1.5 ผลการศึกษาวิวัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) ด้วยกระบวนการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (STEEP Analysis) ที่ได้จากรวบรวมข้อมูลผ่านการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง และสามารถแบ่งวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้ 4 ยุคสมัย ได้แก่ (รายละเอียดของการศึกษาเพิ่มเติมในบทที่ 5)

- ยุคที่ 1 : ยุคแห่งความอุดมสมบูรณ์และการพึ่งพาอาศัย
- ยุคที่ 2 : ยุคแห่งการพัฒนาและความเป็นเมือง
- ยุคที่ 3 : ยุคแห่งการท่องเที่ยว (ตอนต้น)
- ยุคที่ 4 : ยุคแห่งการท่องเที่ยว (ในปัจจุบัน)

จากพิจารณาความเปลี่ยนแปลงของแต่ละยุคสมัยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลาสามารถสรุปผล **ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง** ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังนี้

2. **ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง** หรือปัจจัยอันเป็นสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา อันประกอบด้วย 7 ปัจจัย ได้แก่

1. การเติบโตของระบบทุนนิยม
2. การเติบโตของการท่องเที่ยว
3. การหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่
4. การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง
5. การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ
6. การใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ
7. การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

3. **ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม** หรือผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง โดยผลจากการศึกษาสามารถจำแนกลักษณะของผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ได้ 9 ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง อันได้แก่

1. การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่
2. การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ
3. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว
4. การเลือนหายของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ
5. การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน
6. การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง
7. การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม
8. การเกิดมลพิษในทะเลสาบ
9. อุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

6.1.6 ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบด้วยการศึกษา 3 ประเด็นคือ การศึกษาที่มาของความเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากความ

เปลี่ยนแปลงโดยชุมชน และการศึกษาแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีผลสรุปของการศึกษา ดังนี้

1. **การศึกษาที่มาของความเปลี่ยนแปลง** เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงถึงที่มา และระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้น และสามารถกล่าวโดยสรุปถึงที่มาของความเปลี่ยนแปลงได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากปัจจัยภายนอก 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อค่านิยมและพฤติกรรมในการใช้ชีวิต และการยังชีพของชุมชนในพื้นที่ และส่งผลเนื่องในเชิงระบบจนเกิดปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในที่สุด โดยผลจากการวิเคราะห์สามารถสรุปที่มาของความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกได้ ดังนี้
 1. **ปัจจัยเศรษฐกิจ** อันก่อให้เกิดปัจจัยย่อย 3 ปัจจัย ได้แก่ การเติบโตของระบบทุนนิยม การเติบโตของการท่องเที่ยว และการหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่
 2. **ปัจจัยด้านสังคม** อันก่อให้เกิดปัจจัยย่อย 2 ปัจจัย ได้แก่ การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง และ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ
 3. **ปัจจัยด้านเทคโนโลยี** อันก่อให้เกิดปัจจัยย่อย 1 ปัจจัย คือ การใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ
 4. **ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม** อันก่อให้เกิดปัจจัยย่อย 1 ปัจจัย คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ
2. **ความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงโดยชุมชน** จาก การวิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์ถึงทัศนคติ และแนวทางในการรับมือของชุมชนต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยสามารถสรุปความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงได้ 3 ระดับดังนี้
 1. **กลุ่มปัจจัยที่ชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับสูง** อันได้แก่ การใช้เทคโนโลยีในการยังชีพ และการหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่
 2. **กลุ่มปัจจัยที่ชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับปานกลาง** อันได้แก่ การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง การเติบโตของการท่องเที่ยว และ การเติบโตของระบบทุนนิยม

3. กลุ่มปัจจัยที่ชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับต่ำ อันได้แก่ การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

3. การศึกษาแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากการวิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์ถึงความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม สามารถสรุปได้ว่าชุมชนในพื้นที่ที่มีความเห็นต่อความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งสิ้น 3 ทิศทางได้แก่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไปในอนาคต ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไป แต่ความแท้จริงจะลดลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัย และภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะสูญสิ้นไปในอนาคต และสามารถระบุถึงแนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. กลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย 6 ปรากฏการณ์ได้แก่ อุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การเลือนหายของศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำ การเลิกทำประมงและเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว และการเกิดมลพิษในทะเลสาบ
2. กลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มลดลง ประกอบด้วย 3 ปรากฏการณ์ได้แก่ การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน และการเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง

6.1.7 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากผลการวิเคราะห์ ประเภทและระดับผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง และความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์โดยชุมชน ที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างในพื้นที่ นำมาสู่การพิจารณาความสำคัญของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านการจัดทำตารางวิเคราะห์ความสำคัญของปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ในบทที่ 5) ที่สามารถจำแนกกลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงตามลักษณะ และแนวทางในการจัดการและมีได้ 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มปัจจัยที่ควรส่งเสริม ได้แก่ การเติบโตของการท่องเที่ยว ถือเป็นกลุ่มปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่ยังเป็นปัจจัยที่ชุมชนยังคงขาดความรู้ และความสามารถในการจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่

เกิดขึ้นต่อภูมิภาคที่สมควรได้อย่างเหมาะสม จึงเป็นผลให้ปัจเจกกลุ่มนี้ควรได้รับการส่งเสริมจากผู้มีความรู้เฉพาะทางในการเข้ามาช่วยเพิ่มขีดความสามารถ และลดข้อจำกัดในการรับมือ และใช้ประโยชน์ของชุมชน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มปัจจัยที่ควรแก่การต่อยอดและผลักดัน ได้แก่ การหวนคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่ เป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิภาคที่สมควร และชุมชนมีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงในระดับสูง และเป็นผลให้ปัจเจกในกลุ่มนี้ควรค่าแก่การส่งเสริมให้เกิดการต่อยอด และผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดในทุกภาคส่วน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มปัจจัยที่ต้องควบคุมและลดผลกระทบโดยการดำเนินการของภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเติบโตของระบบทุนนิยม เป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิภาคที่สมควร และชุมชนในพื้นที่ยังมีความสามารถในการรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ในระดับปานกลาง ไปจนถึงต่ำ อันเป็นผลให้ปัจเจกกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการควบคุมอย่างเข้มงวดจากการดำเนินการของภาครัฐ และหน่วยงานที่มีความรู้เฉพาะทางหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อลดและควบคุมผลกระทบเชิงลบต่อภูมิภาคที่สมควร

กลุ่มที่ 4 กลุ่มปัจจัยที่ต้องเฝ้าระวังเพื่อการผลักดันอย่างเหมาะสม ได้แก่ การก้าวสู่สังคมเมือง และใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพ เป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิภาคที่สมควร แต่มีความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์ในระดับสูงโดยชุมชนในระดับที่สูง อันเป็นเหตุให้ปัจเจกกลุ่มนี้จำเป็นต้องเฝ้าระวังเพื่อผลักดันให้เกิดการรับมือ และใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่อาจเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในอนาคตโดยผู้มีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน

6.1.8 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคที่สมควร

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มีเป้าหมายคือ การทราบถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคที่สมควร หรือ แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของภูมิภาคที่สมควรในปัจจุบันจำนวน 9 ปรากฏการณ์ ผ่านการนำผลของการศึกษา **ประเภทของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคที่สมควร** มาพิจารณาร่วมกัน และจัดทำตารางแสดงผลการวิเคราะห์แนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคที่สมควร

ทัศนวิสัยธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา (ในบทที่ 5 หัวข้อที่ 5.4) และสามารถแบ่งกลุ่มของแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงได้ 4 กลุ่มดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 แนวโน้มที่ควรส่งเสริมการใช้ประโยชน์ คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ได้แก่ การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ควรแก่การส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดจากทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง

กลุ่มที่ 2 แนวโน้มที่ต้องเฝ้าระวัง คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มลดลง อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ได้แก่ การเกิดมลพิษในทะเลสาบ การทำประมงที่ทำลายวัฒนธรรมและระบบนิเวศ การเลือนหายของวัฒนธรรมลุ่มน้ำ การเลือนหายของการตั้งถิ่นฐาน และการเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่แท้จริง จำเป็นต้องได้รับการดูแลและเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่รุนแรงขึ้น และควบคุมมิให้เกิดแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

กลุ่มที่ 3 แนวโน้มที่ต้องวางแผนรับมืออย่างจริงจัง คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและประมงไปสู่พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว และอุปสรรคในการทำเกษตรกรรมและประมงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจำเป็นอย่างยิ่งแก่การวางแผนเพื่อจัดการและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง เพื่อลด และควบคุมมิให้เกิดผลกระทบเชิงต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกินความเหมาะสมที่อาจส่งผลต่อเนื่องถึงการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอนาคต

กลุ่มที่ 4 แนวโน้มที่ควรกระตุ้นให้เพิ่มขึ้น คือ แนวโน้มที่ประกอบด้วยกลุ่มปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น อันส่งผลให้ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงกลุ่มนี้ควรแก่การส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการสร้างผลกระทบเชิงบวกที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นกลุ่มปรากฏการณ์ที่ส่งผลดีต่อภูมิ

ทัศนวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันยังไม่พบปรากฏการณ์ใดที่เข้าข่ายแนวโน้มกลุ่มนี้ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

จากพิจารณาผลการศึกษาวិวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในหัวข้อที่ 6.1.5 และ 6.1.6 ที่ว่าด้วย ผลการศึกษาปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากแต่ละยุคสมัยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา สามารถตอบคำถามของงานวิจัยที่ว่า **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด (ข้อที่3)** ได้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ที่จะยังคงอยู่ในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสืบไป トラบใดที่ยังมนุษย์ยังคงมีปฏิสัมพันธ์ต่อพื้นที่ อันได้แก่การอยู่อาศัยของชุมชนชาวประมงและเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำ และการบริโภค และการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวจากภายนอกพื้นที่ แต่การคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังกล่าวในปัจจุบันและอนาคตอาจมีรูปแบบ และคุณค่าทางจิตใจต่อชุมชนของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเนื่องจากพฤติกรรม ค่านิยมและความเชื่อในการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยภายนอกของแต่ละยุคสมัยที่ส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและการยังชีพของชุมชนในพื้นที่ และสามารถสรุปได้ว่าผลการศึกษาของงานวิจัยไม่ปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลามีแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงไปตามระบบเศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคม และความสมบูรณ์ทางสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคสมัย โดยการตระหนักรู้และความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงถือเป็นหนึ่งตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันและในอนาคต” (สมมติฐานที่ 2 ของงานวิจัย)

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา พบว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่อันประกอบด้วย การทำประมงด้วยการยกยอและการทำนาแนวชายฝั่งลุ่มน้ำทะเลสาบมีความสำคัญต่อชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบเป็นอย่างมากทั้งในมิติของ การยังชีพ การดำรงชีวิต ไปจนถึงความผูกพันทางจิตใจอันก่อเกิดจากความรักและความภาคภูมิใจของชุมชนต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาได้มีความสำคัญต่อชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำเหมือนดังอดีตเพียงเท่านั้น แต่ยังได้กลายมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งผลิตที่สำคัญของจังหวัดที่ได้สร้างผลประโยชน์และความภาคภูมิใจแก่ชาวพัทลุง และผู้คนภายนอกที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

แต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด ก็ยังได้มอบคุณค่าและค่านิยมในการยังชีพและดำรงชีวิต ที่ส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่เริ่มมีพฤติกรรมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต คือ ชุมชนในพื้นที่ที่มีความต้องการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มากขึ้น แต่การให้ความสำคัญในการรักษาเริ่มลดลง โดยสามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมในการดำรงชีวิต และยังชีพที่มีแนวโน้มรุกร้าพื้นที่ทะเลสาบมากขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและขนาดของयोเพื่อให้อาจจับปลาได้ปริมาณที่เพิ่มขึ้น การรับจ้างนำเที่ยวหรือสาคิวิธีกรดำเนินาและการยกยอแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวในกลุ่มชาวประมง การปล่อยสารพิษและของเสียจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการผลิต ตลอดจนการละทิ้งและการเพิกเฉยต่อการสัญจรโดยเรือพาย และประเพณีทางน้ำที่สำคัญของท้องถิ่น ที่เป็นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมไปในปัจจุบัน

จากการพิจารณาผลของการศึกษาปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจมีส่วนทำลาย หรือลดทอนคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อชุมชน แต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้ส่งผลต่อการคงอยู่ หรือมีส่วนทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสูญหายไป เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่อพื้นที่ทะเลสาบที่ทำลายสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่เคยเป็นในอดีต และการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไปในอนาคต トラบใดที่ชุมชนยังให้ความสำคัญภูมิทัศน์วัฒนธรรม และอยู่อาศัยอยู่ภายในพื้นที่ และกลุ่มคนภายนอกยังคงให้ความสนใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่คู่ลุ่มน้ำทะเลสาบมาจนถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่สำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม และแนวโน้มของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงดังต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่น่าสนใจต่อการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา 2 ประการ ประการแรกคือ มนุษย์ หรือชุมชนในพื้นที่ไม่สามารถหยุดที่จะไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อธรรมชาติ หรือทะเลสาบได้ トラบใดที่ความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกยังคงส่งอิทธิพลต่อการยังชีพ และวิถีในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากชุมชนในพื้นที่จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในแต่ละยุคสมัย ประการที่สองคือ ความสามารถในการรับมือ หรือใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงโดยชุมชนถือเป็นอีกหนึ่งหัวใจสำคัญของการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมล้วนเกิดจากปัจจัยภายนอกทั้งสิ้น ซึ่งถือความเปลี่ยนแปลงที่ยากต่อการหลีกเลี่ยง หรือควบคุมผลที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแม่นยำเช่น การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ เป็นต้น ดังนั้นการเรียนรู้จะอยู่ร่วม และใช้ประโยชน์จาก

ความเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม น่าจะเป็นแนวทางในการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลาให้คงอยู่ที่ยั่งยืน

จากผลสรุปประเด็นของการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น ไม่เพียงแต่เป็นการชี้ให้เห็นถึงโอกาส และแนวทางในการรับมือที่เหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลง แต่ยังสะท้อนนัยสำคัญของการรักษา หรือ ส่งต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัยที่น่าสนใจคือ การคงไว้ซึ่งค่านิยม และรูปแบบความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนและทะเลสาบดังในอดีต จากการศึกษาควบคุมปัจจัยภายใน หรือพฤติกรรมและ ค่านิยมของชุมชนในพื้นที่ และปัจจัยภายนอก หรือปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อาจไม่ใช่คำตอบที่ดีที่สุดสำหรับการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และการปรับเปลี่ยนรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ตอบรับกับความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ และเป็นตัวแทนของสะท้อนเอกลักษณ์ของในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี น่าจะเป็นแนวทางในการส่งต่อที่เหมาะสมสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมใน พื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และนิยามของ Peter Folwer (2002) ที่ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เกิดขึ้นจากการกระทำระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง ของสังคมมนุษย์ และเป็นเสมือนตัวแทนของอารยธรรมตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ภายใต้อิทธิพล และข้อจำกัดของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นกำหนดรูปแบบของภูมิทัศน์ วัฒนธรรม”

6.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมใน พื้นที่ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการผลการศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญของการพัฒนาแนวทางใน การจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่สำคัญ 3 ประการ ประการแรกคือ การให้ความสำคัญต่อการรักษาองค์ประกอบสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประการที่ สองคือ การใช้ประโยชน์และการต่อยอดปัจจัยที่สำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างชาญฉลาด ประการ ที่สามคือ การกำหนดลำดับความสำคัญในการรับมือต่อแนวโน้มของปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมอย่างเหมาะสม จึงนำมาซึ่งข้อสรุปของข้อเสนอแนะการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์ วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาที่สามารถตอบรับความเปลี่ยนแปลง และสะท้อน เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ได้ดังนี้ (ตอบคำถามของงานวิจัยข้อที่ 4 ที่ว่า แนว ทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาควรเป็น อย่างไร)

1. การจัดทำแผนการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจถือเป็นกลุ่มปัจจัยที่สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิภาคที่พัฒนาธรรมในระดับที่สูงทั้งในเชิงบวกและลบ โดยเฉพาะการเติบโตของการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการยังชีพ และวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ และได้สร้างปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่อองค์ประกอบ และระบบความสัมพันธ์ของภูมิภาคที่พัฒนาธรรมที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในช่วงยุคสมัยที่ 2 และมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้นมาจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนทำลาย และลดความสำคัญของชุมชนต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม และมรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวโดยเรือยนต์ การปล่อยของเสียของธุรกิจโรงแรมและร้านอาหารบริเวณแนวชายฝั่ง การตั้งยอเพื่อเป็นสถานที่เช็คอินในการถ่ายภาพ เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันการเติบโตของการท่องเที่ยวก็ยังได้มอบผลกระทบเชิงบวกให้กับภูมิภาคที่พัฒนาธรรมไม่น้อย โดยเฉพาะในส่วนของ การสร้างการรับรู้ต่อภูมิภาคที่พัฒนาธรรมแก่พื้นที่ภายนอก และการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและจังหวัด เช่น การพัฒนาคุณภาพและความน่าสนใจของสินค้าและของฝาก การยกระดับมาตรฐานการค้าขายและการบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น

จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จึงมีความสำคัญต่อการรักษาและส่งเสริมภูมิภาคที่พัฒนาธรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการผลักดันการท่องเที่ยวของจังหวัดสู่การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ที่นอกจากจะสามารถยกระดับคุณค่า และมูลค่าให้กับทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ ยังมีส่วนในการอนุรักษ์และลดผลกระทบเชิงลบอย่างสร้างสรรค์แก่องค์ประกอบทางวัฒนธรรม และองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาคที่พัฒนาธรรมได้ในเวลาเดียวกัน เช่น การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยเรือพายในพื้นที่ทะเลสาบ การพัฒนาธุรกิจโฮมสเตย์และกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนในพื้นที่ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยการร่วมแบ่งปันความรู้ และประสบการณ์เฉพาะด้านต่อภูมิภาคที่พัฒนาธรรม และการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในการกรอบแนวทางในการพัฒนาจากทุกภาคส่วนเพื่อให้แนวทางในการพัฒนาที่เกิดขึ้นสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครอบคลุมทุกบริบทของแต่ละพื้นที่

2. การกำหนดกฎระเบียบการใช้งานพื้นที่บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา

จากการสำรวจพื้นที่พบว่าพื้นที่บริเวณแนวชายฝั่ง โดยเฉพาะในบริเวณปากน้ำในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา พบว่าพื้นที่จำนวนมากถูกจับจองด้วยกลุ่มผู้ประกอบการรายใหญ่ ที่เป็นเจ้าของธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร และกิจการแพปลา เป็นต้น โดยการจับจองพื้นที่ดังกล่าวได้ส่งผลโดยตรงต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติของพื้นที่เช่น การเกิดสารพิษในพื้นที่ลุ่มน้ำจากการทำเกษตรกรรมด้วยสารเคมี หรือการปล่อยของเสียจากธุรกิจร้านอาหาร การนำเที่ยวที่สร้างมลพิษทางเสียงแก่สิ่งมีชีวิตและชุมชนริมน้ำ ตลอดจนการทำประมงที่รุกร้าชีวิตจำกัดของทรัพยากรในพื้นที่ทะเลสาบ อีกทั้งยังมีส่วนส่งเสริมให้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำทะเลสาบเลือนลางหายไป จากการการลดลงของพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางสังคมที่ลดน้อยลง และถูกแทนที่ด้วยกลุ่มธุรกิจดังกล่าว

การกำหนดกฎระเบียบในการใช้งานพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำจึงถือเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยชะลอความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นผลให้ชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบที่ลดลง เช่น การย้ายที่อยู่อาศัย หรือการเลิกประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ เนื่องจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่ไม่น่าอยู่ อาศัย หรือทรัพยากรสัตว์น้ำไม่อุดมสมบูรณ์ดังในอดีต ดังนั้นการควบคุมอย่างเข้มงวด ดังนั้นการกำหนดกฎระเบียบอย่างเข้มงวด และการรณรงค์เพื่อลดพฤติกรรมเชิงลบของกลุ่มธุรกิจ และการย้ายออกของชุมชนในพื้นที่โดยภาครัฐ จึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เช่น การกำหนดให้มีการตรวจสอบและควบคุมปริมาณสารพิษประจำเดือน และการเพิ่มบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนข้อบังคับ การระบุพันธุ์ปลาอนุรักษ์ และช่วงฤดูการในการงดทำประมงที่ชัดเจน เป็นต้น

3. การกำหนดรูปแบบกิจกรรม และขอบเขตของการดำเนินกิจกรรมแก่กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและการผลิต

จากการศึกษารูปแบบของกิจกรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะรุกร้าขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ทางธรรมชาติ และพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนเพิ่มมากขึ้น จากความต้องการที่จะนำเสนอคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และมอบความสะดวกสบายแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมเยือน และจับจ่ายใช้สอยภายในพื้นที่ที่เกินความพอดีและนำมาซึ่งผลเสียต่อระบบ

นิเวศทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชนในระยะยาว เช่น การถมที่บริเวณแนวทางฝั่งในพื้นที่ทะเลน้อยเพื่อสร้างที่จอดรถรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว การทำประมง และการทำธุรกิจ นำเที่ยว ที่พักและร้านอาหารในพื้นที่อนุรักษ์ หรือพื้นที่ชุมชน เป็นต้น

กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ยากต่อการติดตาม และควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมีการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว และการผลิตเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นแนวทางในการจัดการที่เหมาะสมคือ การกำหนดรูปแบบกิจกรรม และขอบเขตการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนแก่กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและการผลิต เพื่อควบคุมให้การเติบโตของกลุ่มธุรกิจดังกล่าวดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม และสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับพื้นที่ เช่น การกำหนดเส้นทางในการท่องเที่ยวโดยเรือเพื่อลดการบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์สำคัญ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการผลิต การค้าขาย และการให้บริการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อลดการทับซ้อนกันระหว่างพื้นที่การท่องเที่ยว และพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ต้องการความเป็นส่วนตัว เป็นต้น โดยในการกำหนดรูปแบบ และขอบเขตเชิงพื้นที่ของกิจกรรมจำเป็นต้องเกิดจากการหารือร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้กับทุกกลุ่มคนที่อาศัย และประกอบอาชีพภายในพื้นที่

4. การสร้างความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงระบบในระดับชุมชน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในพื้นที่ต่อพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบที่มีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงระบบ อันเป็นเหตุให้การจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และความเข้าใจต่อระบบความสัมพันธ์อันก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม และความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้แนวทางในการจัดการดังกล่าวสามารถเพิ่มศักยภาพ และลดข้อจำกัด และปัญหาได้อย่างตรงจุด

ในขณะเดียวกันผลจากการสำรวจพื้นที่ศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่สามารถรับรู้ถึงคุณค่า การมีอยู่ และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ แต่น้อยคนที่จะสามารถอธิบายถึงการเกิดขึ้น และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลในเชิงระบบได้ ซึ่งถือเป็นหนึ่งข้อจำกัดในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ ดังนั้นการสร้างความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงระบบแก่ชุมชน

หรือกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเตรียมพร้อมสำหรับการผ่านที่อย่างยั่งยืนในอนาคต อย่างไรก็ตามการสร้างเข้าใจในเชิงระบบมิใช่เรื่องง่าย และไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากใครคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมสร้างองค์ความรู้ โดยอาจเริ่มจากจัดอบรมแลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ที่ว่าด้วยการพัฒนาธุรกิจหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในชุมชน ก่อนที่จะขยับสู่การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างชุมชนในลำดับถัดไป เป็นต้น

5. การสร้างความเข้าใจต่อแนวทางในการส่งต่อและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในระดับพื้นที่

จากการสำรวจพื้นที่ และสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องถึงแนวทางในการส่งต่อ หรือรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสืบไปในอนาคตพบว่า กลุ่มประชากรในพื้นที่มีมุมมองและความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป ตามทัศนคติ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล และมีความไม่ชัดเจนว่าชุมชนนั้นควรที่จะส่งต่อและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ไปในทิศทางใด ซึ่งความไม่ชัดเจนดังกล่าวแม้อาจไม่ได้ส่งผลมากนักในปัจจุบัน แต่อาจส่งผลในระยะยาวต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ในอนาคต เมื่อต่างคนต่างมีทิศทางในการส่งต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป เช่น ความต้องการที่จะคงไว้เช่นเดิมของกลุ่มผู้สูงอายุ และความต้องการที่จะต่อยอดและดัดแปลงไปตามยุคค่านิยม และบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัยของกลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นต้น

ดังนั้นการสร้างฐานของความเข้าใจต่อแนวทางในการส่งต่อและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญของการพัฒนาแนวทางการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยในการหารือเพื่อสร้างแนวทางดังกล่าว อาจมิได้เป็นการมุ่งเน้นแสวงหาแนวทางที่สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับทุกฝ่าย แต่ควรเป็นการร่วมหารือที่มุ่งเน้นให้เกิดการส่งต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมุมมองที่สร้างสรรค์และเชื่อเชิญให้มนุษย์และธรรมชาติเข้าหากันและเกิดการปฏิสัมพันธ์ต่อการอย่างไม่มีที่สิ้นสุดดังนิยามของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น การแลกเปลี่ยนทัศนคติ กิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง และคุณค่าที่ตนมีต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อมองหาจุดร่วมบางประการในการส่งต่อของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกัน เป็นต้น

6.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยการศึกษา 2 ส่วนคือ การศึกษากระบวนการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงระบบความสัมพันธ์จากการทบทวนงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการผลที่ได้จากการทบทวนในส่วนที่มาปรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาถึงที่มา ผลกระทบ และความเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบความสัมพันธ์ ผ่านการสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเป็นหลัก ซึ่งได้ดำเนินการในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด (Covid-19) ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2563 - 2565 ส่งผลให้ความสมบูรณ์ของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์อาจมีความเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงเวลาก่อนหน้าการระบาดของเชื้อไวรัสในบางประการเช่น ความแตกต่างของทัศนคติต่อการดำรงชีวิต และการประมงอาชีพและเกษตรกรรมในพื้นที่ในช่วงก่อนและระหว่างการระบาดของเชื้อไวรัส เป็นต้น สำหรับผู้ที่มีความสนใจหรือมีความประสงค์ที่จะต่อยอดผลการศึกษาของงานวิจัยฉบับนี้อาจจำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา และทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลและกระบวนการที่ได้จากการศึกษาเพิ่มเติมทันต่อเหตุการณ์มากยิ่งขึ้น ในส่วนของข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของงานวิจัยมีดังนี้

1. งานวิจัยฉบับนี้ถือเป็นจุดเริ่มของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาในเชิงระบบ ที่มุ่งเน้นการศึกษาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่ออธิบายที่มาของการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงเป็นหลักในอดีตมาจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบันเป็นหลัก ดังนั้นหากผู้ที่มีความสนใจ หรือมีความประสงค์ที่จะต่อยอดผลของการศึกษาสู่งานวิจัย หรือการดำเนินการจริง อาจมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งจากกลุ่มคนในและนอกพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แม่นยำ และครอบคลุมทุกมิติ
2. การตั้งสมมติฐาน และคำถามของงานวิจัยถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้าใจต่อการศึกษาปรากฏการณ์ในเชิงระบบความสัมพันธ์ที่ดี แต่การตั้งประเด็นคำถามในปลายเปิด หรือการสนทนานอกเหนือประเด็นคำถามที่ได้เตรียมถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสร้างความเข้าใจ และความคุ้นเคยต่อพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว และครอบคลุมทุกมิติมากขึ้น

1. รายชื่อ และบทสรุปผลสัมภาษณ์รายประเด็น

1.1 รายชื่อกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ตารางรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับ	รายชื่อ	อายุ	เพศสภาพ	อาชีพ (หลัก)	หมายเหตุ
กลุ่มผู้มีส่วนก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่โดยตรง					
1	สุรเชษฐ์ จันทร์	35	ชาย	ชาวประมง	
2	ไม่ประสงค์ออกนาม	56	หญิง	ประมง	
3	แทนใจ -	34	หญิง	ประมง	
4	กาญจนา เลื่อนแป้น	41	หญิง	ประมง	
5	สุชาติ เจ้าหัง	43	ชาย	ประมงและเกษตรกร	
6	หนูคล้าย ทองหยู	72	หญิง	ประมงและเกษตรกร	
7	สุภาพ แสงจันทร์	60	ชาย	ประมง	
8	หนูเริ่ม แสงจันทร์	63	หญิง	ประมง	
9	เล็ก มากสุข	70	หญิง	ประมง	
10	จรัสศรี ศรีโตน	62	หญิง	ประมง	
11	โสภา แสงแก้ว	45	หญิง	ประมง	
12	สายัน รักคำ	43	ชาย	ประมงและเกษตรกร	หัวหน้ากลุ่มทำนาริมเลและผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปากประ
13	หลง หนูน้อย	61	หญิง	ประมงและเกษตรกร	
14	ริ๊ก เกตุแดง	58	หญิง	ประมงและเกษตรกร	
15	ลับ โมราสิทธิ์	61	ชาย	ประมงและเกษตรกร	
กลุ่มผู้สร้างและได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์วัฒนธรรม					
16	ทวีโชค ชุนฤทธิ์	34	ชาย	ธุรกิจโฮมสเตย์	
17	สนั่น -	80	ชาย	ธุรกิจโฮมสเตย์	ผู้บุกเบิกธุรกิจโฮมสเตย์ในพื้นที่
18	กรกนก สุจวรรณรัตน์	40	หญิง	ธุรกิจโฮมสเตย์	ประกอบอาชีพประมงและเกษตรเป็นรายได้เสริม
19	บุญรัตน์ ทวีสุข	77	ชาย	รับจ้างพายเรือและนำเที่ยว	
20	อรุณ -	55	ชาย	รับจ้างพายเรือและนำเที่ยว	
21	ประดับ เมืองหนู	49	ชาย	รับจ้างนำเที่ยว	ครอบครัวทำอาชีพประมง
22	ไม่ประสงค์ออกนาม	45	ชาย	อาจารย์	รายได้เสริมนำเที่ยว และครอบครัวทำอาชีพประมง

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2565

1.2 ผลสรุปการสัมภาษณ์รายคำถาม

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

1 องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของกานมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อกานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิง:

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 3 ลักษณะความสัมพันธ์คือ
 1. การยังชีพ เช่น การทำประมง การทำเกษตรกรรม และ การให้บริการด้านการท่องเที่ยว
 2. ความผูกพัน จากประสบการณ์และความทรงจำต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีต
 3. ความภาคภูมิใจ จากความรักและหวงแหนต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันทรงคุณค่า

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

การทำประมง

- ความเป็นมา : มีมาช้านาน ก่อนตกเกิด หลายชั่วอายุคน หรือมากกว่า 100 ปี
- วัตถุประสงค์ของการทำประมง :
 - เพื่อการยังชีพเป็นหลัก เป็นต้นทุนที่ส่งต่อมารุ่นสู่รุ่น
 - เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้าและวัตถุดิบระหว่างชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบกับชุมชนบริเวณฝั่งป่าเขาทางตะวันตกของจังหวัด เรียกว่าความสัมพันธ์นี้ว่า "เกลือ"
 - เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- ตำแหน่งที่ตั้งของการทำประมง :
 - การยกยอ : ปากอ่าว เนื่องจากกระแสน้ำและแหล่งอาหารและตะกอนสารอาหารที่เอื้อต่อการจับปลา (ในพื้นที่ทะเลน้อยมักยกยอตามแนวคลอง)
 - การใช้อุปกรณ์อื่น ๆ :
- ยอกำนาจจาก : นิยมใช้พื้นที่เนื่องจากมีความทนทานต่อสภาพอากาศและลักษณะทางภูมิประเทศ อันได้แก่
 - ไม้ใบพารุ ป่าเสม็ด
 - ไม้โกงกาง
 - ไม้ไฟ (ไม้จากนอกพื้นที่)
 - ทรนเหล็ก และพลาสติก (ทดแทนในบางส่วน)
- วิธีการจับ : จะเริ่มยึดโยงตามพระอาทิตย์ (แบบดั้งเดิม) เนื่องจากอดีตไม่มีไฟฟ้า จะเริ่มเอาของลง ตอนเช้าตรู่ เอาขึ้นตอนกลางวัน/สาย และนำไปขาย
- ปลาที่นิยมจับเพื่อค้าขาย : ปลาหัวโพง ปลานิล (ลำปำ) ลูกกรร

- กำไร/ใช้ของ : สาเหตุ 5 ประการได้แก่
 1. ความสะดวกสบาย สามารถจับได้ในปริมาณที่มาก (โดยเฉพาะในช่วงน้ำหลาก พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง)
 2. ความคุ้มค่าด้านเวลา มีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในวันว่างวัน
 3. ความคุ้มค่าในการลงทุน สามารถประกอบขึ้นได้จากวัสดุและทรัพยากร
 4. ความเหมาะสมต่อสภาพอากาศและภูมิประเทศของพื้นที่
 5. ความคุ้มค่าจากภูมิปัญญาที่ส่งต่อรุ่นสู่รุ่น
- สิ่งส่งผลกระทบต่อประมง :
 - น้ำไหล - ปลาไม่มีที่ซ่อนตัวอาศัยและวางไข่
 - เกิดตัวเพียงทะเล ปรากฏกันน้อย
 - สารอาหารในน้ำเปลี่ยน
- คุณค่าและความสำคัญของผู้ให้สัมภาษณ์
 - เครื่องมือหรือนวัตกรรมเพื่อการยังชีพที่มาจากเวลาที่ส่งต่อมารุ่นต่อรุ่น
 - ภูมิปัญญาในการยังชีพที่สร้างเอกลักษณ์เฉพาะให้กับชุมชนในลุ่มน้ำจังหวัด
 - ส่วนช่วยสร้างและเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ (ถึงจุดนี้ก็ต้องเกี่ยว)
 - บรรดวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของจังหวัด ควรได้รับการอนุรักษ์และสืบส

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

1 องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของกานมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อกานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิง:

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 3 ลักษณะความสัมพันธ์คือ
 1. การยังชีพ เช่น การทำประมง การทำเกษตรกรรม และ การให้บริการด้านการท่องเที่ยว
 2. ความผูกพัน จากประสบการณ์และความทรงจำต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่ในอดีต
 3. ความภาคภูมิใจ จากความรักและหวงแหนต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันทรงคุณค่า

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

การทำประมง

- ความเป็นมา : มีมาช้านาน ก่อนตกเกิด หลายชั่วอายุคน หรือมากกว่า 100 ปี
- วัตถุประสงค์ของการทำประมง :
 - เพื่อการยังชีพเป็นหลัก เป็นต้นทุนที่ส่งต่อมารุ่นสู่รุ่น
 - เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้าและวัตถุดิบระหว่างชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบกับชุมชนบริเวณฝั่งป่าเขาทางตะวันตกของจังหวัด เรียกว่าความสัมพันธ์นี้ว่า "เกลือ"
 - เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- ตำแหน่งที่ตั้งของการทำประมง :
 - การยกยอ : ปากอ่าว เนื่องจากกระแสน้ำและแหล่งอาหารและตะกอนสารอาหารที่เอื้อต่อการจับปลา (ในพื้นที่ทะเลน้อยมักยกยอตามแนวคลอง)
 - การใช้อุปกรณ์อื่น ๆ :
- ยอกำนาจจาก : นิยมใช้พื้นที่เนื่องจากมีความทนทานต่อสภาพอากาศและลักษณะทางภูมิประเทศ อันได้แก่
 - ไม้ใบพารุ ป่าเสม็ด
 - ไม้โกงกาง
 - ไม้ไฟ (ไม้จากนอกพื้นที่)
 - ทรนเหล็ก และพลาสติก (ทดแทนในบางส่วน)
- วิธีการจับ : จะเริ่มยึดโยงตามพระอาทิตย์ (แบบดั้งเดิม) เนื่องจากอดีตไม่มีไฟฟ้า จะเริ่มเอาของลง ตอนเช้าตรู่ เอาขึ้นตอนกลางวัน/สาย และนำไปขาย
- ปลาที่นิยมจับเพื่อค้าขาย : ปลาหัวโพง ปลานิล (ลำปำ) ลูกกรร

- กำไร/ใช้ของ : สาเหตุ 5 ประการได้แก่
 1. ความสะดวกสบาย สามารถจับได้ในปริมาณที่มาก (โดยเฉพาะในช่วงน้ำหลาก พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง)
 2. ความคุ้มค่าด้านเวลา มีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในวันว่างวัน
 3. ความคุ้มค่าในการลงทุน สามารถประกอบขึ้นได้จากวัสดุและทรัพยากร
 4. ความเหมาะสมต่อสภาพอากาศและภูมิประเทศของพื้นที่
 5. ความคุ้มค่าจากภูมิปัญญาที่ส่งต่อรุ่นสู่รุ่น
- สิ่งส่งผลกระทบต่อประมง :
 - น้ำไหล - ปลาไม่มีที่ซ่อนตัวอาศัยและวางไข่
 - เกิดตัวเพียงทะเล ปรากฏกันน้อย
 - สารอาหารในน้ำเปลี่ยน
- คุณค่าและความสำคัญของผู้ให้สัมภาษณ์
 - เครื่องมือหรือนวัตกรรมเพื่อการยังชีพที่มาจากเวลาที่ส่งต่อมารุ่นต่อรุ่น
 - ภูมิปัญญาในการยังชีพที่สร้างเอกลักษณ์เฉพาะให้กับชุมชนในลุ่มน้ำจังหวัด
 - ส่วนช่วยสร้างและเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ (ถึงจุดนี้ก็ต้องเกี่ยว)
 - บรรดวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของจังหวัด ควรได้รับการอนุรักษ์และสืบส

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

การทำเกษตรกรรม

- ความเป็นมา : มีมาอย่างยาวนานเกี่ยวกับการทำประมง
- รูปแบบการทำเกษตรกรรม และวัตถุประสงค์
 - การทำนาปรังดลิ่ง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก)
 - ตำแหน่งที่นิยม : บริเวณแนวชายฝั่งบริเวณโดยรอบหาดลำปำ และศรีปากประ
 - การปลูกกระเจ็ด (เพื่อสร้างรายได้เสริม โดยเฉพาะในกลุ่มสตรี)
 - การปลูกพืชสวน (เพื่อสร้างรายได้หลัก หรือเพื่อการยังชีพ)
 - สวนป่าล้มดัม (เป็นที่นิยม เนื่องจากมีมูลค่าสูง)
 - สวนยางพารา

- วัตถุประสงค์หลักของการทำนาปรังทะเลสาบ (นาหยาม) : เพื่อบริโภคในครัวเรือน
 - ประหยัดค่าครองชีพ
 - มั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัย
- สาเหตุของการทำนาปรังทะเลสาบ คือ ประหยัดต้นทุนในการผลิต และคุณภาพของผลผลิต
 - ไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยหรือสารเคมี เนื่องจากสภาพดินที่เหมาะสม อุดมด้วยสารอาหารที่หลากหลาย
 - ไม่ต้องไถนา เนื่องจากกระแสน้ำและลักษณะของดินที่เอื้อต่อการปลูกข้าว
 - มีน้ำท่วมถึงตลอดทั้งปี ไม่ต้องกังวลเรื่องภัยแล้ง (มีฝนตกชุกในช่วงเดือนมีนาคม)
- ข้อตกลงร่วมในการทำนาปรังในชุมชน (ชุมชนบ้านปากประ)
 - บ้านละ 1 ไร่
 - โดยกำหนดขอบเขตโดยวัดจากพื้นที่หน้าบ้านออกไปยังทะเลสาบ 50 เมตร

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

วิถีชีวิตลุ่มน้ำทะเลสาบ

- วิถีชีวิตทางน้ำ การเดินทางด้วยเรือ
 - การเดินทางโดยเรือในชุมชน (ยังคงอยู่บ้าง)
 - เรือสำเภา (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน)
 - การเล่นเรือใบ (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน)
 - การตกบารต (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน) แต่ถ้ายากให้เด็กสามารถถัดขึ้นมาได้
 - เรือโดยสารข้ามฝาก จากพัทลุง - สงขลา (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน)
 - พัทลุง (ศรีปากประ) - ระโนด
 - พัทลุง (ลำปำ) - สะทิงพระ

ประเพณี และกิจกรรมทางสังคม

- ประเพณีลากพระ หรือ ชักพระ เดือน 11 ออกพรรษา แต่ก่อนจะลากตั้งแต่บริเวณหาดลำปำ มาจนถึง ปากประและทะเลน้อย (ตอนนี้ไม่มีแล้วเปลี่ยนมาใช้รถ)
- แข่งเรือยาวที่หาดลำปำ (ตอนนี้ไม่มีแล้ว)

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำ
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (ก)
 - วัฒนธรรมอาหารและการกิน
 - การเลี้ยงควายน้ำ เพื่อการบริโภค เป็นสินค้าสดในการสุขอ และสัตว์เลี้ยง

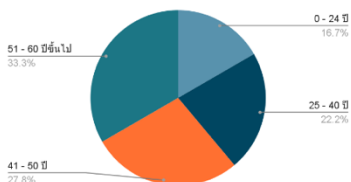
สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

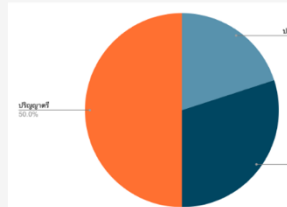
ลักษณะประชากรทั่วไป

ช่วงวัย

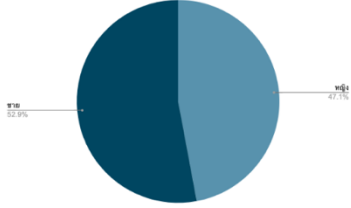
Points scored

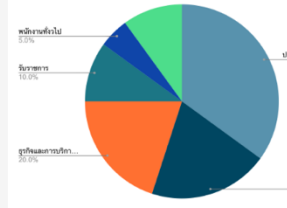
การศึกษา

เพศสภาพ

อาชีพ

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

1.3 ลักษณะประชากร : กลุ่มประชากร จากข้อมูลสามารถแบ่งรายกลุ่มประชากรได้

กลุ่มผู้สูงอายุ	กลุ่มวัยกลางคน	กลุ่มคนรุ่นใหม่ (วัยทำงาน)	กลุ่มเยาวชน
<p>ช่วงอายุ : 51 - 60 ปีขึ้นไป</p> <p>ลักษณะการดำรงชีวิต : เพื่อปากท้อง เด็ดไม้ในชุมชนเพื่อความมั่นคง แต่ได้รักษาธรรมชาติ ธรรมชาติที่สมบูรณ์ไว้ รักษาพื้นที่ในท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ส่งเสริมบุตรหลานให้ได้รับการศึกษา เพื่อสร้างรายได้ที่สูงขึ้น</p> <p>ระดับการศึกษา : ประถมศึกษาที่ 4 หรือต่ำกว่า</p> <p>อาชีพ :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประมงและเกษตรกรรม 2. รับจ้างทั่วไป 3. ธุรกิจท่องเที่ยว <p>ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม : ระดับสูงสุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น : หากพบริมนอกกุดี ที่มีการตั้งถิ่นฐาน การบริโภค และการประกอบอาชีพ คุณค่าทางจิตจากความผูกพันและความภูมิใจ</p>	<p>ช่วงอายุ : 41 - 50 ปี</p> <p>ลักษณะการดำรงชีวิต : เพื่อความก้าวหน้า เด็ดไม้ในชุมชนแห่งการพึ่งพาพึ่งพาโครงสร้างพื้นฐานและระบบนายทุนเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในชุมชน เป้าหมายหลักในการดำรงชีวิตคือการสร้างความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจให้ครอบครัว เป็นช่วงวัยที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสูงสุด เพื่อชีวิตความยากจน ผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีการศึกษาที่ดีและประกอบอาชีพที่เป็นที่ยอมรับในสังคมและสร้างรายได้สูง</p> <p>ระดับการศึกษา : มัธยมศึกษาที่ 6 ขึ้นไป</p> <p>อาชีพ :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประมงและเกษตรกรรม 2. ค้ายาย 3. รับจ้างทั่วไป 4. ข้าราชการ <p>ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม : ระดับสูง - ปานกลาง : หากพบริมนอกกุดี กิ่งการตั้งถิ่นฐาน การบริโภค การประกอบอาชีพ คุณค่าทางจิตจากความผูกพันและความภูมิใจ แต่มีข้อจำกัดที่ 1 (มีทางเลือก)</p>	<p>ช่วงอายุ : 25 - 40 ปี</p> <p>ลักษณะการดำรงชีวิต : เพื่อคุณภาพชีวิต เด็ดไม้ในชุมชนเพื่อความเจริญเติบโตเข้าสู่ถึงทุกพื้นที่ และระบบเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงให้มีความสำคัญคุณภาพและประสบการณ์มากขึ้น จึงส่งผลให้คนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตเป็นอิสระต่อการเงินมากขึ้น และมุ่งเน้นที่ด้านความบันเทิงและการพักผ่อน และอาจหวังต่อรุ่นบุตรหลานน้อยวัยจนลงเมื่อเทียบกับรุ่นพ่อแม่และปู่ ยายตา</p> <p>ระดับการศึกษา : ปริญญาตรี</p> <p>อาชีพ :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. พนักงานบริษัทและรับจ้างทั่วไป 2. ข้าราชการ 3. ธุรกิจการท่องเที่ยว 4. ประมงและเกษตรกรรม (อาชีพเสริม) <p>ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม : ระดับปานกลาง : การประกอบอาชีพ การบริโภค คุณค่าทางจิตจากความผูกพันและความทรงจำในอดีต</p>	<p>ช่วงอายุ : 0 - 24 ปี</p> <p>ลักษณะการดำรงชีวิต : เพื่อความฝัน เด็ดไม้ในชุมชนเพื่อความเจริญและสภาพเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ระดับที่ยั่งยืน มีความกดดันน้อยลง และมีอิสระทางความคิดที่มากขึ้นเมื่อเทียบกับรุ่นก่อนหน้า เป้าหมายในการใช้ชีวิตคือการสร้างความก้าวหน้าให้ตนเอง เช่น การศึกษาที่สูง การมีอาชีพและงานที่หลากหลาย เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ตนเอง</p> <p>ระดับการศึกษา : ปริญญาตรี</p> <p>อาชีพ :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนนักศึกษา 2. รับจ้างทั่วไป (โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว) 3. ค้ายาย <p>ความสัมพันธ์ต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม : ระดับปานกลาง - น้อย : การบริโภคและการประกอบอาชีพ (ในทางอ้อม) คุณค่าทางจิตจากความภาคภูมิใจและการปลูกฝังจากกลุ่มคนรุ่นก่อน</p>

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

<ul style="list-style-type: none"> • ท่านคาดหวังความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม <p>1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่ต่อไป :</p> <ul style="list-style-type: none"> • มีความเห็นว่า การขยายและการทำนาริณะและลานคือเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ทนทานและเสถียร ไม่ว่าจะเกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพียงใด วัฒนธรรมด้านการยังชีพยังคงดำรงอยู่อย่างคงที่และดำเนินต่อไป และมองว่ายังไม่ลดลง • โดยกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวมักเป็นกลุ่มวัยกลางคน (40 - 50 ปี) และยังคงประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมอยู่ในปัจจุบัน 	 <p>กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยกลางคน</p> <p>ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงสูงสุด :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงเกิดภาวะขาดการดูแลและรับมิดได้ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา 2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 3. ปัจจัยด้านสังคม
<p>2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังคงอยู่ต่อไปแต่ความแท้จริงจะลดลงไปตามกาลเวลา :</p> <ul style="list-style-type: none"> • มีความเห็นว่า การขยายและการทำนาริณะและลาน จะยังคงอยู่ต่อไปที่ยังมีผู้คนให้ความสนใจ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่การคงอยู่ดังกล่าวจะสมบูรณ์มากขึ้นหรือน้อย หรืออยู่ในลักษณะใด โดยมองว่าจำนวนจะไม่ลด แต่การทำประมงจะค่อยๆลดลง • โดยกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวมักเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ (30 - 40 ปี) และประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมในรายได้เสริม รายได้หลักจากการทำธุรกิจท่องเที่ยวและอื่น ๆ 	 <p>กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรรุ่นใหม่</p> <p>ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงสูงสุด :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ 2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หรือ ระบบทุนนิยมที่รุกรานชุมชนและส่งผลเสียต่อชุมชนในทุกมิติ 3. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี
<p>3. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะสูญไป :</p> <ul style="list-style-type: none"> • มีความเห็นว่า การขยายและการทำนาริณะและลานจะสูญหายไปตามกาลเวลา และจะหันไปให้ความสนใจกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และเป็นสิ่งใจในชุมชนรุ่นใหม่และในตลาดการท่องเที่ยวแทน เพราะวัฒนธรรมด้านการยังชีพดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ได้และต้องอาศัยการสืบสานเพื่อส่งต่อ และมองว่าทั้งจำนวนและการทำประมงจะค่อยๆลดลง • โดยกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงอายุ (50 - 60 ปีขึ้นไป) ประกอบด้วยกลุ่มที่ยังคงทำอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และกลุ่มคนที่เลิกแล้วและหันไปทำธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการส่งต่อและอนุรักษ์ 	 <p>กลุ่มชาวประมงและเกษตรกรวัยเกษียณ</p> <p>ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงสูงสุด :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัจจัยด้านสังคม โดยเฉพาะทัศนคติและค่านิยมของคนรุ่นใหม่ 2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยม 3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปมาและขาดการฟื้นคืนในระยะเวลายาวนาน ๆ

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของทำนองอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

ด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบเชิงบวก

- กระจายรายได้ และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสู่ท้องถิ่น (ทุกกลุ่มคน) เช่น อาชีพพำนักเที่ยว ธุรกิจโฮมสเตย์
- เพิ่มมูลค่าให้กับธุรกิจท้องถิ่น เช่น จำนวนและขนาดของสินค้าที่เพิ่มขึ้น
- ดึงดูดนักลงทุนและนักท่องเที่ยวจากภายนอก อันนำมาซึ่งความหลากหลายทางธุรกิจ
- ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสิ่งปลูกสร้าง การให้บริการทางสังคม เป็นต้น

ผลกระทบเชิงลบ

- ระบบทุนนิยมจากการเข้ามาของกลุ่มนายทุนภายนอก ส่งผลต่อธุรกิจท้องถิ่น เช่น การแย่งกลุ่มลูกค้า
- การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ให้มุ่งเน้นการแสวงหาผลกำไรมากเกินไปจนก่อผลเสียต่อชุมชน

ด้านสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบเชิงบวก

- ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่
 - กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มนักอนุรักษ์หรือกลุ่มคนที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
 - ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
 - สร้างการตระรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

ผลกระทบเชิงลบ

- การท่องเที่ยวสร้างของเสียและมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์
 - ทำลายแหล่งผลิตหรือพื้นที่ประมงและเกษตรกรรม
 - สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพอากาศ
 - ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตท้องถิ่น

ด้านสังคม

ผลกระทบเชิงบวก

- การท่องเที่ยวส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือมีส่วนในการจูงใจให้คนในพื้นที่ยังคงประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรมต่อไป
- สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งปลูกสร้าง

ผลกระทบเชิงลบ

- เปลี่ยนแปลงค่านิยมในการเลือกประกอบอาชีพของคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มคนรุ่นใหม่
- การนำเสนอความบันเทิงที่ผิดเพี้ยนไปของกลุ่มนายทุนที่มุ่งหวังผลกำไรมากกว่าการสืบสานความเชื่อของวัฒนธรรม
- ทำลายวัฒนธรรมการส่งเสริมเกือกลูกถิ่นและถิ่นของสังคม พิถีพิถัน

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2.1 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

1. ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลง จากระบบนิเวศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป

สาเหตุ

1. การสร้างของเสียและมลพิษจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
 - การปล่อยของเสียจากธุรกิจที่พักและร้านอาหารลงสู่แหล่งน้ำ
 - การปล่อยของเสียจากการก่อสร้างสูงชันน้ำ
 - การใช้เรือยนต์ในการนำเที่ยว
2. การทำประมงเกินความเหมาะสม
 - การจับปลาที่เป็นอาหารของห่วงโซ่อาหาร
 - การจับปลาด้วยจวน และเหยื่อ เก็บทำหมด
 - การใช้เรือยนต์
3. การทำเกษตรกรรม
 - การปล่อยของเสียและสารเคมีลงสู่แหล่งน้ำ

ผลลัพธ์

- สภาพแวดล้อมแนวชายฝั่งถูกทำลาย ปลาวางไข่ไม่ได้และหนีออกจากแนวตลิ่ง พืชท้องถิ่นลดลง สาธารณสุขเปลี่ยนแปลง
1. ปลาหายากขึ้น ขนาดเล็กลง (แม้มีมูลค่าที่เพิ่มขึ้น)
 2. ไม้หายากขึ้น ไม้ส่วนใหญ่ที่ยังเหลืออยู่มักเป็นไม้ที่ขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์
 3. เกิดพืชและวัชพืที่เป็นอุปสรรคต่อการการวางไข่ของปลา และทำประมง และการทำประมงทะเลสาบมากขึ้น เช่น จอกแหง รางของดินลำพู
 4. สิ่งมีชีวิตและพืชประจำถิ่นมีจำนวนลดลง หรือมีแนวโน้มสูญพันธุ์มากขึ้น

2. ความคุ้มค่าในการทำประมงและเกษตรกรรมที่ลดลง

สาเหตุ

1. ปลาขายที่ฐานผลิตสูง จำเป็นต้องออกเรือไปไกลขึ้นมีค่าใช้จ่ายมากขึ้น เช่น ค่าน้ำมัน
2. ปลาเนื้ออ่อน ขนาดเล็กลง และใช้ระยะเวลาในการทานานขึ้น
3. ราคาต้นทุนในการประกอบของสูงขึ้น จากต้นทุนการถ่ายทำหายากขึ้น หรือ มีขนาดไม่เหมาะสมต่อการถ่าย (ประมาณ 10,000 -20,000 บาทต่อยอ)
4. ความต้องการข้าว และปลาบางสายพันธุ์ในตลาดลดลง

ผลลัพธ์

1. การขายของลดลงและยอกทุกทั้งลำบมากขึ้น แม้มีจำนวนของเก็ดแต่การทำประมงด้วยจวนลดลง
2. การใช้วัสดุภัณฑ์แทนการใช้ไม้ท้องถิ่น เช่น การใช้โครงเหล็ก หรือพลาสติก
3. การเปลี่ยนเครื่องมือในการหาปลานับ วันน แห กัด และโตะ

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

3. การเพิกเฉยต่อการสานต่อวัฒนธรรมที่ยังชีพท้องถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่

สาเหตุ : จากทัศนคติและค่านิยมต่ออาชีพประมงและเกษตรกรรม ดังนี้

1. อาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นงานที่สร้างค่าตอบแทนต่ำและไม่มั่นคง ลงแรงเยอะแต่ผลตอบแทนต่ำ
2. การเลื่อนงูจากรุ่นพ่อแม่ปลูกฝังค่านิยม ความทะเยอทะยานให้กับคนรุ่นหลังให้รักในหน้าตาและศักดิ์ศรี ทำให้คนรุ่นใหม่มีทัศนคติต่อการทำประมงและเกษตรกรรมเป็นเรื่องที่น่าอับอาย และไม่เหมาะสมกับการศึกษาที่สำหรัย
3. ทางเลือกในการประกอบอาชีพที่มากขึ้นในยุคสมัยปัจจุบัน

ผลลัพธ์

1. ให้ความสนใจกับงานที่ใช้ทักษะความรู้และการบริการที่สร้างรายได้ดีสูงกว่าการที่ประมงและเกษตรกรรม เช่น พนักงานบริษัท อาชีพค้าขาย
2. ให้ความสำคัญกับอาชีพที่สร้างหน้าตาทางสังคม และสร้างความภาคภูมิใจให้กับครอบครัวที่ส่งผลเสีย เช่น รับราชการ พนักงานบริษัทในองค์กรที่มีชื่อเสียงหรือในเมืองหลวง
3. ให้ความสำคัญกับงานที่ได้รายได้รวดเร็ว แม่นยำ แม้อัตราตอบแทนจะไม่สูงมากแต่สูงกว่าการทำประมง เช่น พนักงานเสิร์ฟในร้านอาหาร นักเที่ยว สาธิตการทำประมงและการดำน้ำ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาชีพให้สามารถดัดแปลงได้มากขึ้น

4. การเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สาเหตุ : การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการสาธารณะที่เกิดขึ้นดึงดูดการลงทุนจากกลุ่มนายทุนอย่างต่อเนือง และส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมชาวประมงและเกษตรกรรมกลุ่มน้ำทะเลสาบ

1. การมองหาอาชีพที่รายได้สูงกว่า ต้นทุนต่ำใช้ทักษะและความสามารถที่น้อย
2. ใช้เวลาน้อยกว่า ระยะเวลา และสามารถรับงานเสริมอื่น ๆ ระหว่างวันได้
3. เป็นอาชีพที่เข้าถึงได้ง่ายและเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 5 - 10 ปีที่ผ่านมา
4. มีมุมมองว่าการทำประมงเป็นอาชีพที่ไม่แน่นอน โดยเฉพาะการยกยอ และเหมาะที่จะเป็นรายได้เสริมมากกว่าทำเป็นอาชีพหลัก

ผลลัพธ์

1. การเพิ่มขึ้นของธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของฝาก การบริการการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น อาชีพพนักงานเสิร์ฟ พนักงานโรงแรม บริการนำเที่ยวโดยเรือและรถ
2. จำนวนของเพิ่มขึ้น หรือเท่าเดิม แต่การยกยอเพื่อการยังชีพลดลง

5. พื้นที่ในการทำประมงด้วยขอลดลง

สาเหตุ : การทำประมงด้วยขอลงเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ป่าทึบ หรือ ลำคลองที่มีกระแสน้ำและความลึกที่เหมาะสม ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวถูกจับจองจาก

1. กลุ่มคนที่อาศัยอยู่โดยรอบบริเวณปากอ่าวตั้งแต่ในอดีต
2. กลุ่มนายทุน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ที่ครอบครองพื้นที่บริเวณดังกล่าว

ผลลัพธ์

1. ขุมชนประมงโดยรอบที่ไม่มีพื้นที่ในบริเวณที่เหมาะสมกับการยกยอ หันมาใช้เครื่องมือในการทำประมงอื่น ๆ ตกแทน และส่งผลต่อเนื่องให้การยกยอลดลง

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

6. ความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นสู่ระบบทุนนิยม

สาเหตุ

1. จากสภาวะที่ดุดันของระบบเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงทางการเงิน ความยากจน และการว่างงานในสังคม เป็นเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่ชนบทสู่เมือง
2. ความต้องการในตลาดการบริโภคและการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
3. อิทธิพลในการครอบครองพื้นที่ของกลุ่มนายทุนภายนอกที่เพิ่มขึ้น เกิดการกวาดซื้อพื้นที่บริเวณแนวชายฝั่งทะเลสาบ

ผลลัพธ์

1. รูปแบบการค้าขายแบบครอบครัวที่ส่งเสริมและเกื้อกูลกันระหว่างพื้นที่ลดลง กลายเป็นการค้าขายที่มุ่งเน้นส่งออกหรือเชิงพาณิชย์ และดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ที่สูงขึ้น
2. ขุมชนริมน้ำขายพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เชิงพาณิชย์เพื่อแลกกับค่าตอบแทนมูลค่าสูงจากกลุ่มนายทุน
3. การเพิ่มขึ้นของพ่อค้าคนกลางในระบบเศรษฐกิจ
4. เกิดธุรกิจฟาร์มปลาภายใน (ในธุรกิจฟาร์มปลาจะไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อการทำประมงดั้งเดิมหรือ สภาพแวดล้อม แต่ส่งผลทางอ้อมต่อความผูกพันและการให้ความสำคัญกับลุ่มน้ำทะเลสาบ โดยเฉพาะในกลุ่มที่นำกำลังทรัพย์และมีศักยภาพในการรักษาและพัฒนาพื้นที่)

7. ความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่ยากต่อการคาดการณ์และตั้งรับ (ส่งผลกระทบต่ออย่างหนักในช่วง 2-30ปีที่ผ่านมา)

สาเหตุ

1. ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศโลก (Climate change)
2. ระบบนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลลัพธ์

1. ฝนตกไม่ตามฤดูกาลและไม่สามารถคาดการณ์ได้
 - ส่งผลต่อฤดูกาลทำเกษตรกรรมและการทำประมงที่มีความสัมพันธ์กับสภาพอากาศโดยตรง เช่น น้ำในทะเลสาบน้อยลง ส่งผลให้ปลาเนือยลง
 - ส่งผลต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. พายุฝน ที่ทำลายแหล่งเกษตรกรรม และแหล่งที่อยู่อาศัยของปลา

8. ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตลุ่มน้ำที่เสื่อมหาย

สาเหตุ : การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการสาธารณะสร้างความเจริญและสังคมเมืองให้กับชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ

- รูปแบบการสัญจรจากทางน้ำสู่บก
- รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน จากพื้นที่พื้กหนองนาธรรมชาติสู่พื้นที่เชิงพาณิชย์กรรม เป็นต้น

ผลลัพธ์

1. การลดลงของการเดินทางโดยเรือส่งผลให้แหล่งน้ำในทะเลสาบเกิดความตื้นเขิน เนื่องจากการกั้นของตลิ่งตอน เมื่อกิจกรรมทางน้ำลดลง
2. ความใกล้ชิดและผูกพันต่อลุ่มน้ำทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาลดลงจากพฤติกรรมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

9. การหวนคืนถิ่นของกลุ่มคนรุ่นใหม่วัยกลางคน

สาเหตุ : วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่นับคงของประเทศและโลก ประกอบกับการระบอบของเชื้อไวรัสโควิด 19 ส่งผลต่อกลุ่มคนรุ่นใหม่วัยกลางคนหรือ 30 - 40 ปี หวนคืนสู่ถิ่นฐานด้วยวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ดึงดูดธุรกิจในพื้นที่ที่ต่ำกว่าเมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์จากการทำงานที่ผ่านมามาต่อยอด
2. ดึงหลักถิ่นฐานบ้านเกิดหลังจากว่างงานที่มีค่าครองชีพที่น้อยกว่า
3. สานฝันของตนเอง จากความเบื่อหน่ายและเจ็บตัวจากการทำงานที่ผ่านมาเพื่อสะสมเงินทุนในการทำธุรกิจที่ใฝ่ฝัน
4. สืบสานและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยใช้วิถีชาวนาความรู้มากระชับคุณภาพและมูลค่าให้กับท้องถิ่น

ผลลัพธ์

1. การค้าและธุรกิจในพื้นที่เกิดความครึกครื้นและน่าสนใจเพิ่มขึ้น จากการทำแนวทางในการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ และเป็นมิตรต่อพื้นที่นาบับใช้ในการทำธุรกิจของกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่น การทำธุรกิจโฮมสเตย์ ธุรกิจกาแฟ และธุรกิจการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ
2. การรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติที่จังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
 - o ธรรมชาติให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางธรรมชาติ และมีส่วนร่วมรักษาพื้นที่ทางธรรมชาติ เช่น การสร้างบ้านปลา การนำเสนอมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่น่าสนใจและร่วมสมัยสู่กลุ่มลูกค้า และนักท่องเที่ยวจากภายนอกจังหวัด เช่น กิจกรรมเวิร์คช็อปการดำนา การยกยอ และประกอบอาหารพื้นถิ่น

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

1. ยังคงประกอบอาชีพประมงและเกษตรในปัจจุบัน

เปลี่ยนอาชีพหลักแทนการทำประมง

1. การทำเกษตรกรรม
 - การปลูกพืชสวน เช่น สวนปาล์ม สวนยางพารา
 - การปลูกและเก็บกระเจต
 - การทำบารมีดสิ่ง
2. การทำประมง
3. การรับจ้างทั่วไป
 - ก่อสร้าง
4. การรับจ้างให้บริการท่องเที่ยว
 - การทำเที่ยวโดยเรือ
 - การรับจ้างพายเรือ
 - การรับจ้างเสิร์ฟอาหารในร้านอาหาร
 - การรับจ้างให้ความรู้และสาธิตการทำเกษตรกรรมและประมง

1. กลุ่มวัยกลางคน
2. กลุ่มคนรุ่นใหม่
3. กลุ่มผู้สูงอายุ

เปลี่ยนรูปแบบการทำประมง (การทำประมงยังคงเป็นรายได้หลัก)

1. เปลี่ยนวิธีการทำประมง
 - การเปลี่ยนตำแหน่งในเรือตั้งอยู่ที่ออกไปไกลแนวชายฝั่งมากขึ้นเพื่อใช้เรือ
 - การทำฟาร์มปลา
 - การทำประมงปลา เพื่อรับซื้อสินค้า
2. เปลี่ยนเปลี่ยนเครื่องมือในการหาปลา
 - การใช้กีดแห อวน และโตะ แทนการใช้เรือในการจับปลา

1. กลุ่มวัยกลางคน
2. กลุ่มผู้สูงอายุ

2. เลิกประกอบอาชีพประมงและเกษตรในปัจจุบัน

ส่งเสริมทางตรง (ใช้ประโยชน์จากประมงและเกษตรกรรมเพื่อสร้างรายได้หลัก)

1. การประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก
 - ธุรกิจที่พัก เช่น โฮมสเตย์ โฮสเทล
 - ธุรกิจร้านอาหาร และกาแฟ
 - ธุรกิจแหล่งเรียนรู้ (workshop)
2. การรับจ้างและให้บริการการท่องเที่ยว
 - การรับจ้างเก็บและสาธิตกระเจต
 - การรับจ้างเป็นพนักงานโรงแรม
 - การรับจ้างเสิร์ฟอาหาร
 - การรับจ้างพายเรือและนำเที่ยว

1. กลุ่มคนรุ่นใหม่
2. กลุ่มวัยกลางคน
3. กลุ่มผู้สูงอายุ

ส่งเสริมทางอ้อม (ใช้ประโยชน์จากประมงและเกษตรกรรมเพื่อบริโภคร)

- โดยมากมักเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่อายุ 20 ปีขึ้นไป
1. รับราชการ
 2. ค้าขาย
 3. พนักงานทั่วไป

1. กลุ่มคนรุ่นใหม่
2. กลุ่มวัยกลางคน

สรุปการสัมภาษณ์รายประเด็น

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

3.1 ทิศนคติต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร

1. เป็นภูมิปัญญาในการยังชีพที่เหมาะสมกับภูมิประเทศ และสามารถผลักดันไปสู่การพัฒนาชุมชนและสถานที่ที่ยั่งยืนได้เป็นอย่างดี
2. เป็นมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่สร้างเอกลักษณ์และภาพจำให้กับจังหวัดพิจิตร และมีศักยภาพต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัด
3. เป็นความภาคภูมิใจของชุมชนลุ่มน้ำ อายาส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลาน
4. เป็นระบบนิเวศที่สำคัญของจังหวัดและประเทศ

3.2 แนวทางในการจัดการและส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่คาดว่าจะเหมาะสม

ด้านเศรษฐกิจ

- การบริหารจัดการและการกระจายรายได้เสริมในชุมชนที่เป็นระบบและทั่วถึง (โดยเฉพาะการริเริ่มจ้างในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การกินและสาธิตจุดส่งขาย)
- การจัดการและควบคุมผลกระทบเชิงลบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น การจัดการและควบคุมการจราจรที่แน่น เช่น การควบคุมเรือยนต์ที่ไม่มีควาจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวโดยเร็ว และการปล่อยของเสียลงสู่ทะเลสาบของธุรกิจที่พัก
- การผลักดันให้คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น เช่น สร้างช่องทางหรือโอกาสทางธุรกิจที่จับต้องได้และน่าสนใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มคนรุ่นใหม่
- การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมและประมงให้กับกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ให้หลุดออกจากระบบการศึกษา (เนื่องจากปัญหาครอบครัว เศรษฐกิจ และยาเสพติดที่แนวโน้มเพิ่มขึ้นและกำลังประสบกับปัญหาว่างงาน และกลายเป็นอาชญากรมากขึ้น)

ด้านสิ่งแวดล้อม

- การบำบัดและกำจัดวัชพืชอันเป็นอุปสรรคต่อการทำประมงเพื่อฟื้นคืนสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์แนวชายฝั่ง เช่น การทำบ้านปลา
- การอนุรักษ์ป่าและสัตว์น้ำท้องถิ่นที่สำคัญของพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มปลาตัวเล็กที่เป็นอาหารของห่วงโซ่อาหาร
- การผลักดันและรณรงค์ให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงคุณค่าของการทำประมงและการทำนังเดิน
- การอนุรักษ์สัตว์น้ำประจำถิ่นไม่ให้หายไปจากทะเลสาบ อันได้แก่ ปลาช่อน (ปลาสร้อยเทศ) ปลาตาหลุม ปลาโสน ปลาแก้มขำ ปลาสำบ้า ปลาตึก ปลาทรงกั้ง ปลาขาว กุ้งสาหร่ายน้ำ
- การส่งเสริมการอนุรักษ์ประจักษ์ เช่น การอนุรักษ์บึงแดง (ที่ยังไม่ได้ใช้ความสนใจในปัจจุบัน)
- การจัดการและควบคุมกิจกรรมท่องเที่ยวและการทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- การสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในการครองครองพื้นที่เพื่อการทำประมง
- การรักษาความเที่ยงตรงของการทำประมงและการทำนังเป็นหัวใจหลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ที่สืบไป เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ การท่องเที่ยวปลอดมลพิษ
- การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของจังหวัด ทั้งมรดกวัฒนธรรมทางธรรมชาติ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้
- การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการตระหนักถึงและหวงแหน และลงมือทำมากขึ้น เนื่องจากระบบการบริหารจัดการในชุมชนมีความหลากหลายและไม่จริงจัง ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการริเริ่มเดินอนุรักษ์และทำสิ่งใหม่
- การพัฒนาแนวทางในการสื่อสารและส่งเสริมวัฒนธรรมที่ร่วมสมัยและสามารถดึงดูดใจความสนใจจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.2 ผลสรุปการสัมภาษณ์รายบุคคล (จำนวน 22 คน)

ชื่อ : ทวีโชค ชุตินันท์ อายุ : 34 ปี อาชีพ (หลัก) : เจ้าของธุรกิจโฮมสเตย์
 ชื่อ : สุรเชษฐ์ จันทร์ อายุ : 33 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมงและเกษตรกรรม
 ชื่อ : ไม่ประสงค์ออกนาม อายุ : - ปี อาชีพ (หลัก) : เกษตรกรรมและรับจ้างผลิตงานหัตถกรรม

No.1-3

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อท่านอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การมีชีวิต เช่น การทำประมง การทำเกษตรกรรม และ การให้บริการด้านการท่องเที่ยว
 - ด้านคุณค่าทางจิตใจ เป็นพื้นที่ในความทรงจำ และเคยมีประสบการณ์ผูกพัน

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการมีชีวิต

ประมง (ยกย่อ)

- มีความชำนาญ ตั้งแต่จำความได้ ตั้งแต่รุ่นคุณตา ตอนที่คุณอายุ 85 ปีขึ้นไป
- มักอยู่ตรงตามเข็มนาฬิกา / ล่าลง / ทะเลสาบมาอย่างไม่มีวันจืด : เนื่องจากทะเลน้ำทำหน้าที่ยืดหยุ่นตามธรรมชาติที่พอเหมาะและสามารถหาซื้อของสดได้ตลอดเวลา -> ส่งมาให้ที่บ้าน
- ยกทำจากไม้ปาล์ม และ ไม้ไผ่ (ไม้ที่ทนต่อน้ำ)
- ทำในฝั่งซ้าย : ง่าย และได้ปริมาณมาก เนื่องจากบริเวณปากอ่าวมีความอุดมสมบูรณ์ มีปลาเยอะ ยกอย่างนี้ถือว่า ง่ายกว่าแรง ในการหาปลา
- วิธีการจับ : จะเริ่มยึดโยงตามพรตงท้าย (แบบดั้งเดิม) เนื่องจากอดีตไม่มีไฟฟ้า จะเริ่มเอาของลงตอนเช้าๆ เอาขึ้นตอนกลางวัน/สาย และนำไปขาย
- คุณค่าและความสำคัญอยู่ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ภูมิปัญญาในการใช้ชีวิตที่ยั่งยืน และสร้างภาพในการดำรงชีพกับจังหวัด
- สิ่งที่ส่งผลต่อการจับปลาด้วยคือ : ปากทะเลขุ่น ส่งผลต่อเงาไปยังระบบนิเวศน์
 - น้ำใส - ปลาในน้ำมองเห็นตัวปลาที่ลวงง่าย
 - เสียดังเสียงดังกลบ เขาก็จับไม่เจอ
 - สารอาหารในน้ำเปลี่ยน

ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)

- ตั้งแต่ได้ใบเรือมาทั้งปัจจุบันมีความผูกพัน หากในอดีตครอบครัวประมงเคยขายให้ครอบครัวพ่อค้าบ้านใต้ ก็มักมีแนวโน้มขายให้เรือมารุ่นลูกรุ่นหลาน แต่ต่างเพียงอาจมีการเพิ่มกลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ
- มักขายในระดับและแควบ้าน / ภายหลังช่วงเย็น จากการทำมาหากินบ้านเพื่อค้าขายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สัญจรผ่านไปมาระหว่างชุมชน
- ขายให้กับกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ

เกษตรกรรม

- การทำนาขั้นตื้น
- มีมาตั้งแต่อดีตเช่นเดียวกับการทำประมงด้วยการทอ
- สาเหตุที่ปลูกข้าว
 - เป็นแหล่งน้ำจืด สามารถปลูกได้
 - มีสภาพดินที่เหมาะสม
 - เดิมมีสารอาหารที่สมบูรณ์ทำให้ข้าวมีความแตกต่างจากที่อื่น ๆ และนำเข้าสู่เศรษฐกิจของจังหวัด

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลากพระ หรือ ยักพระ เดือน 11 อคทอวา (ตอนนี้เป็นแล้วเปลี่ยนมาชักธง) แต่ก่อนจะลากตั้งแต่บริเวณหาดลำปำ มาจนถึง ปากประแสและเลียบ
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กรงจุด)
 - วัฒนธรรมอาหารและการกินจากวิถีชีวิตท้องถิ่น
- 5วิถีชีวิตทางน้ำ การเดินทางด้วยเรือ เช่น เดินทางไปมาหาสู่ ไม่โรงเรียน
 - เรือสำเภา (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบัน)
 - การแล่นเรือใบ (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบัน)
 - การตกบารต (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบัน) แต่ทำอย่างใหม่ที่สามารถจัดขึ้นมาได้
 - เรือโดยสารข้ามฟาก จากพัทลุง - สงขลา (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบันแต่มีสะพานแล้ว)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

No.1-3

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : มีมุมมองว่าความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติทำเต็ม แต่ความต้องการมากขึ้น
- ความต้องการมากขึ้น -> มีสิ่งปลูกสร้างและการบริการมากขึ้น -> การท่องเที่ยวมากขึ้นเมื่อการเดินทางเข้าถึงมากขึ้น -> กระทบสิ่งแวดล้อม -> ป่าตัดไม่ทัน -> ปลาจะจืดลง (ปลาอาจจะเก่าแต่สภาพแวดล้อมเปลี่ยน ถ้าแหล่งปลาก็เปลี่ยน)

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- หลายรายที่ยัง ใช้เวลาและความพยายามมากขึ้น (แม้ราคาปลาลงได้มากขึ้น) ความอุดมสมบูรณ์ลดลง จากการทำประมงที่มากเกินไป และ การปล่อยน้ำเสียและมลพิษต่างๆ ลงสู่ทะเลของธุรกิจท่องเที่ยว
- ความคุ้มค่า :
 - บริเวณชายฝั่ง มีผลผลิตที่ปลาเยอะ มีนักท่องเที่ยว ทำให้ออกเรือไปไกลขึ้น ในขณะที่ทำน้ำที่แพงขึ้น
 - ไม่มีเวลาขาย : ทำประมงเป็นรายได้เสริมแทน
- การปรับเปลี่ยนของในแต่ละยุคสมัย : เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจับปลามากขึ้น ทำสายความถี่เดิม ex รูนพ้อ ปรับขนาดและความถี่ตะข่าย รูนลูกรับปรับ โครงสร้าง
- การสานต่อของครอบครัวใหม่ เนื่องจากคำนิยม : มองข้ามและหันไปให้ความสำคัญกับอาชีพด้านการบริการ การค้า รับราชการ มากกว่า หรือการออกไปทำงานที่ กทม.

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีมุมมองว่าอาชีพประมงไม่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงได้ชีวิตต่อไป)
 - 1 เกษตรกรรม
 - ปลูกปาล์มต้น / ปาล์มน้ำขึ้น (ถั่วแขก)
 - กรงจุด (ใช้รับความสนใจมากขึ้น เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว)
 - 2 ประมง
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว
 - ที่พัก
 - ร้านอาหาร
 - น้ำเค็มขวดดื่ม

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวที่เป็นโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดี หากมีการวางแผนที่ดีให้การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกแก่พื้นที่ได้ในเวลาเดียวกัน
- เน้นมองว่าการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทางตรงและทางอ้อมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยเฉพาะในด้านของการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์ เป็นสิ่งที่สร้างภาพจำให้กับจังหวัด และมีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- แนวทางการอนุรักษ์
 - ทำอย่างไรให้ทุกบ้านมีพื้นที่ในการทำประมงอย่างเป็นธรรม และพื้นที่นั้นยังมีของอนุรักษ์ระบบนิเวศของพื้นที่ที่เป็นแหล่งทำมาหากินเลี้ยงชีพนี้สืบไป เช่น การเสนอให้ทุกบ้านทำบ้านปลา ให้ปลาได้ที่อยู่อาศัย
 - การสร้างความคิดที่ลึกซึ้งให้กับนักท่องเที่ยว คนคนควรใช้ประโยชน์ที่ โดยเฉพาะธุรกิจท่องเที่ยวโดยนายทุน

ชื่อ : สนั่น - อายุ : 79 ปี อาชีพ (หลัก) : เจ้าองธุรภิษโฆนสเดย

No.4

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อนานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประมงชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตชุมชนและงานบริการคุณค่า เป็นที่ภาคภูมิใจให้กับตนเองและหน้าผู้สืบไป โดยเฉพาะทัศนียภาพที่มาพร้อมกันเรื่องธรรมชาติและประวัติศาสตร์

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกยอ)

- มีมายาวนาน หลายชั่วอายุคน คาดว่ามากกว่า 100 ปี
- มักอยู่ตรงท่าแบ่งน้ำกว่า เนื่องจากกระแสน้ำเอ่อถดถอยเป็นประจำ
- วัตถุประสงค์ของการทำประมง : เพื่อการยังชีพ และเพื่อส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชน
- ยกที่มาจาก : ไม้ไข่เขียด กนทานต้นน้ำ
- ทำไม้ถึงยี่สิบ : สามฤดู 2 ประเภทหลัก
 - ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำทะเลสาบ มีปลาจำนวนมาก ยกขึ้นที่ครั้งถึงตีตึกนา (ใบดัด) จึงใช้ยกเป็นเครื่องมือที่แข็งแรงในการยกปลา
 - สามารถประกอบขึ้นได้จากไม้พื้นถิ่น ไม่ต้องลงทุนซื้ออุปกรณ์อื่น ๆ และมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับสภาพอากาศของพื้นที่
- คุณค่าและความสำคัญของไม้ในมุมมองของภูมิทัศน์ทางนิเวศ
 - สิ่งประณีต / วัสดุธรรมชาติ ที่สะท้อนวิถีปัญหาและวัฒนธรรมอันเกื้อหนุนกัน ก่อให้เกิดประเพณีของชนที่มาจากทะเลสาบและการประมงวิถีและประกอบขึ้นมาได้แต่ละชิ้นส่วน
 - เครื่องมือยังชีพ ที่มอบประสบการณ์และทัศนียภาพที่สวยงามแก่คนในพื้นที่และคนภายในนอกที่เข้ามาเยี่ยมชม

ธุรกิจประมง (เดิน-กลาง-ปลาย)

- เดิน : เริ่มต้นเป็นการจับปลาและสิ่งมีชีวิตในทะเลสาบเพื่อการยังชีพ และเพื่อแลกเปลี่ยนกับของจำเป็น ในกรณีอื่น พบเห็นได้บริเวณริมฝั่งหรือบริเวณชุมชนเขื่อนน้ำในลุ่มน้ำทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลา
- กลาง : การลำเลียงภายในชุมชน และการแปรรูปเพื่อส่งไปจำหน่ายในชุมชนภายนอก
- ปลาย : การขึ้นชื่อสินค้าโดยพ่อค้าคนกลาง เพื่อนำไปประกอบอาหารและจำหน่ายในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น ของฝาก และอาหารขึ้นชื่อในร้านอาหาร

เกษตรกรรม

- การทำนาขั้นบันได และการปลูกต้นตระกูล
- วัตถุประสงค์หลักในการปลูก
 - เพื่อการยังชีพ
 - รักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของพื้นที่
 - เพื่อสุขภาพที่ดี เนื่องจากสามารถไว้วางใจได้ว่าพืชผัก และวัตถุดิบนั้นปลอดสารพิษ และมีส่วนผสมผสมผสานร่างกายให้กับวิถีชีวิตในภูมิประเทศ เช่น สมุนไพร และพืชท้องถิ่น

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีสาดพระ หรือ ยักพระ เดือน 11 ออกรพรรษา (ตอนเย็นไม้แล้วเปลี่ยนมาใช้รถ)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กระเจียว)
 - วัฒนธรรมอาหารและการทำอาหารท้องถิ่น
 - เรือพื้นถิ่นดั้งเดิม (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบัน)
- วิถีชีวิตชุมชน
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน พื้นที่ที่ท่าประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - การแล่นเรือใบ (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบัน)
 - เรือโดยสารข้ามฟาก จากพัทลุง - สงขลา (ไม้พ่นแล้วในปัจจุบันหลังมีสะพานเฉลิม)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อความมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

No.4

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : ทุกปัจจัยล้วนส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ปัจจัยด้านธรรมชาติและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง ยังไม่รุนแรงและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนมากนัก
- ทัศนคติต่อการสืบสานของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 - การท่องเที่ยวมากขึ้น → ความต้องการมากขึ้น → สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมมากขึ้น → ราคาไม้แพง + ปลาน้อยลง → ความคุ้มค่าในการทำประมงลดลง → แรงจูงใจในการสานต่อลดลง

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลงเนื่องมาจากธรรมชาติ
 - ปลาหายากขึ้น (แต่มีมูลค่าที่เพิ่มขึ้น)
 - ไม้หายากขึ้น ไม้ส่วนใหญ่ที่ขุดเหลืออยู่มักเป็นไม้ที่ขึ้นในพื้นที่ที่อนุรักษ์ ภายนอกพื้นที่ที่อนุรักษ์ปลูกได้มีน้อยลง
- ยอมรับราคาสูงขึ้น (จากไม้ที่หายากขึ้น)
 - ปลูกและสร้างขึ้นเอง : ไม้ใช้เรื่องง่ายเหมือนใบดัดที่สิ่งแวดลอมอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ป่ามากกว่าในปัจจุบัน
 - ต้องหาซื้อไม้จากนอกพื้นที่ ไม่คงทนเท่า และมีราคาที่สูง (ประมาณ 20,000 บาทต่อหล่ง ซึ่งเท่ากับรายได้จากการทำประมงทั้งปีหรือครึ่งปีรวมกันในบางปี)
- คนรุ่นใหม่มองไม่เห็นคุณค่า และเพิกเฉยต่อการสานต่อภูมิปัญญา
 - ไม่มั่นคง และไม่สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสังคมได้

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ
 - เกษตรกรรม
 - ปลูกพืชสวนมากขึ้น
 - กระเจียว (ได้รับความสนใจมากขึ้น เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว)
 - ประมง (ยังคงมีอยู่แต่ไม่พบเห็นเปลี่ยนแปลงหรือมีกิจกรรมมากขึ้นเช่น การจับด้วยแห และอวน)
 - อาชีพที่ใช้ทักษะความรู้และการบริการ (โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่อายุ 20-30ปี มีอยู่ในงานทั้งจังหวัดใหญ่ ๆ เช่น ภูเก็ต หาดใหญ่)
 - พรีเซนเตอร์
 - ข้าราชการ
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว
 - ที่พัก
 - ร้านอาหาร
 - นำเที่ยวโดยเรือ

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ดี ที่สามารถสร้างรายได้มากขึ้น และสามารถนำเสนอความภาคภูมิใจของพื้นที่ไปยังผู้คนภายนอก ซึ่งถือเป็นแรงจูงใจสำคัญของการอนุรักษ์
- มีความเห็นว่า การท่องเที่ยวไม่ได้สร้างผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่มากนักเนื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่ามัธยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่

3. แนวทางการจัดการและส่งเสริม

- ควรรอนุรักษ์ไว้ แต่ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นห่วงและเชื่อว่าในอนาคตการยกยอและการทำเกษตรในลุ่มน้ำทะเลสาบจะหมดสิ้นไปตามยุคสมัย
- แนวทางการอนุรักษ์
 - ตัวแทนคนที่ดีที่เห็นห่วงในการส่งต่อดังกล่าว จะมีแนวคิดที่ว่าเราควรเปลี่ยนการให้ความสำคัญกับการผลักดันการอนุรักษ์ด้านภูมิปัญญา ไม้ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือ สัตว์ปศอกรรมต่าง ๆ ที่ล้วนเป็นสิ่งที่ยั่งยืนได้และประจักษ์แก่สายตาทุกคน เช่น เกษะ และ สถานที่สำคัญทางความเชื่อและประวัติศาสตร์
 - แนวทางการสื่อสารและส่งเสริมที่นำเสนอมานี้

ชื่อ : แทนใจ - อายุ : 37 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง
ชื่อ : กาญจนา เลื่อนแป้น อายุ : 41 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง

No.5-6

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อนานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตสุนันทาและสวนอันทรงคุณค่า

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกย่อ)

- มีนายวาน ก่อนเกิด ตั้งสืบทา-บาย หรือมากกว่า
- มักผู้ตรงตำแหน่งกว่า เนื่องจากกระแสน้ำเอ็ดดาร์รับปลา
- วิถีประมงคือของการทำประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลัก และเป็นต้นทุนที่ถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น
- ยอท่ามาจาก : ไม้ในป่าเต็ง (ไม้พื้นถิ่น บริเวณลุ่มน้ำ)
- ทำไม้ตงไข้อยู่ : สามฤดู 2 ประการหลัก
 - ความสะอาดสวยงาม เมื่อเดาของลงแล้วสามารถทิ้งไว้และไปประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมอื่นได้
 - เป็นภูมิปัญญาที่ถูกส่งต่อมาเป็นวิถีภูมิปัญญา และเป็นวิถีการที่เกาะสมกับภูมิประเทศที่ยั่งยืน
- คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาของชุมชนให้สัมภาษณ์
 - เครื่องมือ หรือ ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มั่นคง
 - ช่องทางในการสร้างรายได้เสริม จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

- ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)
 - ต้น : จับปลาบริเวณลุ่มน้ำปากประ ทะเลน้อยและลำน้ำ เพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่
 - กลาง : ลำขายให้กับผู้ส่งนมผ่านและร้านอาหาร และกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่จะรับผลผลิตและส่งออกในหลายจังหวัด และจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศ
 - ปลาย : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่เชิงพาณิชย์และขยายไปในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

เกษตรกรรม

- 3 ลักษณะ: 3 วิถีประมงดั้งเดิม (ลำดับตามความนิยมดังนี้)
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นน้ำส้ม)
 - ทำนาปรังดั้งเดิม (เพื่อบริโภคเป็นหลัก และส่งที่ปลูกเพื่อจำหน่ายและอยู่ติดกับไปจากบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำไปทางตะวันตกของจังหวัด)
 - ปลูกยางู๊ด (เพื่อหารายได้เสริมในกลุ่มสตรี)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีสาดพระ หรือ ยี่พระ เดือน 11 อคทอรัส (ลงน้ำในน้ำแล้วเปลี่ยนมาใช้รัตน)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสุนันทา
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กระจุ๊ด)
 - วัฒนธรรมอาหารและการกินจากวิถีท้องถิ่น
- วิถีชีวิตสุนันทา
 - การเดินทางโดยเรือ (พบวางในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน บนพื้นที่ทำประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารข้ามฟาก จากพัทลุง - สงขลา (ไม่พบแล้วในปัจจุบันหลังมีสะพานเฉลิม)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

No.5-6

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : มองว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักเมื่อเทียบกับตนเอง กับ รุ่นพ่อแม่ ปู่ตาตาย ยังมีปลาไหลสามารถจับได้ แม้จะมากขึ้น แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ สภาพทางเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
- การพัฒนามาเครื่องสานพืชสวน + การท่องเที่ยวมากขึ้น → ความต้องการมากขึ้น-โอกาสในการค้าขายมากขึ้น → ลำขายปลาได้มากขึ้น + ไม้ตงไข้อยู่ → ไร่ตง ปลูกหารายได้ และ สภาพอากาศที่คาดการณ์ไม่ได้ → ความคุ้มกันในการทำประมง + ไม้ตงไข้อยู่ไม่เสียหาย → การทำประมงด้วยวิธีกรรมของเองลง แต่อย่างไรก็เสี่ยงสูญหาย แม้ได้คุ้มกันไม่รับอย่างรุนแรงเมื่อว่างงาน หรือ ต้องการรายได้ก็จะกลับมาทำ

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลงเนื่องกับระบบประมง
 - ไม่ขยายขึ้น ส่งผลกระทบต่อต้นทุนในการผลิต เป็นเหตุให้หันมาใช้เหล็ก หรือพลาสติกแทนมากขึ้น
- ระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งจากมลพิษและสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิด อดจแหน ก็ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำประมง
- คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญ และพึ่งพาอาศัยการสานต่อภูมิปัญญา และนิยมไปประกอบอาชีพ
 - รับจ้างก่อสร้าง
 - รับจ้างซื้ออาหารในร้านอาหาร
- มีอาชีพอื่นที่สร้างรายได้ดีกว่า เช่น การนำเที่ยว หรือ การให้ความรู้และจ้างองการด้านในสถานที่ท่องเที่ยว
- สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปมากในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ฝนตกตามฤดูกาลส่งผลต่อ การออกเรือ และ ทยอยลดตรง

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (อาชีพหลักยังคงเป็นประมง แต่รายได้หลักเปลี่ยน)
 - ประมง (ยังคงมีผู้ผู้ตั้งแนวโน้บเปลี่ยนเครื่องอึงในการจับมากขึ้นเช่น กัด แพ้ ไบ: อาชีพค้าขาย
 - เกษตรกรรม
 - การกำรรับเลี้ยง
 - การปลูกน้ำส้ม
 - กระจุ๊ด
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้รับความนิยมในคนรุ่นใหม่)
 - ร้านอาหาร
 - นำเที่ยวโดยเรือ
 - รับจ้างทั่วไป รับจ้างก่อสร้าง (รายได้เสริมที่ได้รับความนิยมในคนรุ่นใหม่)

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ตีความ ส่งผลให้สามารถขยายปลาได้ในราคาที่สูงขึ้นแม้จะมีปริมาณเท่าเดิม
- รวมถึงการพัฒนาสะพาน หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งที่กลุ่มชาวประมงมองเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการค้าขาย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สังคมขยายมากขึ้น
- สร้างรายได้เสริมได้ดี จากการนำเที่ยว หรือ การรับจ้างให้ความรู้ หรือจ้างองการด้านและการจับปลาแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว (ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ต้องทำอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน)

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์ไว้ เพราะมองว่าเป็นอาชีพที่ภาคภูมิใจ อยากรักษาต่อไปยังรุ่นลูกหลาน
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางในการจัดการวิถีชีวิต (ออกแหน) และนำมันน้ำเสียแนวตลิ่ง ที่เป็นอุปสรรคในการทำประมงบริเวณลุ่มน้ำ
 - แนวทางในการบริหารจัดการและการกระจายรายได้เสริมในชุมชนที่เป็นระบบและทั่วถึง (โดยเฉพาะการรับจ้างในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การกินและสานกระจุ๊ดส่งขาย)

ชื่อ : สุชาติ เจ้าเห่ง อายุ : 43 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง
 ชื่อ : หมุกคล้าย กองหญู อายุ : 72 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง

No.7-8

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่องานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตชุมชนทะเลสาบอันเนื่องมาจาก

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกยอ)

- มีมายาวนาน ก่อนตกเกิด
- มักอยู่ตรงตำแหน่งปากน้ำ เนื่องจากกระแสน้ำและแหล่งอาหารและตะกอนสารอาหารที่เอื้อต่อการจับปลา
- วัตถุประสงค์ของการทำประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลัก และเป็นขั้นบันไดที่ถูกต้องของชุมชน
- ชอทำมาหากิน : ไม่มีน้ำเสีย
- ทำในท้องถิ่น : สาเหตุ 2 ประการหลัก
 - ความสะดวกสบาย และมีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในระหว่างวัน
 - เป็นภูมิปัญญาที่ส่งต่อมาเป็นรุ่นสู่รุ่นในชุมชน
- คุณค่าและความสำคัญของอยู่ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์
 - เครื่องมือ หรือ ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์
- ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)
 - ต้น : รับปลาบริเวณชุมชนปากน้ำประมงทะเลน้อย และลำปำ เพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่ให้กับผู้สัญจรผ่าน และพ่อค้าคนกลางที่รับไป
 - กลาง : พ่อค้าคนกลาง นำมาทำธุรกิจเพราะราคาที่จะมารับซื้อและส่งออกไปขายทั่วจังหวัด (บริเวณลำปำ นิคม)
 - ปลาย : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่ร้านอาหารและที่พักในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

เกษตรกรรม

- 3 ลักษณะ: 3 วัตถุประสงค์ดังนี้ (ลำดับตามความนิยมดังนี้)
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิคมปลูกต้นปาล์ม)
 - ทำนาปรัง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก แหล่งที่ปลูกเพื่อทำค้ำและอยู่ดีดีในบางบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในทางตะวันตกของจังหวัด)
 - ปลูกกระทู (เพื่อทำร้านได้เสริมในกลุ่มสตรี)
- ทำนาปรังทะเลสาบ เนื่องจาก ความคุ้มค่า สอดคล้อง
 - ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเพราะดินในลุ่มน้ำมีสารอาหารที่หลากหลาย
 - ไม่ต้องไถนา เพราะมีโคลนบริเวณริมชายฝั่ง มีน้ำท่วมถึงตลอดปี (นิยมปลูกเดือน มิถุนายน)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลากพระ หรือ ยี่พระ เดือน 11 ออกพรรษา (ตอนนี้มีคนลืมนำไปตั้ง)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับน้ำ
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กระชูด)
 - วัฒนธรรมอาหารและการกินจาววัดทุกที่ท้องถิ่น
 - การเลี้ยงควายน้ำ เพื่อการบริโภค การใช้เพื่อเป็นสินค้าในการส่งออก และเพิ่มเป็นสัตว์เลี้ยง
- วิถีชีวิตลุ่มน้ำ เริ่มเลือนหายในผู้ที่มีการสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน พื้นที่ที่ท่าประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือสำเภา (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน)
 - เรือใบ (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน)
 - เรือโดยสารข้ามฟาก จากพัทลุง - สงขลา (ไม่พบแล้วในปัจจุบันแหล่งนี้สะพานเฉลิม)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

No.7-8

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : รู้สึกไม่พอใจต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและวิถีชีวิตชุมชนที่เปลี่ยนไป เพราะมองว่าอาจกระทบวิถีชีวิตที่ดี ธรรมชาติที่ทรงคุณค่าที่ค่อยๆหายไป
- การพัฒนามรดกวัฒนธรรม : การท่องเที่ยวมากขึ้น - โอกาสในการจำหน่ายมากขึ้น - ลำบากปลาได้มากขึ้น - ในมูลค่าที่สูงขึ้น - โทษภัยจากธรรมชาติและการประมงที่ไม่ดี
- ความคุ้มค่าในการทำประมง : เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ - การทำประมงด้วยวิธีการของน้องเอง แต่อย่างไรก็ตามหากมีเงินอย่างจริงจัง หรือ ต้องการรายได้ก็ยังคงกลับมาทำ

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลง จากมลพิษและของเสีย (น้ำเสีย)
 - ไม่แยกกัน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการผลิต เป็นเหตุให้คนมาใช้เหล็ก หรือพลาสติกตกแทนมากขึ้น ยอนีราคาเฉลี่ย (10,000-20,000บาท)
 - ปลาน้อยลงจากในอดีต ต้องใช้เวลาและวิธีการที่เปลี่ยนไป
- ความคุ้มค่า จากบ้านที่แพงขึ้น ราคาไม้ที่เพิ่มขึ้น และปลาที่น้อยลง
- คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญ และพึ่งพาอาศัยการสานต่อภูมิปัญญา และนิยมไปประกอบอาชีพ
 - รับจ้างก่อสร้าง
 - รับจ้างเสิร์ฟอาหารในร้านอาหาร
- สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ไม่สามารถพยากรณ์และคาดการณ์ช่วงเวลาในการจับปลาได้ชัดเจน
- คนรุ่นใหม่หันหลังให้กับการทำประมง เพราะ ไม่อยากทำ ไม่คุ้มค่ากับแรงและกำลังที่เสียไป

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (อาชีพหลักยังคงเป็นประมง แต่รายได้หลักเปลี่ยน)
 - ประมง (ยังคงมีอยู่แต่มีแนวโน้มเปลี่ยนเครื่องมือในการจับมากขึ้น เช่น กัด เหม ในทะเลสาบ)
 - การทำนาปรัง
 - การปลูกปาล์ม
 - กระชูด
 - รับจ้างทั่วไป รับจ้างก่อสร้าง พนักงานบริษัท (รายได้เสริมที่ได้รับความนิยมในคนรุ่นใหม่)
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้รับความนิยมในคนรุ่นใหม่)
 - ร้านอาหาร
 - นำเที่ยวโดยเรือ

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมาน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ดีมาก ส่งผลให้สามารถขายปลาได้ในราคาที่สูงขึ้นแม้จะมีปริมาณเท่าเดิม
- รวมถึงการพัฒนาสะพาน หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ก็เป็นสิ่งที่ดีกลุ่มชาวประมงมองว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการจำหน่าย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สะดวกสบายมากขึ้น
- สร้างรายได้เสริมได้ดี

3. แนวทางการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์วิถีชีวิตที่ยั่งยืน เพราะมองว่าเป็นอาชีพที่ภาคภูมิใจที่สร้างภาพจำให้กับจังหวัดพัทลุง อยากรักษาและบอกต่อภูมิปัญญา
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางการให้ความรู้ในการทำประมงและเกษตรกรรมแก่กลุ่มคนที่สนใจ (ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์เกิดขึ้น เช่น กลุ่มอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์ กลุ่มแม่น้ำน่านประมงและเกษตรกร)

ชื่อ : สุภาพ แสงจันทร์ อายุ : 60 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง

No.9

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อท่านอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตลุ่มน้ำทะเลสาบอินทรวรคุนค่า

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกยอ)

- มีมาช้านาน ก่อเกิด
- นำอยู่ตรงตำแหน่งปากอ่าว เนื่องจากกระแสน้ำและแหล่งอาหารและตกทอดอาหารที่เรือดำการรับปลา
- วัตถุประสงค์ของการทำประมง เพื่อการยังชีพเป็นหลัก และเป็นต้นทุนที่ทุกส่งต่อมาจุ่มสู่รุ่น
- ยลท่าทาง : ไม่มีท่าเดี
- ทำในถึงใช้มือ : สาเหตุ 2 ประการหลัก
 - ความสะดวกสบาย และมีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในระหว่างวัน โดยเฉพาะช่วงนำปลา
 - เป็นภูมิปัญญาที่ส่งต่อมาเป็นที่รู้จักในชุมชน
 - คนไม่ได้จับปลาด้วยการยกอ เพราะจากไม่ได้จับปลาจากปากอ หรือ บริเวณที่มีธารน้ำ ลึกพอที่จะใช้มือในการจับปลา ได้ กัด และแห ใน แทน
- คุณค่าและความสำคัญของอยู่ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง
 - เครื่องมือในการทำประมงที่มีประโยชน์

ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)

- ต้น : จับปลาบริเวณลุ่มน้ำปากประ ทะเลน้อย และลำปำ เพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่ให้กับผู้สัญจรผ่าน และพ่อค้าคนกลางที่รับไป
- กลาง : พ่อค้าคนกลาง นำที่ธุรกิจประมงปลา ที่จับมาจับซื้อและส่งออกไปขายทั่วจังหวัด (บริเวณลำปำ มีเยอ)
- ปลาย : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่ร้านอาหารและภัตตาคารในร้านอาหาร และสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

เกษตรกรรม

- 3 ลักษณะ: 3 วัตถุประสงค์ดังนี้ (ลำดับตามความนิยม ดังนี้)
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นลำปำ)
 - ทำมาริมตลิ่ง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก แต่ส่งที่ปลูกเพื่อการค้าและอยู่ติดริมไปจากบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำไปทางตะวันออกของจังหวัด)
 - ปลูกกระช่อ (เพื่อทำร้านใต้เสริมในกลุ่มสตรี)
 - เลี้ยงวัว (เพื่อบริโภคผลผลิต และใช้แรงงาน)
- ทำนาในทะเลสาบในพื้นที่ชุมชนลำปำ ทำนามากกว่าการยกอ ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งกว่าบริเวณปากอ่าวใน (ในบริเวณปากประ)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลาพระ หรือ ลักพระ เดือน 11 ออกพรรษา (ตอนเย็นมีขบวนเปลี่ยนนาใช้รถ)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลำปำ
 - เครื่องมือสานจากพืชท้องถิ่น (นระจุด)
- วิถีชีวิตลุ่มน้ำ เริ่มเขียนหาในบัญชีที่มีการสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน แต่ไม่ทำประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารข้ามฟาก จากพัทลุง - สงขลา (ไม่พบแล้วในปัจจุบันหลังมีสะพานเฉลิม)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

No.9

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : ผลลดลงมากเมื่อเทียบกับสมัยก่อน แต่เนื่องจากตนไม่ได้ทำประมงด้วยการยกอจึงไม่รู้สึกว่าได้รับผลกระทบมากนัก ประกอบกับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่มีส่วนส่งเสริมธุรกิจของตน และมีความเห็นอย่างรู้สึกดีเกี่ยวกับบริเวณของทะเลสาบที่ตนไปพักผ่อนเพราะอยู่ใกล้ลานเป็นภาพในการดูด้วยของจังหวัดพัทลุง
- การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน : การท่องเที่ยวมากขึ้น → ความต้องการมากขึ้น-โอกาสในการค้าขายมากขึ้น → ค่าขายปลาได้มากขึ้น → ในมูลค่าที่สูงขึ้น → ความเสี่ยงโทรของสิ่งของลดลง และ สภาพอากาศที่คาดการณ์ไม่ได้ → หาปลาได้น้อยลง → ความคุ้มค่าในการทำประมง → การทำประมงด้วยวิธีการยกอได้น้อยลง แต่ยังสามารถคงอยู่ได้ด้วยวิธีการท่องเที่ยว

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลง จากมลพิษและของเสีย (น้ำเสีย)
 - ปลาตายจากในอืด ต้องใช้เวลาและวิธีการที่เปลี่ยนไป
- ความคุ้มค่า จากน้ำมันที่แพงขึ้น ราคาไม้ที่เพิ่มขึ้น และปลาที่น้อยลง ส่งผลให้ยอดขายตกต่ำ
- พื้นที่ในการยกอบริเวณปากอ่าวถูกจับจอง ไม่สามารถไปตั้งได้

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (อาชีพหลักยังคงเป็นประมง แต่รายได้หลักเปลี่ยน)
 - ประมง (เครื่องมือในการจับมากขึ้นเช่น กัด แห ใน)
 - เกษตรกรรม
 - การทำมาริมตลิ่ง เป็นหลัก

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ดีมาก ส่งผลให้สามารถขายปลาได้ในราคาที่สูงขึ้นแม้จะปริมาณทำเกิน
- รวมถึงการพัฒนาสะพาน หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ก็เป็นสิ่งที่กลุ่มชาวประมงมองเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการค้าขาย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สังคมสบายมากขึ้น

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์ไว้
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางในการบำบัดและฟื้นคืนสิ่งแวดล้อมและขยายฝั่ง

ชื่อ : หนูเริ่ม แสงจันทร์ อายุ : 63 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง
 ชื่อ : เล็ก มากสุข อายุ : 70 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง
 ชื่อ : จรัสศรี ศรีโดน อายุ : 62 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง

No. 10- 12

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อกันอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตผู้นำทะเลสาบจังหวัดอุดรธานี

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกย่อ)

- มีมายาวนาน ก่อนคนได้ตั้งเตลิมัย ภูเขาตายน
- มักอยู่ตรงตลิ่งแม่น้ำลำน้ำ เนื่องจากกระแสและแหล่งอาหารและถนอมอาหารที่เอื้อต่อการจับปลา
- วิถีประมงดั้งเดิมของตำบลประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลัก
- บอกมาว่า : ไม้บ้านไม้ดิน ไม้ทากง ไม้ไผ่
- ทำไม้ทั้งมือ : ความสะอาดสบาย และมีเวลาประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในระหว่างวัน (ปัจจุบันไม่ได้จับปลาด้วยการยกมือ แต่มีทักษะและความรู้ที่ส่งต่อมาจากปู่ย่าตายาย ที่มีประสบการณ์ที่อยู่อาศัยไม่ได้เอื้อต่อการจับปลาด้วยมือ สามารถใช้มือได้ แต่ได้ปลาไม่คุ้มเท่าวิธีอื่น)
- ปลาที่นิยมจับเพื่อค้าขาย : ปลาหัวโพง ปลาตูด

ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)

- ต้น : จับปลาบริเวณลุ่มน้ำป่าประมง ทะเลน้อย และลำน้ำ เพื่อบริโภคและค้าขายในถิ่นที่ใกล้ชุมชนของตน และกลุ่มนักท่องเที่ยว
- กลาง : พ่อค้าคนกลาง นำทั้งธุรกิจประมงที่เอื้อมาจับและส่งออกไปขายที่จังหวัด (บริเวณลำน้ำ โนน)
- ปลาย : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่ผู้บริโภคและขอฝากในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

เกษตรกรรม

- 2 ลักษณะ 2 วัตถุประสงค์ดังนี้ (ลำดับตามความนิยมดังนี้)
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อค้าขาย นิยมปลูกต้นน้ำส้ม)
 - ทำนาปรังตลิ่ง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก แต่ส่งที่ปลูกเพื่อการค้าและอยู่ติดกับไปจากบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำไปทางตะวันตกของจังหวัด)

- คุณค่าและความสำเร็จของชุมชนของผู้ให้สัมภาษณ์
 - เศรษฐกิจ หรือ ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์
 - ภาพวิถีของชุมชนลุ่มน้ำของจังหวัด ตลิ่งเมือง 3 อำเภอ

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลากพระ หรือ ขักพระ เดือน 11 อคมพรรษา (ตอนนี้มีแล้วปรับเปลี่ยนมาใช้รถ)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำ
 - วัฒนธรรมอาหารและการกินอาหารที่ถูกต้องกันท้องถิ่น
- วิถีชีวิตลุ่มน้ำ เริ่มเลือนหายในยุคที่มีการสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปหาญาติในชุมชน บนพื้นที่ที่ประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารข้ามฟาก จากท่าล่อง - ลงปลา (ไม่พบแล้วในปัจจุบันหลังมีสะพานเฉลิม)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

No. 10- 12

- ทันต่อวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงจากอดีต แต่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการประมง ยังคงประกอบอาชีพประมงต่อไปได้ ยังมีปลาและยังมีความต้องการในตลาดที่เพิ่มขึ้น หรือแม้จะมีการจับปลาด้วยมือ แต่ยังคงอยู่ใช้สายพานขายของลุ่มน้ำและไปตรงจุดจุดลุ่มน้ำท้องถิ่นที่วิถีชีวิต
- การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน + การท่องเที่ยวมากขึ้น + ความต้องการมากขึ้นในตลาดการค้าขายมากขึ้น + ในมูลค่าที่สูงขึ้น + ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบลดลง + ความคุ้มค่าในการทำประมง + เด็ดลุ่มน้ำไม่สนใจจับมือ → การทำประมงด้วยวิธีการยกมือของลุ่มน้ำ แต่มีจำนวนเพิ่มขึ้น หรือ เท่าเดิม เพราะการท่องเที่ยว

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- มีความเห็นว่า ย่อเพิ่มขึ้น แต่การเพิ่มขึ้นนี้อาจไม่ได้เพิ่มขึ้นเพื่อการทำประมงแต่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือ จำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำกรังแล้วอาจจะเป็นกลุ่มย่อยที่เลือกโทรและไม่ได้ถูกใช้งานแล้วก็เป็นได้
- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลงจากมลพิษและของเสีย (น้ำเสีย)
 - ปลาตายลงจากในตลิ่ง
- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบลดลงจากอาหารของปลาตลิ่ง เช่น การจับปลา ลูกหมากขึ้น แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เนื่องจากเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวและมีมูลค่าที่สูง
- ความคุ้มค่า มีความเห็นว่าจับปลาด้วยวิธีการดักจับ หรือ การออกเรือไปทะเลตลิ่งและรวดเร็วกว่าการยกมือที่ใช้เวลานาน แต่ไม่แน่นอน
- คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญและนิยมไปประกอบอาชีพ
 - รับจ้างเสิร์ฟอาหารในร้านอาหาร

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (อาชีพหลักยังคงเป็นประมง แต่รายได้หลักเปลี่ยน)
 - ประมง (ยังคงมีอยู่แต่เริ่มหันไปจับมือหรือจับมือจับมือมากขึ้น เช่น กัด แห่ Tu-)
 - เกษตรกรรม
 - การค้าขายผลไม้
 - การปลูกปาล์ม
 - กระดังงา
 - รับจ้างทั่วไป รับจ้างก่อสร้าง และรับจ้างงานกระดังงา
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้รับค่านิยมในคนรุ่นใหม่)
 - พายเรือ
 - นำเที่ยวโดยเรือ

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ตลก ส่งผลให้สามารถขายปลาได้ในราคาที่สูงขึ้นแม้จะมีปริมาณเท่าเดิม
- รวมถึงการพัฒนาสะพาน หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ก็เป็นสิ่งที่กลุ่มชาวประมงองเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการค้าขาย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สะดวกสบายขึ้น
- สร้างรายได้เสริมได้ดี
- การสืบสานไปยังรุ่นหลานไม่ใช่เรื่องง่าย

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี เพราะมองว่าเป็นอาชีพที่ภาคภูมิใจ
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางในการอนุรักษ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญของพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มปลาตัวเล็กที่เป็นอาหารของห้วงน้ำ

ชื่อ : โสภก แสงแก้ว อายุ : 45 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง

No. 13

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่องานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ
 - อาชีพประมงและการทำนาริมทะเลสาบ

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกย่อ)

- มีนายวาน ก้อนตมเกิด ว่าความได้สืบทอดการทำอาชีพนี้แล้ว
- มักอยู่ตรงตำแหน่งปากอ่าว
- วัดคู่ประมงของคนที่ประมง : เพื่อการฉีดยาเป็นหลัก
- ยอทำนารจาก : ไม้ในพื้นที่
- ทำไม้ถึงมือ : ความสะดวกสบาย และมีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในระหว่างวัน โดยเฉพาะเวลาน้ำหลากยิ่งสะดวกต่อการรับปลา (ปัจจุบันไม่ได้ใช้ขอยในการจับปลาแล้ว ใช้คัด และแหมากกว่า)
- ปลากินยอจับเพื่อจำหน่าย : ปลาหัวไม่ ปลานิล
- คุณค่าและความสำคัญของงานของอาชีพให้สัมภาษณ์
 - เครื่องวัด หรือ ภูมิปัญญาในการหาเสียงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์

ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)

- ต้น : จับปลาบริเวณหมู่บ้านปากประ ทะเลน้อย และลำปำ เพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่ให้กับผู้สัญจรผ่าน และกลุ่มนักท่องเที่ยว
- กลาง : พ่อค้าคนกลาง มักทำธุรกิจประมงที่มาริมชายฝั่งและส่งออกไปยังจังหวัด (บริเวณลำปำ นี้อย)
- ปลาย : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่ร้านอาหารและยอดฝากในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

เกษตรกรรม

- 2 ลักษณะ
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นปาล์ม)
 - ทำนาริมตลิ่ง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีสทพร: หรือ ชักพร: เดือน 11 ๑๑๑๑๑๑ (ตอนต้นมีแล้วเปลี่ยนมาใช้ชื่อ)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
 - วัฒนธรรมอาหารและการทำนาริมทะเลสาบ
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กระจุต)
- วิถีชีวิตผู้นำ เริ่มเลือนหายในยุคที่มีการสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน บนพื้นที่ทำประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารบ้านปาก วาฬพัทลุง - ลงงา (ไม่พบแล้วในปัจจุบันหลังมีสะพานถลิ่ง)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงในช่วงอายุตนเองไม่ได้มากนัก โดยเฉพาะในฐานะของคนปลาเรือที่ทำงานประมง ก็ยังสามารถหาปลาได้เช่นเคย อาจมีผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจบ้าง แต่เรื่องของการมีความเห็นว่าจะอยู่หรือไม่ในช่วงที่ผ่านมาก็ อาจเพราะการท่องเที่ยวที่ทำได้ไม่เต็มที่และเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับในบริเวณนี้
- การพัฒนาเครื่องจักรพื้นฐาน : การท่องเที่ยวมากขึ้น → ความต้องการมากขึ้น-โอกาสในการค้าขายมากขึ้น → ค้าขายปลาได้มากขึ้น + ในมูลค่าที่สูงขึ้น + ยอมรับมากขึ้น → สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง + สภาพอากาศที่คาดการณ์ไม่ได้ → ความคุ้นเคยในการทำประมง + เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ → การทำประมงด้วยวิธีการที่ยั่งยืนและปลอดภัย

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ยอเพิ่มขึ้น ในช่วงที่ผ่านมาก็ อาจเพราะการท่องเที่ยวที่ทำได้ไม่เต็มที่และเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น
- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ที่สูญน้ำทะเลสาบลดลงจากมลพิษและของเสีย (น้ำเสีย) โดยเฉพาะจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
 - ปลานิลลดลงจากในอดีต
 - แต่ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาที่เกิดการแพร่ระบาดของไวรัส covid-19 ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น คุณภาพน้ำดีขึ้น
- การทำนาริมทะเลสาบลดลง เนื่องจาก
 - ความต้องการในตลาดที่
 - การเพิ่มขึ้นของเงินลงทุนบริเวณชายฝั่ง ราคาเป็นอุปสรรคต่อการทำ
- คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญและนิยมไปประกอบอาชีพรับจ้าง
- คนในช่วงอายุ 30-40 หวนกลับมาทำอาชีพประมงมากขึ้น
- สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงและไม่สามารถคาดการณ์ได้และส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำ

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (อาชีพหลักยังคงเป็นประมง แต่รายได้หลักเปลี่ยน)
 - ประมง (ยังคงมีอยู่แต่มีแนวโน้มเปลี่ยนเครื่องมือในการจับมากขึ้นเช่น กัดแห ทุบ)
 - เกษตรกรรม
 - การทำนาริมตลิ่ง
 - การปลูกปาล์ม
 - กระจุต
 - รับจ้างทั่วไป รับจ้างก่อสร้าง และรับจ้างสานกระจุต
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้เงินความนิยมในกลุ่มรุ่นใหม่)
 - พายเรือ
 - บ้านที่สวยโดยเรือ

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ดีมาก ส่งผลให้สามารถขายปลาได้ในราคาที่สูงขึ้นแม้จะปริมาณต่ำเดิม
- รวมถึงการพัฒนาสะพาน หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งที่ดีกลุ่มชาวประมงมองเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการค้าขาย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สะดวกสบายมากขึ้น
- สร้างรายได้เสริมที่ดี

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์วิถีชีวิตของผู้คนที่นี่ เพราะมีคุณค่าทางจิตใจ (เพราะความผูกพัน) แต่ไม่คาดหวังว่าคนรุ่นใหม่จะสืบทอดต่อหรือไม่
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางในการรักษาสภาพแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์
 - แนวทางในการจัดการกับอุปสรรคในการทำประมงและเกษตรกรรมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบอย่างอื่น

No. 13

ชื่อ : สายัน รักดำ อายุ : 43 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมง (หัวหน้ากลุ่มทำนาริมเลและผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปากประ)
 ชื่อ : หลง หนูน้อย อายุ : 61 ปี อาชีพ (หลัก) : ประมงและเกษตรกรรม
 ชื่อ : รัก เทพแดง อายุ : 58 ปี อาชีพ (หลัก) : เกษตรกรรม
 ชื่อ : ลับ โนราสิทธิ์ อายุ : 61 ปี อาชีพ (หลัก) : เกษตรกรรม

No. 14-17

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของกันมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อกันอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ อาชีพประมงและการทำนาริมทะเลสาบ
 - วิถีชีวิตชุมชนทะเลสาบอันทรงคุณค่าและสะท้อนเอกลักษณ์ของจังหวัด

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกย่อ)

- มีนายบ่บ่น ค่อนข้างดี
- มีกฎประมงที่เข้มงวดกว่า : มีภูมิประมงที่เฝ้าระวังปลาที่กระแสน้ำและอาหารของปลาชุมชน
- วิถีประมงคือองค์การประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลัก ปัจจุบันเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวในเวลาเดียวกัน
- ยกท่าเรือ : มีใบขึ้นที่ป่าทุ หรือ ป่าเสม็ด บริเวณแนวชายฝั่ง
- ทำใบถึงมือ : ความสะอาดของ และมีความปลอดภัยของน้ำ ใดในระหว่างวัน โดยเฉพาะเวลาน้ำหลากถึงจะตรวจจัดการปลา
- ปลาที่นิยมจับเพื่อขาย : ปลาหัวเมี่ยง ปลาตูด ปลาลูกแร้
- คุณค่าและความสำคัญอยู่ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของจังหวัด

ธุรกิจประมง (ถิ่น-กลาง-ปลา)

- ถิ่น : จับปลาบริเวณชุมชนปากประ ทะเลสาบและลำน้ำ เพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่ที่คุ้นเคยชุมชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว
- กลาง : พ่อค้าคนกลาง นักทำธุรกิจทะเลสาบที่จะมาจับซื้อและส่งออกไปขายทั่วจังหวัด (บริเวณลำน้ำ มีเมอ)
- ปลา : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่อาหารและที่พักในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

เกษตรกรรม

- ในชุมชนปากประ
 - ทำนาเป็นหลัก เรียกว่า นาหยบ และปลูกไว้เพื่อการบริโภคเป็นหลัก
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นลำไย)
 - ข้าวสังข์หยดไม่ได้เป็นที่ยอมรับลูกค้ามากนักในพื้นที่โดยรอบนี้ เพราะจากพื้นที่ต้องการปลูก
- ในการทำนาริมทะเลสาบพื้นที่ในการทำนาริม
 - น้ำและ 1 ไร่
 - โดยกำหนดขอบเขตโดยวัดจากพื้นที่หน้าบ้านออกไปยังทะเลสาบ 50 เมตร

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลาพระ หรือ ยักพระ เดือน 11 ฉลองพรรษา (ตอนนี้เป็นวันเปลี่ยนมาขีรถ)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
 - วัฒนธรรมอาหารและการกินอาหารที่ถูกต้อง
 - เครื่องสำอางพื้นท้องถิ่น (กระจุต)
 - การเลี้ยงควายน้ำ เพื่อบริโภค เพื่อเป็นสินค้าและนำพาไปส่ง และเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยง
- วิถีชีวิตชุมชน เริ่มเปลี่ยนมาในยุคที่มีการสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ 7 รอบ กษัตริย์
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน พื้นที่ทำประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารข้ามฟาก (เรือแดง) บรรทุกได้ 60 คน จากปากประ - สงขลา (ไปพบแล้วในปัจจุบันหลายี่สะพานเฉลิม) แบ่งเป็น พักลุง(ศรีปากประ) - ร.โตน และ พักลุง(ลำปำ) - สะทิงพระ

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

No. 14-17

ท่ามมิมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : มีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะช่วง 2-5 ปีที่ผ่านมา แต่ในมุมมองส่วนตัวมองว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังกล่าวไม่มีวันหายไปจากปากประ แต่ยังคงอยู่ในรูปแบบที่ปรับเปลี่ยน
- การตีความต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น : การท่องเที่ยวมากขึ้น - โอกาสในการค้าขายมากขึ้น - ค่าขายปลาได้มากขึ้น - ในมูลค่าที่สูงขึ้น - ชุมชนเริ่มขายของมากขึ้น - สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจากการเดินทางที่สะดวกขึ้น - สภาพอากาศที่คาดการณ์ไม่ได้ - ความคุ้นเคยในการประมง - เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ - การทำประมงด้วยวิธีการสมัยใหม่ และทำมาดอง

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ยอดลงเพราะ
 - ความขุ่นของน้ำในพื้นที่ชุมชนและทะเลสาบเนื่องจากพืชและของเสีย (น้ำเสีย) ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ปลาที่ตาย) จาก 2 สาเหตุ
 - ผู้ประกอบการบริเวณลำน้ำและบริเวณต้นและกลางน้ำ โดยเฉพาะธุรกิจที่พัฒนาและรับบริการปล่อยของเสีย
 - สารพิษจากการทำเกษตรกรรม
 - เรือยนต์บริเวณลำน้ำ
 - ต้นน้ำที่สูงชัน จากหุบเขาที่ชัน และ ระบายน้ำลงสู่ทะเลสาบในบริเวณปากช่อง เนื่องจากบริเวณต้นน้ำมีลำน้ำไหลลง
 - สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงและมีความไม่แน่นอนสูง
 - การขาดแคลน : คนรุ่นใหม่ไม่สนใจ เนื่องจากไม่คุ้มทุน และเป็นอาชีพที่ไม่ใช่ภาคภูมิใจ
 - คนรุ่นใหม่ไม่ทำอาชีพนี้แล้ว จึงว่าง จึงว่างราชการ เป็นอาชีพหลัก และทำเกษตรเป็นอาชีพเสริม
 - การทำประมงในจังหวัดสงขลา แต่ไม่ได้รับผลกระทบจากการประมงในทะเลสาบ เนื่องจาก
 - กลุ่มลูกค้าและผู้บริโภคส่วนใหญ่หันมาจับปลาที่สดจากต่างจังหวัด และต่างประเทศ และผู้ซื้อต้องการจะลองของดี
 - งูจงอาง หรือ งู 1 ลำบากมากในการจับงูที่สด จึงไม่มีการแย่งงาน
 - ปลาที่เลี้ยงไว้ขายในทะเลสาบส่วนใหญ่
 - มีพรหม คนชุมชนตอน ไม่มีรถตุ๊กตุ๊ก

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ (อาชีพหลักยังคงเป็นประมง แต่รายได้หลักเปลี่ยน)
 - ประมง (ยังคงมีอยู่แต่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงวิธีการในการจับมากขึ้น เช่น กัด แห่ โอบ)
 - เกษตรกรรม
 - การกวนข้าวดีด
 - การปลูกปาล์ม (ราคาในตลาดดี)
 - กระจุต (ได้รับค่านิยมมากขึ้นในชุมชน เพราะเป็นที่ต้องการในกลุ่มนักท่องเที่ยว)
 - รับจ้างทั่วไป รับจ้างก่อสร้าง รับราชการ และรับจ้างสาธารณสุข
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้รับค่านิยมในคนรุ่นใหม่)
 - พายเรือ
 - นำเที่ยวโดยเรือ
 - ให้ควายรู้ หรือ จ้างรถทำนาแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของกันอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ถกกันถึงในมิติของการสร้างรายได้และความมั่นคงให้กับชุมชน และการได้สื่อสารความภาคภูมิใจของชุมชนและจังหวัด
- รวมทั้งการพัฒนาชุมชน หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งทีกลุ่มชาวประมงของเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการค้าขาย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สะอาดสบายมากขึ้น
- อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นของการท่องเที่ยวที่สร้างผลกระทบต่อธรรมชาติและขาดการควบคุมส่งผลเสียในขนาดที่แน่นอน ฉายาที่หนักการจัดการและความทุกข์อย่างจริงจัง

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรรักษาวิถีอย่างมี เพราะคือความภาคภูมิใจและคุณค่าของจังหวัด
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางการรักษาความสะอาดของการทำประมงและการทำนาริมเป็นหัวใจหลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ให้สืบไป เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ การท่องเที่ยวปลอดมลพิษ
 - แนวทางการเสริมสร้างและรับรองพื้นที่การอนุรักษ์ซึ่งมีผลดีและตรงหน้าธุรกิจของการทำงานประมงและการทำนาริม โดยเพราะระบบน้ำบ่อน้ำ การทำนาริมปลา (ต้องการเห็นการควบคุมที่เข้มงวดและจริงจัง)
 - การอนุรักษ์สัตว์น้ำประจักษ์ไม่เพียงไปจากทะเลสาบ อันได้แก่ ปลาช่อน (ปลาสร้อยทะเล) ปลาตูด ปลาหัวเมี่ยง ปลาตูด ปลาแร้ ปลาสำปี ปลาตูด ปลากระโทง ปลาช่อน กุ้งสามนิ้ว

ชื่อ : กรรณ สุวรรณรัตน์ อายุ : 40 ปี อาชีพ (หลัก) : เจ้าของธุรกิจโฮมสเตย์ และเกษตรกรรม

No.18

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่องานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตผู้นำทะเลสาบอินทนนท์

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกย่อ)

- มีนายวาน ก้อนเกิด หรือจะฉายานามว่าลุงตาชาย
- มักอยู่ตรงท่าแม่ปางจำว่า เนื่องจากทะเลสาบและแหล่งอาหารและตกปลาธรรมชาติที่เอื้อต่อการจับปลา
- วิถีประมงคือออกเรือจับปลา เพื่อทำการเลี้ยงปลาในบ่อในหมู่บ้านที่ปลูกส้มป่อยส้มป่อย มีจุดจับปลาเป็นการสืบสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ และเพื่อแบ่งปันให้คนในชุมชน
- ยอท่ามาจาก : ไม่มีปลาสด หรือ ซื้ที่อื่นที่อื่น
- ท่าไม้ทอง : สนาหตุ 2 ประเภท
 - ความสะอาดมาก และมีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในวันว่าง โดยเฉพาะช่วงน้ำหลาก
 - เป็นภูมิปัญญาที่ปลูกส้มป่อยส้มป่อย และเหมาะสำหรับลักษณะภูมิประเทศที่ค่อนข้างลาดชัน
- คุณค่าและความสำคัญอยู่ในมุมมองของผู้บริโภค
 - ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่ปลูกส้มป่อยและเอกลักษณะของจังหวัดพิจิตร
 - เครื่องมือในการจับปลาที่ประมงที่ประมงและช่วยกันแสม
- เหตุที่ธุรกิจที่พิกัดนี้มาเริ่มตั้งถิ่นฐานตั้งเดิม : ก่อนหน้า 2-3 ปีที่พิกัดนี้ไม่เพียงพอ และยากเริ่มมีเวลาจับปลาในบ่อนี้ บ่อเป็นรายปีเริ่มไม่เพียงพอตนเอง และมีส่วนช่วยส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชน ประกอบกันเคยมีประมงประมงจับปลาและการบริการนักท่องเที่ยว

ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)

- ต้น : จับปลาบริเวณหมู่บ้านปางประ และลำน้ำเพื่อบริโภคและขายในพื้นที่ให้กับผู้สัญจรผ่าน และพ่อค้าคนกลางที่รับไป
- กลาง : พ่อค้าคนกลาง นักทำธุรกิจแพปลาที่จะมารับซื้อและส่งออกไปขายที่จังหวัด (บริเวณลำน้ำและทะเลสาบอินทนนท์)
- ปลาย : การแปรรูปและยกระดับสินค้าประมงสู่อาหารและอาหารจานด่วนร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

เกษตรกรรม

- 2 ลักษณะ: 2 วิถีประมงคั้งด้วยนี้ (ลำดับตามความนิยมดังนี้)
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นปาล์ม)
 - ทำนาปรัง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก แหล่งที่ปลูกเพื่อจำหน่ายและอยู่ติดกับจากบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำไปทางตะวันตกของจังหวัด)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีพละทง หรือ อีพละ เดือน 11 จุลศักราช (ตอนนี้มีแต่ล่องเรือมาอีกรุ่น)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กระจูด)
 - วัฒนธรรมด้านอาหารการกิน ที่ปรุงจากวัตถุดิบท้องถิ่น
- วิถีชีวิตผู้นำ เริ่มเลือนหายในยุคที่มีการสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน พื้นที่ท่าประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารข้ามฝาก จากพิจิตร - สบตา (เขื่อนโองกสินใน และสะแกกรัง) (ไม่พบแล้วในปัจจุบัน เหลือมีสะพานเฉลิม)

No.18

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : ทัศนคติเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจากปัจจัยต่าง ๆ ของในแต่ละยุคสมัย แต่มองว่าอย่างไร้การกระทบของสังคมอยู่ดี อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน
 - การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน - การท่องเที่ยวชุมชนเพิ่มขึ้น - ความต้องการมากขึ้น-โอกาสในการจำหน่ายมากขึ้น - ใช้จ่ายเพิ่มขึ้น - ในชุมชนที่เพิ่มขึ้น - ชุมชนเริ่มมาจับจองที่ดินเพื่อเป็นของตัวเอง - สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว - สภาพอากาศที่คาดไม่ถึงได้ - ความคุ้มกันในการทำประมง - เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ - การทำประมงด้วยวิธีการของอดีตเอง และทำมาสดๆ แต่ทำไม่ตลอด

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ผลกระทบจาก :
 - ความอุดมสมบูรณ์ที่ลุ่มน้ำทะเลสาบอินทนนท์และของเสีย (น้ำเสีย) ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (น้ำเสีย) ลดลง (มีแนวโน้มว่าไม่เพียงพอ) จาก 2 สาเหตุ
 - ผู้ประกอบการบริเวณลุ่มน้ำและบริเวณต้นและกลางน้ำ โดยเฉพาะธุรกิจที่พัฒนาและร้านอาหารที่ส่งผลกระทบต่อบริเวณลุ่มน้ำประมงมาก
 - สาธารณสุขการที่ขาดการบูรณาการ
 - เรือยนต์ความเร็วสูง
 - ไม่มีการทำนุบำรุงรักษา และใช้พื้นที่ขึ้น
 - ความคุ้มกัน : ไม่มีการจัดการที่เป็นระบบที่ดี เพราะประมงหลายชนิด
 - สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงและมีความไม่แน่นอนสูง ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ
 - เรือยนต์ความเร็วสูงที่เร็วเกินไป อาจเป็นอันตรายต่อประมงและคนในชุมชน
 - คนรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพ รับจ้าง รับราชการ เริ่มอาชีพหลัก และทำเกษตรเป็นอาชีพเสริม
 - คนรุ่นใหม่หันมาให้บริการธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น แสงสว่างจากโคมไฟที่มากว่า นำเสนอคุณค่าและความงามของจังหวัด และส่งเสริมประมงเพื่อเลี้ยงชีพที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ เช่น การวิ่งเรือหลายรอบเพื่อรับงานได้เยอะขึ้นมากกว่าการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้คนที่ท่องเที่ยว การทำประมงผิดกฎหมาย

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ
 - อาชีพหลักกลายเป็นการเกษตรแทนการทำประมง เริ่มส่งลำปลาได้ดังต่อไปนี้
1. เกษตรกรรม
 - การปลูกพืชสวน ตามฤดูกาล
 - การทำนาปรัง (มีแนวโน้มขาดทุนอย่างถาวรเนื่องจากน้ำเพื่อการบริโภคมากกว่า)
 - การปลูกปาล์ม (ราคาในตลาดดี)
 2. ประมง ยึดคงทำอยู่ระหว่างวัน ใช้น้ำมันของ
 3. ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้รับค่านิยมในคนรุ่นใหม่)
 - ธุรกิจที่พัก
 - พายเรือ
 - นำเที่ยวโดยเรือ
 - วิทยากร หรือ ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์นักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่น่าดีใจที่สามารถสร้างรายได้และความบันเทิงให้กับชุมชนและการได้สัมผัสความภาคภูมิใจของชุมชนและจังหวัด (คนในครอบครัวหันมาจับบริการการท่องเที่ยวมากขึ้น) แต่ควรมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งมีชีวิตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบ ธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- รวมถึงการพัฒนาสุขภาพ หรือ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งที่กลุ่มชาวประมงเองสนใจและเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยเพิ่มโอกาสในการค้าขาย และส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้คนในชุมชนมากขึ้น
- มีความเห็นว่ามีบริเวณหาดบางแก้วบ้างกลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมแห่งหนึ่งของจังหวัด

3. แนวทางการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์ไว้
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางการจัดการและควบคุมผลกระทบเชิงลบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการรุกรานพื้นที่ เช่น การควบคุมเรือยนต์ ตามองว่าเรือน้ำเที่ยวไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเรือที่ความเร็วสูง
 - แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตเฉพาะถิ่น เช่น การอนุรักษ์นกกินปลี ที่มีความเห็นว่าสามารถต่ออยู่การสร้างรายได้จากการทำนาปี แต่ไม่มีอิทธิพลถึงคุณค่าสำคัญเพราะมีจำนวนมาก
 - การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการตระหนักถึงและหวงแหน และลงมือทำมากขึ้น เนื่องจากกระบวนการจัดการในชุมชนมีความหลากหลายและไม่จริงจัง ทำให้คนในชุมชนไม่มีความสนใจในการเรียนรู้และทำสิ่งใหม่

ชื่อ : บุญรัตน์ ทวีสุข อายุ : 77 ปี อาชีพ (หลัก) : การนำเที่ยวโดยเรือและประมง
ชื่อ : อรุณ - อายุ : 55 ปี อาชีพ (หลัก) : การนำเที่ยวโดยเรือและประมง

No. 19 - 20

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่อกันอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตชุมชนและสวนอเนกประสงค์

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการวิจัย

ประมง (ยกย่อ)

- มีมาช้านาน ก่อนยุคเกิด หลายชั่วอายุคน
- มักอยู่ตรงท่าเรือฝั่งท่าเรือ เนื่องจากกระแสน้ำและแหล่งอาหารและตะกอนสารอาหารที่เอื้อต่อการจับปลา (ในพื้นที่ทะเลตื้นและน้ำตื้นตื้นตื้น)
- วัตถุประสงค์ของการทำประมง เพื่อการวิจัยเป็นหลัก เป็นต้นแบบที่ถูกต้องตรงตามผู้รู้ในพื้นที่ทะเลตื้น
- อาชีพทำประมง : ไม้ใบไม้เนื้อ หรือ พืชพื้นถิ่นริมน้ำ
- ทำในฝั่งซ้าย : สามตุ 2 ปรการหลัก
 - ความสะอาดสวยงาม และมีเวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้ดีในระหว่างวัน
 - เป็นภูมิปัญญาที่ถูกต้องตรงตามผู้รู้ และเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศที่ตนเองอยู่อาศัย
- คุณค่าและความสำคัญของอยู่ในมุมมองของผู้ที่สืบสาน
 - ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง

- ธุรกิจประมง (ต้น-กลาง-ปลาย)
 - ต้น : จับปลาบริเวณลุ่มน้ำป่าประ และลำน้ำเพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่ให้กับผู้สัญจรผ่าน และพ่อค้าคนกลางที่รับ
 - กลาง : พ่อค้าคนกลาง มักทำธุรกิจแพร่ปลาที่มาจากฝั่งและส่งออกไปขายที่จังหวัดศรีนครินทร์ (ดูจลยุทธศาสตร์ประมง) และทะเลน้อย (ดูจลยุทธศาสตร์ประมง)
 - ปลาย : การประมงและเกษตรในลำน้ำประมงผู้ถืออาหารและของฝากในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

เกษตรกรรม

- 2 ลักษณะ: 2 วัตถุประสงค์นี้ (ลำดับตามความนิยมดังนี้)
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นปาล์ม)
 - ทำนาปรัง (เพื่อบริโภคเป็นหลัก)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลพบุรี หรือ ยี่สิบเจ็ด เดือน 11 อภพรพ (ตอนไม่มีแล้วเปลี่ยนมาใช้รถ)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำ
 - เครื่องสานจากพืชท้องถิ่น (กระจูด)
 - วัฒนธรรมด้านอาหารการกิน ที่ปรุงจากวัตถุดิบท้องถิ่น
 - การเลี้ยงควาหน้า เพื่อบริโภค เพื่อเป็นสินค้าและนำจำหน่าย และเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยง

- วิถีชีวิตลุ่มน้ำ เริ่มเลือกหาในยุคน้ำมีการสร้างสะพานเดินบนเพิงกระดี่ ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันในการไปมาหาสู่ในชุมชน พื้นที่ทำประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - เรือโดยสารข้ามฝาก หรือเรือประจักษ์ จากพัทลุง - สงขลา (เขียนโดยกรมประมง และ สกสพ.) (ปี พ.ศ.2550)

2. วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : เปลี่ยนแปลงไปมากเมื่อเทียบกับในอดีต (โดยเฉพาะพื้นที่ทะเลน้อย) จากชุมชนริมน้ำทำประมงเพื่อการค้าสู่ผู้รู้ สู่ย่านการท่องเที่ยวและแหล่งของจังหวัดพัทลุง
- การพัฒนาหรือสร้างสิ่งพื้นฐาน : การท่องเที่ยวมากขึ้น - ความต้องการมากขึ้น-โอกาสในการค้าขายมากขึ้น - กำแพงปลาได้มากขึ้น - ในยุคเก่าที่สู้กัน + ยานมากขึ้น - การท่องเที่ยวมากขึ้น - นำเที่ยวมากขึ้น + คำขายดี
- พาดิษมากขึ้น - มุ่งเน้นดึงดูดนักท่องเที่ยว (กลายเป็นแหล่งค้าขายของพ่อค้าแม่ค้าคนกลางมากขึ้น) - สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจากการโดนทำลายจากการท่องเที่ยว - สภาพอากาศที่คาดไม่ถึงได้ - ความคุ้มค่าในการทำประมง + เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ - การทำประมงด้วยวิธีการที่ยั่งยืน แต่ภาพจำในอดีต

No. 19 - 20

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลน้อยเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ปลาลดน้อยลง
 - น้ำขุ่นมัว (น้ำขุ่น: ปลาที่ทะเลน้อยตายไปแล้ว) ช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา
 - เกิดวัชพืชน้ำ โดยพืชพวกพุดแดงพุดขาว เป็นอุปสรรคต่อการทำประมง และทำให้ปลาลดน้อยลง และส่งผลต่อพืชท้องถิ่นในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
 - ของเสียและมลพิษจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การเกษตร และการใช้ประโยชน์และการก่อสร้างตั้งแต่ต้นน้ำ ใต้พิภพตกทอดและมีผลมาบรรจบที่ทะเลสาบ (มีเส้นส่งต่อตารางไม่ของปลา)
 - พื้นที่เกษตรกรรมลดลง พื้นที่ทะเลน้อยส่วนหนึ่งได้ถูกถมเพื่อสร้างลานจอดรถ
 - การปนเปื้อนจากสิ่งแวดล้อม สิ่งปนเปื้อนน้ำดื่ม และน้ำดื่ม สิ่งปนเปื้อนจากท่อระบายน้ำไม่เหมาะสมสำหรับการทำประมง (มีเรือรับซื้อปลาจากชุมชนริมน้ำเพื่อขายในร้านอาหารและร้านอาหารที่ทะเลสาบ) ทำให้เกิดมลพิษปนเปื้อนและน้ำขุ่น
- ไม่มีพื้นที่การเกษตร (สำหรับพื้นที่ทะเลน้อย จะยกเอาตามลำคลอง ที่ถมทะเลน้ำ จะยกไว้ว่าเป็นเรื่องดีที่ยังคงอยู่)
- คนรุ่นใหม่ไม่พอใจและไม่มีความสำคัญกับงานประมง เนื่องจากเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคงและไม่สร้างรายได้ทางสังคม
- สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ฝนตกชุกทุกกลาง หนักที่ตรงตอนใต้ที่น้ำน้อย หนักที่หน้าทะเลที่ตรงที่อยู่เหนือทะเล กระทบรายได้
- ยอมรับความเปลี่ยนแปลงไป จากทะเลเล็ก (ของของ) -> ย่นขนาดที่ (ของดี) -> ย่นอายุที่ (ของดี) -> ย่นอายุที่ (ของดี)
- ควาหน้าเดิมเดิมเดิม: เพราะ 1) มีชุมชนริมน้ำ 2) ทะเลน้อย

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ
 - อาชีพหลักยังคงเป็นอาชีพประมง และการค้าขายสินค้าทะเลเช่นเคยเหมือนในอดีต ที่เปลี่ยนไปคือการประกอบอาชีพเสริมที่มากขึ้น โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
 - 1. ประมง (ยังคงจับปลาเพื่อบริโภคเอง แต่มีแนวโน้มค้าขายให้กับแม่ค้าคนกลางมากขึ้น และประมงส่วนที่เหลือเป็นเพื่อขาย) ในขณะที่ผู้ขายมีแนวโน้มไปรับจ้างที่สร้างมากขึ้น
 - 2. เกษตรกรรม (เพื่อค้าขายเป็นหลัก)
 - สวนปาล์ม (ราคาในตลาดดี)
 - สวนยาง
 - ปลูกและเก็บกระดี่ (รับจากสวนเพื่อส่งขาย)
 - 3. คำขาย (เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจากการค้าขายในชุมชน ผู้การค้าสำหรับนักท่องเที่ยว)
 - 4. ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้รับความนิยม)
 - นำเที่ยวโดยเรือ
 - ให้ความรู้ หรือ นำท่องเที่ยวทำแก่งลุ่มน้ำท่องเที่ยว
 - ที่พัก และ ร้านอาหาร

การท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- เป็นเรื่องที่ดี ทำให้เงินสะพัดและกระจายได้ครอบคลุมมากขึ้น แต่ไม่ควรยึดติดกับผลประโยชน์และทำไร่มากจนเกินไป จนส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
- ธรรมชาติเสียงโทรลง แม้ยังไม่ได้ดีถึงขั้นวิกฤตในอนาคต แต่ที่เริ่มน่าเป็นห่วงในปัจจุบัน
- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นเรื่องดี ที่มอบความสะดวกสบายให้กับชุมชน

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดก หมายความว่ามรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ตนเองก็อยากเป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่อผ่านครอบครัวและคนรุ่นถัดไปและสืบทอดวิถีชีวิต
- แนวทางการอนุรักษ์
 - แนวทางการควบคุมและจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม (พื้นที่กับพื้นที่แบบเดิมคงเป็นไปไม่ได้) สิ่งที่ดีที่สุดคือการยกระดับประมงให้สิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป)
 - การส่งเสริมสภาพแวดล้อมริมน้ำให้เรื่องดีมีชีวิต เช่น ทำจืดน้ำ การจัดการน้ำ เพื่อให้น้ำขุ่นที่หายไป

ชื่อ : ประจัน เมื่องหนู อายุ : 49 ปี อาชีพ (หลัก) : นำเที่ยว (ครอบครัวทำประมง)
ชื่อ : ไม่ประสงค์ออกนาม อายุ : 45 ปี อาชีพ (หลัก) : อาจารย์ (ครอบครัวทำประมง)

No. 21-22

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์

การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างไร และภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้สร้างผลกระทบต่องานอย่างไรบ้าง (ทั้งในเชิงบวกและลบ)

- มีความเกี่ยวข้องอยู่ 2 ลักษณะคือ
 - การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ อาชีพประมง
 - วิถีชีวิตชุมชนเกษตรอินทรีย์ของชุมชน

1.1 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมเพื่อการยังชีพ

ประมง (ยกยอ)

- มีมายาวนาน ก่อนยุคเหล็ก หลายชั่วอายุคน
- มักอยู่ตรงตำแหน่งปากน้ำ เนื่องจากทะเลสาบและแหล่งอาหารและตกอนสารอาหารที่เนื่องต่อการจับปลา (ในพื้นที่ทะเลสาบมีหมอกขาวตามแนวคลอง)
- วิถีประมงคือวิถีการประมง : เพื่อการยังชีพเป็นหลัก เป็นวัฒนธรรมที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น
 - เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่เชื่อม การแลกเปลี่ยนสินค้าและวิถีการประมงระหว่างชุมชนหมู่บ้าน การแลกเปลี่ยนชุมชนบริเวณฝั่งน้ำเขาทางตะวันตกของจังหวัด เรียกว่าความสัมพันธ์ "บ้านน้ำ"
- ยอทำมาหากิน : ใฝ่ในพร ป่ามีเนื้อ
- ทำในทั้งวิถีของ : สาขา 2 ประการหลัก
 - ความหลากหลาย และใช้เวลาไปประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ใฝ่ในระหว่างวัน
 - เป็นภูมิปัญญาที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้าน
- คุณค่าและความสำคัญของวิถีประมงของวิถีชีวิตชุมชน
 - ภูมิปัญญาในการหาเลี้ยงชีพที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง

- ธุรกิจประมง (ดิบ-กลาง-ปลาย)
 - ดิบ : จับปลาบริเวณหมู่บ้านปากน้ำ และลำน้ำ เพื่อบริโภคและจำหน่ายในพื้นที่ให้กับผู้ซื้อตรงผ่าน และพ่อค้าคนกลางที่รับไป
 - กลาง : พ่อค้าคนกลาง นำมาทำธุรกิจแปรรูปที่มารีบหรือส่งออกไปขายทั่วจังหวัด หรือที่ประเทศเวียดนาม (อุตสาหกรรมประมง) และกลุ่มผู้จัดสรรกรรมท้องถิ่น
 - ปลาย : การแปรรูปและขายสินค้าประมงสู่ผู้บริโภคและพ่อค้าในร้านอาหารและสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

เกษตรกรรม

- 2 ลักษณะ: 2 วิถีประมงดั้งเดิม (ลำดับตามความนิยมดั้งเดิม) แต่ปัจจุบันไม่ได้ปลูกแล้ว มีปลูกเพื่อบริโภคของมากกว่า ขึ้นอยู่กับความต้องการ และตำแหน่งที่อยู่อาศัย ผนวกรวมมาจากการเกษตรกรรมและประมง
 - ปลูกพืชสวน (เพื่อจำหน่าย นิยมปลูกต้นปาล์ม)
 - ทำนริบดิน (เพื่อบริโภคเป็นหลัก)

1.2 องค์ประกอบด้านมรดกวัฒนธรรม

- ประเพณีลากพระ หรือ ลากพระ เดือน 11 ออพรรษา (ตอนเย็นมีลิเกขับเปลี่ยนมาใช้รถ)
- แข่งเรือยาวที่หาดลำปำ (ตอนเย็นมีลิเก)
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับ (กระจุย)
 - เครื่องมือในการทำข้าวเหนียว
 - วัฒนธรรมด้านภาษาถิ่นที่ ปรากฏจากวิถีชีวิตชุมชน
 - การเลี้ยงควายป่า เพื่อบริโภค เพื่อเป็นสินค้าและนำตัวมาเลี้ยง และเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยง
- วิถีชีวิตหมู่บ้าน เริ่มเลือกหาในยุคที่มีการสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติ ในปี พ.ศ.2550
 - การเดินทางโดยเรือ (พบบ้างในปัจจุบันมีการไปมาหาสู่ในชุมชนพื้นที่ที่ประมง และแหล่งท่องเที่ยว)
 - พบการทำไร่ไถนาแบบดั้งเดิม วิถีชาวนา
 - เรือโดยสารข้ามฟาก หรือเรือประมงจาก จากพัทลุง - สงขลา (เดือนเมษายน-มิถุนายน และสิงหาคม) (ไม่พบแล้วในปัจจุบันเหลือเพียงลำน้อย)

2. วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง

ท่านมีมุมมองต่อการมีอยู่และความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันเช่นใด และมีแนวทางในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

No. 21-22

- ทัศนคติต่อความเปลี่ยนแปลง : เปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องทั้งหมดที่เปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวบนประโยชน์ในระยะสั้น และสร้างผลกระทบเชิงลบในระยะยาวที่ในปัจจุบันอาจยังไม่ได้รับรู้มากนัก
- การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน + การท่องเที่ยวมากขึ้น → ความต้องการมากขึ้น-โอกาสในการค้าขายมากขึ้น → ค่าขายปลาในมากขึ้น + ในพื้นที่สูงชัน + ขอบมากขึ้น → การท่องเที่ยวมากขึ้น → ค่าขายเชิงพาณิชย์มากขึ้น → มุ่งเน้นแต่จุดมุ่งหมายที่เกี่ยว → สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจากการเดินทางจากทางท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ของชุมชน → ความคุ้มค่าในการประมงลดลง + เด็กรุ่นใหม่ไม่รัก → การประมงด้วยวิธีการยกยอมีน้อยลง แต่ทำรายได้ของยังดีอยู่

2.1 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

- สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะสภาพน้ำขุ่น เนื่องจากวิถีการประมงที่นำเรือเข้ามาจอดที่ปากน้ำ การประมงที่ใช้สารเคมี และการจับปลาโดยใช้เครื่องมือและสิ่งปลูกสร้างของเรือที่ติดกลาง แม่น้ำลำคลองในเขตเมืองได้ถูกเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ต้นน้ำสายน้ำมาบรรจบที่ทะเลสาบ
- ปลาอ่อนลง ไข่ปลาในการหมักยั้งจากในอดีต 1-2 ชม. ได้ตามที่ต้องการ
- ปลาชนิดมากลดลง ทำให้ต้องจับได้และยื่นเพื่อรักษาสุขภาพทางทะเล ยิ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนสูงยิ่งตามา
- ปลาขนาดเล็กลดลงแหล่งประมงบริเวณ เช่น ปลาอุบลที่ถือเป็นสัตว์อนุรักษ์ เนื่องจากเกิดเป็นอาหารของห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศน์
- วิถีชีวิตเปลี่ยน ด้วยยุคสมัยที่สภาพเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ประชากรต้องการความมั่นคง ในขณะที่ยังคงอยู่ในการประมงที่ไม่สามารถคาดการณ์ผลได้จึงต้องเปลี่ยน
- กลุ่มคนรุ่นใหม่มีค่านิยม และไม่สนใจทำอาชีพประมง ความกระตือรือร้นในการศึกษาสูงขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่มีความตั้งใจที่จะประมงและเกษตรกรรมในเรื่องที่มุ่งเน้นขาย และไม่เหมาะสมกับการศึกษาที่สำเร็จแล้ว ยุคสมัยในปัจจุบันของโอกาสทางการเรียนรู้อย่างอื่น ๆ มากขึ้น

2.2 การรับมือและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

- การหารายได้เสริม และการปรับเปลี่ยนอาชีพ
 - ประมง (ยังคงอยู่แต่กลุ่มช่วงวัยที่ทำงานอาชีพหลักคือ กลุ่มประชากรวัย 40ปีขึ้นไป) แต่มีแนวโน้มทำเป็นอาชีพหลักน้อยลง
 - เกษตรกรรม (กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้หลัก)
 - สวนปาล์ม (ราคาในตลาดดี)
 - สวนยาง
 - ปลูกและเก็บกระจุย (รับจ้างสวนเพื่อส่งขาย)
 - ค้าขาย (แสวงหาผลกำไรมากขึ้นโดยเฉพาะบริเวณทะเลสาบที่ย่านท่องเที่ยว และบริเวณลำน้ำที่เป็นศูนย์รวมสินค้า/รับซื้อสินค้าเพื่อส่งขาย)
 - พนักงานบริษัท (ไปทำงานสูงและต่างจังหวัด) รับราชการ เป็นอาชีพที่คนรุ่นใหม่มีเลือก
 - ธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว (รายได้เสริมที่ได้จากความนิยมมากขึ้น)
 - นำเที่ยวโดยเรือ
 - ให้ความรู้ หรือ จ้างองค์กรทำแก๊งค์นักท่องเที่ยว
 - ที่พัก และ ร้านอาหาร

ทางท่องเที่ยวของจังหวัดได้ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการดำรงชีพของท่านอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

- การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดี มีในทุก ๆ ด้านสำหรับระดับชุมชน ระดับบ้าน และระดับจังหวัด ช่วยเพิ่มและกระจายรายได้สู่ชุมชน และไม่ได้นับถือเพียงหรือทิวทัศน์วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่ไม่ค่อยดีคือ การเดินทางและชุมชนการท่องเที่ยวอย่างหนาแน่นทำให้ประมงในจังหวัดพัทลุงได้ แต่รายได้ส่วนน้อยกลับคืนสู่ชุมชนที่ยากลำบาก เศรษฐกิจ และเกษตรกรรมในพื้นที่เกษตรอินทรีย์ของจังหวัดด้วย เพราะกังวลว่า ถ้าไม่ได้รับการรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมและเกษตรอินทรีย์ไว้ตั้งแต่ต้น ในอนาคตแม้มีนักท่องเที่ยวมากขึ้นแต่ไม่หลงเหลือทรัพยากรไว้ไว้ได้ทันและ นักท่องเที่ยวจะไม่มาพักในอนาคตกต่อไป

3. แนวทางในการจัดการและส่งเสริม

- ควรอนุรักษ์วิถีอย่างมีนัยยะ มองว่าเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด
- แนวทางการอนุรักษ์
 - การผลักดันให้ชุมชนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น เช่น สร้างช่องทางหรือโอกาสทางการธุรกิจที่จับต้องได้และน่าสนใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มคนรุ่นใหม่
 - สนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมและประมงให้กับกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีผลจากการเรียนการศึกษาด้านการประมงหรือ เกษตรกร และเกษตรอินทรีย์แบบอินทรีย์และกำลังประสบกับปัญหาว่างงานและกลายมาเป็นอาชีพมากขึ้น ทั้งใช้ในการสอนโอกาสให้กับกลุ่มประชากรดังกล่าว ยังเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์การประมงและเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ในเวลาเดียวกัน
 - การจัดการและควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการทำเกษตรอินทรีย์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมหมู่บ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

(ICOMOS), A. I. C. o. M. a. S. (1992). "The illustrated Burra Charter."

(ICOMOS), T. I. C. o. M. a. S. (2011). "Thailand charter on cultural heritage sites management." ICOMOS.

Buckley, R., et al. (2008). "Cultural landscape in mongolian tourism." Annals of Tourism Research **35**(1): 47-61.

Crumley, C. L., et al. (2017). "Studying long-term changes in cultural landscapes: outlines of a research framework and protocol." Landscape Research **42**(8): 880-890.

De Blij, H. (1977). "Human geography: Culture, society and space. ."

Fatimah, T. (2015). "The Impacts of Rural Tourism Initiatives on Cultural Landscape Sustainability in Borobudur Area." Procedia Environmental Sciences **28**: 567-577.

Fowler, P. (2002). "World heritage cultural landscapes."

Hua, H. (2015). "Human-Environment System Boundaries: A Case Study of the Honghe Hani Rice Terraces as a World Heritage Cultural Landscape." Sustainability **2015** **7**(10733-10755).

K, T. (2016). "The historic urban landscape paradigm and cities as cultural landscapes. Challenging orthodoxy in urban conservation." Landscape research **41**(1): 471-480.

Lennon, J., and Mathews, S (1996). "Cultural landscape management."

Lucas, P. H. C. (1992). "Protected landscape: A guide for policy-makers and planners. London." Chapman & Hall.

Luekveerawattana, S. (2012). "Cultural Landscape for Sustainable Tourism Case Study of Amphawa Community." Procedia - Social and Behavioral Sciences **65**: 387-396.

Mcnulty, R. (1985). "). Cultural tourism: Opportunities of conservation economic development in conservation and tourism." Heritage Trust.

S, W. (2012). "Understanding Cultural Landscapes In Thai Urban Context: Bangkok As A Neglecting Water-Based City." School of Architecture and Design.

Samsudin, P. Y. and N. Z. Maliki (2015). "Preserving Cultural Landscape in Homestay Programme Towards Sustainable Tourism: Brief Critical Review Concept." Procedia - Social and Behavioral Sciences **170**: 433-441.

Taylor, K. (2009). "Cultural landscapes and Asia: Reconciling international and Southeast Asian regional values." Landscape research **1**(34): 7-31.

Taylor, K. and J. Lennon (2011). "Cultural landscapes: a bridge between culture and nature?" International Journal of Heritage Studies **17**(6): 537-554.

UNESCO (2002). "Cultural Landscapes: The Challenges of Conservation."

UNESCO (2004). "Module 4: Management of Cultural Landscapes." **2**: 10-48.

Wang, Q. H. (1999). The Culture of Terraces; Yunnan University Press: Kunming, China.

Wu, J. (2010). "Landscape of culture and culture of landscape: does landscape ecology need culture?" Landscape Ecology **25**(8): 1147-1150.

Xu, J., Kang, J., Shao, L. et al. (1 more author) (2015). "System dynamic modeling of industrial growth and landscape ecology in China." Journal of Environmental Management **161**: 92-105.

Yuan, Z. L., F.;He,L.;Cao,Z.;Min,Q.;Bai,Y.;Liu,M.C.;Cheng,S.K.;Li,W.H.;Fuller,A.M. (2014). "Exploring the state of retention of traditional ecological knowledge in a Hani Rice Terrace village, Southwest China." Sustainability **2015** **6**.

ริก เกตุแดง. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนบ้านปากประ.

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2558). "องค์รวมภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา." วารสารหน้าจั่ว ฉบับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย **11**.

สุรเชษฐ์ จันทร. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนคลองปากประ.

จิราภรณ์ นวลทอง และคณะ. (2553). "การศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการ ขยะมูลฝอยในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง." มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สุชาติ เจ้าเหิง. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนบ้านปากประ

ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.

บุญรัตน์ ทวีสุข. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย

หนูคล้าย ทองหุ. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนบ้านปากประ.

แทนใจ. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนหาดลำปา. .

นิตติยา ทองเสนอ. (2558). "การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ การท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ใน

ตำบลเกาะหมาก

อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง." มหาวิทยาลัยทักษิณ. 10: 187-206.

ปก แก้วกาญจน์. (2540). "การค้าทางเรือบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา." สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปริญญา บัณฑิต. (2551). "สตรีกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง " มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2549). แนวทางจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร, บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง
พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน.

เล็ก มากสุข. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนหาดลำป่า

ประดับ เมืองหนู. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนควนมะพร้าว

ลับ โมราสิทธิ์. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนบ้านปากประ

สายัน รักดำ. (2565). หัวหน้ากลุ่มทำนาริมเลและผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปากประ

กาญจนา เลื่อนแป้น. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนหาดลำป่า.

ธาม วรวิภาณ. (2561). "การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นหมู่บ้านทะเลน้อย." Arch Journal 27(2).

จรัสศรี ศรีโดน. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนหาดลำป่า

สนั่น. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนคลองปากประ

สรรงค์ เวสสุนทรเทพ และชัยสิทธิ์. (2557). "แนวโน้มการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย." SuanDusit Rajabhat University 10(3): 144-163.

กรรณก สุจวรรณรัตน์. (2565). ประชากรชุมชนในพื้นที่ศึกษา.

สุธัญญา ทองรักษ์. (2546). "วิวัฒนาการของการใช้ประโยชน์จากที่ดินและป่าไม้บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา." มหาวิทยาลัยทักษิณ.

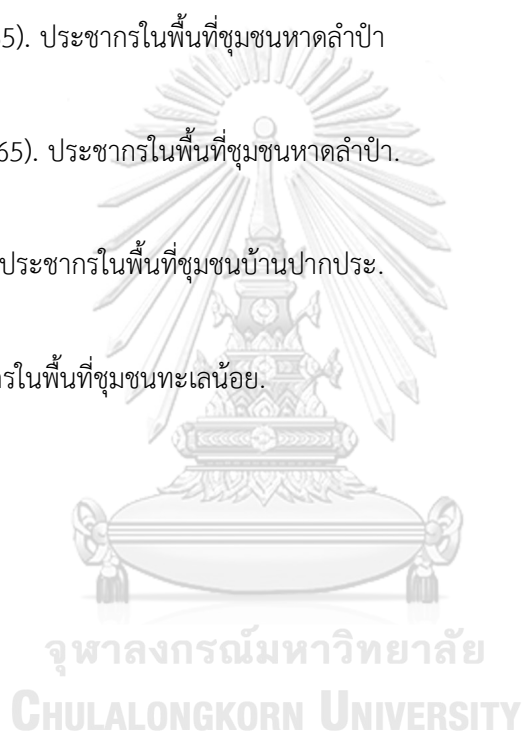
โสภา แสงแก้ว. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนคลองปากประ

สุภาพ แสงจันทร์. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนหาดลำป่า

หนูเริ่ม แสงจันทร์. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนหาดลำป่า.

หลง หนูน้อย. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนบ้านปากประ.

อรุณ. (2565). ประชากรในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	รินรินนินน์ สิริพันธ์สกุล
วัน เดือน ปี เกิด	17 มกราคม พ.ศ. 2539
สถานที่เกิด	แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2558 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจาก โรงเรียนเตรียม อุดมศึกษา พ.ศ. 2563 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีการวางแผนภาคและเมือง คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	14 หมู่ 6 ถนนพระราม 2 69 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร 10150

